

Onsdagen den 8 mars

Kl. 10.00

Onsdagen den
8 mars 1972

*Vidgad läns-
demokrati*

§ 1 Justerades protokollet för den 29 februari.

§ 2 Herr talmannen meddelade att fröken Sandell, som beviljats ledighet från riksdagsgöromålen tills vidare, denna dag åter intagit sin plats i kammaren.

§ 3 Meddelande ang. veckans plena

Herr TALMANNEN yttrade:

Behandlingen av de på dagens föredragningslista upptagna utskottsbetänkandena pågår längst till omkring kl. 17.00. Därefter besvaras åtta interpellationer.

Torsdagen den 9 mars inleds sammanträdet kl. 11.00 med en frågestund. Behandlingen av från onsdagen eventuellt återstående ärenden och av nytillkommande betänkanden pågår längst till omkring kl. 18.00, varefter interpellationer besvaras.

Sammanträdet fredagen den 10 mars kl. 15.00 blir ett bordläggningsplenum.

§ 4 Föredrogs och hänvisades motionerna

nr 1488–1492 till lagutskottet och

nr 1493 till skatteutskottet.

§ 5 Föredrogs, men bordlades åter skatteutskottets betänkanden nr 4 och 8–10, socialförsäkringsutskottets betänkanden nr 7–9, kulturutskottets betänkanden nr 3 och 4, utbildningsutskottets betänkande nr 1, inrikesutskottets betänkande nr 5 och civilutskottets betänkande nr 6.

§ 6 Vidgad länsdemokrati

Föredrogs konstitutionsutskottets betänkande nr 8 i anledning av motioner om vidgad länsdemokrati.

I detta betänkande behandlades

motionen 1972:70 av herr Fälldin m. fl. (c) vari yrkats att riksdagen hemställde hos Kungl. Maj:t att länsberedningen fick ett uttryckligt uppdrag att även utarbeta ett länsdemokratiskt alternativ och genomföra därför erforderliga specialutredningar, bl. a. om förhållandet mellan primärkommuner och landsting i ett sådant alternativ, i enlighet med vad som anförts i motionen, samt

motionen 1972:166 av herr Helén m. fl. (fp) vari yrkats att riksdagen hos Kungl. Maj:t begärde

1. att länsberedningens arbete inriktades på en utbyggnad av landstingen till regionala självstyrelseorgan med ansvar för bl. a. den regionala samhällsplaneringen,

2. att – som ett försök med tillämpad länsdemokrati – landstingen i Stockholms län gavs samordningsansvaret för den regionala planeringen.

Utskottet hemställde

att riksdagen skulle avslå motionerna

1. 1972:70

2. 1972:166, hemställan under punkten 1

3. 1972:166, hemställan under punkten 2.

Reservationer hade avgivits

1) av herrar Larsson i Luttra (c), Nelander (fp), Hernelius (m), Boo (c), Fiskesjö (c), Norrby i Åkersberga (fp) och Wijkman (m), vilka ansett att utskottet under 1 och 2 bort hemställa,

att riksdagen i anledning av motionen 1972:70 och motionen 1972:166, såvitt här var i fråga, begärde hos Kungl. Maj:t att länsberedningen fick i uppdrag att inrikta utredningsarbetet på en utbyggnad av landstingen till regionala självstyrelseorgan med ansvar för bl. a. den regionala samhällsplaneringen i enlighet med vad som anförts i motionerna,

2) av herrar Nelander (fp) och Norrby i Åkersberga (fp), vilka ansett att utskottet under 3 bort hemställa,

att riksdagen med bifall till motionen 1972:166 i förevarande del hos Kungl. Maj:t begärde att, som ett försök med tillämpad länsdemokrati, landstinget i Stockholms län gavs samordningsansvaret för den regionala planeringen.

Herr FISKESJÖ (c):

Herr talman! Som alla vet är det ingen ny fråga som nu är uppe till behandling. Den har diskuterats i riksdagen vid flera tillfällen tidigare, och den har varit ett viktigt inslag i flera valförelser. Den fråga det gäller är på vilket sätt viktiga samhällsuppgifter på det regionala planet skall handläggas.

Härvidlag har, som även utskottet påpekar, två huvudlinjer kommit att stå mot varandra. Den ena är en konservativ linje, som innebär att man i princip skall behålla status quo, dvs. att den uppgiftsfördelning som nu finns mellan statliga organ på länsplanet, främst länsstyrelsen, å ena sidan, och det folkvalda organet landstinget, å den andra, skall bestå. Förespråkare för den linjen har främst funnits inom socialdemokratien. Den andra huvudlinjen är reformlinjen, som innebär att en ur principiell synpunkt viktig förändring skall ske. Det folkvalda organet, landstinget, skall ta över huvudansvaret för regional planering och regional utveckling. Denna linje har drivits av centerpartiet alltsedan frågan initierades vid 1963 års riksdag genom en motion av två centerpartister.

Under senare år har denna linje fått en allt bredare anslutning. Argumenten för den är sedan länge väl kända, och jag skall inte här nu igen ge någon utförlig katalog. Vi är alla medvetna om att kravet på

samordning och planering gör sig allt starkare gällande på olika nivåer i vårt samhälle. Vi måste hushålla med våra naturresurser. Vi måste ägna allt större omsorg åt bebyggelse-, trafik-, miljö- och fritidsfrågor. Vi vet också att intressena ofta kolliderat och att allt fler människor kräver inflytande över vilka lösningar som skall väljas. Dessa krav måste tillgodoses så långt sig göra låter.

På två plan – riksplanet och det primärkommunala planet – har vi folkvalda församlingar, riksdag och kommunfullmäktige, som fattar de avgörande besluten. De frågor som dessa organ har att besluta i ventileras inför öppen ridå och beslutsfattarna ställs till svars inför allmänheten bl. a. i de allmänna valen. Detta anser vi vara en bra ordning. Men på det regionala planet, länsplanet, är denna ordning förverkligad bara till dels. Landstingen, de folkvalda organen, sysslar i huvudsak endast med sjukvård. Alla andra för regionen viktiga planeringsfrågor avgörs av statliga organ, främst länsstyrelsen. De avgörs utan något större mått av insyn eller allmän debatt och framför allt utan att det är möjligt för medborgarna i regionen att utkräva något direkt politiskt ansvar.

Det är detta vi menar bör rättas till. Det folkvalda organet bör få ansvaret för den övergripande planeringen i regionen. Därmed tillgodoses kravet på samordning och därmed möjliggörs folkligt medinflytande och politiskt ansvarsutkrävande, dvs. det som vi lägger in i begreppet länsdemokrati.

Den centermotion som väcktes 1963 hade ingen omedelbar framgång, men man kom tillbaka i januari 1964, och då uttalade sig en enhällig riksdag för angelägenheten av att stärka den kommunala självstyrelsen på det regionala planet. Som en följd av detta tillsattes den s. k. länsdemokratiutredningen. Denna utredning lade 1968 fram ett enhälligt förslag som i allt väsentligt följde den linje som nyss redovisats.

Så långt var således allt gott och väl. Det såg ett slag ut som om man skulle nå allmän enighet om ett förverkligande av länsdemokratitanken. Men så blev det inte. Socialdemokraterna hackade ut. Man anknöt i stället till en äldre utredning, länsförvaltningsutredningen, som hade haft mera begränsade direktiv, och genomförde 1970 en del förändringar av länsstyrelserna. Av länsdemokratiutredningens principiellt långtgående förslag blev det således i det svepet intet.

Länsdemokratiutredningens betänkande var ett principbetänkande, och för att utredningens principförslag skulle kunna realiseras behövdes således ytterligare utredningsarbete med utgångspunkt i länsdemokratiutredningens förslag. Om regeringen varit intresserad av att länsdemokratien skulle förverkligas så snart som möjligt, hade regeringen självfallet haft goda möjligheter att med sikte på detta initiera det utredningsarbete som behövdes. Men det gjorde man inte – man var inte särskilt intresserad.

Den utredning som så småningom tillsattes, länsberedningen, fick i stället mycket vida och delvis opreciserade direktiv. Det är många och – det erkänner jag gärna – angelägna ting som länsberedningen skall se över.

Till det viktigaste hör enligt min mening frågan om den regionala indelningen. I skilda delar av landet är en indelningsändring av många skäl nödvändig. Det gäller bl. a. Skåne. Beredningen skall också gå in på

frågan om uppgiftsfördelningen mellan primär- och sekundärkommuner. Detta är självklart också en viktig fråga. Vidare skall beredningen se på uppgiftsfördelningen inom den statliga sektorn mellan centrala och regionala organ. Det kan också behövas.

Men vad som i detta sammanhang är av intresse är att det inte är klart utsagt att beredningen skall gå in på fördelningen på det regionala planet mellan statliga organ och landsting. Än mindre finns det någonting som antyder att beredningen skulle inrikta sitt arbete på att förverkliga det länsdemokratiska alternativet. Och det är det vi vill enligt vår utskottsreservation. Beredningen bör för sitt fortsatta utredningsarbete klart få veta vilken av de huvudlinjer jag tidigare nämnt som beredningen skall arbeta efter.

Herr talman! Tanken på en vidgad länsdemokrati har vunnit allt större gensvar. Centern och folkpartiet hade vid förra årets riksdag en gemensam reservation i frågan. Och i kammaren röstade även kommunisterna för mittenpartiernas förslag. I år har också moderata samlingspartiets representanter i konstitutionsutskottet anslutit sig till mittenpartiernas reservation. Det är min förhoppning att riksdagens beslut i dag skall bli en viktig vändpunkt i länsdemokratitankens nu rätt långa historia, en vändpunkt som kan innebära att länsdemokratin inom en snar framtid också blir förverkligad.

Med detta vill jag, herr talman, yrka bifall till reservationen I av herr Larsson i Luttra m. fl.

Till utskottets betänkande är fogad ytterligare en reservation, av herrar Nelander och Norrby i Åkersberga. I denna reservation begärs det att ett slags försöksverksamhet med tillämpad länsdemokrati skall starta i Stockholms län. En sådan försöksverksamhet skulle enligt vår mening allvarligt komplicera och försena länsberedningens arbete. Av det skälet har vi inom centern inte anslutit oss till detta förslag.

Jag yrkar således bifall till utskottets hemställan vid punkten 3.

Herr MOLIN (fp):

Herr talman! Den demokratiska ideologin utgår från tanken att människorna är kapabla att avgöra sina egna angelägenheter. Ingenting är så främmande för en demokrati som att vissa personer eller grupper utan folkets mandat får formulera dess intressen eller fatta beslut i dess namn. Endast den som är av folket vald för en viss uppgift har rätt att besluta i folkets namn. Från dessa demokratiska utgångspunkter har det varit möjligt att komma fram till att det representativa systemet kan accepteras som en teknik för beslutsfattandet i en demokrati.

En heft renodlad representativ demokrati, där väljaren är aktiv bara vid själva valtillfället och i övrigt låter sin representant vara "i fred", är emellertid omöjlig. Den är omöjlig därför att utan pressdebatt, uppvaktningar, paneldebatter, demonstrationer osv. mellan valen finns det inga förutsättningar för politikerna att formulera alternativ som täcker in olika meningsriktningar. Väljarna blir då tvungna att välja mellan alternativ som *alla* fabricerats över deras huvuden.

Vi har i Sverige en representativ demokrati som obestriddligen i många avseenden fungerar väl. Lika obestriddligt är emellertid att många

människor i dag inte är nöjda med sina möjligheter att påverka beslutsfattarna mellan valen. De upplever att många av deras frågor aldrig kommer upp till debatt i samband med valen och att partierna därför inte formulerar alternativ som stämmer med deras åsikter. Politikerna tycks tala ett annat språk än deras och inte sysselsätta sig med deras frågor. Hos dessa människor sprider sig lätt en känsla av relativ maktlöshet och utanförstående.

Min slutsats av detta är inte att den representativa demokratin, sådan som vi har den i Sverige, är mogen för sophögen, utan att den behöver kompletteras. Jag tror alltså inte att ökad medborgerlig aktivitet av olika slag skulle vara ett hot mot det representativa systemet eller att det – som hävdades av en av socialdemokraternas ledamöter i konstitutionsutskottet förra året – skulle vara farligt att gå vid sidan om den representativa demokratin och falla undan för militanta minoritetsgrupper. Jag tror tvärtom att vad som i längden är farligt för den representativa demokratin är ett lågt deltagande från folkets sida, ett svalt intresse för de politiska frågorna och en utbredd känsla av utanförstående.

På vad sätt kan då den representativa demokratin förbättras och kompletteras? Ett sätt är att öka antalet kanaler mellan de styrande och de styrda, att öppna ytterligare vägar för människorna att påverka beslutsfattarna.

Den fråga som ligger på kammarens bord i dag gäller demokratin på regional nivå. Vi ställer oss frågan: Varför skulle inte länets invånare få bestämma över den regionala planeringen i länet på samma sätt som kommunens invånare får bestämma över planeringen av kommunen och på samma sätt som rikets invånare genom sina representanter får bestämma över rikspolitiken? Vad är det som säger att just på länsplanet skulle av regeringen utsedda tjänstemän och lekmän begripa folkets önskemål bättre än folkets egna företrädare, dvs. de valda representanterna för länets invånare?

Vi som tror på värdet av självstyrelse på regional och på kommunal nivå och på behovet av att i dag fastare förankra denna självstyrelse har inte haft svårt att välja ståndpunkt i denna fråga. Vi vill ge folkets representanter på regional nivå, de nuvarande landstingsmännen, ett avgörande inflytande på regionens framtid. Det är ett steg från länsbyråkrati till länsdemokrati.

Om de nuvarande landstingen får flera och meningsfullare uppgifter, skapas samtidigt ett ökat intresse bland människorna för landstingens verksamhet och därmed ökar också människornas möjligheter att styra och påverka vad som händer på landstingsnivå. Den som inte känner till vad som händer i landstinget och vad som skiljer partierna i fråga om landstingspolitiken kan ju inte heller välja rätt representanter, välja ut det parti i landstinget som svarar mot hans uppfattning. Då blir folkets möjligheter att utkräva ett ansvar av de valda förtroendemännen en chimär.

För närvarande är landstingen dominerade – alltför dominerade – av en enda uppgift, nämligen sjukvården. Och intresset för landstingens arbete är inom vissa grupper mycket litet. Vi vill förstärka landstingen

genom en överföring av befogenheter till landstingen från olika statliga förvaltningsmyndigheter, och vi tror att det är ett sätt att öka intresset för landstingens verksamhet. Vi tror också att om man vill begränsa den centrala administrativa makten är det bättre att flytta ut befogenheter än att flytta ut människor. Samtidigt som vi vill flytta ut befogenheter till de folkvalda landstingen vill vi ge landstingen en ny och mer ändamålsenlig organisation, som gör det lättare för länets invånare att utkräva ett politiskt ansvar av sina valda representanter.

Herr talman! Detta är vår principiella linje i denna fråga. Nu kommer man att mot detta hävda: Men det finns ju en utredning. Varför kan ni inte vänta på utredningen? Och man tänker då på den två år gamla länsberedningen. Men denna beredning befinner sig, herr talman, i en ytterst egendomlig situation. De problem som beredningen skall syssla med har redan varit föremål för ett mångårigt utredningsarbete av främst två olika statliga utredningar, nämligen länsförvaltningsutredningen och länsdemokratiutredningen. De bägge utredningarna kom fram till olika resultat när det gällde fördelningen av befogenheter mellan de statliga länsförvaltningsorganen och landstingen. Jag kommer i korthet att beteckna länsförvaltningsutredningens förslag, vilket innebar att väsentliga uppgifter skulle ligga kvar på länsstyrelsen och andra statliga länsorgan, som den länsbyråkratiska huvudlinjen och länsdemokratiutredningens förslag, vilket innebar att man skulle flytta uppgifter från statliga förvaltningsmyndigheter till de folkvalda länsorganen, som den länsdemokratiska huvudlinjen.

När regeringen nu skulle ta ställning till dessa utredningsförslag visade det sig att man inte kunde eller inte vågade välja mellan de bägge huvudlinjerna. Och i den här känslan av tveågsenhet valde man att tillsätta en ny utredning i samma huvudfråga. Den utredningen är alltså länsberedningen.

Det är rätt självklart att om arbetet i länsberedningen skall bli meningsfullt måste statsmakterna först bestämma sig för vilken av de båda huvudlinjerna, den länsbyråkratiska eller den länsdemokratiska, som skall ligga till grund för utredningsarbetet, annars riskerar man att verksamheten inom länsberedningen snabbt urartar till någon sorts sysselsättningsterapi. Självfallet skall inte en utredning göra valet mellan de bägge huvudlinjerna. Det beslutet skall fattas av de ansvariga politikerna i Sveriges riksdag.

Vårt förslag innebär att vi tar ställning. Vi säger att den länsdemokratiska linjen skall läggas till grund för det fortsatta utredningsarbetet och att det därigenom skall preciseras en startpunkt för länsberedningens arbete – en startpunkt med förankring i den politiska verkligheten. Det är uppenbart att ett politiskt beslut i dag – vilket det än blir – i valet mellan den länsbyråkratiska och den länsdemokratiska linjen skulle bli till stor nytta för länsberedningens kommande arbete.

Herr talman! Vårt förslag innebär både en demokratisering, dvs. en överföring av beslutsfunktioner från förvaltningsmyndigheter till folkvalda representanter, och en decentralisering, dvs. en överföring av beslutsfunktioner från central till regional nivå. Samtidigt innebär vårt förslag självfallet en spridning av makten från centrum till regionerna.

från ett fåtal till ett flertal.

Man kan nu ställa sig frågan varför socialdemokraterna inte vill vara med på den här handlingslinjen. Svaret är väl att man känner en tvekan inför maktspredning och decentralisering. Man är inte lika säkert övertygad om värdet av att flytta beslutsbefogenheterna närmare människorna. Därför har socialdemokratin inte kunnat bestämma sig och har därmed försatt den här beredningen i dess nuvarande, ohållbara situation. Kanske hade det just för beredningens arbete rent av varit bättre om socialdemokratin hade bestämt sig för att förorda den ena linjen, även om det hade blivit den länsbyråkratiska linjen. Det hade åtminstone varit klargörande.

Reservationen I i dag, till vilken jag yrkar bifall, är i varje fall ett klart förord för den andra huvudlinjen, den länsdemokratiska huvudlinjen.

Herr ADAMSSON (s):

Herr talman! Enligt en morgontidning är ju det ärende som vi nu diskuterar redan avgjort. Det skulle betyda att det inte finns någon anledning att gå in på någon närmare sakdebatt. Men låt mig med en gång säga att herr Fiskesjös och herr Molins beskrivning av socialdemokratin inställning till frågan om länsdemokrati får stå för deras egen räkning. Jag är som talesman för socialdemokratin inte alls beredd att skriva under den.

Yrkandena i de två framlagda motionerna berör ju pågående utredningar, där det för övrigt finns representanter från de stora politiska partierna i vårt land -- i varje fall från de här berörda talarnas partier.

Den som läser direktiven för länsberedningen finner också att de alternativ som det här har ordats om är det möjligt för beredningen att utreda. Även den tanke och de förslag som motionärerna förordar är det givetvis länsberedningens uppgift att ta ställning till och framföra sina synpunkter på.

Jag skall väl ändå säga något om bakgrunden till den tillsatta länsberedningen. Den har, som de båda tidigare ärade talarna sagt, föregåtts av olika utredningar, delvis med olika utgångspunkter. Sammantaget har de ändå tagit upp den regionala samhällsförvaltningens nuvarande uppbyggnad till diskussion. Länsförvaltningsutredningen, landskontorsutredningen och länsindelningsutredningen arbetade som alla vet parallellt, och deras förslag är också anpassade till varandra. Länsdemokratiutredningens förslag får man väl se som ett alternativ till länsförvaltningsutredningens förslag.

När de här tingen kom ut på remiss fann vi -- speciellt när det gäller länsdemokratiutredningens förslag -- att press- och remissopinionen var mycket starkt splittrad.

Den övervägande delen av remissinstanserna fann behov föreligga av en samlad bedömning av de olika förslagen i form av ett fortsatt utredningsarbete. Direkt negativa till de förslag som framförts av länsdemokratiutredningen var, förutom de centrala ämbetsverken, länsstyrelserna och även sådana remissorgan som LO, TCO, SACO och SAF. Jag vill här erinra om Svenska arbetsgivareföreningens remissuttalande, som starkt understryker att kommunernas möjligheter att sköta plane-

ringsuppgifterna kommer att öka genom de kommunsammanläggningar som nu håller på att genomföras. När det gäller samhällsplaneringen i vid mening torde efter hand rikssynpunkterna komma att tillmätas ökad betydelse, framhåller föreningen. Utrymmet för politiska beslut inom planeringsmyndigheten på länsnivå blir således begränsat. I detta läge förefaller det mindre välbetänkt att överföra ansvaret för betydelsefulla delar av samhällsplaneringen från statliga organ till politiska instanser på länsnivå. Föreningen avstyrker således länsdemokratiutredningens förslag.

Jag har anfört detta bara som ett exempel på att det från olika håll har gjorts ganska starka invändningar mot det förslag som länsdemokratiutredningen lade fram. En sak kan väl ändå alla vara överens om, nämligen att det fordras fortsatta överväganden och att länsdemokratiutredningen måste följas upp av fortsatta utredningar om det skall vara möjligt att omsätta dessa tankar i verkliga livet.

En stor del av remissinstanserna, bl. a. Svenska kommunförbundet, menade att dessa frågor måste få en fortsatt belysning. Detta är bakgrunden till att regeringen tillsatte länsberedningen. Dess arbetsuppgifter gäller ju främst uppgiftsfördelningen mellan stat och kommun över huvud taget. Med kommun avses här både landstingskommun och primärkommun.

Frågan om nivåerna för de olika ärendenas handläggning – om ärendena skall handläggas på central nivå, lokal nivå eller mellannivå – får väl därefter bedömas. Beredningen har givetvis att gå igenom de olika områden som vi sysslar med i den allmänna verksamheten och därefter ta ställning till vilka uppgifter som lämpligen kan läggas på det ena eller det andra planet.

Uppgiften att decentralisera betyder inte att vi på alla områden måste kommunalisera, dvs. föra över till kommuner och landsting. Vi har ju statliga och regionala organ, och det finns väl uppgifter beträffande vilka man, oberoende av politisk inställning, ändå är överens om att det inte skulle vara så lyckligt om de lokala organen skulle få ett alltför stort inflytande. Jag tänker på post och telegraf. När det gäller polisen och ordningens upprätthållande vet vi att det är möjligt, trots att det är en statlig uppgift, att få lokalt inflytande. Riksdagen har för en tid sedan tagit ställning till detta. Vi har andra områden, såsom försäkringskassa och arbetsförmedling, där det utan tvivel måste vara ett stort inflytande från statsmaktens sida, om vi skall lyckas lösa de arbetsuppgifter som vederbörande organ har att syssla med.

Man kan nu fråga sig vad som är anledningen till att det har motionerats i dessa frågor, när en utredning sysslar med dem. Hur skall den här reservationen som jag i första hand talar om, nämligen reservationen 1, egentligen tydas? Är det så att de olika partierna icke har förtroende för att deras representanter i den tillsatta länsberedningen skall ha möjligheter att föra det här arbetet vidare och lägga fram sina synpunkter? Framför allt blir man förvånad när det gäller moderata samlingspartiet, som i fjol ansåg att det inte fanns anledning för riksdagen att göra en sådan här framställning utan anslöt sig till vår bedömning att frågan borde tas upp till nytt övervägande, när utredningen har framlagt sina förslag. I dag finner vi emellertid att moderata samlingspartiet intagit

en annan ställning. Man kan fråga sig varför.

I varje fall har det inte varit möjligt att av utskottsbehandlingen få klarlagt vad som är de egentliga motiven. Jag skall inte gå in på den karusell när det gäller röstning och ställningstagande i utskottet som föregick samskrivningen från de borgerliga partiernas sida. Men inte var den klagörande för oss i fråga om vilka motiven är för de borgerliga partierna, när de nu för fram frågorna på detta sätt.

Att ett sådant här förfarande skulle i viss mån förrycka arbetsmöjligheterna i länsberedningen är väl ganska uppenbart. Jag tror inte att det skulle befordra saktligheten att först binda sig för organisationen och därefter ta ställning till vilka arbetsuppgifter, vilka förvaltningsgrenar som skall läggas under vad man nu kallar för länsdemokratin. Själva tanken att få till stånd organ som står under folkets direkta inflytande på det sättet att de väljs i allmänna val, att de uppträder offentligt och redogör för sina ståndpunkter, omfattas väl av alla partier – i varje fall av det parti jag företräder. Och vi har ingenting att erinra mot en fortsatt decentralisering av arbetsuppgifterna på olika områden. Men det hela måste ju ändå bedömas utifrån arbetsuppgifternas karaktär och utifrån vilka politiska målsättningar man har på skilda samhällsområden. Det är detta som gör att vi säger, att låt oss nu först avvakta utredningen, låt den arbeta – gärna så snabbt som möjligt -- och låt oss därefter ta ställning till vilka olika delar av det allmänna som kan överföras till nya organisationsformer.

Med det anförda ber jag, herr talman, att få yrka bifall till konstitutionsutskottets hemställan. Vad reservationen 2 beträffar kommer en annan företrädare för mitt parti att här ta upp en diskussion.

Herr MOLIN (fp) kort genmäle:

Herr talman! Herr Adamsson inledde med att säga att han inte accepterade den beskrivning av socialdemokraternas inställning i den här frågan som hade lämnats av herr Fiskesjö och mig. Det är klart att man då väntade sig att herr Adamsson från talarstolen skulle tala om, vilken socialdemokraternas inställning är. Står man på den länsbyråkratiska eller den länsdemokratiska linjen?

Men detta talade herr Adamsson inte om. Tvärtom uppehöll han sig vid att referera Svenska arbetsgivareföreningens inställning – jag förmodar att det var en tillfällighet att han valde Arbetsgivareföreningen – och den innebar att rikssynpunkterna skulle i framtiden få allt större betydelse. Kommunsammanläggningarna hade gett kommunerna större planeringsmöjligheter och därmed fanns det mindre utrymme för planering på länsnivå.

Det är litet svårt att känna igen den bilden av verkligheten. Den regionala planeringen sköts ju i dag av länsstyrelserna. Vi efterlyser alltså fortfarande vilken socialdemokraternas inställning är. Arbetsgivareföreningens inställning är det kanske mindre intressant att få höra här i kammaren.

Sedan kom herr Adamsson in på vad länsberedningen skall göra och sade då att beredningen skulle gå igenom olika verksamhetsområden. Men det är ju precis vad länsförvaltningsutredningen och länsdemokratiutredningen har gjort! De har kartlagt arbetsuppgifterna för en mängd

regionala organ som finns i dag och diskuterat vilka uppgifter som går att föra över till folkvalda länsorgan. Jag blev därför ytterligt förvånad när jag hörde herr Adamsson tala om posten och telegrafan. Ingen har väl förutsatt att landstingen skulle sköta postväsendet här i landet. Det var väl ändå ett helt irrelevant argument!

Läget är att det finns två huvudlinjer, och vad skall beredningen göra om inte politikerna säger åt beredningen vilken huvudlinje den skall utgå ifrån? Skall beredningen konstruera en tredje huvudlinje, eller menar man att beredningen själv skall bestämma vilken huvudlinje som skall ligga till grund för arbetet på detta område?

Herr FISKE SJÖ (c) kort genmäle:

Herr talman! Det anförande som herr Adamsson här höll var färgat av samma negativism gentemot länsdemokratitanken som man är van vid att socialdemokrater, åtminstone på riksplanet, visar så snart dessa frågor kommer upp. Herr Adamsson stödde sig bl. a. på remissvaren i anledning av länsdemokratiutredningens betänkande och citerade med stor förtjusning Arbetsgivareföreningens negativa remissvar. Det må han ju göra. Men redovisningen av remissyttrandena över länsdemokratiutredningens förslag är ingalunda fullständig genom herr Adamssons uppräknning. Det är faktiskt så att Svenska landstingsförbundet, samtliga landstingskommuner – med undantag av tre – och 135 av de primärkommuner som yttrat sig har tillstyrkt länsdemokratiutredningens förslag. Det är alltså remissyttrandena från de så att säga närmast berörda.

Sedan är det alldeles givet, som också herr Molin var inne på, att här inte är fråga om att landstinget skall överta alla statliga funktioner. Jag har heller aldrig tänkt mig att post och telegraf skulle läggas under landstingen. Det är inte det frågan gäller.

Vidare frågade herr Adamsson om vi inte har förtroende för våra representanter i länsberedningen. Jo, vi har mycket stort förtroende för vår representant där, men beredningen styrs ju av de direktiv den fått, herr Adamsson. En representant i beredningen kan inte kräva att arbetet där skall gå i annan riktning än vad direktiven anger. Och som jag sade i mitt tidigare anförande har länsberedningen inte fått i uppgift att inrikta sig på att förverkliga det länsdemokratiska alternativet.

Socialdemokraterna är negativa i detta fall och skjuter länsberedningen framför sig som en skyddande sköld. Man kan säga att socialdemokraterna stod vid skiljevägen – liksom Herkules gjorde en gång – efter det att länsförvaltningsutredningen och länsdemokratiutredningen presenterat sina betänkanden 1967 och 1968. Då hade man att välja, och om man då hade valt att fullfölja länsdemokratiutredningens principförslag hade vi nu varit långt på väg mot ett förverkligande av länsdemokratien. Men man valde den andra linjen i stället.

Herr ADAMSSON (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag hade väntat mig att jag skulle få veta på vilka områden man nu tänkte att det skulle införas länsdemokrati. Det enda jag fick klart för mig var att man ansåg att i varje fall post och telegraf skulle hållas utanför. I övrigt har man inte gjort några preciseringar. Jag

förutsätter att man ändå menar att det får bli länsberedningens uppgift att överväga på vilka områden inom hela det övriga fältet som det är lämpligt att införa den arbetsform som man nu betecknar som länsdemokrati.

Nu vill man först bestämma organisationen för hela området och därefter diskutera det politiska innehållet och vilka områden som skall överföras.

Man säger att beredningen nu inte har möjlighet att överväga det alternativ som motionärerna här förordar. Det har den visst. Den har möjlighet att överväga alla alternativ, och den skall lägga fram förslag över hela fältet. Här är det därför en fråga om vilket förtroende man hyser för de representanter man har i beredningen. Huruvida de åtnjuter sina partiers förtroende kan jag inte nu uttala mig om.

Man gör ett stort nummer av att jag anförde Arbetsgivareföreningens remissyttrande som ett exempel på den negativa inställningen till denna tanke. Jag föreställer mig att bakom Arbetsgivareföreningens uttalande ligger en bedömning av industrins utbyggnadsmöjligheter i den utveckling som försiggår, och jag föreställer mig att yttrandet är ett uttryck för en väl genomtänkt uppfattning på det hållet. Jag sade uttryckligen att jag personligen inte ställer mig bakom det uttalandet, liksom inte heller mitt parti, men jag ville med detta exempel bara visa att man kan se på de här frågorna på olika sätt.

Herr MOLIN (fp) kort genmäle:

Herr talman! Herr Adamsson frågade återigen vilka uppgifter det är som skall föras över till de folkvalda länsorganen. Ja, för det första står det i reservationen 1 att den regionala samhällsplaneringen skall föras över – det är väl ett tydligt svar. För det andra har ju både länsförvaltnings- och länsdemokratiutredningen gjort en genomgång av vilka arbetsuppgifter som lämpligen kan flyttas över till landstingen. Den saken behöver man inte diskutera – det kan man inhämta genom läsning av utredningarnas betänkananden.

Herr Adamsson kommer tillbaka till exemplet med posten. Det är uppenbart att ingen i utredningarna har förutsatt att postväsendet skall flyttas över till landstingen – det ingår inte i den regionala samhällsplaneringen att administrera postväsendet. Det argumentet är därför helt irrelevant.

Sedan kom det mest intressanta i herr Adamssons inlägg, nämligen när han förklarade varför han hade åberopat Arbetsgivareföreningens remissyttrande: det var därför att industrins utbyggnadsplaner talade mot länsdemokratialternativet. Jag kan inte bedöma detta, men det är möjligen riktigt. Jag har emellertid inte använt det som argument. Jag har sagt att man för att kunna öka människornas inflytande över för dem viktiga beslut bör välja den länsdemokratiska linjen och inte den länsbyråkratiska. Det tycker jag man får göra oberoende av vilken effekt det har på industrins utbyggnadsplaner.

Herr NORRBY i Åkersberga (fp):

Herr talman! Låt mig knyta an något till vad Björn Molin i sitt huvudinlägg sade om den regionala samhällsplaneringen och dess roll i det länsdemokratiska reformarbetet. Jag skulle vilja ge den här frågan en praktisk tillämpning.

Vi som utan förutfattade meningar lyssnar på regionplanedebatten i Stockholms län har upptäckt att denna handlar om mycket mer än regionplanen; den handlar om hela den regionala utvecklingen i länet, och därmed handlar den på ett ganska intressant sätt om länsdemokrati.

En regionalpolitisk fråga - befolkningsutvecklingen - står i förgrunden för regionplanedebatten. Allmänheten riktar in sin kritik mot regionplaneorganet, landstinget, oberoende av om kritiken avser en regionplanefråga som landstinget har ansvaret för eller om kritiken avser regionalpolitiska frågor, frågor med anknytning till fysisk riksplanering eller till annan statlig planering. Allmänheten vill alltså ha ansvariga politiker att vända sig till när man diskuterar regionala utvecklingsfrågor. För den enskilda människan är de olika planeringsinstrumenten av underordnat intresse; det är målet och resultatet som man är intresserad av, möjligheten av att vid allmänna val utkräva ansvar av dem som har ansvar för den regionala planeringen. Denna möjlighet har man inte i dag. Vid allmänna val kan man utkräva ett direkt ansvar av dem som i Stockholms län ansvarar för regionplaneringen men inte av dem som ansvarar för andra delar av regional utvecklingsplanering.

Folkpartiet i Stockholms län har i ett uttalande i regionplanefrågan den 17 januari i år berört den här kopplingen mellan olika planeringsinstrument. Vi har som utgångspunkt för det uttalandet lagt kravet på ett nytt förslag till regionplan. Vi säger att det förslaget bör utgå från samma antaganden beträffande befolkningstillväxten som det vilket läggs till grund för det regionalpolitiska handlingsprogram som riksdagen kommer att anta under 1972. Vi kopplar alltså regionplanedebatten till debatten om det regionalpolitiska handlingsprogrammet. Vi påpekar att det nu föreliggande regionplaneförslaget bygger på en befolkningsprognos som förutsätter en så stark befolkningsökning att den varken är önskvärd eller trolig och att den befolkningsökning som regionplaneförslaget bygger på dessutom skulle stå i strid med kravet på balans i utvecklingen mellan landets olika delar. Det är alltså en utpräglat regionalpolitisk frågeställning som vi har måst koppla in i regionplanedebatten för att denna skall få den balans som de enskilda människorna vill att den skall ha.

Vi tar också upp de sociala och miljömässiga målsättningarna för regionplanearbetet, och det är delvis frågor som ryms inom det regionalpolitiska handlingsprogrammet. Samma sak gäller de ekonomiska förutsättningarna för planens tillämpning.

Vi tar vidare upp frågan om större andel låghus, utbyggnaden av större bostadsområden i etapper, och vi konstaterar att ett betydande bostadsbyggande behövs.

Allt detta är frågor som i viss utsträckning handläggs av andra organ än landstinget.

Vi avvisar från folkpartiet bestämt att en strypning av bostadsbyggandet skall användas som ett medel för att minska Storstockholms

tillväxt. Vi gör det därför att en sådan strypning skulle leda till fortsatt bostadsbrist och sämre bostadsstandard för regionens invånare. Detta är inte en regionplanefråga i sig, utan den har anknytning till det regionalpolitiska arbetet.

Vi konstaterar också att en begränsning av befolkningsökningen i Storstockholmsområdet är ett gemensamt intresse för regionens invånare och landet i övrigt. Om en för hela landet balanserad utveckling skall bli möjlig beror dock i första hand på åtgärder som stimulerar sysselsättningen i andra delar av landet, och ansvaret för sådana åtgärder ligger helt på regering och riksdag. Här har vi alltså en klar koppling mellan olika delar av den regionala utvecklingsplaneringen.

Går man ett steg vidare på denna linje, ja, då kommer man till det förslag som folkpartiet har tagit upp i partimotionen 166 år 1972. Där föreslår vi att landstinget i Stockholms län försöksvis får ett samordningsansvar för den regionala planeringen i länet. En försöksverksamhet med länsdemokrati är alltså det vi förordar. Om detta anför herr Fiskesjö att det komplicerar och försenar länsberedningens arbete. Därför säger herr Fiskesjö för sin del nej till denna försöksverksamhet och till att praktiskt pröva hur vi skall utveckla länsdemokratin här i landet.

Nu säger länsberedningens direktiv i och för sig inte nej till åtgärder av detta slag. Där påpekas att beredningens arbete inte bör hindra att partiella reformer genomförs under utredningsarbetets gång, när sådana reformer framstår såsom särskilt angelägna. Det är då att konstatera att det med hänsyn till de speciella förhållanden som råder i Stockholms län är starkt motiverat att ge länsdemokratin en vidgad innebörd just i detta län. Här får alltså folkpartiet ensamt slåss för en bättre länsdemokrati i Stockholms län.

De särskilda förutsättningarna i Stockholms län finns genom att detta landstings arbetsuppgifter och resurser är större än andra landstings samt genom att dessa planerings- och samordningsresurser byggs ut i snabb takt för att landstinget skall kunna fullgöra sina tidigare åtaganden.

Man kan här också konstatera att den samordning som förekommer i Stockholms län av den regionala utvecklingen på kommunal nivå internationellt sett är ganska unik. Därför är det angeläget att lägga ansvaret för regionens samlade utveckling på direkt valda politiker, dvs. landstingsmän. Det är, som jag har framhållit, av särskild vikt just i Stockholms län. Denna samordningsuppgift skulle dessutom i praktisk tillämpning kunna vara ett bra underlag för länsberedningens kommande förslag om generella villkor för länsdemokratins utveckling här i landet.

Med det anförda, herr talman, yrkar jag bifall till reservationen 2 av herr Nelander och mig själv vid KU:s betänkande nr 8.

Herr WICTORSSON (s):

Herr talman! Inledningsvis vill jag ansluta mig till de synpunkter som herr Adamsson har anförut beträffande reservationen 1.

Det är ett relativt märkligt spel som de borgerliga partierna har givit sig in på, när de i strid mot all praxis vill gå in och begränsa en pågående utrednings arbete. Inför den utsikten har centerpartiet givit upp en egen välskrivna partimotion i detta ärende och anslutit sig till folkpartiets

partimotion. Församlingen har blivit komplett genom att moderaterna har frångått sitt ställningstagande föregående år och vad partiet självt har anfört i sin egen motion 294, "den lilla blå", till årets riksdag. Inför utsikten att kunna tillfoga regeringen en näsknäpp viker de sakliga hänsynen.

Folkpartiet försöker att fortsätta sin framgång i reservationen 2, vari folkpartiet kräver att riksdagen hos Kungl. Maj:t skall begära "att, som ett försök med tillämpad länsdemokrati, landstinget i Stockholms län ges samordningsansvaret för den regionala planeringen". Här har dock folkpartiet blivit ensamt.

Som motivering för sitt krav anger folkpartiet att förslagets genomförande är en förutsättning för att kritiska synpunkter från medborgarna av det slag som i stor omfattning redovisats i regionplanedebatten i Stockholms län skall kunna effektivt påverka innehållet i den regionala planeringen. Argumenteringen har upprepats av herr Norrby i Åkersberga här i kammaren.

Det faktiska läget är ju att man i Stockholms län har parallellt drivit dels en fysisk regionplanering av landstinget, dels en regional utvecklingsplanering av länsstyrelsen och kommunerna, och detta material har redovisats i Länsprogram 70. Länsprogram 70 har antagits i relativ enighet, medan däremot regionplanen, som upprättats av landstinget, har mötts av en betydande kritik. Nu föreslår alltså folkpartiet, för att komma till rätta med detta förhållande, att ansvaret även för den regionala utvecklingsplaneringen överflyttas till landstinget. Jag hoppas att kammaren ursäktar om jag säger att jag har svårt att se logiken i resonemanget. Jag är inte främmande för tanken att planeringsproblematiken i Stockholms län behöver ses över ur samordningssynpunkt för att man skall kunna undvika eventuellt dubbelarbete och för att man skall rationalisera och förenkla verksamheten. För att man skall kunna få ett effektivt resultat av detta måste man emellertid avvakta länsberedningens arbete.

Konstitutionsutskottets majoritet framhåller just att en sådan samordning inte kan ske under pågående beredning av den principiella huvudfrågan om ansvarsfördelningen mellan stat och kommun. Det planeringsarbete som nu pågår i Stockholms län präglas av en stark strävan både hos länsstyrelsen och hos landstinget att undvika extra arbete och onödiga samhällskostnader, och därför har man ett intimt samarbete mellan planeringsenheten hos länsstyrelsen och landstingets planeringsorgan. Sammansättningen av länsstyrelsen med bl. a. de tre tunga landstingsråden på detta område bör också vara en garanti för att onödigt arbete och onödiga kostnader undviks. Även folkpartiet med sin på andra områden dokumenterade väl utvecklade känsla för landstingets finanser borde därför lugnt kunna avvakta länsberedningens arbete.

Stockholms läns landsting startade sin verksamhet med nya utvidgade arbetsuppgifter och inom ett betydligt större verksamhetsområde än tidigare den 1 januari 1971. Det finns skäl att anta att dess arbetsprogram är fulltecknat utan att vi här i riksdagen behöver lägga på landstinget ytterligare arbetsuppgifter. Vi är väl alla varma anhängare av en folklig självstyrelse både på kommunal och på statlig nivå. Denna självstyrelse

har ett utomordentligt värde, och vi bör se till att den utvecklas och fördjupas. Det bör dock ske efter ett ordentligt utredningsarbete, där vi grundligt analyserar och belyser alla handlingsalternativ innan vi fattar beslut om förändringar i denna självstyrelse. Risken är annars stor för att vi genom snabba och ogenomtänkta utspel skadar i stället för förbättrar självstyrelsens ställning i allmänhetens ögon. I detta fall skulle också ett bifall till reservationen 2 innebära att man kommer att ytterligare försena länsberedningens arbete och alltså hindra en önskad utveckling av den folkliga självstyrelsen.

Herr talman! Jag vill yrka bifall till konstitutionsutskottets hemställan.

Herr NORRBY i Åkersberga (fp) kort genmäle:

Herr talman! Herr Wictorsson ställde frågan varför det inte blev debatt om Länsprogram 70 i Stockholms län men däremot så mycken debatt om förslaget till Regionplan 70. Det kan ju tänkas att detta har att göra med att regionplanefrågan handläggs av ett direktvalt organ - landstinget - medan länsprogrammet sköts litet mer i tysthet. Det har aldrig blivit förutsättningar för samma breda offentliga debatt om det regionalpolitiska handlingsprogrammet. På samma sätt är det tyst om andra väsentliga delar av den regionala utvecklingsplaneringen; den är ju som mest intensiv i Stockholms län, eftersom trycket här är hårdast.

Mycket sker i tysthet med ytterst bristfällig samordning. Den högra handen vet inte vad den vänstra gör. Att spara på lång sikt är inte att nu småsnåla med planeringsinsatserna, utan det är att satsa på en verkligt slagkraftig samordning av planeringen. Det kan man få, om man lägger samordningen på ett organ. Min känsla för länsdemokrati gör då att jag automatiskt väljer landstinget som samordningsorgan och inte länsstyrelsen, eftersom den inte är ett direktvalt organ, även om där sitter en del tunga politiker. Dessa kan emellertid lugnt sitta där, eftersom de inte kan bli petade av väljarna vid nästa val i sin funktion av länsstyrelseledamöter, men de kan bli det i egenskap av landstingsmän. Därför bör alltså landstinget i länsdemokratins anda vara samordningsorgan.

Det är heller här inte en fråga om att försena länsberedningens arbete, det är snarare tvärtom fråga om att påskynda länsberedningens arbete genom att man då får ett konkret underlag för viktiga ställningstaganden. Det får inte vara så att en kompakt opinion i Stockholms län bara spelas över av politikerna, att man struntar i vad människorna säger. Vad dessa säger är kort och gott: "Vi vill se regionens hela utveckling i ett sammanhang. Vi vill diskutera det hela oberoende av vilka instrument politikerna arbetar med. Vi vill att ett enda organ skall vara ansvarigt för den regionala utvecklingen." Därmed har man uttalat sig för ett länsdemokratiskt reformarbete av det slag som vi förordar i folkpartimotionen och i reservationen 2.

Jag tycker att de argument herr Wictorsson här har anfört pekar på att det förslag vi för fram är det riktiga, om man verkligen har länsdemokrati som målsättning. Herr Wictorsson påstår sig ha denna målsättning, men han vill ha länsdemokrati först efter en lång och grundlig utredning, inte med hänsyn till de aktuella missförhållanden som kan råda.

Onsdagen den
8 mars 1972

*Vidgad läns-
demokrati*

Herr WICTORSSON (s) kort genmäle:

Herr talman! Herr Norrby i Åkersberga säger att folkpartiet har en känsla för länsdemokrati och att det är detta som gör att man vill starta en försöksverksamhet i Stockholms län. Detta ansluter sig till folkpartiets synpunkter i övrigt här i kammaren i dag, när man säger sig vilja ha en folklig självstyrelse och en förankring av besluten. I andra sammanhang vill man ha besluten förankrade i ett närdemokratiskt system.

Mot denna bakgrund och mot bakgrund av vad man sagt här i kammaren är det märkligt att man inte presenterar någon form av synpunkter från den länsdemokratiska församling som skall sköta denna verksamhet, nämligen landstinget. Det bör man väl göra, när man framlägger ett förslag om försöksverksamhet med tillämpad länsdemokrati i Stockholms län. Inte i en enda punkt i argumenteringen för detta förslag pekar man på att det har framförts önskemål från landstingets sida i detta sammanhang. Man har inte ens velat kosta på sig en utredning eller en remiss till landstinget. Det är kanske onödigt att påpeka för kammarledamöterna, att när utvidgningen av verksamhetsuppgifterna för Stockholms läns landsting tidigare ägde rum, skedde detta just efter framställning från landstinget. Men här skall alltså riksdagen i enlighet med folkpartiets förslag utan att ens höra landstinget lägga på detta ytterligare uppgifter.

Herr talman! Jag yrkar fortfarande bifall till utskottets hemställan.

Herr NORRBY i Åkersberga (fp) kort genmäle:

Herr talman! Herr Wictorssons replik tycker jag var talande för hur mycket han har lyssnat på den debatt i Stockholms län där man kräver länsdemokrati. Den debatten har också förts i landstinget, och det torde icke vara obekant för herr Wictorsson att landstinget i en rad sammanhang har ställt anspråk på att få vara med och planera exempelvis fördelningen av väganslagen i Stockholms län. Där har vi en av de verkligt intressanta felsatsningarna på grund av en bristande samordning mellan olika planeringsinstanser. För att möjliggöra den konsekventa satsning på kollektivtrafik som landstingspolitikerna kräver måste man på ett friare sätt än nu få förfoga över väganslagen.

På samma sätt kan man peka på andra områden där planeringen ligger fel, vilket har understrukits i en rad olika sammanhang, inte minst från landstinget. Skolplaneringen är ett exempel, och det finns andra. Just det förhållandet att man har arbetat med olika befolkningsprognoser i slutändan, i regionplaneförslaget och i det regionalpolitiska handlingsprogrammet, tycker jag är den särklassigt bästa belysningen av bristen på planeringssamordning.

Alla argument talar, herr talman, för ett ökat samordningsansvar hos landstinget i Stockholms län beträffande den regionala planeringen.

Herr WICTORSSON (s) kort genmäle:

Herr talman! Herr Norrby säger att man i Stockholms län har arbetat med olika befolkningsprognoser för regionplanen och för länsprogrammet. Det är fel, herr Norrby. Det verkliga förhållandet är att det ursprungliga regionplaneförslaget upprättades med utgångspunkt i det

tidigare länsprogrammet. Från båda intressenternas sida är man klart medveten om att det slutgiltiga regionplaneförslaget kommer att bygga på den befolkningsprognos som Länsprogram 70 innehåller. Det motsatsförhållande som herr Norrby försöker göra gällande finns alltså inte.

Sedan talar herr Norrby fortfarande vackert om länsdemokrati, och jag kan i mångt och mycket instämma på dessa punkter. Jag vill att vi skall få en utredning som belyser alla olika konsekvenser av dessa två linjer, och det är vad jag har argumenterat för. Sedan får vi, herr Norrby, ta en diskussion i sakfrågorna när utredningens betänkande föreligger. Men det finns inget motiv för att ytterligare utveckla försöksverksamheten i Stockholms län. Det faktiska förhållandet är ju att Stockholms läns landsting redan i dag är ett försöksområde när det gäller utvidgad länsdemokrati. Låt oss först avvakta resultaten därav.

Herr SVENSSON i Malmö (vpk):

Herr talman! Det har fallit på min lott att här deklarerat den kommunistiska gruppens ståndpunkt i anledning av konstitutionsutskottets betänkande nr 8.

Principiellt har kommunisterna alltid hävdats att valda organ är att föredra som huvudmän för samhällsliga funktioner framför byråkratiska organ. Senast vid 1970 års riksdag hävdades denna princip i en kommunistisk partimotion. Det är därför inte alls självklart att detta skulle föra oss samman med reservanterna i den i dag aktuella frågan. Vi finner att det är många kritiska synpunkter att rikta både mot utskottet och mot reservanterna.

Vi delar i mycket långa stycken reservanternas kritik mot hela sättet att handlägga frågan om den regionala administrationen och dess uppbyggnad. Sanningen är att det aldrig har tillåtits förekomma någon verkligt förutsättningslös diskussion om landstingen visavi länsstyrelser. Länsförvaltningsutredningen och länsdemokratiutredningen ställdes aldrig någonsin mot varandra. Innan länsdemokratiutredningen var klar fick länsförvaltningsutredningens betänkande gå ut på remiss. När väl länsdemokratiutredningen framlades hade redan två ting inträffat som gjorde att den redan i utgångsläget var praktiskt taget överspelad. Dels hade man hunnit binda upp en rad myndigheter och organisationer kring länsförvaltningsutredningens linje, dels hade man redan byggt upp en planeringsadministration som var fast integrerad i länsstyrelsen. Det är där man står i dag, och det är därför ingen förutsättningslös diskussion kan föras. Det är också därför 1970 års länsberedning heller inte kommer att kunna betrakta frågan förutsättningslöst. Sanningen är att regeringen från början och under hela tiden har drivit en bestämd linje. Man har velat binda planeringsadministrationen vid länsstyrelserna. Man har i realiteten inte velat diskutera landstingsalternativet. Samtidigt har man formellt gett sig sken av att vilja föra eller tillåta en förutsättningslös diskussion, men i verkligheten har det inte varit fråga om det. Man har från regeringens sida i stor stil föregripit de utredningar som har sysslat med dessa frågor.

Om regeringen nu har den uppfattningen att samhällsplaneringen skall ligga på länsstyrelserna, alltså på den statliga delen av den regionala

administrationen, så må det ju stå regeringen fritt att driva den bestämda linjen. Men vad man kan anklaga regeringen för är att den samtidigt har försökt ge sken av att det skulle bli en förutsättningslös diskussion. Man har försökt lugna opinionen med att här kommer en diskussion i samband med att länsberedningen får behandla dessa spörsmål, för i verkligheten har man ju manövrerat på ett annat sätt. Man har låst hela situationen. Man har redan byggt upp en administration, om vilken det i realismens namn må sägas att den kommer att vara ytterst svår att bryta ut ur den nuvarande länsadministrationen och föra över på en helt annan typ av organ.

Det är också därför som vi menar att utskottets resonemang gentemot reservanterna, att ett bifall till reservationen skulle binda länsberedningen, varför deras förslag inte kan godtas utan måste avstyrkas, är rena hyckleriet. Är det någon som har sysslat med att binda upp länsberedningen så är det regeringen, som hela tiden bakom sina manövrer med alla utredningar har drivit en bestämd linje, nämligen den att huvudman för samhällsplaneringen på regional nivå skall vara länsstyrelserna, och som verkligen har föregripit länsberedningens arbete genom att bygga upp en färdig administration, vars existens länsberedningen rimligtvis inte kan nonchalera den dag den skall börja väga samman olika synpunkter. Länsberedningen är därför i praktiken redan bunden.

Om man vill uttala sig skarpt, så har regeringen verkligen inte spelat ärligt i denna fråga. Den har spelat falskt. Man har gett sken av att en förutsättningslös diskussion skulle förekomma, men man har hela tiden drivit en bestämd linje i avsikt att fastlägga positionerna kring en bestämd linje som man hade redan från början. Det är detta man kan kritisera och anklaga regeringen för.

Å andra sidan har reservanterna och motionärerna rätt mycket förenklat och förgrovat problemet. Om vi för det första ser det praktiskt så ligger det en väldig fara i att försöka angripa en redan så fast etablerad struktur och hävda att man nu skulle föra över ett väldigt stort område inom samhällsplaneringen till en helt annan typ av administration. Risken med det är att man inte inser att man arbetar på sikt för en sak som redan är förlorad och att man därför underskattar kampen mot byråkratiseringen inom ramen för den struktur som otvivelaktigt kommer att bli bestående.

Jag tror inte heller egentligen att de borgerliga, om de kommer till regeringsmakten, skulle våga ta den mycket omfattande praktiska omvandling av hela byråkratin, som det skulle innebära att föra över de här uppgifterna på landstingen. Men det är en marginell fråga.

Viktigare är kanske att saken inte är så enkel som att man kan ställa länsbyråkrati emot länsdemokrati. Ser man på landstingens beslutsstruktur och deras maktpolitiska verkan i samhället, kan man med skäl ställa sig tvivlande till om de i och för sig, i sin nuvarande utformning i varje fall, har förutsättningar att bli något särdeles mycket mera demokratiska än den statliga regionala administrationen, som dock i någon mån har tvingats se sin byråkratiska karaktär uppluckrad genom de senaste administrativa reformerna.

Otvivelaktigt är det så att den folkvalda representativa delen av

landstinget har rätt liten chans – åtminstone som det hittills har fungerat – att verkligen göra sin vilja gällande. Den sammanträder ju under en relativt kort tid av året, och man har i landstingen över huvud en struktur som lämnar oerhört stor makt åt det verkställande organet, förvaltningsutskottet, och de tjänstemän som är knutna till det. Man har alltså en väsentlig grad av toppstyrning och byråkratisering också i landstingen. Det förhåller sig också i praktiken så när det gäller Stockholms läns landsting. För det är väl ingen som på allvar vill göra gällande att Stockholmsregionens regionplan har blivit mera demokratisk och mindre känslig för mäktiga ekonomiska påtryckningsgrupper därför att den har legat på landstinget?

Om man ser på de prognoser som har gjorts upp inom ramen för den statliga länsplaneringen och inom ramen för regionplaneringen, finner man tvärtom att det redan från början förelåg en mer koncentrationsbetonad och centralistisk ståndpunkt på landstingssidan än på den statliga sidan. De som har hävdat det folkliga inflytandets rätt att göra sig gällande vid utarbetandet av regionplanen för Stockholmsområdet har verkligen fått kämpa minst lika hårt mot landstingsbyråkrati och landstingsexperter som de sannolikt skulle ha fått göra, om planen hade kommit fram som ett resultat av ett statligt arbete.

Vidare svarar naturligtvis reservanterna inte heller på den viktiga frågan om hur landstingets förbindelse med staten skall ordnas, om vi tänker oss det alternativet att landstingen skulle bli huvudmän för den översiktliga samhällsplaneringen. Hur detta samband kommer att ordnas är nämligen en ytterst viktig fråga. Man kan ju inte tänka sig en fullständigt federal struktur, där landstingen agerar helt självständigt. Någon sorts anknytning till centrala beslut och central resursfördelning måste givetvis förekomma. Då står valet mellan att landstingen förvandlas till vad de nuvarande länsstyrelserna är, nämligen en sorts verkställande organ för väsentligen centralt beslutade riktlinjer, eller att införa ett federalt system, där landstingen får en rätt stor självständighet mot statsmakterna. Man frågar sig emellertid om det kommer att leda till en bättre regionalpolitik och ett bättre folkligt inflytande. Det kan anföras skäl för att det möjligen kan förhålla sig så, men som jag ser det talar de övervägande skälen nog för att man har anledning att misstänka att det inte blir på det sättet.

För vad kommer att avgöra resursfördelning och regionalpolitik, om vi får ett federalt system? Jo, det kommer – cyniskt uttryckt – slagsmålet mellan de olika landstingen att göra. Och vem kommer att segra i det slagsmålet? Jo, det blir som alltid de starka, när det inte finns någon hand som uppifrån skyddar de svaga. Det finns det visserligen inte heller särskilt mycket av i den rådande statliga regionpolitiken, men ett slagsmål mellan landstingen kommer att resultera i att de starka landstingen, dvs. storstadsregionernas landsting, bildligt talat kommer att sätta sig på avfolkningsområdenas landsting, som kommer att få mycket stora svårigheter att göra sig gällande. Jag tror inte att en federalisering av detta system kommer att leda till en förbättrad regionpolitik i stort.

Om man skulle gå in för en linje som innebär att landstingens befogenheter ökas, måste det ske inom ramen för landsting som ser helt

annorlunda ut än de nuvarande. Det finns nämligen också på landstings- sidan en byråkratisk struktur att kämpa mot och att bryta igenom. Man måste också i botten på denna eventuellt landstingsstyrda planerings- verksamhet ha en central målsättning, som helt skiljer sig från vad de flesta landstingsmajoriteter i dag vill ha. De flesta landstingsmajoriteter är i dag nämligen politiskt så sammansatta att de inte vill ha någon investeringsstyrning eller någon dirigering av resurser, som skulle innebära en kanalisering från koncentrationsområdena till avfolkningsområdena. De flesta landsting är nämligen borgerligt dominerade, och i denna borgerliga dominans – det gäller för övrigt också landsting med en socialdemokratisk majoritet men framför allt sådana med en borgerlig majoritet – kan man räkna med ett kompakt motstånd mot varje planering som innebär att man medvetet skulle styra resurser och ingripa i de privata företagens s. k. fria etableringsrätt.

Herr talman! Med de här något summariska synpunkterna har jag velat ge en bild av att kampen mot byråkratismen, mot toppstyrningen och för ett ökat folkligt inflytande inte är så enkelt att man kan säga att den är identifierbar med kompetenskonflikten mellan länsstyrelse och landsting. Det folkliga inflytandet, kampen mot koncentrationstenden- serna och mot den förda regionpolitiken kommer att som sina motstån- dare räkna en majoritet av byråkratin och politikerna såväl inom den nuvarande statliga länsadministrationen som inom den nuvarande lands- tingsadministrationen. Det är så problemet i verkligheten ser ut.

Med utgångspunkt i de synpunkter jag nu har lämnat har den kommunistiska gruppen beslutat att i denna fråga nedlägga sina röster.

Herr FISKESJÖ (c) kort genmäle:

Herr talman! Jag måste säga att jag är förvånad över det kommunistiska ställningstagandet här i dag. Jag har gått igenom hur de olika partierna har ställt sig i den här frågan tidigare och funnit, liksom också herr Svensson i Malmö påpekade, att ännu så sent som i debatten 1970 höll herr Hermansson ett entusiastiskt anförande till länsdemokratins favör, och 1971 röstade kommunisterna för mittenpartiernas reservation. I dag är man tydligen beredd att lägga ned rösterna.

Det är mycket egendomligt. Vad är det, herr Svensson, som har inträffat under ett års tid, som betingar kommunisternas omsvängning? Om jag försöker finna ut något av det anförande som herr Svensson i Malmö höll, skulle det snarast bli att man nu inte tycker sig kunna gå med på ett förverkligande av länsdemokratitanken förrän kommunisterna har majoritet i samtliga landsting. Och har man en sådan inställning, så är det klart att man får vänta.

Jag vill säga ett par ord också till herr Norrby i Åkersberga. Hans inlägg underströk ytterligare hur viktigt det är att länsdemokratien förverkligas. Men om man vill att den skall förverkligas så snart som möjligt, bör man inte resa nya hinder i länsberedningens väg. Om vi fick den försöksverksamhet som herr Norrby vill ha, så skulle länsberedningen ha att invänta försöksverksamhetens utfall innan den kan lägga fram sitt slutbetänkande. Låt oss säga att det tar ett år innan försöksverksamheten kommer i gång. Därefter skulle väl försöksverksamheten pågå åtminstone

en mandatperiod. Fyra år skulle således utan vidare försvinna, innan länsberedningen kunde börja ta ställning. Det skulle enligt min mening inte vara lyckligt, när vi nu vill ha ett snart förverkligande av länsdemokratitanken.

Herr SVENSSON i Malmö (vpk) kort genmäle:

Herr talman! Det har trots allt hänt en del medan tiden har gått, herr Fiskesjö. Vi har nu fått en färdigbildad, helt ny struktur på den statliga länsadministrationen, och man har fått klart för sig att det inte är realistiskt att räkna med att den skall kunna brytas upp så där utan vidare genom att det ställs förslag i riksdagen. Man får ibland finna sig i att de ståndpunkter som man, i och för sig riktigt, har haft under en följd av år till sist kan bli överspelade, om man inte kan vinna gehör för dem. Då får man flytta över kampen för demokratisering på ett delvis annat plan.

Vidare har vi fått se under diskussionen om regionplanen i Stockholms län att det inte finns anledning att föra kampen mot byråkratismen mindre när det gäller byråkratismen på landstingssidan än när det gäller byråkratismen på den statliga sidan. Den folkliga oppositionen mot regionplanens hela målsättning och ideologi är verkligen en kamp mot byråkratism och fåtalsvälde som här försöker göra sig breda och styra planeringen. Och detta har inte stämt oss särdeles optimistiska inför tron på att en överföring av väsentliga uppgifter till landstingen i och för sig skulle gynna demokratiseringen i det här sammanhanget.

Vi tänker inte alls vänta med att arbeta för länsdemokratin till dess vi får majoritet i landstingen. Men jag medger att länsdemokratin får föga mening, så länge de borgerliga majoriteterna i de flesta landsting inte vill diskutera styrning av resurser och av näringslivets investeringar till de regioner som behöver sådana utan tydligen tänker sig att det skall bli en sorts slagsmål mellan de relativt självständiga landstingen.

Jag tror också att det vore realistiskt att inrikta kampen för demokratisering litet längre fram i tiden, till det senare skede i länsberedningens arbete, när man måste ta ställning till frågan hur man skall sammansmälta den dualistiska förvaltning på länsplanet som vi nu har. Då kommer nämligen denna intressanta fråga upp: Men hur kommer länsstyrelserna och landstingen då att kunna sammansmälta? Vilken typ av regional administration får vi då? Vi får sannolikt en statlig administration. Men hur demokratisk eller litet demokratisk kommer den att vara?

Det är den viktiga maktfrågan i dag. Det är en fråga som man, när man arbetar med detta, kan syfta framåt med.

Herr HERNELIUS (m):

Herr talman! Det är riktigt som påpekats under debatten att moderata samlingspartiets representanter i kammaren i dag sannolikt kommer att inta en annan ståndpunkt än den som partiets representanter intog i mars i fjol när frågan senast diskuterades. Detta faktum har omnämnts av herr Fiskesjö såsom glädjande och av herr Adamsson såsom klandervärt, och herr Adamsson efterlyste motiven för ändringen.

Jag skall i största korthet redovisa några sådana.

Det argument som anfördes i fjol från vår sida var väsentligen att den sittande utredningens arbete bör avvaktas. Det var ett gott och riktigt argument, och det har naturligtvis till viss del giltighet också i detta fall. När jag säger "till viss del" syftar jag på att länsberedningen tillkom som ett medel att hjälpa regeringen ur en knipa. Den stod, som herr Fiskesjö sagt, som Herkules vid skiljevägen. Den valde att tillsätta beredningen för att åtminstone få andrum och för att under tiden kanske arbeta vidare i sina bestämda syften.

Det har dock, herr talman, inträffat en del sedan i mars i fjol. Först och främst har den allmänna centraliseringslusten hos regeringen blivit alltmer tydlig. Den har förmärkts inom en rad områden, och jag skulle kunna ge exempel på detta. På det område som vi i dag diskuterar har den märkts särskilt i ett sammanhang. Det gäller regeringens val av representanter i länsstyrelserna.

Som påpekades i en frågedebatt i oktober 1971 i denna kammare är avsikten med det val som regeringen träffat i detta sammanhang helt tydlig, nämligen att regeringen skulle få möjlighet att med hjälp av de fem regeringsutnämnda ledamöterna försäkra sig om socialdemokratisk majoritet även i län där partiet i landstinget är i klar minoritet. Det var något nytt, något som inte tidigare framkommit i debatten om länsstyrelserna.

Jag skall inte, herr talman, fördjupa mig i fråga om detta beslut i någon längre argumentering. Det är möjligt att vi får tillfälle att återkomma till frågan i samband med dechargede-batten.

Vad jag vill fästa kammarens uppmärksamhet på är den cyniska motivering som statsrådet Lundkvist lämnade i samma frågedebatt. Han sade följande: "Men om det skall bli en regionalpolitik som så att säga hänger ihop för hela landet, måste vi sörja för att den som har det yttersta ansvaret för de statliga åtgärderna också kan förankra sin politik i den regionala statsförvaltningen."

Med andra ord: Regeringen skulle genom valet av regeringsrepresentanter till länsstyrelserna tillse att den har garanti för att de socialdemokratiska intentionerna förverkligades i länsstyrelserna med hjälp av deras sammansättning. Det är en ohöjd bekännelse till maktfilosofi. Det är en ohöjd bekännelse till centraliseringsivern och centraliseringslustan, och det är en bekännelse som står i strid med strävandena till kommunal demokrati. Detta uttalande jämte handlingarna ådagalägger vikten av att kampen för den kommunala demokratin förs över ett brett fält och ett vidsträckt fält. Det är detta som moderata samlingspartiet också har tryckt på i sin partimotion till årets riksdag.

Herr talman! Det är självklart att ett oppositionsparti inte kan undgå att dra konsekvenserna av sådana uttalanden och handlingar från regeringens sida. Därför ber jag att få yrka bifall till reservationen I.

Herr JOHANSSON i Trollhättan (s):

Herr talman! Jag hade tillfälle att för ett år sedan närmare utveckla mina synpunkter på denna fråga. Det är emellertid tre moment i denna debatt som jag här mycket kort vill kommentera.

För det första har några talare, särskilt herr Molin och herr Fiskesjö,

gjort gällande att riksdagen här liksom Herkules i arla morgonstunden står vid en skiljeväg. Det är en felsyn; här finns inte bara två vägar utan flera vägar att gå. Sedan förser man dessa vägar med värdeladdade beteckningar. Man talar om en länsbyråkratisk och en länsdemokratisk väg, man talar om en konservativ och en radikal linje. Det är sådana beteckningar man kan ge åt detta om man så önskar, men i själva verket finns här alltså en rad vägar att gå.

För det andra för man nu in en ny utredningsteknik. Det är farligt. Herr Molin frågade om utredningen skulle bestämma den politiska linjen. Svaret på den frågan är självfallet nej. Men beslutet skall fattas efter utredningen. Herr Molin och herr Fiskesjö och andra vill emellertid praktisera en ny utredningsteknik, nämligen den att riksdagen under pågående utredning träder in och förklarar att nu skall man tillämpa den eller den metoden för lösning av frågorna, nu skall man bara utreda på en bestämd grundval – i detta fall den länsdemokratiska.

Det finns anledning att fundera ganska mycket över detta. Det betyder under en minoritetsparlamentarisk period att man utan vidare förändrar direktiven, att tillfälliga majoriteter – kanske uppkomna genom nedlagda röster – plötsligt kan förändra en hel utredningssituation. Det är ju helt omöjligt att fortsätta ett utredningsväsende om man skall arbeta på sådana villkor. Och det var alldeles särskilt förvånande att herr Hernelius, som ofta slår vakt om det traditionsbundna och som ofta talar väl om vårt nuvarande utredningsväsende, genom sitt ställningstagande vill rasera en så väsentlig grundval för att en utredning skall få arbeta med de direktiv som har givits och utan att vissa delar av utredningsdirektiven skall dras bort under pågående utredning. I de utredningsdirektiv som finns för den nuvarande utredningen ingår att man också skall pröva den länsdemokratiska vägen.

Min tredje kommentar gäller de moderatas nya ståndpunkt. Jag hade faktiskt hoppats att det var den omständigheten att det satt andra representanter på stolarna i år som gjorde att man kommit fram till en ny ståndpunkt bland de moderata.

De minnesgoda bland oss kommer ihåg det anförande som herr Schött höll i slutet av en lång debatt i fjol, där han utformade den tanken att man inte skulle gå in under en pågående utredning. Nu har vi av herr Hernelius fått svaret att anledningen till att man nu vill göra det är Kungl. Maj:ts val av ledamöter i länsstyrelserna. Det är detta som föranleder de moderata att nu byta ståndpunkt och vilja införa en ny form av utredningsrutin i Sverige.

Jag har uppmärksamt läst motionen 294, och i den kan jag inte finna något stöd för den åsikt som de moderata nu stöder. Slår man upp s. 115 i denna motion finner man att den tanken utvecklas att beslutanderätten i länen i de regionalpolitiska frågorna inte utan vidare kan vara koncentrerad till länsstyrelsen: "Å ena sidan är det naturligt att statliga insatser administreras av statliga organ och i viss utsträckning också nödvändigt. Å andra sidan finns i regionalpolitiken så många drag av planeringsåtgärder utan samband med direkta statliga insatser men med grundläggande betydelse för olika bygders utvecklingsmöjligheter att en anknytning beträffande dem till det direktvalda landstinget också ter sig naturlig."

De moderata drar själva den slutsatsen att man noggrant skall överväga detta och ställa synpunkterna mot varandra. Herr talman! Det är precis det som den sittande utredningen har att göra, och från de moderatas egna utgångspunkter vore det väl då naturligt att stödja utskottet i år liksom i fjol.

Herr FISKESJÖ (c):

Herr talman! Herr Johansson i Trollhättan tog upp mitt uttalande att socialdemokraterna 1968 stod som Herkules en gång vid skiljevägen. Det finns säger herr Johansson, inte bara två vägar att välja mellan. Det är således inte bara Fru Dygds väg eller Fru Lustas väg det gäller, utan det finns tydligen en massa småvägar också som man kan slå in på. Det skulle vara intressant att veta vilken småväg, som socialdemokraterna eventuellt kan tänkas välja en gång i framtiden.

Den egentliga anledningen till att jag begärde ordet var att Hilding Johansson utvecklade stor dramatik kring frågan om att länsberedningen skulle få en mera bestämd inriktning av sitt arbete. Det är i och för sig ingenting sensationellt att en sittande utredning får sina direktiv ändrade eller utvidgade eller preciserade. Det har hänt många gånger. Länsdemokratiutredningen fick tilläggsdirektiv vid ett par tillfällen. Detsamma hände 1954 års författningsutredning, och den nu avslutade grundlagberedningen fick sina uppgifter ändrade genom att budgetutredningen tillkom. Det är alltså inga nya och äventyrliga vägar som riksdagen genom sitt beslut eventuellt ger sig in på.

Herr SVENSSON i Malmö (vpk):

Herr talman! Jag ber om ursäkt, men herr Johanssons i Trollhättan senaste anförande uppkallar mig till en kort replik. Jag tycker nämligen att det inte finns någon anledning för en företrädare för regeringspartiet att gentemot reservanterna i dag uppträda med någon sorts moralisk indignation därför att de, som han säger, vill ha en annan utredningsrutin. Den utredningsrutin som ni har tillämpat här är verkligen inget mönster för hur en öppen och demokratisk diskussion skall gå till. Ni har inte nöjt er med att dirigera -- som herr Johansson anklagar de borgerliga för att vilja göra -- med tillfälliga riksdagsmajoriteter. Ni har ju dirigerat bakom ryggen på både riksdag och sittande utredning, för ni har hela tiden vetat vad ni ville. Ni ville befordra en viss linje i hela det här maktpolitiska spelet, och sedan har ni gett sken av att så småningom, när länsberedningen kommer eller någon annan gång i framtiden, skall det bli en förutsättningslös debatt och en fri prövning. Det kan ju inte bli en fri prövning på basis av att man hela tiden bakom ryggen på riksdag och utredningar har byggt upp en administrativ struktur som har hela sin tyngdpunkt förlagd till den statliga länsadministrationen.

Det må vara att jag har haft kritiska synpunkter på sakinnehållet i reservanternas krav, men jag tycker att man från regeringspartiets sida kan vara så pass ärlig att man direkt säger att man avser inte alls att på något verkligt allvarligt sätt pröva den s. k. länsdemokratiska vägen eller, som jag kallar den, landstingsvägen. Ni har gjort allt för att redan från början skjuta undan det alternativet genom ett maktpolitiskt spel. Säg

öppet vad det är ni vill: "Vi vill ha en statlig länsadministration, och det har vi velat hela tiden." När ni väl säger det och preciserar er position så kan vi diskutera hur den statliga länsadministrationen på det regionala planet skall se ut och hur mycket byråkrati eller demokrati det skall finnas i den.

Herr HIRNELIUS (m):

Herr talman! Om herr Johansson i Trollhättan, som han säger, har läst moderata samlingspartiets partimotion nr 294 noggrant – och det har han säkert gjort som den grundlige politiker han är – kan han inte gärna bestrida att ett ledmotiv i denna motion är strävan efter åtgärder som tryggar den folkliga självstyrelsen, riksmässigt och lokalt. Dagens ställningstagande är ett led i denna strävan – ett av regeringens åtgärder föranlett led.

Naturligtvis är det nonsens när herr Johansson säger att det skulle bli en ny händelse i det svenska utredningsväsendets historia om man ändrar direktiven. Det har ju förekommit i dussintals utredningar, större eller mindre betydelsefulla.

Herr MOUIN (fp):

Herr talman! Ett par korta kommentarer, framför allt till följd av vad herr Johansson i Trollhättan sade!

Det är väl ett riktigt påpekande att det inte är säkert att man automatiskt åstadkommer mera av länsdemokrati genom att överföra uppgifterna till landstingen, om man inte alls berör landstingens organisation. Men bakom reservanternas förslag ligger ju också påpekan- det att om dessa väsentliga statliga uppgifter förs över till landstingen, så måste landstingen omorganiseras. Det sägs t. ex. i motionen 166: "De" – dvs. landstingen – "bör erhålla en ny form av styrelse och ett vidgat utskottsväsende. De politiska partiernas ställning inom landstingen bör ytterligare stärkas. Strävan att ge väljarna ökade möjligheter att följa, påverka och kontrollera beslutsprocessen inom den egna regionen bör vara vägledande för organisationen av landstingen."

Sedan har det påpekats, bl. a. av herr Svensson i Malmö, att regeringen i sitt handlande inte har hållit valet mellan det länsbyråkratiska och det länsdemokratiska alternativet öppet. Man har tvärtom genom ett antal åtgärder successivt sökt eliminera det länsdemokratiska alternativets möjligheter att förverkligas och därigenom minskat förutsättningslös- heten i länsberedningens arbete. Statsrådet Lundkvist, som har ansvaret för direktiven till länsberedningen, har ju utformat dem främst utifrån de tankegångar som finns i länsförvaltningsutredningen. Hade oppositionen – eller den tillfälliga majoriteten, som herr Johansson i Trollhättan talade om – fått skriva direktiven, så hade de uppenbarligen blivit annorlunda. Det är ju ändå så att här har förekommit två stora utredningar – länsförvaltningsutredningen och länsdemokratiutredningen. Båge dessa utredningar har gjort ett omsorgsfullt arbete. De har kommit till olika resultat om hur det skall vara ordnat på regional nivå i fortsättningen. Då kan man ju inte säga att här finns två principiella handlingslinjer – låt oss tillsätta en utredning! Då måste man ju bestämma sig!

Beträffande detta med tillfälliga majoriteter, som besvarade herr Johansson i Trollhättan, så uppställer sig ju frågan: Vad är en tillfällig majoritet? Har herr Johansson i Trollhättan någon definition på hur lång tid en tillfällig majoritet kan finnas? Är det inte bättre att konstatera att ett beslut i riksdagen bör vara vägledande för utredningsarbetet?

Herr JOHANSSON i Trollhättan (s):

Herr talman! Endast två saker!

Vad herr Svensson i Malmö kallade för den länsadministrativa strukturen vilar ytterst på beslut som har fattats här i riksdagen. Den nya ordningen med lekmanorganisation har riksdagen själv beslutat om, och riksdagen har beslutat på en rad andra punkter. Man kan inte säga att det har skett bakom ryggen på riksdagen, när riksdagen själv har beslutat.

När fattade riksdagen under pågående utredning ett beslut, som av sina talesmän uppfattades på det sättet att man under pågående utredningsarbete skulle bestämma den politiska huvudlinjen för utredningen, medan denna utredning enligt sina direktiv hade att pröva olika vägar?

Överläggningen var härmed slutad.

Punkterna 1 och 2

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 1 av herr Larsson i Luttra m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Fiskesjö begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller konstitutionsutskottets hemställan i betänkandet nr 8 punkterna 1 och 2 röstar ja.

den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 1 av herr Larsson i Luttra m. fl.

Vid omröstning genom uppresning förklarades tvekan kunna råda angående resultatet, varför votering med omröstningsapparat verkställdes. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja — 137

Nej — 142

Avstår — 15

Punkten 3

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 2 av herrar Nelander och Norrby i Akersberga, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Norrby i Akersberga begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller konstitutionsutskottets hemställan i betänkandet nr 8 punkten 3 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.
Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 2 av herrar Nelander och Norrby i Åkersberga.

Nr 36

Onsdagen den
8 mars 1972

Befrielse från inkomstskatt för realisationsvinst vid avyttring av aktier

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Norrby i Åkersberga begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja — 238
Nej — 45
Avstår — 10

§ 7 Befrielse från inkomstskatt för realisationsvinst vid avyttring av aktier

Föredrogs skatteutskottets betänkande nr 3 i anledning av motion angående befrielse från inkomstskatt för realisationsvinst vid avyttring av aktier.

Herr TAUBE (fp):

Herr talman! Det är med synnerligen stort intresse som jag har tagit del av skatteutskottets betänkande nr 3 i anledning av min motion 1972:77 angående behandlingen av dispensärenden beträffande befrielse från inkomstskatt för realisationsvinst vid avyttring av aktier.

Grundregeln vid avyttring av aktier som innehafts i fem år är i princip att 10 procent av försäljningsbeloppet blir skattepliktigt. Enligt beslut av 1966 års riksdag medges dock vissa dispensmöjligheter vid aktieförsäljning i strukturrationaliseringssyfte. Departementschefen anförde i propositionen 90 år 1966 bl. a. följande: "Dispens skall givetvis inte medges i alla de fall då försäljningen leder till att två företag sammanslås. Det måste bli en bedömning från fall till fall. Om köpeskillingen lämnas i form av aktier i det andra företaget torde i regel förutsättningar för dispens få anses föreligga."

Även om jag inte helt delar departementschefens uppfattning kan jag till nöds acceptera den. Denna passus är faktiskt av mindre intresse för den sak som jag i dag vill diskutera.

Departementschefen fortsätter: "Betalas köpeskillingen i likvida medel har man däremot anledning ställa större krav på att det är fråga om en sådan från allmän synpunkt angelägen strukturrationalisering, som bör medföra skattefrihet."

Det har onekligen förekommit fall då kontant likvid utgått och där man enligt min åsikt inte ens med bästa vilja i världen kan säga att det varit fråga om en "från allmän synpunkt angelägen strukturrationalisering". Men trots detta, trots direktiven och trots departementschefens skrivning har total skattebefrielse beviljats.

Jag citerar vidare vad departementschefen skrev 1966:

Onsdagen den
8 mars 1972

*Befrielse från in-
komstskatt för
realisationsvinst
vid avyttring av
aktier*

”Dispenser av detta slag bör, åtminstone tills vidare, ankomma på Kungl. Maj:t. Om emellertid erfarenheterna av dispensgivningen skulle ge vid handen att den lämpligen kan delegeras till riksskattenämnden eller annan central myndighet bör Kungl. Maj:t ha rätt att besluta om sådan delegation.”

Jag vill nu fråga skatteutskottets ordförande herr Brandt, om inte skatteutskottet efter behandlingen av min motion finner tiden vara inne att överväga att överlåta denna allvarliga bedömning till riksskattenämnden.

Sedan hoppas jag att åtminstone någon ledamot av realisationsvinstkommittén är närvarande, när jag nu frågar denna kammare om det kan anses vara rimligt att en person som t. ex. har köpt – eller kanske rent av ärvt – 100 aktier i ett företag för 100 000 kronor som likvid för dessa aktier kan få 500 000 kronor, alltså en halv miljon kronor, *utan att behöva betala ett enda öre i skatt*? Enligt sedvanliga regler skulle det beskattningsbara beloppet ha blivit 50 000 kronor. Med 70 procents marginalskatt blir det en skatt på 35 000 kronor, dvs. ca 9 procent av vinsten på 400 000 kronor. Anses denna skatt på 9 procent alltför avskräckande? Skulle den kunna hindra en strukturrationalisering?

Jag respekterar i allra högsta grad skatteutskottets, dess ordförandes och dess sekreterares sätt att behandla min motion. Skatteutskottet skriver nämligen bl. a. följande: ”Yrkandet i motionen torde åtminstone delvis få ses mot bakgrunden av att aktieägare under innehavstiden inte beskattas för aktiebolagets ej utdelade vinst och att denna vinst på grund av realisationsvinstbeskattningens utformning till väsentlig del undgår beskattning även då den realiserar genom försäljning av aktier.”

Jag har inte skrivit ett ord om detta i min motion, men skatteutskottet hade räknat ut vad jag menade. Och utskottet har helt rätt – det är *definitivt* inte aktieägarna jag är ute efter, i det stora hela betyder det så litet för dem som får dessa pengar om det rör sig om total skattebefrielse eller om en beskattning på 10 procent av försäljningssumman. Mitt sifferexempel visade att skillnaden ändå är tämligen liten. Men som kommunalman måste jag reagera mot att skatteintäkter berövas primärkommuner och landsting genom ett beslut av Kungl. Maj:t.

Tänk er en livskraftig industri i en relativt liten kommun. Denna industri betalar i vederbörlig ordning kommunal- och landstingskatt, dess anställda likaså. Så köps denna industri upp av en annan. Vad blir följden? Rationaliseringar – klarare uttryckt: ”avskedanden” – mindre skatteintäkter för kommun och landsting. Snart ombildas företaget till fastighetsbolag och skatteintäkterna för kommun och landsting blir ännu mindre.

Detta har skatteutskottet tydligen icke närmare diskuterat – ja, man kan ju ha diskuterat det, men det framgår i varje fall inte av trycket. En industri i en mindre kommun har mycket ofta upp till hälften av aktiekapitalet placerat hos skattebetalare inom kommunen. Icke nog med att kommun och landsting fått avstå från skatten på differensen mellan en rimlig utdelning och den verkliga utdelningen – de får i framtiden betydligt lägre skatteintäkter och i nuläget inte ens realisationsvinstskatten på de försålda aktierna.

Herr talman! Endast ett par ord till – men av vital betydelse. Utskottet säger att dispensansökningarna ofta innehåller uppgifter som av affärsmässiga skäl icke bör offentliggöras. Efter ca 25 år i industrins tjänst är jag fullt medveten om detta. Men, herr Brandt, då transaktionen är klar kan väl alla hemligstämplade papper dras fram i ljuset? Då är ju inte sällan priset på överlåtelsen, övriga villkor, t. o. m. namn på aktieägarna och deras aktieinnehav publicerat av den alltid vaksamma pressen. Slopa nu hemligstämpeln och låt realisationsvinstkommittén gå igenom samtliga ärenden, de som gäller såväl beviljade som icke-beviljade dispenser åren 1966–1972! Jag försäkrar kommittén att det blir en spännande och ibland tämligen överraskande läsning.

Herr talman! Jag vill tacka skatteutskottet för en utomordentlig behandling av min motion. Jag litar nu på att realisationsvinstkommittén tar sig an detta problem, och jag uttrycker en förhoppning om att denna kommitté skall komma fram till att riksskattenämnden i fortsättningen bör handlägga dessa dispensärenden. I så fall har jag definitivt nått mitt mål i denna fråga.

Med detta anförande, under vilket herr tredje vice talmannen övertog ledningen av kammarens förhandlingar, var överläggningen slutad.

Utskottets hemställan bifölles.

§ 8 Avdraget för kostnader för resor mellan bostad och arbetsplats

Föredrogs skatteutskottets betänkande nr 5 i anledning av motioner angående avdraget för kostnader för resor mellan bostad och arbetsplats.

I detta betänkande behandlades

motionen 1972:175 av herr Winberg m. fl. (m) vari hemställdes att riksdagen skulle anta vid motionen fogat förslag till lag om ändring i kommunalskattelagen samt

motionen 1972:641 av Johnsson i Blentarp m. fl. (s).

Utskottet hemställde

att riksdagen skulle avslå

1. motionen 1972:175
2. motionen 1972:641.

Reservation hade avgivits av herrar Magnusson i Borås (m) och Nilsson i Trobro(m), vilka ansett att utskottet under 1 bort hemställa,

att riksdagen med bifall till motionen 1972:175 skulle anta det vid motionen fogade förslaget till lag om ändring i kommunalskattelagen (1928:370).

Herr MAGNUSSON i Borås (m):

Herr talman! De numera tillämpade avdragsreglerna för resor med egen bil till och från arbetet innebär ju att de skattskyldiga får dra av för

Onsdagen den
8 mars 1972

Avdraget för kostnader för resor mellan bostad och arbetsplats

dessas kostnader efter en viss schablon. Den schablonen bygger på en beräkning att vederbörande privat kör ca 1 300 mil utöver resorna till och från arbetet.

Kostnaderna har fördelats på årsbundna och bilbundna kostnader. Schablonen ger sålunda rätt till avdrag vid årets taxering med 3:30 kronor per mil för de först körda 1 000 milen och med 2:10 kronor för därefter körda mil.

Numera är det emellertid inte ovanligt att många reser mycket långa sträckor till och från arbetet. Det beror ju på att det finns önskemål från vissa personers sida att alltjämt bo kvar på landsbygden, även om de har sin sysselsättning förlagd till en tätort. Utöver att vederbörande kan ha intresse av att alltjämt bo kvar i sin gamla bygd måste det också vara av stor betydelse för samhället att så sker, eftersom man då slipper en helt onödig ökning av koncentrationen till tätorter.

Herr Winberg har i år återkommit med en motion med samma yrkande som tidigare. I denna motion, som i år har nr 175, begär han att den som kör mer än 2 000 mil till och från sitt arbete skall få göra ett avdrag som är större än 2:10 kronor, alltså den rena milersättningen som ju inte inrymmer någonting för de fasta kostnaderna.

Vi som representerar moderata samlingspartiet i skatteutskottet har ansett att det här är en befogad motion, och därför har vi i en reservation yrkat på att riksdagen måtte bifalla densamma. Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till denna reservation.

Herr WÄRNBERG (s):

Herr talman! Utan tvivel är resor till och från arbetsplatsen en utgift för intäkternas förvärvande, och som sådan bör den vara avdragsgill. Det skulle alltså rätteligen få göras ett avdrag precis med kostnaderna för att färdas med bil dit. Men det är som var och en förstår helt omöjligt att komma till ett sådant resultat, att man för varje enskild arbetstagare kan säga hur mycket bilen har kostat just för resor till och från arbetet. Särskilt i den situationen att numera nästan varje människa har en bil, vare sig de åker till och från arbetet med den eller inte.

Frågeställningen är då: Hur mycket av bilkostnaderna skall belasta detta avdrag för intäkternas förvärvande och hur mycket av bilkostnaderna skall anses vara en privat levnadsomkostnad? Man har här försökt hitta en schablon, en generös schablon, som innebär en sådan ändring i jämförelse med vad som har gällt tidigare, att avdrag också får göras för en del av de fasta kostnaderna, alltså kostnader som en bilägare, om han inte hade resor till och från arbetet, skulle få ta helt och hållet på den privata sidan.

En sådan schablon kan aldrig slå rättvist för alla, det är en omöjlighet; en del tjänar på den, en del förlorar på den. Här har man gjort en schablon som innebär att alla de fasta kostnaderna för avskrivningar, räntor, skatter och försäkringar skall vara betalda, om vederbörande kör 2 300 mil. Ingen har bestritt att den uträkningen är ungefär riktig, att efter 2 300 körda mil är alla de fasta kostnaderna betalda.

Då är frågan: Hur mycket kör vederbörande till och från arbetet och hur mycket privat? Körvanorna är oerhört olika hos olika människor och

Onsdagen den
8 mars 1972

Avdraget för kostnader för resor mellan bostad och arbetsplats

det är svårt att besvara den frågan. Man har dock efter en undersökning kommit fram till att den genomsnittliga privatkörningen per år uppgår till 1 300 mil. Somliga kör mycket mera och somliga kör mindre. Men om en person kör 1 300 mil privat, blir det 1 000 mil över för färder till och från arbetet för att han skall ha kört de 2 300 mil efter vilka alla fasta kostnader är betalda.

Det spelar alltså i detta sammanhang ingen roll, om man kör 2 000, 3 000, 4 000 eller 5 000 mil till och från arbetet. Huvudfrågan är hur lång sträcka man kör privat — om man kör mer eller mindre än 1 300 mil. Det är en fråga som det inte går att bestämt svara på. Därför har riksdagen antagit en schablon, som ändå är ganska frikostig. För körsträckor upp till 1 000 mil får man dra av 3:30 kronor per mil och för körsträckor däröver 2:10 kronor. Alla fasta kostnader är som sagt betalda när 2 300 mil är körda. Det finns ingenting som säger att den som kör mer än 2 000—3 000 mil till jobbet inte skulle köra 1 300 mil privat. Det går inte att hävda något annat på den punkten, även om undersökningarna inte har givit ett klart resultat.

En utredning som gjordes 1965 visade att de fasta kostnaderna för en arbetstagare som använde bil till och från arbetet i genomsnitt var 1 046 kronor. I dag får man dra av 3 300 kronor för de fasta kostnaderna. Schablonen är alltså mycket generös, även om man räknar med att 1 046 kronor 1965 motsvaras av 2 000 kronor i dag. Detta hindrar ändå inte att någon kan förlora på schablonen. Men det är flera som vinner än som förlorar på den. Det måste ju finnas litet rättvisa med tanke på de människor som inte har möjlighet att dra av några kostnader för färd med bil till och från arbetet men som håller sig med bil ändå. De som inte kan använda bilen till och från arbetet och få avdrag för detta har alltså en betydligt större bilkostnad än de som har förmånen att kunna använda bilen till och från arbetet.

Med denna utgångspunkt tycker skatteutskottets majoritet att den nuvarande schablonen är rimlig och att det inte finns någon anledning att ändra den. Jag ber därför, herr talman, att få yrka bifall till skatteutskottets betänkande.

Herr MAGNUSSON i Borås (m):

Herr talman! Herr Wärnberg argumenterar för ett yrkande som inte inryms i vare sig motionen eller reservationen när han förfäktar att man för en stor del av dem som får göra de här avdragen använder en mycket förmånlig schablon. Det är möjligt att den är förmånlig för en hel del personer, men motionen och reservationen tar endast upp problemet för de människor som har en mycket lång körsträcka till sitt arbete; det är bara dem vi talar om. Jag menar att det måste anses befogat att de som kör så lång sträcka som över 2 000 mil till och från sitt arbete får göra ett litet större avdrag.

Det är inte självklart att alla människor använder bilen för privat bruk. Det är troligt att många har bil beroende på att de bor så långt från sin arbetsplats att bilen är en förutsättning för att de över huvud taget skall kunna ta sig dit.

Sedan tror jag att den som åker kanske 10—15 mil om dagen fram och

Onsdagen den
8 mars 1972

Avdraget för kostnader för resor mellan bostad och arbetsplats

tillbaka till arbetet inte kör bil så mycket privat; han är säkert nöjd med all bilkörning till och från arbetet. Jag tycker det är befogat att man försöker skapa en bestämmelse som tillgodoser just de personer som har mycket långa vägsträckor till sitt arbete, eftersom det, inte minst ur samhällets synpunkt, är angeläget att de har möjligheten att använda bil.

Herr WÄRNBERG (s):

Herr talman! Den fråga som måste ställas är: Kör man 1 300 mil privat? Det går inte att bevisa att det generellt förhåller sig så, att den bil som någon använder som har lång väg till och från sitt arbete inte rullar privat. Bilen kan ju användas också av en annan person än den som kör den till och från sitt arbete; den kan användas av familjen, och den kan användas på semesterresa. Förutsättningen här är att vederbörande har kört 1 300 mil privat. Sedan spelar det ingen roll om han kör 2 000, 3 000, 4 000 eller 5 000 mil till och från arbetet. Han har fått hela kostnaden för 2 300 mil täckt och eftersom den siffran är mycket generöst tilltagen - genomsnittet kör inte mer än 1 300 mil privat - får nog även de som kör 2 000 mil sina utgifter täckta.

Herr MAGNUSSON i Borås (m):

Herr talman! Jag vill säga till herr Wärnberg att jag inte har förfäktat att vederbörande inte kör något som helst privat, men det är ju fråga om en bedömning, om han skall ha *någon* ersättning för de fasta kostnaderna.

Överläggningen var härmed slutad.

Punkten 1

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen av herrar Magnusson i Borås och Nilsson i Trobro, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Magnusson i Borås begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller skatteutskottets hemställan i betänkandet nr 5 punkten 1 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen av herrar Magnusson i Borås och Nilsson i Trobro.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Magnusson i Borås begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 252
Nej - 32
Avstår - 1

Punkten 2

Utskottets hemställan bifölls.

§ 9 Skattelättnader för fiskare på avlägsna fiskeplatser

Nr 36

Onsdagen den
8 mars 1972

*Skattelättnader för
fiskare på avlägsna
fiskeplatser*

Föredrogs skatteutskottets betänkande nr 6 i anledning av motioner angående skattelättnader för fiskare på avlägsna fiskeplatser.

I detta betänkande behandlades

motionen 1972:413 av herrar Elmstedt (c) och Larsson i Borrby (c) vari hemställdes att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t begärde skyndsamt utredning i syfte att uppnå skattelättnader för fiskare som under stora delar av året utövade sin verksamhet på avlägsna fiskeplatser samt

motionen 1972:893 av herr Åberg m. fl. (fp, m) vari hemställdes att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t skulle föreslå att den kommande skatteutredningen fick i uppdrag att utarbeta bestämmelser i syfte att uppnå skattelättnad för fiskare som utövade sin verksamhet på avlägsna fiskeplatser.

Utskottet hemställde

att riksdagen skulle avslå

1. motionen 1972:413
2. motionen 1972:893.

Reservation hade avgivits av herr Magnusson i Borås (m), fru andre vice talmannen Nettelbrandt (fp), herrar Josefson i Arrie (c), Sundkvist (c), Nilsson i Trobro (m), Hörberg (fp) och Björk i Gävle (c), vilka ansett att utskottet under 1 och 2 bort hemställa,

att riksdagen med anledning av motionerna 1972:413 och 1972:893 i skrivelse till Kungl. Maj:t begärde skyndsamt utredning i syfte att få till stånd skattelättnad för fiskare som utövade sin verksamhet på avlägsna fiskeplatser.

Herr BJÖRK i Gävle (c):

Herr talman! Det är inte så många månader sedan kammaren hade att ta ställning till ett betänkande med ungefär samma innehåll som det vi diskuterar nu. Dagens betänkande från skatteutskottet bygger på de två motioner som väckts, nr 413 av herrar Elmstedt och Larsson i Borrby samt nr 893 av herr Åberg m. fl. Båda motionerna går ut på att man skall se över de bestämmelser som gäller i beskattningshänseende för fiskare som bedriver sin verksamhet på avlägsna fiskeplatser. Vidare pekar motionärerna på att många fiskare bedriver sin verksamhet bortom den gräns, som i sjömansskattehänseende gäller mellan fjärr- och närfart.

Båda motionerna syftar till en utredning om hur man lämpligen skall komma till rätta med dessa problem.

Det har ibland också gjorts jämförelser med andra yrkeskategorier, chaufförer och reparatörer m. fl., men jag tror att dessa jämförelser inte är riktiga. Man bör jämföra fiskarnas förhållanden med dem som gäller för sjömännen, där man i skattehänseende gjort en klar uppdelning mellan när- och fjärrfart. Så är t. ex. fallet beträffande den schablon som finns in fråga om kostnaderna för intäkternas förvärvande. Det gäller även

Onsdagen den
8 mars 1972

*Skattelättnader för
fiskare på avlägsna
fiskeplatser*

källskattetabellerna, eftersom man där tar hänsyn till uppdelningen på när- och fjärrfart.

Utskottet anför i sitt betänkande bl. a. att yrkesfiskare får avdrag för värdeminskning av fiskefartyg med 10 procent av anskaffningskostnaden. Jag har svårt att förstå vad det har med motionärernas krav att göra, eftersom detta avdrag får betraktas som ett stöd till fiskerinäringen som sådan.

Utskottet anför vidare att motionerna inte innehåller några nya synpunkter, varför de avstyrks. Jag tycker att utskottsmajoritetens representanter inte heller kommit med något nytt, och därför ber jag, herr talman, att få yrka bifall till den reservation som har fogats till skatteutskottets betänkande nr 6 av representanterna för de icke-socialistiska partierna.

Herr HÖRBERG (fp):

Herr talman! Sjömän som tjänstgör ombord i svenska handelsfartyg utanför den gräns som i sjömansskattehänseende bildats för att skilja mellan fjärrfart och närfart betalar skatt efter särskilda regler, s. k. sjömansskatt. Många som är verksamma ombord i svenska fiskefartyg arbetar och lever under omständigheter, som är fullt jämförbara med sjömannens i svensk linjefart utanför den nyssnämnda gränsen.

Västkustfiskare är ofta i arbete med havsfiske långt från hemorten, och vi reservanter anser det vara ett rättvisekrav att dessa fiskare kommer i åtnjutande av skattelättnader motsvarande sjömannens i fjärrfart. På grund av olika anställningsvillkor för sjömän och fiskare måste särskilda avdragsregler skapas för den senare kategorin.

Såväl i Norge som i Danmark har frågan lösts genom ett särskilt avdragsförfarande, och i Finland är sjömansskattelagen tillämplig även på inkomst av fiske.

Med hänvisning till det sagda vill jag yrka bifall till reservationen av herr Magnusson i Borås m. fl., vilken innebär att den kommande skatteutredningen skall få i uppdrag att utarbeta behövliga bestämmelser om skattelättnader för fiskare på avlägsna fiskeplatser.

Herr KRISTENSON (s):

Herr talman! Reservanternas talesmän har hållit föredömligt korta anföranden, och jag skall försöka göra detsamma.

Det är ju inte länge sedan vi diskuterade det här problemet, om det nu är något problem. Reservanterna och motionärerna utgår nämligen från en felaktig föreställning: att man utan vidare skulle kunna låta fiskarna betala skatt efter de definitiva källskattetabeller som finns för sjömän i när- och fjärrfart. Så enkelt är det inte, eftersom fiskare antingen de är partsredare och är med ombord eller de är anställda betalar skatt som vilken annan rörelseidkare som helst. Då gäller alltså reglerna för beskattning av rörelse.

Är det så att ni allvarligt menar att fiskarna skulle vara betjänta av att få gå över till sjömansbeskattning, skall ni också klart säga ifrån att då vill ni ha alla fiskarnas utgifter schabloniserade, både den del de har i rörelsen och de eventuella personliga utgifter som de kan ha för inkomsternas

förvärvande. Jag är inte säker på att fiskarna eller deras organisationer går med på detta, för det kommer att drabba en del fiskare mycket hårt. Inte heller har man tagit upp denna fråga i de förhandlingar som förts mellan fiskarnas organisationer och intendenten — så hette det tidigare, men jag är inte säker på att det kallas så i den nya organisationen på länsstyrelserna — om det schablonavdrag som fiskarna trots allt får göra med 900 kronor om året. Detta avdrag var tidigare 550 kronor, men det höjdes vid årets taxering till 900 kronor och är fastställt av riksskatteverket. Om fiskarna kan styrka att de har kostnader på mer än 900 kronor om året får de göra ett högre avdrag.

Från utskottsmajoritetens sida anser vi att man inte skall ändra de skatteregler som gäller för fiskare eller andra rörelseidkare. Behövs det stöd till fisket skall det ges i andra former, och dessa andra former har riksdagen såvitt jag vet enhälligt ställt sig bakom under senare år. Fiskarna kan få hjälp att skaffa utrustning, hjälp till lån för att skaffa nya fiskebåtar och hjälp av samhället att bedriva propaganda för ökad konsumtion av fisk.

Herr talman! Varken i dag eller tidigare har det framkommit några sakliga argument för att ändra dessa beskattningsregler, och därför yrkar jag bifall till skatteutskottets hemställan.

Herr HÖRBERG (fp) kort genmäle:

Herr talman! Herr Kristenson sade att reservanterna utgick från en felaktig föreställning, men det vill jag på det bestämdaste bestrida. Vi vill inte, som herr Kristenson sade, att fiskarnas beskattning skall överföras till samma system som sjömansbeskattningen. Det är litet olika anställningsvillkor för dessa båda kategorier, vilket herr Kristenson också nämnde. Vi vill endast att den kommande skatteutredningen skall se över detta problem och åstadkomma en beskattning av fiskare som är rättvisare än den nuvarande.

Herr BJÖRK i Gävle (c):

Herr talman! Herr Kristenson säger att detta inte är något problem, men det tycks det ju ändå vara.

Vi har inte tagit ställning till utformningen av en kommande beskattning, utan vi vill bara ha en utredning kring dessa problem för att vinna klarhet i hur man skall uppnå rättvisa mellan t. ex. sjömän och fiskare i beskattningshänseende. En sådan utredning tycker vi gott kan komma till stånd.

Herr KRISTENSON (s):

Herr talman! Jag skall bara ställa en mycket kort fråga till herr Björk. Hur många svenska fiskare berörs av det här problemet, dvs. hur många av dem fiskar bortom den gräns där beskattningen för sjömän i fjärrfart tillämpas?

Herr BJÖRK i Gävle (c):

Herr talman! Det är en sak som jag inte kan svara på. Det tror jag att herr Kristenson är mer kapabel att reda ut än jag.

Onsdagen den
8 mars 1972

*Ersättning för per-
sonskador på grund
av brott*

Herr HÖRBERG (fp):

Herr talman! Jag kan lika litet svara på den frågan. Jag tror inte att herr Kristenson kan det heller. Men det gör ju detsamma hur många som i dag fiskar utanför denna gräns. Fiskets villkor förändras. Plötsligt kan det vara många som fiskar utanför gränsen. Periodvis kan det vara få som gör det.

Det kan ju vara bra att ha skattefrågan klarlagd innan förändringar sker.

Herr KRISTENSON (s):

Herr talman! Det är väl ändå på det sättet att om man för ett tiotal fiskare, som fiskar utanför den här gränsen, går över till schablonisering av alla deras avdrag och alla deras kostnader, så kommer minst 99 procent av den svenska fiskarkåren att inte gilla den formen av beskattning.

Överläggningen var härmed slutad.

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen av herr Magnusson i Borås m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Hörberg begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller skatteutskottets hemställan i betänkandet nr 6 röstar ja,

den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen av herr Magnusson i Borås m. fl.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Hörberg begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja. — 147

Nej — 139

Avstår — 1

§ 10 Föredrogs justitieutskottets betänkande nr 3 i anledning av Kungl. Maj:ts i propositionen 1972:1 gjorda framställningar om anslag för budgetåret 1972/73 till justitiedepartementet m. m. jämte motioner.

Punkterna 1-3

Kammaren biföll vad utskottet i dessa punkter hemställt.

Punkten 4

Ersättning för personskador på grund av brott

Kungl. Maj:it hade i propositionen 1972:1, bilaga 4, under punkten A 12 föreslagit riksdagen att till Ersättning för personskador på grund av

brott för budgetåret 1972/73 anvisa ett förslagsanslag av 1 000 000 kronor.

Nr 36

Onsdagen den
8 mars 1972

Ersättning för personskador på grund av brott

I detta sammanhang behandlades

motionen 1972:315 av herrar Ringaby (m) och Oskarson (m) vari hemställdes att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t skulle anhålla om en översyn av anslaget till Ersättning för personskador på grund av brott i enlighet med vad som anförts i motionen,

motionen 1972:316 av herr Wiklund i Stockholm m. fl. (fp) vari hemställdes att riksdagen hos Kungl. Maj:t begärde utredning och förslag angående statlig ersättning vid skada genom brott, i första hand vid personskada genom våldsbrott, allt i enlighet med vad som anförts i motionen, samt

motionen 1972:433 av herr Levin (fp).

Utskottet hemställde

1. att riksdagen till Ersättning för personskador på grund av brott för budgetåret 1972/73 anvisade ett förslagsanslag av 1 000 000 kronor,
2. att riksdagen skulle avslå motionerna 1972:315 och 1972:316,
3. att riksdagen skulle avslå motionen 1972:433.

Reservation hade avgivits av fru Kristensson (m) samt herrar Ernulf (fp), Johansson i Växjö (c), Westberg i Ljusdal (fp), Polstam (c), Schött (m) och Stjernström (c), vilka ansett att utskottet under 2 bort hemställa,

att riksdagen i anledning av motionerna 1972:325 och 1972:316 hos Kungl. Maj:t skulle anhålla om utredning av frågan om vidgad ersättning till brottsoffer i enlighet med vad reservanterna anfört.

Fru KRISTENSSON (m):

Herr talman! Under punkten 4 i justitieceskottets betänkande nr 3 behandlas frågan om ersättning för personskador på grund av brott. Denna fråga har varit föremål för riksdagens intresse ända sedan 1940-talet. Under hela denna tid har riksdagen vid sin behandling av motioner i ärendet erinrat om att man borde avvakta arbetet på skadeståndsrättens område innan frågan om ersättning för skador, som åsamkats personer på grund av brott, fick en lösning. Med det har riksdagsmajoriteten låtit sig nöja.

Vi skall kanske dock erinra oss den diskussion som fördes inför 1970 års val. Eftersom jag ser att justitieministern är i kammaren, skulle jag vilja erinra om att justitiedepartementet före valet sände ut ett meddelande, där man förutskickade en reform som äntligen skulle lösa frågan om ersättning för personskador på grund av brott. Detta besked från departementet kommenterades av många pressröster, som sade att det var en efterlängtd reform, och man ställde stora förhoppningar på att frågan äntligen skulle få en vettig lösning.

Sedan kom frågan till riksdagen för behandling. I samband därmed väcktes kritiska motioner. Det var framför allt i tre avseenden som man

Onsdagen den
8 mars 1972

*Ersättning för per-
sonskador på grund
av brott*

kritiserade förslaget. För det första konstaterade man att detta förslag helt frångick de sedvanliga skadeståndsrättsliga principerna, som innebär att den skadelidande skall försättas i samma situation som den han befann sig i innan skadan inträffade. Enligt departementsförslaget skulle endast socialt ömmande behov tillgodoses. Det var alltså enbart de som hade en verkligt dålig ekonomi som skulle kunna komma i åtnjutande av någon form av ersättning. För det andra var det inte domstolarna som skulle pröva ersättningsfrågorna utan prövningen skulle ske i departementet. För det tredje gjorde vi motionärer gällande att reformerna naturligtvis mot denna bakgrund skulle få en alltför begränsad omfattning.

Vi noterade också under riksdagsbehandlingen förra året att Landsorganisationen m. fl. remissinstanser hade varit kritiska mot detta förslag. Jag vill återigen erinra om att Landsorganisationen i sitt avstyrkande remissyttrande hade anfört att reformen inte fyllde något egentligt syfte i den form förslaget hade fått. Man anförde att ersättningssystemet borde omfatta inte bara personskador utan också egendomsskador och ideell skada i större utsträckning än som förutsattes i förslaget.

Kritiken från remissinstanserna gällde också principen att den skadelidandes ekonomiska situation skulle beaktas vid ersättningsprövningen och att därvid endast socialt ömmande behov skulle tillgodoses.

Nu har vi fått en viss erfarenhet av detta system, som har varit i kraft nästan exakt nio månader. Jag konstaterar, herr talman, att det väl mera är ett missfoster än ett välskapat barn som vi har fått. Vi noterar i dag att ersättning endast har utbetalats i nio fall och att det sammanlagda ersättningsbeloppet för dessa skador uppgår till något över 15 000 kronor. Jag tror inte att justitieministern heller kan göra gällande att situationen när det gäller brottsligheten skulle vara så gynnsam att inte mer än nio personer i det här landet under en tid av nio månader skulle kunna med fog göra anspråk på att få ersättning för kroppsskada på grund av brott.

När reformen genomfördes ansåg även utskottsmajoriteten att det var fråga om en försöksverksamhet. Jag vill fråga utskottsmajoritetens representanter här i dag om de anser att försöksverksamheten har givit ett positivt resultat. Eller har resultatet blivit mera negativt än man hade anledning att räkna med?

Vi har inte kunnat ena oss inom utskottet i denna fråga, utan de borgerliga representanterna har fogat en reservation till betänkandet. Vi vidhåller den uppfattning som vi hade när den här s. k. reformen genomfördes, nämligen att man borde hålla fast vid de skadeståndsrättsliga principerna. Därför anser vi att ersättningssystemet snarast bör omprövas. Som en riktpunkt bör gälla att både egendomsskada och skada av ideell natur skall kunna ersättas och att ersättningsprövningen bör ske med tillämpning av allmänna skadeståndsrättsliga regler. Vidare anser vi fortfarande att det är riktigare att domstolarna eller domstolsliknande organ har hand om prövningen. Den bör icke ligga i justitiedepartementet.

Utskottet har också haft att behandla en motion som tar upp frågan om möjlighet till retroaktiv ersättning, dvs. ersättning för skada som har

inträffat före den 1 januari 1971. Vi reseranter anser att möjligheten till ersättning för skada som inträffat före denna tidpunkt inte bör vara utesluten, och vi tycker att den utredning som snarast bör tillsättas skall behandla den frågan med förtur.

Jag skall låta mig nöja med detta tills vidare, herr talman, och yrkar bifall till reservationen som är fogad vid utskottets betänkande.

I detta anförande instämde herrar Johansson i Växjö (c) och Wiklund i Stockholm (fp).

Herr ERNULF (fp):

Herr talman! Utskottets ordförande har redogjort för vad frågan gäller och för motiveringen till reservationen. Jag kan i allt väsentligt instämma i vad hon har anfört och skall därför nöja mig med ett par kompletterande synpunkter.

Den starka ökningen av brottsligheten, särskilt under det senaste årtiondet, har vållat stora skador och lidanden, inte minst för de enskilda människor som drabbas av brotten. Samhället har inte kunnat upprätthålla ett tillfredställande rättsskydd för sina medborgare. Från folkpartiet, centern och moderaterna har under många år krävts effektivare samhällsinsatser för att förebygga och begränsa brottsligheten. Det har inte bara gällt ökade resurser för polisen utan åtgärder på en rad olika områden av samhällslivet. Emellertid är det klart att vi inte kan räkna med att helt eliminera brottsliga handlingar. Men vi kan åtminstone se till att de människor som drabbas av våldsbrott eller andra angrepp hålls ekonomiskt skadeslösa. Det betyder att full ersättning skall utgå för skadorna, alltså inte bara ett understöd i socialt ömmande situationer, som de nu gällande reglerna innebär.

Kravet på att staten garanterar att målsäganden skall få ut sitt skadestånd gäller i första hand personskador genom våldsbrott, eftersom det är en primär uppgift för staten att skydda sina medborgare mot våldshandlingar. I dessa fall är det, tycker jag, särskilt stötande att offret inte ens garanteras ekonomisk ersättning för sina skador. Men det kan också vara rimligt att ersättning garanteras för andra skador än personskador, t. ex. för sveda och värk, som ju ofta är av betydande omfattning när det gäller överfall och andra våldsbrott, och för framtida men etc. Också vid andra brott än våldsbrott, t. ex. vid inbrottsstöld i hostadslägenhet, kan det vara befogat att staten står som garant för att den bestulne får ut full ersättning för skadan. Den närmare avgränsningen av de brottsgrupper där staten bör garantera skadestånd fordrar en viss utredning innan förslaget kan genomföras. Man kan också behöva överväga t. ex. hur ersättningen skall fastställas, när det inte blir något mål vid domstol och man alltså inte kan lägga ett domstolsbeslut till grund för ersättningens storlek. Det kan hända att brottslingen är okänd och att det därför inte kan bli något mål vid domstol.

Reservanterna har därför begränsat sig till att begära en utredning av frågan om vidgad ersättning till brottsoffer i enlighet med de riktlinjer som utskottets ordförande redovisat. En sådan utredning bör om den goda viljan finns kunna göras ganska snabbt.

Herr talman! Jag yrkar bifall till reservationen.

I detta anförande instämde herrar Westberg i Ljusdal (fp) och Karl Bengtsson i Varberg (fp).

Onsdagen den
8 mars 1972

*Ersättning för per-
sonskador på grund
av brott*

Herr justitieministern GEIJER:

Herr talman! Fru Kristensson behagade beteckna systemet med ersättning för brottsskador som ett missfoster. Låt mig med anledning av detta säga något om vad som kan räknas till havandeskapstiden för detta förslag, så skall jag försöka visa fru Kristensson att man inte gärna kan använda en sådan beteckning här.

När vi i justitiedepartementet vid årsskiftet 1969-1970 tog upp denna sak var det naturligt att vi frågade oss hur det ser ut på andra håll i världen. Vi fann att bortsett från Nya Zeeland och ett par amerikanska delstater var det bara i England som man har ett system med statlig ersättning vid brottsskador.

Då är det klart att vi försökte ta del av det engelska systemet och de engelska erfarenheterna. Man införde nämligen detta system i England år 1964.

Jag vill inte säga att vi har kopierat det engelska systemet, men vi har följt det ganska nära eftersom dess utformning förefallit oss lämplig och bra. Då kan det finnas anledning att nämna hur utvecklingen gått i England. Det har nämligen visat sig där att det under första året kom in ganska få ansökningar. Sedan har antalet stigit så att ersättningarna i dag går upp till 2 miljoner pund per år. Om man vill göra en jämförelse efter invånarantalet skulle det för ett fullt utbyggt engelskt system motsvara ett belopp på ungefär 4 miljoner kronor i Sverige. Men det är efter sex års tillämpning.

Man kan dock av andra anledningar inte göra en direkt jämförelse mellan engelska och svenska förhållanden. Skälen är följande. Det engelska systemet är numera väl känt bland allmänheten, och först under det fjärde verksamhetsåret översteg de sammanlagda ersättningarna 1 miljon pund, vilket efter svenska förhållanden skulle bli 1,8 miljoner kronor. Men därtill kommer en väsentligare sak, nämligen att det försäkringskydd som gäller vid skadefall är mera omfattande i Sverige än i England. Grundskyddet i form av socialförsäkring ger högre kompensation och därmed mindre utrymme för kompletterande anordningar i Sverige än i England. Särskilt gäller detta sjukpenningen. Den ger i de lägre inkomstskikten här i landet ofta i det närmaste hundra procentig täckning för inkomstförlust i samband med skada; sjukvårdskostnader täcks nästan helt. Vidare skyddas i Sverige sedan ett par år de allra flesta människor av s. k. skadeståndsförsäkring, som ingår i vanlig hem- och villaförsäkring. Det innebär att försäkringsbolaget förskotterar ersättning enligt skadeståndsreglerna och övertar den skadelidandes krav mot skadevällaren. Motsvarande anordning finns veterligt inte i England.

Vi har alltså i övrigt byggt upp vårt system efter samma metod som i England. Inte heller i England är systemet uppbyggt efter ett strikt skadeståndsrättsligt ansvar för staten. Och jag vill gärna säga här, att skadeståndsrätten – som vi också sade när vi lade förslaget – av olika anledningar är ett mindre lämpligt instrument när det gäller att lösa frågan om ersättning vid olika skador som inträffar i samhället. Jag har närmare utvecklat detta i den proposition till ny skadeståndslagstiftning som nyligen har kommit riksdagen till handa. Det blir kanske anledning att i samband med att den propositionen behandlas återkomma till dessa

Onsdagen den
8 mars 1972

Ersättning för personskador på grund av brott

problem. Men jag vill i det sammanhanget eftersom i reservationen återopas ett yttrande av LO riktat fru Kristenssons uppmärksamhet på att inte heller LO anser att man bör gå fram på den skadeståndsrättsliga vägen. På de grunder som utvecklats har vi menat att här bör samhället ta ett ansvar och efter billighetsprövning ge kompletterande ersättningar.

Då säger fru Kristensson att den omständigheten att det på tre kvarts är utgått ersättning endast i nio fall, där summan av utbetalda belopp uppgår till endast 15 000 kronor, visar väl hur dåligt systemet är. Men det finns, fru Kristensson, tre faktorer som alla har betydelse i detta fall och som mycket väl förklarar varför situationen är sådan.

Den första omständigheten har jag redan antytt, när jag gjorde jämförelsen med England. Man har i allmänhet redan ett mycket bra skydd i vår socialförsäkring och i annan försäkring, främst skadeståndsförsäkringen. Detta har vi tydligt kunnat se av det 40-tal ansökningar som inkommit. Det är mycket blygsamma belopp som begärs – i den mån skadorna varit mera omfattande har det nämligen redan utgått ersättningar från den allmänna försäkringen. De belopp som man begärt har kunnat röra sig mellan några hundra kronor och några tusen kronor.

Den andra omständighet som är av betydelse är att vi säkert har en överdriven uppfattning om i vilken utsträckning det förekommer våldshandlingar av en typ som kan medföra att offret lider skada och har behov av ersättning. Om man har Svenska Dagbladet som huvudläsning kanske man lever i den föreställningsvärlden att det hör till det vardagliga att människor provocerade blir nedslagna och skadade. Det 40-tal ansökningar som kommit in ger en annan bild. En mindre del av ansökningarna gäller provocerade våldsdåd. De flesta är av den typen att det på en danssalong eller en dansbana har blivit slagsmål, oftast i samband med spritförläring, och en har då blivit nedslagen och fått skador och kan inte få ersättning från den andre. I sådana fall måste vi ändå, fru Kristensson, med de utgångspunkter som vi har för reformen säga oss att det finns anledning till jämkning av det ersättningsbelopp som begärs av den som har fått så att säga mest stryk.

En annan typ av ersättning gäller svartsjukefall och lägenhetsbråk i samband med spritförläring. Också där finns anledning att överväga – och det har vi också gjort – en jämkning av ersättningsbeloppen.

Även om försäkringar täcker de flesta skador som kan inträffa i sådana här situationer gäller det inte på ett område, och där har vi verkligen sett vilken betydelse denna ersättning har. Det gäller tandskador, som ju icke blir ersatta genom nuvarande försäkringar och där alltså ersättningsbeloppen är ett bra komplement.

Det talades här om – jag tror det var herr Ernulf – att ersättning också borde utgå för sveda och värk. I de regler för systemet som riksdagen har godkänt har vi skrivit försiktigt och sagt att ersättning endast i särskilda fall borde utgå för sveda och värk. Men jag kan nämna att vi i flera fall har kunnat utge ersättning för sveda och värk, där det har varit frågan om provocerad misshandel och där det har förefallit skäligt att utge ersättning. Vi har alltså tänjt på bestämmelserna något men inte mera än vi ansett oss ha haft täckning för.

En tredje anledning till att det inte har kommit in flera ansökningar är

Onsdagen den
8 mars 1972

*Ersättning för per-
sonskador på grund
av brott*

-- något som erfarenheterna från England också visat — att det tar lång tid innan kännedomen om ett nytt ersättningssystem tränger ut bland allmänheten. I utskottsbetänkandet har redovisats vad vi har gjort för att sprida upplysning, och vi försöker vid varje tillfälle sprida upplysning om detta system. Men hur mycket information man än sprider så dröjer det innan det tränger ut i det allmänna medvetandet. Därför finns det också på den grunden en förklaring till att så pass få ansökningar har kommit in.

När det gäller ersättningar för misshandel som har ägt rum före den 1 januari 1971, där vi har satt en gräns, vill jag nämna att det redan före den tiden förekom att vi i särskilt ömmande fall i konselj beslöt om ersättning. Den möjligheten finns fortfarande kvar. Vi har avslagit 15 ansökningar som har kommit in och som hänför sig till tiden före den 1 januari 1971 och detta på den grunden att inget av de fallen har varit så ömmande att vi har ansett att det funnits anledning att göra ett undantag från huvudregeln.

Slutligen vill jag säga att jag visst kan vara med om att diskutera frågan om vem som skall pröva ersättningarna. Vi har sett detta som en försöksverksamhet under första och andra året, och vi har ansett det värdefullt att i justitiedepartementet kunna följa utvecklingen, se vilken sorts ansökningar som kommer in och vara med om att pröva dem, innan vi föreslår någon mera definitiv form för prövningen av ersättningarna.

Jag vill alltså med detta säga att det inte finns någon anledning, som jag ser det, att för närvarande göra någon ändring i reglerna, eftersom de ger oss möjlighet att utge ersättning i de situationer som i reservationen har påtalats. Jag utgår också från att reservanterna knappast har menat att man skulle hundraprocentigt utge ersättning av denna typ i de fall då det kan finnas medvållande eller då man själv har uppsökt farligt sällskap eller omständigheterna i övrigt inte varit särskilt ömmande, utan att i sådana fall en jämkning bör ske.

Jag kan nämna, då det möjligen kan vara av något intresse, att i de nio fall, där ersättning utgått med 15 000 kronor, har de totala yrkandena varit 45 000 kronor. Det förefaller kanske snålt att vi bara har betalat ut en tredjedel, men om justitieutskottets ärade ordförande tog del av materialet beträffande de nio enskilda fallen, känner jag mig tämligen övertygad om att vi skulle komma till ungefär samma ståndpunkt i fråga om de ersättningsbelopp som har utgått.

Fru KRISTENSSON (m) kort genmäle:

Herr talman! Justitieministern uppehöll sig mycket ingående vid det engelska systemet, och vi fick en information om det systemet när utskottsmajoriteten 1970 tillstyrkte departementschefens förslag. Det är riktigt, som statsrådet säger, att allteftersom det varit i funktion har antalet ersättningar ökat. Min fråga är närmast om herr statsrådet ändå menar att det nuvarande systemet fungerar tillfredsställande, när bara nio personer har fått ersättning under dessa nio månader. Jag tycker inte det. Herr statsrådet säger att om jag tog del av ansökningarna skulle jag finna att de beslut som departementet har kommit till var riktiga. Men jag kan inte låta bli att tänka på alla de andra människor som drabbas av

våldsbrott och lider personskador och som inte tycks få någon ersättning.

Då frågar man sig var felet ligger. Felet ligger naturligtvis i systemet med den begränsning som det innebär. Men till en del tror jag att det ligger i bristande information. Också i England har utvecklingen varit sådan att ju längre systemet har varit i funktion, desto fler människor har uppmärksammat det och kommit i åtnjutande av ersättning. Nu säger utskottsmajoriteten att det inte finns något att anmärka på informationen här i Sverige. Det stämmer inte riktigt med herr statsrådets upplägning av frågan.

Herr statsrådet talar om att människor har möjlighet att försäkringsvägen hålla sig skadeslösa. Men de obligatoriska försäkringarna ger inte utrymme för ersättning för sveda och värk och framtida men. Då är man hänvisad till privata försäkringar för att lösa frågan. Vi skall komma ihåg att det har blivit en kraftig höjning av premierna, eftersom antalet försäkringsfall har ökat; jag tror att premien höjts med 100 procent när det gäller hemförsäkringen t. ex. För övrigt gäller för alla försäkringar en rätt stor självrisk.

Herr statsrådet nämner också skadestandspropositionen, som lagutskottet är i färd med att behandla. Men den anvisar ingen lösning på den fråga som det här betänkandet tar upp.

Till slut skulle jag vilja säga att jag inte anser att jag har en överdriven uppfattning om antalet våldsbrott i det här landet, och jag hämtar inte min erfarenhet och min kunskap enbart från Svenska Dagbladet. Jag brukar faktiskt läsa rikspolisstyrelsens statistik, och det förmodar jag att justitieministern också gör. Där finns ganska skrämmande siffror över antalet våldsbrott. Jag menar helt kort uttryckt att staten har ett ansvar för den tilltagande kriminaliteten i landet, och det är statens skyldighet och inte de enskilda människornas att se till att de hålls någorlunda skyddade för skadeverkningarna.

Herr ERNULF (fp) kort genmäle:

Herr talman! Justitieministern tog upp frågan om vi skall övergå från skadestandsprincipen till försäkringsprincipen och hänvisade till ett uttalande i propositionen om skadeståndslag, m. m. Detta är en stor fråga, och jag skall inte gå närmare in på den i dag, men så mycket är ju klart att det jämte fördelar även finns mycket stora olägenheter med att gå över till försäkringsprincipen. Vi bör ju bl. a. inte glömma bort skadeståndets preventiva funktion. Vi utkräver skadestånd som ett moment i vårt påföljdssystem, och de erfarenheter under 6 à 7 år som jag har av kriminalvård i frihet såsom ordförande i en övervakningsnämnd är att vi inte utan vidare skall ta bort skadeståndet.

Det väsentliga är väl emellertid att det så länge vi tillämpar skadestandsprincipen i vårt land är orimligt att de våldsoffer det här gäller inte skall få ut sitt skadestånd. Vi måste när vi lagstiftar i denna delfråga utgå ifrån den huvudprincip som gäller, nämligen att den som drabbas av skada har rätt till skadestånd, och i dessa fall anser vi att staten bör garantera skadeståndet.

Herr Geijer nämnde också att många människor har en överdriven uppfattning om antalet våldsbrott – detta skulle särskilt gälla läsare av

Onsdagen den
8 mars 1972

*Ersättning för per-
sonskador på grund
av brott*

Svenska Dagbladet. Jag vet inte vilka tidningar man skall läsa för att få rätt uppfattning om det hela. Saken är väl den att det av statistiken är svårt att utläsa detta, eftersom den svenska brottsbalken och statistiken inte skiljer mellan överfall och slagsmål, såsom man t. ex. gör i fransk rätt. Visst skulle det vara av intresse att få en sådan uppdelning av statistiken. Men erfarenheten från de 30 år jag verkat som domare och de 6 à 7 år jag verkat som ordförande i en övervakningsnämnd är att antalet oprovocerade överfall är skrämmande stort och motiverar de åtgärder som reservanterna föreslår. Jag är dessutom av den uppfattningen att antalet oprovocerade misshandelsfall – gatuöverfall och liknande – under de senaste 10–20 åren ökat.

Justitieministern frågade om reservanterna vill gå med på en begränsning av ersättningen vid medvållande. Ja, det må vara hänt, men jag tycker nog att man i de fall av utbetalade ersättningar som redovisats vid utskottsbehandlingen har prutat orimligt mycket. Uppfattningen att det bör föreligga en särskilt ömmande situation för att vederbörande skall få sitt skadestånd garanterat av staten vid våldsbrott kan jag däremot inte biträda.

Herr justitieministern GEIJER:

Herr talman! Det var kanske fel av mig att här ta upp en diskussion om antalet våldsbrott, ty detta kan vi antagligen få tillfälle till vid senare tidpunkt. Jag menade egentligen att ta upp frågan om i hur många fall ersättning inte utgår genom allmänna eller enskilda försäkringar. I detta avseende tycker jag att det är glädjande att det har visat sig när ansökningarna kommer in att man i dagens Sverige ändå har ett försäkringssystem som i så stor utsträckning ger täckning att den komplettering som kan ges genom det ersättningssystem det här gäller tydligen inte alls behöver vara av den omfattning som vi kanske tidigare trott och som jag också trott.

Jag vill säga till fru Kristensson att vi, när vi räknade på det engelska systemet och frågade oss hur mycket vi skulle föreslå för ändamålet under första året, kom till det resultatet att det rent proportionellt borde röra sig om ungefär en halv miljon kronor. Men då sade jag mig att det kanske skulle komma att föreligga ett så stort behov att jag borde föreslå det dubbla, nämligen 1 miljon kronor. Nu kan vi ju ännu inte överblicka utfallet under det första året, ty det kommer ju in ansökningar varannan eller åtminstone var tredje dag, men vi kan redan nu se att beloppen per individ som begär ersättning inte alls är av den storleksordning som man kanske tidigare fruktade, och det skall vi väl tycka är bra.

Till slut vill jag säga att ingen kan i och för sig vara gladare än jag om riksdagen håller med mig om att de relativt restriktiva regler som vi själva föreslog, eftersom vi inte kände till omfattningen av ersättningsanspråken, kan tillämpas liberalt under återstående del av detta budgetår och under kommande budgetår. Det vill vi gärna göra.

Jag vill till sist säga att fru Kristensson gjorde sig skyldig till ett missförstånd beträffande informationen. Jag anser att vi har gjort vad som är möjligt i en sådan här situation för att sprida information till varje polisstation och till varje advokatkontor. Vi har publicerat uppgifter i

tidningarna varje gång ersättning har utgått osv. Men det är den allmänna trögheten i alla sådana här situationer som gör att genomslagskraften är långsam. Naturligtvis kommer antalet ansökningar att successivt öka. Den i och för sig positiva inställningen till att vi skall försöka tillämpa reglerna liberalt är jag bara tacksam för.

Fru KRISTENSSON (m) kort genmäle:

Herr talman! Jag vill bara säga till justitieministern att den principiella skillnaden mellan oss är ju att jag menar att samhället och staten har ett ansvar för att hålla människor skadeslösa gentemot den alltmör tilltagande brottsligheten. Man bör inte hänvisa människor till att ta privata försäkringar för att hålla sig skadeslösa – samhället bör ha ett ansvar i detta fall.

När herr statsrådet menar att det, eftersom så många människor tecknar privata försäkringar, inte föreligger något behov av den ersättning det här gäller, vill jag säga att våra uppfattningar på denna punkt går helt isär. Jag tycker att det är beklagligt att regeringen i dagens Sverige när kriminaliteten stiger såsom har skett under senare år ändå inte känner ett ansvar för de vanliga människorna här i landet som drabbas av den ständigt ökande kriminaliteten.

Herr justitieministern GEIJER:

Herr talman! När jag, fru Kristensson, talar om försäkring tänker jag i första hand på de sociala försäkringarna. Det är möjligt att det på denna punkt finns en principiell skiljelinje mellan oss, men vi får återkomma till den när vi skall diskutera skadeståndslagstiftningen. Jag har nämligen den principiella uppfattningen att medborgarna här i landet genom en utbyggd socialförsäkring skall ha det skydd vi alla är överens om att de bör ha och att de inte primärt skall ha sitt skydd i form av en skadeståndsrätt, som ju har stora olägenheter. Men detta är saker och ting som jag inte här kan utveckla vidare.

Fröken BERGEGREN (s):

Herr talman! Det anslag till ersättning för personskada på grund av brott som vi nu diskuterar kom ju till förra året första gången, och det fördes då en mycket ingående diskussion i dessa frågor där en stor del av de argument som fru Kristensson har redovisat här i dag också framfördes. Efter det meningsutbyte som har ägt rum mellan fru Kristensson och justitieministern behöver jag kanske inte gå närmare in på detta. Jag vill bara påpeka att riksdagens majoritet förra året godtog det förslag som lades fram av justitieministern och som tillstyrktes av majoriteten i utskottet.

Det har nu gått en tid och vi har, som fru Kristensson sade, inte mer än knappa nio månaders erfarenhet av hur detta anslag har fungerat. I reservationen sägs också att det kanske är alltför kort tid för att man skall kunna dra några bestämda slutsatser. Men likväl anser reservanterna att vi redan nu bör ta upp en ny debatt med samma argument som framfördes förra året och begära en ny utredning. Utskottsmajoriteten har resonerat som så att vi knappast, eftersom det gått så kort tid, har

Onsdagen den
8 mars 1972

*Ersättning för per-
sonskador på grund
av brott*

fått tillräckliga erfarenheter av den försöksverksamhet som vi ansåg borde bedrivas för att vi skulle kunna göra ett bestämt uttalande.

Vi skulle ha kunnat dra en annan slutsats än fru Kristensson gjort, nämligen att det, eftersom inte fler människor har sökt ersättning från detta anslag, kanske inte föreligger så stort behov som man gjorde gällande. Men vi har inte velat dra dessa slutsatser ännu, ty vi tycker att det är för tidigt att göra det. Justitieministern har också understrukit att vi bör avvakta och se hur det hela kommer att utveckla sig. Eftersom bl. a. fru Kristenssons parti ända sedan 1947 drivit linjen om en ersättning för personskada på grund av brott kanske man kan göra den reflexionen, att det borde ha funnits ett länge uppdämt behov som skulle ha kommit till synes när anslaget beviljades. Så har inte varit fallet. Det kan ju också bero på att trots all den information som gått ut detta ännu inte trängt igenom. Därför får vi avvakta något år och se hur utvecklingen varit.

Jag vill dock starkt understryka vad justitieministern poängterade, nämligen att det är alldeles uppenbart att det försäkringsskydd vi har här i landet ändå är så gott, att de flesta människor inte har ansett det vara angeläget att ansöka om ersättning från detta anslag. Man blir alltså inte utan ersättning för de skador man har fått på grund av brott, men ersättningen har kommit från andra håll. Det är först när det föreligger sådana omständigheter att man inte den vanliga vägen kan få ersättning som man vänder sig till Kungl. Maj:t och - i ömmande fall - får den här hjälpen.

Jag tycker inte att det finns någon anledning att ta upp en större diskussion om de principiella skiljelinjerna i uppfattningarna om detta anslag. Det är tillräckligt att konstatera att det gått en alltför kort tid för att man över huvud taget skall kunna avge något bestämt omdöme. Det kan mycket väl hända att utvecklingen leder därtill att vi finner att detta anslag kanske var väl generöst tilltaget och att det i fortsättningen inte finns någon anledning att sätta anslaget så högt.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

Fru KRISTENSSON (m) kort genmäle:

Herr talman! Eftersom justitieministern tog ordet innan utskottets ärade vice ordförande kom till tals har det redan utspunnit sig en debatt här. Jag skall alltså inte vidare gå in i sakdebatten. Jag vill bara säga en sak till utskottets vice ordförande.

Hon säger att man motionerat ända sedan 1947 och att det då måste finnas ett stort, uppdämt behov av ersättningar. Vi kanske ändå skall erinra oss att de bestämmelser som togs stadgade att ersättning för brott som förövades före den 1 januari 1971 inte skulle få utgå. Det stämde alltså inte riktigt det som fröken Bergegren sade.

Herr ERNULF (fp) kort genmäle:

Herr talman! Utskottets vice ordförande framförde det gamla argumentet att det gått för kort tid med denna försöksverksamhet för att vi nu skall kunna ta ställning i annan riktning. Det är ofta ett gott skäl, men inte i detta sammanhang. Redan när dessa regler infördes förra året

Onsdagen den
8 mars 1972

*Ersättning för per-
sonskador på grund
av brott*

framhöll vi från de tre borgerliga partiernas sida att det är en felaktig princip att man endast i socialt ömmande situationer garanterar medborgarna deras skadestånd. Det är en form av nådegåvor – låt vara att de utdelas med aldrig så varm hand av justitieministern och hans medarbetare i justitiedepartementet. Det är inte det vi kräver. Vi kräver att staten, när den inte kan skydda medborgarna mot våldsbrott, åtminstone skall hålla dem ekonomiskt skadeslösa. För att bedöma den frågan behövs ingen försökstid.

Sedan vill jag säga att brott begångna efter den 1 januari 1971 till stor del ännu inte är utredda av polisen. Domstolarna har då naturligtvis inte heller hunnit ta befattning med dem. Ofta avvaktar väl en person, innan han går till justitiedepartementet med bön om hjälp, huruvida han på den vanliga lagliga vägen kan få ut sin rätt. Det kan vara en förklaring till att man ännu inte fått så många ansökningar -- jämte givetvis den bristande information som alltid föreligger i en sådan här ny situation.

Fröken BERGEGREN (s) kort genmäle:

Herr talman! Eftersom herr Ernulf och andra förra året hade en annan uppfattning om hur denna ersättning skulle utgå, är det klart att han kanske inte tycker att det är ett gott skäl att det förflutit en kort tid. Jag vill dock erinra om att riksdagens majoritet godtog de riktlinjer man dragit upp för anslagets användning. Under sådana förhållanden tycker jag att det är ett mycket gott skäl att man skall avvakta utvecklingen.

Om man skulle följa de tankegångar som fru Kristensson här utvecklar, skulle det innebära att man helt enkelt inte anser att den enskilda människan skall skydda sig genom försäkringar, utan att staten skall ha en ovillkorlig rätt att träda in. I så fall får vi ta under omprövning hur det allmänna försäkringsväsendet skall utformas här i landet – då bör kanske all försäkring gå via ett statligt försäkringsbolag.

Herr RINGABY (m):

Herr talman! Det här betänkandet behandlar en mycket allvarlig sida av det svenska samhället. Jag skall redogöra för ett fall av s. k. provocerat överfall.

Den 13 maj 1968 kom en ungersk medborgare in i en järnaffär i Hallsberg i Örebro län i avsikt att stjäla. Han ertappades av handelsbiträdet Sven-Olof Nevelius – då 38 år gammal – som försökte hindra tjuven. Nevelius blev då skjuten med två eller tre skott.

Det första läkarintyget berättar om skadan: "Sammanfattningsvis kan intygas att Nevelius efter den inträffade skottskadan fått mycket kraftiga kroppsliga skador som varit direkt livshotande. Dessa skador har varit: kraftig blödning i såväl buk- som brösthåla, perforerande stor skottkanal genom högra leverdelen, skotthål på undre hålvenen, stor blodutgjutning bakom bukhinnan mot ryggen, vidare högersidig lungskada och avslitning av grenartär till kroppspulsådern och slutligen nästan fullständig avslitning av ryggmärgen i höjd med X XI bröstkotan."

Ett par år senare heter det i ett annat läkarutlåtande beträffande bl. a. hudkomplikationer: "Betr. huden har förloppet komplicerats av trycksår, dels över korsbenet med infektion ned till benet, dels över båda sidors

Onsdagen den
8 mars 1972

Ersättning för personskadorna på grund av brott

höftledsregioner — — — vidare ett sår under vänster sittknöl med penetration in till sittknölen. Förutom sedvanlig konservativ behandling med bl. a. avlastning genom att han fått ligga endast på sådant sätt att den eller de sidor av kroppen som visat trycksår inte fått belastas, har krävts upprepade plastikkirurgiska ingrepp. Sålunda gjordes den 8.4.1969 revision och hudtransplantation på såret över korsbenet, 19.6.1969 och 7.7.1969 excision av kvarstående delar av såret resp. revision och förnyad hudtransplantation, varefter såret över korsbenet läkte. Den 22.4.1970 gjordes revision och hudtransplantation över kvarstående sår i båda höftledsregionerna. Den 3.9.1970 gjordes slutligen excision av såret under vänster sittknöl inkl. avmejsling av sittknölen och hudtransplantation med lambåplastik.

F. n. är samtliga sår läkta men pat. har en ömtålig hud som kräver stor försiktighet mot belastning och påfrestningar och risken för recidiv av trycksår är betydande."

Herr talman! Det kan synas meningslöst att läsa upp det här, men det är trots allt brottslingarnas offer som ofta får det hårdaste straffet, herr justitieminister. Men intresset och humaniteten är ofta mindre mot offren än mot brottslingarna.

Dessa läkarrapporter har legat till grund för ansökan om hjälp ur den fond som 1970 bildades för att kunna lämna ersättning till offer för brottslig verksamhet. Ansökan har varit hos justitiedepartementet och jag citerar svaret: "I skrivelse, som kom in till justitiedepartementet den 9 juli 1971, har Sven-Olof Nevelius, Vretstorp, anhållit om ersättning av allmänna medel med anledning av att han den 13 maj 1968 utsatts för försök till mord, varvid han erhållit svåra kroppsskador.

Kungl. Maj:t lämnar ansökningen utan bifall."

Avslaget beror alltså på att skadan inträffade före den 1 januari 1971. Reglerna, herr justitieminister, ger alltså icke möjlighet till ersättning i sådana här mycket svåra fall.

Till slut, herr talman, bör nämnas att även familjen i det här fallet har drabbats oerhört hårt. Under hela den tid då Nevelius har vistats på sjukhus i Örebro, omkring två ett och ett halvt år, har hans hustru så gott som dagligen färdats sträckan Vretstorp--Örebro och åter, ca 100 km, med bil. Hennes besök var mestadels att anse såsom "medicinskt indicerade", dvs. nödvändiga för Nevelius' tillfrisknande. Hustrun berättar att hon under första året gjort 200 besök hos mannen och andra året, t. o. m. juni månad 1970, tre besök i veckan eller omkring 170 besök. Därefter reste hon något mera sporadiskt, dock minst ett par gånger i veckan, för att besöka mannen. De sista 30-40 besöken på lasarettet i Örebro gjorde hon dock även för att erhålla undervisning i vård och skötsel av rörelsehindrade, för att kunna ta hand om mannen sedan han utskrivits från lasarettet.

Nu säger justitieministern, herr talman, att vi skall ha ett socialförsäkringssystem som klarar sådana här saker. Fel, herr justitieminister, det går icke att i ett allmänt försäkringssystem bygga in ersättning för den här typen av skador. Hur skall ett sådant försäkringssystem se ut, herr justitieminister?

Ett försäkringssystem ersätter bara en del av det inkomstbortfall som

Onsdagen den
8 mars 1972

*Ersättning för per-
sonskador på grund
av brott*

en människa har drabbats av men kan aldrig ersätta sådana här skador. Där måste samhället träda in och med särskilda åtgärder ge ersättning. Den här mannen har från det allmänna fått cirka 11 000 kronor. Han har också en livränta från ett privat försäkringsbolag, och det gör att han klarar sig ganska hyggligt. Men det finns kostnader som är svåra att beräkna. Han har bl. a. fått lov att skaffa sig en handikappvänlig bostad för att över huvud taget kunna leva vidare och delvis kunna klara ett enklare arbete. Dessutom har vi mycket dålig samordning när det gäller förtidspension, livräntor och yrkesskadeförsäkring – en samordning som är otroligt komplicerad och som i det här fallet har lett till mycket dålig ersättning.

Nej, herr justitieminister, socialförsäkringarna kan aldrig klara alla sådana här komplicerade fall. Där måste samhället göra en insats. Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till reservationen.

Herr BÖRJESSON i Falköping (c):

Herr talman! Jag begärde ordet därför att justitieministern nämnde att informationen har svårt att nå fram och tar sin tid. Jag skulle vilja fråga justitieministern, om det inte vore lämpligt att sprida kännedom om ersättningsmöjligheterna via domstolarna och försäkringskassorna.

Herr justitieministern GEIJER:

Herr talman! Som jag nämnde har vi skickat ut formulären. Jag sade kanske bara att de har sänts till advokatkontor och polisstationer, men jag vill upplysa om att de givetvis också har gått ut till domstolarna tillsammans med cirkulär. När det görs en polisanmälan om att någon har blivit misshandlad eller utsatt för någon skada skall således polismannen samtidigt meddela vederbörande att om någon skada inte blir ersatt genom försäkring, avtal eller på annat sätt, så finns denna möjlighet att göra en framställning till justitiedepartementet.

Vid några stickprov har det visat sig att upplysningen inte har varit fullständig – man har ännu inte fått in detta i sina arbetsrutiner -- men vi arbetar med att det skall bli på det viset att ingen, som gör anmälan om något brott där han har blivit utsatt för skada, inte samtidigt skall bli upplyst om vilken rätt han har att få ersättning från det här anslaget.

Herr ERNULF (fp):

Herr talman! Justitieministern nämnde att informationen gått ut till domstolarna, och det må väl vara riktigt. Men såvitt jag känner till har det inte på något sätt begärts att domstolarna skall underrätta målsägande om denna möjlighet att gå till justitiedepartementet. Jag är litet tveksam om det skulle vara en lämplig uppgift för domstolarna, eftersom man då samtidigt talar om för den dömde att det inte är så viktigt att han betalar; målsäganden kan ändå få betalt.

Jag har ingen bestämd mening i den här frågan, men man får väl litet grand fundera på om man skall anlita domstolarna som informationsorgan i detta sammanhang.

Onsdagen den
8 mars 1972

*S. k. hemmadotters
rätt till ersättning
ur kvarlåtenskap
i vissa fall*

Herr BÖRJESSON i Falköping (c):

Herr talman! Jag ber att få tacka justitieministern för svaret. Jag är glad och tacksam över att domstolarna kan få denna möjlighet. Men det är också min förhoppning att domstolarna begagnar tillfället att informera vederbörande om de möjligheter som förefinns för erhållande av ersättning för skada vid brott.

Överläggningen var härmed slutad.

Mom. 1

Utskottets hemställan bifölls.

Mom. 2

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen av fru Kristensson m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan fru Kristensson begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller justitieutskottets hemställan i betänkandet nr 3 punkten 4 mom. 2 röstar ja, den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen av fru Kristensson m. fl.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då fru Kristensson begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja	—	156
Nej	—	146
Avstår	—	2

Mom. 3

Utskottets hemställan bifölls.

Punkterna 5 och 6

Lades till handlingarna.

§ 11 S. k. hemmadotters rätt till ersättning ur kvarlåtenskap i vissa fall

Föredrogs lagutskottets betänkande nr 1 i anledning av motion om s. k. hemmadotters rätt till ersättning ur kvarlåtenskap i vissa fall.

I detta betänkande behandlades

motionen 1972:15 av herr Börjesson i Falköping (c) vari hemställdes att riksdagen hos Kungl. Maj:t begärde skyndsamt utredning om möjligheterna att i ärvdabalken införa ett tillägg, som garanterade s. k. hemmadötrrar skälig ersättning för arbete som de utfört i hemmet mot endast fritt vivre, med förslagsvis följande innebörd: "Har familjemedlem, hushållers-

ka eller annan den avlidne närstående person under en tid av minst ett år utfört arbete för den avlidnes räkning utan att därmed erhålla skälig ersättning för sitt arbete, må vederbörande av boets behållning innan skifte företagits erhålla skälig ersättning för utfört arbete.”

Utskottet hemställde att motionen 1972:15 skulle avslås.

Reservation hade avgivits av herrar Svanström (c) och Börjesson i Falköping (c) samt fru Åsbrink (s), vilka ansett att utskottet bort hemställa,

att riksdagen med bifall till motionen 1972:15 hos Kungl. Maj:t begärde skyndsamt utredning om möjligheterna att i ärvdabalken införa bestämmelser som tillförsäkrade familjemedlem, hushållerska eller annan den avlidne närstående person skälig ersättning ur boets behållning för vårdarbete som de utfört mot endast fritt vivre.

Till detta betänkande hade fogats ett särskilt yttrande av herrar Wiklund i Stockholm (fp) och Lidgard (m), fru Jonäng (c) samt herr Söderström (m).

Herr BÖRJESSON i Falköping (c):

Herr talman! Det är en förhållandevis liten grupp i samhället som hemmadöttrarna utgör, men denna grupp har -- trots allt tal om jämlikhet -- ofta blivit bortglömd. Först på senare år har man från samhällets sida börjat inse att denna grupp människor gör arbetsinsatser av värde, inte bara för de vårdade och deras familjer utan också för samhället. Det är dock en uppgift som samhället har ansvaret för.

Från landstingshåll och från primärkommunalt håll utgår i många fall ersättning till dem som har vårdnaden av sjuk eller av åldriga familjer. Bidragen härför står i de flesta fall icke i överensstämmelse med vårdinsatsernas storlek; genom dessa bidrag möjliggörs dock för den vårdnadsbehövande att få den hjälp han eller hon behöver för att kunna stanna kvar i hemmet och därmed slippa institutionell vård.

Vidare kan erinras om KSA-utredningens förslag, att när det gäller dem som under längre tid huvudsakligen ägnar sig åt vård av föräldrar, annan anhörig eller andra personer, för vilka de ansett sig ha ansvaret, och vårduppgifterna har en så betydande omfattning, att de utgör ett väsentligt hinder för annat arbete, så bör oavlönat vårdarbete jämställas med förvärvsarbete och omfattas av arbetslöshetsförsäkringen. Även om man i framtiden kan räkna med att de anhöriga som har som sin huvudsakligaste uppgift att i hemmet hjälpa åldringar och handikappade -- det må sedan vara deras föräldrar eller andra -- kan förutsättas få inkomst som hemsamariter för sitt vårdarbete, går det ändå inte att bortse från att det förekommer att exempelvis hemmadöttrar, som haft vårdnaden av sina föräldrar, i samband med bouppteckningen och arvskiftet efter dessa blir helt bortglömda. Trots att tillgångar finns får de ej ut någon ersättning för sitt arbete, därför att de inte lagligen kan styrka sina ersättningsanspråk.

Herr talman! Även om ett nytt synsätt förekommer beträffande ersättning till närstående, så händer det ganska ofta att den närstående

Nr 36

Onsdagen den
8 mars 1972

*S. k. hemmadotters
rätt till ersättning
ur kvarlåtenskap
i vissa fall*

Onsdagen den
8 mars 1972

*S. k. hemmadotters
rätt till ersättning
ur kvarlåtenskap
i vissa fall*

förlorar sin rätt till ersättning för utfört arbete. Exempelvis många hemmavarande döttrar som vid vården av sina föräldrar nöjer sig med en ringa ersättning -- kanske kost och logi -- hyser väl i stället en förhoppning om att de skall få en ersättning någon gång i framtiden, i testamente eller liknande. Slår inte denna förhoppning in vådjar de till dödsbodelägarna att vid bouppteckningen och arvskiftet beakta deras önskemål om ersättning. I många fall är dödsbodelägarna inte intresserade av att tillmötesgå en sådan begäran, med hänvisning till att något avtal om ersättning för vårdnadsarbetet icke har förelegat. Hemmadottern ställs inför alternativet att antingen helt avstå från alla krav på arbetsersättning, att ta emot en liten "nådegåva", eller att driva ärendet till process. Eftersom utgången av en process dels är oviss och psykiskt pressande, dels kan medföra utgifter som vederbörande inte klarar av, böjer hon sig för en erbjuden nådegåva, samtidigt som hon därmed också ställer sig i tacksamhetsskuld till arvingarna.

Det saknas inte heller exempel på hur stoltheten har bjudit att tacka nej till dylika gåvor. Den närstående, eller i detta fall hemmadottern, har då menat, att om det finns medel så bör hon också kunna erhålla skälig ersättning för sitt pliktrogna och uppoffrande arbete. Trots att denna arbetstagare alltså bevisligen har utfört en arbetsinsats, som borde garantera henne samma trygghet som människor i andra jämförbara grupper, finns det ingen lag som hon har möjligheter att stödja sina ersättningsanspråk på.

Sådana lönekrav har varit vanliga vid domstolarna under hela 1900-talet. En genomgång av avkunnade dömar rörande ersättning åt dem som har haft vårdnaden av föräldrar och närstående visar, att i övervägande antalet fall har sådan hemmadotter eller husföreståndarinna icke erhållit domstolens stöd för sina ersättningsanspråk. Svensk rättspraxis ger i detta avseende vid handen att hemmavarande barn som utför arbete i hemmet utan kontant ersättning fortfarande har en tämligen svag ställning, när arbetsgivaren avlider och något särskilt arbetsavtal inte är upprättat. Då det finns medel härför, bör ersättning alltid utgå till den vårdande när det kan styrkas att vårdnad verkligen har förelegat och ersättning inte har utgått, och detta oavsett om anställningsavtal har funnits eller inte. För att undvika rättsförluster är det önskvärt att anställningsavtal alltid upprättas. Erfarenheten är dock att det inte är så lätt att få ett dylikt avtal upprättat. Vid exempelvis en husmors bortgång träder ofta någon inom den närstående släkten eller bekantskapskretsen till, utan att man vid tillfället upprättar något direkt avtal om löneförmånerna. I en trängd situation vill vederbörande inte heller göra anspråk härpå; och så fortsätter hon år efter år ett uppoffrande arbete som lönas mycket ringa.

Jag skulle kunna ta många exempel, som visar att hemmadottern har avstått från utbildning och tänkbart förvärsarbete för att helt kunna ägna sig åt sina gamla föräldrar eller invaliderade syskon, och där ingen hänsyn har tagits till detta vid bodelningen. Jag skulle också kunna ta många exempel på att en hemmadotter har avstått från äktenskap för att i stället kunna hjälpa sina gamla föräldrar och då inte har fått någon ersättning för sitt arbete, men jag avstår på grund av att jag inte vill ta

kammarens tid i anspråk alltför länge.

Herr talman! Jag upplever det som en brist i vår lagstiftning att det i ärvdabalken icke stipuleras, att innan arvet skiftas skall från boets tillgångar avdrag göras för ersättning åt dem som haft vårdnaden av den avlidne före dennes bortgång. En förutsättning skall alltså vara att vård verkligen har givits och att skälig ersättning härför icke har utgått. Givetvis skall medel i dödsboet finnas till beloppets täckande, helt eller delvis.

För att möjliggöra detta i de fall dödsboet ej frivilligt går med på vårdnadsersättning borde tillägg göras i ärvdabalken. Förslagsvis kunde följande tillägg i ärvdabalken ge det åsyftade resultatet: "Till hemmavarande barn som biträtt med hemmets skötsel, liksom ock till hushållerska eller husföreståndarinna, skall för tid de i sådan egenskap varit verksamma i hemmet av oskiftat bo utgå lön med för tiden och orten gängse belopp, för så vitt reducering icke uppenbarligen föranledes av omständigheterna, t. ex. underårighet, oaktat att så icke varit avtalat."

Om ett sådant tillägg fogades till ärvdabalken skulle många orättvisor bortfalla och många hemmadöttrar erhålla en skälig ersättning för det arbete de utfört för sina föräldrar.

Vid åtskilliga riksdagar har jag påtalat hemmadöttrarnas otrygga ställning. Även om, som jag tidigare i mitt anförande påpekat, förbättringar har skett på det sociala området, så återstår det ändock mycket innan problemet med deras sociala och ekonomiska ställning på ett tillfredsställande sätt blir löst. Ett led i det avscendet är förslaget om ett tillägg i ärvdabalken som reglerar förhållandet i ett dödsbo, där det finns dels ekonomiska tillgångar, dels någon som utfört vårdnadsarbete. Tyvärr har jag inte tidigare haft riksdagens gehör för mitt önskemål om ett tillägg till ärvdabalken i detta syfte, men jag hoppas att riksdagen denna gång stödjer reservationen av herr Svanström m. fl. som tillgodoser motionens syfte – ett rättvisekrav som vi inte har rätt att nonchalera.

Därmed, herr talman, ber jag att få yrka bifall till den till betänkandet fogade reservationen av herr Svanström m. fl.

I detta anförande instämde herr Eriksson i Bäckmora (c) och fru Åsbrink (s).

Herr WIKLUND i Stockholm (fp):

Herr talman! Som företrädare för den del av majoriteten i utskottet, som fogat ett särskilt yttrande till utskottets betänkande, vill jag först understryka att det självupppoffrande vårdarbete som de s. k. hemmadöttrarna utför till stöd och hjälp för någon ofta äldre närstående är värt all respekt, särskilt som detta arbete ofta bär prägel av stark personlig ansvarskänsla. Majoriteten har alltså en *allmän* medkännande inställning till hemmadöttrarna, som står nära den som motionären herr Börjesson i Falköping har.

Majoriteten i utskottet har likväl inte ansett tillräckliga skäl föreligga för att begära en särskild utredning rörande möjligheterna att i ärvdabalken införa bestämmelser om gottgörelse till s. k. hemmadöttrar ur kvarlåtenskapen vid den vårdades frånfalle. Den av motionären

Onsdagen den
8 mars 1972

*S. k. hemmadotters
rätt till ersättning
ur kvarlåtenskap
i vissa fall*

påyrkade åtgärden löser ju inte mer än en del av de problem som berörs i motionen. Ersättning för utfört arbete bör ju i princip komma den arbetande till del såsom en kontinuerligt utgående lön, inte som en ackumulerad och ibland osäker inkomst i form av arv, en ur arbetsrättslig synpunkt en smula diskutabel konstruktion. Redan att i lagtext definiera s. k. hemmadöttrar torde för övrigt erbjuda vissa svårigheter. Det rör sig inte här om någon enhetlig eller lätt avgränsad grupp. Med sannolikhet skulle därför även efter tillkomsten av en arvsregel tvister uppstå med åtföljande domstolsprocesser, och då har man ju inte vunnit så särskilt mycket.

Den viktigaste invändningen är dock vad jag redan berört, nämligen att den som utför ett arbete i det nutida samhället bör avlönas enligt ingånget arbetsavtal, och frågan om arbetsersättningen inklusive vivre sålunda inte lämnas öppen och oreglerad till den tidpunkt, då arbetsgivaren avlidit, kanske t. o. m. utan några som helst testamentsförordnanden. Strävanden åt ungefär det hållet bör väl utmärka samhällets hållning till det här aktuella problemet.

Utskottet pekar även i år på vissa arbetsmarknadspolitiska åtgärder, som också gäller hemmadöttrarna och som alltså bör utnyttjas. Herr Börjesson i Falköping var ju inne på detta. I första hand bör man dock ta sikte på att få till stånd en löneuppgörelse på det sätt, som sker före påbörjande av annan tjänst. Jag tänker här främst på regeringens cirkulär 1963 till socialnämnderna och arbetsförmedlingarna rörande just hemmadöttrarna. Deras arbets- och lönevillkor bör i princip klaras upp, inte vid den vårdades död när den vårdade kanske nått relativt hög ålder utan i samband med att vårdarbetet börjar. Det är i varje fall inte en tillräcklig lösning att söka reglera rätten till arbetsersättning i dessa fall genom arvslagstiftningen.

Vi som står bakom det särskilda yttrandet har dock inte velat motsätta oss en prövning av arvsfrågan, om en översyn av ärvdabalken eller annat rättsområde ändå skulle komma till stånd längre fram, t. ex. av andra skäl än hemmadöttrarnas situation.

Jag ber, herr talman, att med det anförda få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr BÖRJESSON i Falköping (c) kort genmäle:

Herr talman! Det är visserligen sant att denna grupp, som utskottets högt värderade ordförande sagt, inte är en enhetlig eller klart avgränsad grupp. Det är riktigt att det kan vara helt olikartade arbetsförhållanden, skillnader i fråga om omfattningen av arbetet, ersättningen för detta och över huvud taget de ekonomiska förhållandena osv. som gör att man inte helt kan tala om att det är en klart avgränsad grupp.

Men dessa förhållanden bör väl inte utgöra ett hinder för att en civilrättslig lagstiftning skall ge möjlighet åt den som kan styrka att det föreligger en arbetsinsats att kunna få en ersättning, när det finns tillgångar i ett bo.

Jag har erfarenhet av det rent praktiskt, jag har haft kontakt med det på mycket nära håll. Jag kan ta som exempel ett dödsbo där det finns två syskon. Det ena av dessa har gått hemma och skött sina föräldrar. Boets

behållning kanske är 50 000 kronor. Då säger den som inte har varit hemma, med stöd av lagen: Vi skall dela lika. Då får den som har gått hemma och skött sina föräldrar inte någon ersättning för detta sitt utförda arbete. Kan det vara riktigt? Absolut inte.

Man säger kanske att man kan gå till domstol. Det är inte så enkelt. Jag har studerat olika domslut under den senaste tiden och funnit att domstolarna är mycket hårda i sina bedömningar. Det skall föreligga ett klart avtal för att domstolen över huvud taget skall kunna gå med på att ersättning skall utgå, och det är i ytterst få fall som man kan påvisa att vederbörande har vunnit vid en domstolsprövning.

Det är sådana fall som jag har velat komma åt. Jag är medveten om att man inte löser hela problemet genom detta, men man löser ett ganska viktigt problem för de människor som berörs av detta. Arbetsersättning skall de ha, men i många fall blir det så, att de inte får den arbetsersättning som de skäligen skall ha på grund av att de ej kan lagligen grunda sina ersättningsanspråk. Och det är just detta förhållande jag vill ändra på.

Herr WIKLUND i Stockholm (fp) kort genmäle:

Herr talman! I utskottsbetänkandet har vi gett uttryck för stor förståelse för den här gruppen medborgare. Herr Börjesson i Falköping har också medgivit att så är fallet. Det saken gäller är att kunna fånga in den här problematiken i lagtext, och på den punkten har herr Börjesson, såvitt jag kan förstå, inte tillfört debatten något egentligt bidrag, som skulle kunna lösa det problemet. Jag tycker för min personliga del att det är alltför svårt av formella skäl att klara en sådan lagstiftning, och det är därför som vi i varje fall tills vidare ställer oss avvaktande.

Herr BÖRJESSON i Falköping (c) kort genmäle:

Herr talman! Jag kan ge utskottets ordförande rätt i att utskottsmajoriteten och det särskilda yttrandet andas välvillighet till våra hemmadöttrar.

Denna motion är ju gammal. Den har återkommit vid en lång rad av riksdagar. Jag vill konstatera att välvilligheten har ökat i samma takt som hemmadöttrarnas antal har minskat.

Herr SVEDBERG (s):

Herr talman! Den motion som herr Börjesson i Falköping i egenskap av motionär har pläderat för och som lagutskottets ordförande har kommenterat syftar alltså till att i ärvdabalken tas in ett tillägg, som ger familjemedlem, hushållerska eller annan den avlidne närstående person, vilken har utfört arbete i hemmet mot ringa ersättning, rätt att ur boets behållning innan skifte sker få skälig lön för utfört arbete.

Som det har erinrats om av motionären, har motionen förekommit här i riksdagen många gånger tidigare, men den har aldrig vunnit riksdagens bifall. Även denna gång är utskottet på det klara med att syftet med motionen är behjärtansvärt – det har redan sagts – men anser samtidigt att de tidigare bedömningarna har varit riktiga, nämligen att det inte kan anses rationellt att lösa problemet med en lagstiftning på det sätt som

Nr 36

Onsdagen den
8 mars 1972 .

*S. k. hemmadotters
rätt till ersättning
ur kvarlåtenskap
i vissa fall*

Onsdagen den
8 mars 1972

*S. k. hemmadotters
rätt till ersättning
ur kvarlätenskap
i vissa fall*

motionären och reservanterna här anvisar.

I ärvdebalken vill lagstiftarna och även allmänheten gärna ha klara och bestämda regler för hur arv skall skiftas. Genom detta tillägg skulle det komma med ett diffust element, en skälighetsbedömning av svårtolkad art, som säkert skulle skapa underlag för många processer.

Som redan socialpolitiska kommittén påvisade för tio år sedan och som första lagutskottet därefter framhöll i sin skrivning är den kategori det här gäller ingen enhetlig grupp. En husföreståndarinnas arbete kan ha varit mer eller mindre omfattande eller behövt. Arbetsinsatsen kan ha betingats av särskilda personliga skäl. Den försörjning i form av bostad, mat, fickpengar, resor m. m. som må ha utgått kan ha varit av bättre eller sämre beskaffenhet. Den arbetande kan ha en god egen ekonomi eller kan vara berättigad till arv eller testamentslott efter den avlidne. Första lagutskottet ansåg det därför inte vara möjligt att komma till rätta med problemet genom en enhetlig lagreglering.

Vid tidigare behandlingar i riksdagen har det även pekats på att motionen i alltför hög grad har fäst sig vid situationen vid ett dödsfall. Den som har utfört vårdnadsarbete i hemmet måste ju rimligen komma i samma besvärliga situation, därest änklungen eller vem det nu är skaffar sig en ny hushållerska eller säljer hemmet och flyttar till ett vårdhem, till en temporär åldringsbostad eller till något annat av barnen, om det nu gäller en hemmadotter.

Det riktiga och effektiva i sådana här situationer vore givetvis - i varje fall i hem där det finns något mått av tillgångar, och det måste det ju finnas om det skall bli någonting att ärva - att den som utför arbete av denna art i någon form av avtal blir garanterad en viss ersättning även utöver det betydande värde som givetvis bostad, kost och övriga förmåner i hemmet kan betinga samt att denna ersättning ställs i relation till graden av utfört arbete. Blir på så sätt en viss lön garanterad hemmadottern kanske hon också får en något bättre ersättning från försäkringskassan vid eventuellt inträffad sjukdom, och det kan även bli någon poäng för hennes tjänstepension. Att i bästa fall få ut arbetsersättningen hopklumpad till det år då hushanden eller fadern avlider verkar inte gynnsamt för de här nämnda förmånerna och det blir nog inte heller fördelaktigt för arbetstagaren ur inkomstskattesynpunkt. Det torde vara mera i samklang med den allmänna samhällsutvecklingen att den ärade motionären, i stället för det återkommande förslaget om tillägg i ärvdebalken, försöker verka för att de som utför arbete av detta slag genom överenskommelse mellan parterna blir garanterade någon form av årlig ersättning.

Häremot kan givetvis invändas att det i de flesta fall när dessa problem aktualiseras helt enkelt inte finns ekonomiska möjligheter att ge skälig ersättning till den som sköter hemmet. I dessa fall får man nog lita till samhällsliga sociala åtgärder. Hemhjälpn i kommunerna har under senare år byggts ut, och även anhörig som utför samarituppgifter får numera timersättning för sitt arbete. När långtidssjuka personer vårdas i hemmet utgår ersättning från landstingen. De större möjligheterna att erhålla förtidspension kan även komma väl till pass för den som utfört arbete i hemmet men som råkar i en besvärlig situation och kanske har

Onsdagen den
8 mars 1972*S. k. hemmadotters
rätt till ersättning
ur kvarlåtenskap
i vissa fall*

svårt att hävda sig på den allmänna arbetsmarknaden, om hemmet av någon anledning upplöses.

Det förtjänar också erinras om att KSA-utredningen i sitt under fjolåret avgivna betänkande föreslår att oavlönat hemarbete skall kunna vara kvalificerande för erhållande av kontant stöd under den tid som går innan något nytt arbete kan erhållas. Vikten av att dessa intentioner kommer till förverkligande genom en Kungl. Maj:ts proposition bör understrykas.

Kontentan av utskottets resonemang är att motionärens förslag inte är lämpligt att realisera utan att man måste lita till andra åtgärder för att söka lösa dessa betydelsefulla problem på ett hyggligt sätt för den grupp det här gäller.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr BÖRJESSON i Falköping (c):

Herr talman! Jag kan försäkra herr Svedberg att jag frenetiskt arbetar med att försöka hjälpa hemmadöttrarna så att ett avtal kan upprättas för dem eller deras anställningsvillkor regleras. Därigenom skulle de undvika att komma i sådana situationer som jag nämnt om. Det är givet att A och O är att de får betalt för sitt arbete. De fall det är fråga om är enbart sådana där det finns tillgångar i boet och där de inte erhållit full betalning för sitt arbete. Det är här man kan lösa problemet genom att införa ett tillägg i ärvdabalken för att de därmed skall få laglig rätt till ersättning.

Jag kan i detta sammanhang inte bortse från att man i Norge är mera liberalt inställd till dem som utför ett vårdnadsarbete bland anhöriga, dvs. hemmadöttrarna. Om dödsbodelägarna är ense om att anhörig eller annan närstående för sitt arbete skall få gottgörelse från boets medel, accepteras detta lönekrav som en skuld i bouppteckningen. Om dödsbodelägarna bestrider ersättningskravet, blir det domstolens sak att pröva ärendet. Enligt norsk rättspraxis håller man inte så strängt på formaliteterna. Bedömer domstolen att ett arbetstagarförhållande förelegat, brukar kraven bifallas även om skriftligt eller muntligt avtal härom inte träffats under arbetsgivarens livstid. Ersättningskravet betraktas således som en skuld till dödsboet. Det finns därför all anledning att fråga sig, varför man inte i Sverige kan ha en lika liberal syn på hemmadöttrarna som man har i Norge. Där ser man tydligen litet mera mänskligt på problemet.

Herr SVEDBERG (s):

Herr talman! Med all respekt för norsk lagstiftning och rättspraxis – i många stycken närmar den sig vår egen – vet jag inte om en lag med ett visst syfte som skulle verka fördelaktigare i vissa avseenden och ofördelaktigare i andra skulle få bättre verkningar enbart därför att den finns i ett annat land. Om man skall få fram en rättvisande bedömning, måste man nog även ta hänsyn till den sociallagstiftning och övriga välfärdsanordningar som är rådande i de bägge länderna.

Överläggningen var härmed slutad.

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen av herr Svanström m. fl., och förklarades den förra

Onsdagen den
8 mars 1972

Utgifterna inom försvarsdepartementets verksamhetsområde

propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Börjesson i Falköping begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller lagutskottets hemställan i betänkandet nr 1 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen av herr Svanström m. fl.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Börjesson i Falköping begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja	–	228
Nej	–	66
Avstår	–	9

§ 12 Utgifterna inom försvarsdepartementets verksamhetsområde

Föredrogs försvarsutskottets betänkande nr 5 med anledning av Kungl. Maj:ts i propositionen 1972:1 gjorda framställningar rörande utgifterna för budgetåret 1972/73 inom försvarsdepartementets verksamhetsområde.

Herr WERNER i Tyresö (vpk):

Herr talman! Jag vill med samma motivering som jag anförde föregående år när vi behandlade denna fråga i kammaren anmäla att vi inom vänsterpartiet kommunisterna icke avser att delta i besluten under detta ärende.

Vi anförde förra året att vi under flera år – liksom vi har gjort i år – krävt en nedskärning av militärutgifterna och en annan inriktning av försvarspolitiken. Vidare anförde vi – och jag vill läsa in det även till årets protokoll – att vi anser att försvarsutredningen måste pröva förutsättningarna för en rekonstruktion av försvaret, ägnad att tillmötesgå tre väsentliga önskemål:

1) att göra det krigsdugligt även inför risken av svårare krigsvillkor än de av militärledningen hittills förutsatta,

2) att eliminera dess karaktär av hinder för nedrustning och

3) att avsevärt nedbringa dess kostnader.

Försvarsutredningen har den 14 januari i år lämnat sitt huvudbetänkande angående säkerhets- och försvarspolitiken, varav framgår att ingen ändring av det svenska försvarets inriktning är att vänta.

I likhet med föregående år har på grund av behandlingsordningen den motion vi väckt och i vilken det krav jag nyss nämnt förs fram ännu inte behandlats, varför det ur vår synpunkt blir omöjligt att ta ställning till det utskottsbetänkande som i dag föreligger till behandling.

Herr talman! Jag vill därför till sist bara till protokollet anmäla att vi icke kommer att delta i besluten om detta betänkande.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 13 Föredrogs försvarsutskottets betänkanden:

Nr 6 med anledning av Kungl. Maj:ts i propositionen 1972:1 gjorda framställningar rörande utgifterna för budgetåret 1972/73 inom handelsdepartementets verksamhetsområde såvitt gäller ekonomiskt försvar

Nr 7 med anledning av Kungl. Maj:ts i propositionen 1972:1 framlagda förslag till beredskapsstat för försvarsväsendet för budgetåret 1972/73

Kammaren biföll vad utskottet i dessa betänkanden hemställt.

§ 14 Sänkt pensionsålder m. m.

Föredrogs socialförsäkringsutskottets betänkande nr 4 i anledning av motioner om sänkt pensionsålder m. m.

I detta betänkande behandlades

motionen 1972:58 av herr Fälldin m. fl. (c) vari hemställdes att riksdagen hos Kungl. Maj:t skulle anhålla om tilläggsdirektiv för pensionsålderskommittén, innebärande att kommitténs målsättning skulle vara en sänkning av den allmänna pensionsåldern från 67 till 65 år och att pensionsålderskommittén gavs i uppdrag att med förtur utreda frågan om sänkning av pensionsåldern,

motionen 1972:113 av herr Hermansson m. fl. vari hemställdes att riksdagen

1) beslutade att den allmänna pensionsåldern fr. o. m. den 1 januari 1973 skulle sänkas från 67 till 65 år,

2) i skrivelse till Kungl. Maj:t begärde förslag till innevarande års höstriksdag till de författningsändringar som föranleddes av en sådan sänkning av pensionsåldern,

3) i skrivelse till Kungl. Maj:t begärde förslag till höstriksdagen 1972 till de kostnadsuppräknningar, som – utöver merkostnaden om ca 650 miljoner kronor för halvt budgetår för en till 65 år sänkt ålderspension kunde beräknas med anledning av merutgiften för övriga till ålderspensioneringen knutna pensionsförmåner,

motionen 1972:187 av herr Hermansson m. fl. (vpk) vari hemställdes att riksdagen

1) uttalade sig för att underjordsarbetande inom gruvindustrin jämte övriga underjordsarbetande grupper genom lagstiftning tillerkändes pensionering från och med fyllda 60 år och att tidigare sysselsättning i underjordsarbete beaktades vid pensionsreglernas utformning,

2) i skrivelse till Kungl. Maj:t begärde att förslag till lagtext för sådant reglemente utarbetades och förelades 1973 års vårriksdag för beslut,

3) i skrivelse till Kungl. Maj:t begärde skyndsamt utredning av frågan vilka arbetstagare i övrigt med tunga, hälsofarliga och pressande arbeten, som borde komma i åtnjutande av motsvarande lägre pensionering, och att riksdagen förelades förslag härom,

motionen 1972:973 av herr Jonsson i Mora m. fl. (fp) vari hemställts att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t begärde förslag – om möjligt till 1973 års riksdag – om en till 65 år sänkt pensionsålder med förbättrade möjligheter till individuella variationer samt

motionen 1972:990 av herr Westberg i Ljusdal (fp) vari hemställts att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t begärde

1) att pensionsålderskommittén fick i uppdrag att med förtur utreda frågan om sänkning av pensionsåldern från 67 till 65 år,

2) att kommitténs förslag utformades så att bestämmelserna medgav individuella variationer utan den kraftiga reducering av pensionsbeloppet som nu gällde vid förtida uttag.

Utskottet hemställde

att riksdagen skulle avslå

- 1) motionen 1972:58
- 2) motionen 1972:113
- 3) motionen 1972:187
- 4) motionen 1972:973
- 5) motionen 1972:990.

Reservationer hade avgivits

beträffande sänkning av den allmänna pensionsåldern

1) av herr Olsson i Stockholm (vpk), som ansett att utskottet under 1, 2, 4 och 5 bort hemställa,

att riksdagen med bifall till motionen 1972:113 och med anledning av motionerna 1972:58, 1972:973 samt 1972:990

a) beslutade att den allmänna pensionsåldern fr. o. m. den 1 januari 1973 skulle sänkas från 67 till 65 år,

b) i skrivelse till Kungl. Maj:t begärde förslag till innevarande års höstriksdag till de författningsändringar som föranleddes av en sådan sänkning av pensionsåldern.

c) i skrivelse till Kungl. Maj:t begärde förslag till höstriksdagen 1972 om de kostnadsuppräknings, som – utöver merkostnaden om ca 650 miljoner kronor för halvt budgetår – kunde beräknas med anledning av merutgiften för övriga till ålderspensioneringen knutna pensionsförmåner,

2) av herr Carlsson i Vikmanshyttan (c) och fröken Pehrsson (c), vilka ansett att utskottet under 1, 4 och 5 bort hemställa,

att riksdagen med bifall till motionen 1972:58 och med anledning av motionerna 1972:973 och 1972:990 hos Kungl. Maj:t begärde tilläggsdirektiv för pensionsålderskommittén, innebärande att kommitténs

målsättning skulle vara en sänkning av den allmänna pensionsåldern från 67 till 65 år och att pensionsålderskommittén fick i uppdrag att med förtur utreda frågan om sänkning av pensionsåldern,

3) av herrar Jonsson i Mora (fp) och Mundebo (fp), vilka ansett att utskottet under 1, 4 och 5 bort hemställa,

att riksdagen med bifall till motionen 1972:973 och med anledning av motionerna 1972:58 och 1972:990 hos Kungl. Maj:t begärde förslag – om möjligt till 1973 års riksdag – om en till 65 år sänkt pensionsålder med förbättrade möjligheter till individuella variationer,

beträffande sänkning av pensionsåldern för gruvarbetare m. fl.

4) av herr Olsson i Stockholm (vpk), som ansett att utskottet under 3 bort hemställa,

att riksdagen med bifall till motionen 1972:187

a) uttalade sig för att underjordsarbetande inom gruvindustrin jämte övriga underjordsarbetande grupper genom lagstiftning tillerkändes pensionering från och med 60 års ålder och att tidigare sysselsättning i underjordsarbete beaktades vid pensionsreglernas utformning,

b) i skrivelse till Kungl. Maj:t begärde att förslag till sådana bestämmelser förelades 1973 års vårriksdag för beslut,

c) i skrivelse till Kungl. Maj:t begärde skyndsamt utredning av frågan vilka arbetstagare i övrigt med tunga, hälsofarliga och pressande arbeten, som borde pensioneras vid samma ålder, och att riksdagen förelades förslag härom.

Till betänkandet hade fogats ett särskilt yttrande av herr Carlsson i Vikmanshyttan (c) och fröken Pehrsson (c).

Herr CARLSSON i Vikmanshyttan (c):

Herr talman! "Sänk pensionsåldern till 65 år för folkpensionärerna och höj folkpensionerna så fort våra resurser medger och i den takt som i framtiden kan bli möjlig. Genomför man en sådan pensionsreform, kan man få ordning och rättvisa när det gäller den största fråga som skall behandlas vid årets riksdag."

Med dessa ord inledde centerns dåvarande gruppleadare Torsten Bengtson, nu förste vice talman i denna kammare, sitt anförande i remissdebatten den 28 januari 1959. De orden är en lämplig inledning också när vi går att behandla socialförsäkringsutskottets betänkande nr 4 år 1972 i anledning av motioner om sänkt pensionsålder m. m.

Med rätta kan det sägas att detta är ingen ny fråga. Vi har diskuterat den många gånger här i riksdagen. År efter år har vi från centern rest kravet om en sänkning av pensionsåldern. Den är fortfarande den största och mest angelägna sociala rättvisefråga som vi har att lösa.

Förändringar och förbättringar har skett inom det sociala området. Det föränderlighetens samhälle som vi lever i ställer nya krav på samhället för att bereda medborgarna en tillräcklig och fullgod trygghet. Beslutet år 1962 om väsentliga förändringar i sociallagstiftningen kom därvid att betyda viktiga förbättringar i flera avseenden. Också då gavs från centerhåll klart besked om vår syn på frågan om sänkt pensionsålder. Jag citerar från debatten i första kammaren den 16 maj 1962:

”Vad sedan pensionsåldern beträffar finns det anledning att i dag säga ut, att vi i centerpartiet har den uppfattningen, att man måste sikta mot en sänkt pensionsålder också inom folkpensioneringen. Ett motiv för ATP var ju att man skulle skapa likställighet mellan arbetare och stats- och kommunalanställda samt tjänstemannagruppen. Jag respekterar den synpunkten, men jag tror att också frågan om pensionsåldern måste komma med i blickfånget. Långtidsutredningen har signalerat att vi skall få en väsentlig standardhöjning framöver — — — ett sätt att ta ut en del av standardhöjningen skulle vara att sänka pensionsåldern för folkpensionärerna.”

Jag skall sedan inte göra någon kronologisk uppräknig av denna frågas behandling under 1960-talet, dock med ett undantag.

Den 24 november 1965 ställde jag följande fråga till statsrådet och chefen för socialdepartementet: ”Har Statsrådet för avsikt att genom ytterligare tilläggsdirektiv till pensionsförsäkringskommittén låta utreda frågan om en sänkt allmän pensionsålder?”

Med hänsyn till såväl innehåll som form kan det vara värt att påminna om svaret som statsrådet och chefen för socialdepartementet, herr Aspling, lämnade den 30 november 1965:

”Herr Eric Carlsson har frågat om jag avser att genom ytterligare tilläggsdirektiv till pensionsförsäkringskommittén låta utreda frågan om en sänkt allmän pensionsålder.

Svaret är nej.”

Svaret blev nej den gången, och det har varit samma nej varje gång frågan varit uppe till behandling här i riksdagen. Det gäller tiden såväl före som efter år 1965. Alltid samma nej.

Centern har i motioner aktualiserat frågan om en sänkning av pensionsåldern till 65 år. Utskottet har avstyrkt och riksdagsmajoriteten har avslagit våra motioner varje gång efter långa debatter. ”Svaret är nej” har upprepats år efter år enligt högt föredöme.

Men varför envisas vi då med att komma igen år efter år med denna fråga? Helt enkelt därför att frågan om en sänkning av pensionsåldern är den största och mest angelägna rättvisefråga som vi har att lösa i detta nu. En sänkning av pensionsåldern till 65 år är ett tack till och ett erkännande åt alla dem som gått ut i arbetslivet under slutet av 1910-talet och början av 1920-talet och som fyllt sitt liv med tungt arbete och som med sitt arbete och med sina insatser lagt grunden till dagens Västståndssverige — jag höll på att säga så kallade Västståndssverige.

För mig som växt upp i Fattigsverige, som har upplevt detta både bokstavligt och bildligt från pojkkåren och som tillhör blåblusarnas och de valkiga nävarnas folk, är det självklart att rättvisa måste skapas åt dessa grupper genom en sänkning av pensionsåldern till 65 år.

Det är att djupt beklaga att riksdagen inte kunnat samla sig till det krafttag som erfordras för att lösa denna rättvise- och jämlikhetsfråga.

Den nuvarande lagstadgade pensionsåldern, som är 67 år, har gällt sedan år 1914. När beslutet därom fattades år 1913 var det en stor och djärv reform, även om de då utgående pensionerna i våra ögon är små och obetydliga.

Men vad har inte skett sedan år 1914! Vi har fått en lagstadgad

arbetsvecka, som från att omfatta 48 timmar övergått till en femdagarsvecka om 40 timmar. Dessutom har semestern tillkommit, och den har från att under den första trevande tiden ha omfattat 3 dagar ökat till 24 dagar. Arbetsinkomsterna har förbättrats så att de blivit helt andra än tidigare. Mycket har ändrats och förbättrats inom arbetslivet samtidigt med att som en följd av kraven på effektivitet och höjda prestanda fordringarna på arbetsinsatserna ökat. En sak är emellertid oförändrad: den allmänna pensionsåldern är fortfarande 67 år, såsom när den infördes år 1914, alltså för 58 år sedan.

När vår egen tid blir historia kommer man säkerligen att fråga sig varför Sverige blev ett av de länder som länge hade den högsta allmänna pensionsåldern i västvärlden. Man kommer att ställa den frågan mot bakgrunden av att det så ofta nu påstås att Sverige är ett föregångsland på socialpolitikens område. Ännu märkligare kommer det att te sig att det var socialdemokratin som trots talet om nya djärva mål och trots att den sade sig lyssna till rörelsen saknade vilja och målsättning att sänka pensionsåldern till 65 år, så att frågan måste återkomma år efter år i riksdagen.

Det skall erkännas att det sedan riksdagen år 1913 fattade beslutet, detta sekels största sociala insats, att införa en allmän folkpensionering från 67 års ålder har skett åtskilligt på pensioneringens område. Grupp efter grupp har genom avtal tillförsäkrat sig lägre pensionsålder och ökade förmåner. Visserligen har det hetat att det varit fråga om löneförmåner för dessa grupper, men till syvende og sist har det varit folkhushållet som fått klara detta genom de tjänster och nyttigheter som åstadkommits ute i arbetslivet.

Att önskemål finns om en lägre pensionsålder dokumenteras i sin tur av att LO och Arbetsgivareföreningen den 22 juni 1971 träffat avtal om en värdesäkrad pension från 65 års ålder. Detta avtal bekräftar vad vi från centern hävdade under hela 1960-talet, nämligen för det första angelägenheten av en sänkning av pensionsåldern till 65 år, för det andra att detta avtal inte löser frågan om en sänkning av pensionsåldern för dagens 60-65-åringar, eftersom LO-SAF-avtalet har en lång övergångstid innan det helt slår igenom, och för det tredje att de som är ställda utanför av olika skäl upplever orättvisan som ännu större än nu. De har tidigt gått ut i arbetslivet. De har i botten en sexårig folkskola och ibland knappt det. När skolan var slut och man skulle gå ut i arbetslivet var man glad om arbete stod att få. Man har fått ta de tunga jobben, den långa arbetstiden och den lägsta inkomsten — det är ändå till syvende og sist ett låginkomstproblem — och man har fått finna sig i den högsta pensionsåldern.

När vår egen tid blir historia kommer man att förvånas över att Sveriges riksdag år efter år avslag välmotiverade framställningar om sänkning av pensionsåldern. Och förvåningen blir säkerligen större när man finner att riksdagens nej innebar nej till en sänkning av pensionsåldern för dagens 60-65-åringar, dvs. grupper som har 50 år och mer av arbete bakom sig. Riksdagens nej har också inneburit att en rad åldersgrupper fått sina förhoppningar om pension vid 65 års ålder grusade.

Herr talman! Riksdagens ständiga nej till sänkt pensionsålder ter sig för många människor som ett svek mot dem. Det upplevs med bitterhet av många människor i detta land. Gå ut till dagens 60–65-åringar i järnbruken, i skogen, i de tunga stressande jobben – gå ut till kvinnorna, som har ett liv av arbete bakom sig, och lyssna på deras röster! Lyssna verkligen på vad de har att förtälja! Jag försäkrar, ärade kammarledamöter, att ni då kommer att finna att det är en stor och angelägen fråga som vi diskuterar i dag. Lyssna till rösterna! De är inte högljudda – dessa människor är inte vana att ställa krav, men de är vana att arbeta. För dessa människor är pensionsåldern en stor fråga, som de väntar skall lösas *nu*, inte i en oviss framtid, när frågan saknar betydelse för de nu aktuella åldersgrupperna.

Det är mot den bakgrunden som centern i motionen 58 vid årets riksdag kräver att pensionsålderskommittén skall erhålla tilläggsdirektiv, innebärande att målsättningen för kommitténs arbete skall vara en sänkning av pensionsåldern från 67 till 65 år samt att denna fråga skall behandlas med förtur av kommittén. Att det skall ske med skyndsamhet är också nödvändigt. Riksdagen måste snarast få möjlighet att fatta beslut i denna vår mest angelägna sociala fråga.

Utskottet har i sitt betänkande hänvisat till utredningens direktiv, som är både omfattande och mångordiga. Att de dessutom saknar en klar målsättning i fråga om pensionsåldern gör inte saken bättre. Utskottet skriver: "Som framgår av den inledningsvis lämnade redogörelsen har pensionsålderskommittén ett mycket omfattande utredningsuppdrag. Däri ingår nämligen att undersöka hur nuvarande regler för ålderspension inom såväl folk- som tilläggs pensioneringen svarar mot de behov och önskemål som finns hos skulda grupper och att överväga om en allmän sänkning av pensionsåldern ger den från social synpunkt bäst motiverade användningen av de resurser som kan sättas in. Utredningen har att väga angelägenheten av en sänkning av pensionsåldern mot andra reformönskemål och belysa för- och nackdelar av en sådan sänkning från såväl den enskildes som samhällets synpunkt. Den skall också – parallellt med pensionsfrågan – pröva frågan om standardsäkring inom den allmänna pensioneringen. Enligt särskilt uttalande i direktiven bör utredningen redovisa resultatet av sitt arbete i ett sammanhang."

Får jag ställa frågan: Var finns målsättningen om en sänkning av pensionsåldern? Man skall väga angelägenheten av en sänkning av pensionsåldern mot andra reformönskemål. Vilka reformönskemål är man ute efter? Är det att ändra reglerna för ATP-pensionen? Är det en jämlikhetsfråga som är mera angelägen än en sänkning av pensionsåldern? Utskottet anger inte vad som avses med detta dunkla uttalande. Man säger endast att det är till fördel att pensionsåldersfrågan blir allsidigt belyst. Av den anledningen är det uppenbarligen nödvändigt, säger utskottet också, att arbetet kan bedrivas förutsättningslöst utan på förhand bestämda lösningar. Vill man ingenting eller har man den meningen att detta med pensionsåldern är en underordnad fråga? Det vore värdefullt att få ett besked på den punkten. Var står egentligen herr socialministern i denna fråga? Och var står regeringen? Var utskottet står vet jag ändock en del om.

I Kramforsmanifestet – regeringsprogrammet till 1970 års val – heter det: ”Vi vill pröva såväl frågan om en allmän sänkning av pensionsåldern som frågan om en mera rörlig pensionsålder.”

Herr talman! Möjligheten finns redan i dag att pröva frågan om pensionsåldern. Man kan pröva den på ett positivt sätt genom att riksdagen följer centerreservationen och ger ett besked till utredningen om att pensionsåldern *skall* sänkas till 65 år.

Sedan Landsorganisationen och Arbetsgivareföreningen träffade sitt avtal om sänkning av pensionsåldern till 65 år har några nya synpunkter tillförts debatten, synpunkter som kan vara värda att ägna ett par ord åt. I ett antal tidningar och tidskrifter har anförts att nu behövs inget beslut om pensionsåldern. Det finns viktigare reformer, säger man. Vilka är det som för den debatten, vilka är det som för pennan här? Det är väl ingen tvekan om att alla dessa som för till torgs dessa meningar, de har sin pensionsfråga löst. Det må gälla redaktörer, ombudsmän eller LO-funktionärer, TCO- och SACO-anslutna – för dessa människor är det inget problem. Men tankar om solidaritet och jämlikhet, det är ord som används vid lämpliga tillfällen, dock inte när det gäller de människor och kvinnor som är direkt berörda av frågan om en sänkt pensionsålder, de som har 67 år som pensionsålder.

Vi har inte råd med denna reform är ett annat argument som anförts. Vi har inte råd! Därom är man ense alltifrån de mörkblå moderaterna ute på högerkanten till de mörkröda radikalerna på vänsterkanten. Här förenas höglöneklasserna och vänsterradikalerna. Från helt olika utgångspunkter har man samma reaktionära filosofi – och den går ut på att ”har vi bara fått vårt och väl det, så har vi inte så djupt intresse för andra”.

Är det något som vi har råd med, så är det väl att ge rättvisa åt dessa grupper som jag har nämnt, dessa grupper som verkligen burit de tunga jobben, dessa människor som med sin arbetsinsats burit upp detta samhälle och gjort insatser som ligger femtio år och mera bakåt i tiden. Andra grupper får full pension efter trettio tjänsteår.

Ett annat argument som också förs fram är att centern med sitt krav på sänkt pensionsålder vill förmäna de gamla att arbeta. Man blir nästan patetisk när man talar om den rörliga pensionsåldern på ett sätt som om en sänkning av pensionsåldern inte är någon stor fråga längre.

Vi har aldrig sagt nej till rörlig pensionsålder, men vi har sagt ja till 65 år som pensionsålder och att man skulle ha en rörlig pensionsålder däromkring. Vi har sagt ifrån att man inte skall tvingas att vara kvar i arbetet längre än till 65 år. Man skall ha den valfriheten och den möjligheten.

Efter fjolårets pensionsdebatt förklarade en högutbildad akademiker, att det t. o. m. var skadligt med en sänkt pensionsålder, och det har uppreplats i en tidning från medicinskt håll i dessa sista dagar också.

Jag måste bekänna, herr talman, att jag har frågat mig: Hur skall man tolka uttalanden av detta slag? Är det utslag av en skrämmande självgodhet eller saknar man kontakter med verkligheten och med dagens arbetsliv? Gå ut till de människor som det rör sig om här och titta på deras fysiska status! Många av dem är på gränsen till att få förtidspension, men de har svårt att få en sådan också, och många frågar sig: Hur

skall man kunna orka vara kvar i arbetet till 67 år? Det är en annan bild av verkligheten som man vill redovisa i dag genom uttalanden av det slag som här har förekommit.

Industrijobben, de tunga jobben, tillhör inte de mest lättrekryterade områdena i dag. Från den utgångspunkten är det angeläget att ge status åt de kroppsarbetande yrkena. En viktig del därvidlag är pensionsfrågan – både en sänkning nu till 65 år och dessutom ytterligare insatser enligt det särskilda yttrande som vi centerrepresentanter fogat till utskottsbetänkandet. Det heter däri:

”Som framhålles i utskottsbetänkandet är det angeläget att arbetstagarer under jord i gruva pensioneras tidigare än andra. Utskottet anser att frågan om en ytterligare sänkning av sådana arbetares pensionsålder bör kunna åstadkommas genom avtal mellan berörda parter.

Den nu mest näraliggande och angelägna lagstiftningsreformen är sänkningen av den allmänna pensionsåldern. När denna reform genomförs finner vi det angeläget att frågan om lagstiftning om ytterligare sänkning av pensionsåldern för underjordsarbetare prövas, därest inte tillfredställande lösningar åstadkommit avtalsvägen. Därvid bör övervägas åtgärder för sänkning av pensionsåldern även för andra grupper med särskilt hårt eller pressande arbete.”

Bakom detta särskilda yttrande ligger också mina egna erfarenheter av hur människor slits ned i ett tungt och pressande arbete. Teknikens framsteg med utvecklade processmaskiner skonar minsann inte människorna. Här är det både fysiska och psykiska påfrestningar som alltför litet beaktas i sammanhanget. Hur många gånger har inte jag – och jag tror också många andra av kammarens ledamöter – mött frågorna: Hur blir det med den sänkta pensionsåldern? Varför har inte den frågan lösts för länge sedan? Saknar riksdagsledamöterna kontakt med verkligheten? Här talas det i valtider om allt gott man vill göra. Var finns de unga lejonerna, som engagerar sig i frågor som rör omvärlden? Har de inte sett hur arbetslivet ter sig i vårt eget land, hur människorna har det på många områden? Har man inget sinne och ingen känsla för oss, säger man, som dag efter dag, vecka efter vecka, år efter år gör vår arbetsinsats?

Vi fick inte gå i skola, säger dessa människor som här ställs utanför. Vi har arbetat och slitit ut oss. Hur menar ni att vi skall kunna stå ut till 67 år? Och hur många har inte sagt: Det var ären efter 65 som tog knäcken på mig.

Herr talman! Jag har upprepade gånger sagt: Frågan om en sänkning av den allmänna pensionsåldern är den viktigaste sociala fråga vi i detta nu har att lösa. Det är en rättvisefråga, en jämlikhetsfråga som riksdagen borde ha löst för länge sedan. Det har gått många solvarv sedan vi i centern första gången aktualiserade denna viktiga fråga. Och den är lika viktig, lika angelägen nu som den var när vi aktualiserade den och som den har varit under hela 1960-talet. Det är nu år 1972, och ännu är denna rättvisefråga om en sänkning av den allmänna pensionsåldern till 65 år olöst.

Det finns ett gammalt talesätt som säger: Rättvisan segrar till slut. Man kan tvivla på det när man ser hur denna fråga har handlagts. Men det brukar ändå vara så att rättvisan segrar till slut, och jag tror att det blir så

också i detta fall. Det går inte att stå emot det tryck som finns utanför detta hus. Mångas tankar går i dag till riksdagen med en förhoppning om att det äntligen skall fattas ett positivt beslut om pensionsåldern. Ett bifall till reservationen 2, som är fogad vid socialförsäkringsutskottets betänkande nr 4, innebär att riksdagen lägger fast en klar målsättning att pensionsåldern skall sänkas från 67 till 65 år, att denna fråga skall behandlas med förtur samt att riksdagen därmed snarast möjligt kommer att fatta beslut i denna fråga.

Jag betonar än en gång, herr talman, att en stark opinion ute i landet fordrar att vi äntligen bringar denna fråga till en lösning. Vi i centerpartiet delar helt uppfattningen att pensionsåldern skall sänkas från 67 till 65 år.

Jag ber därmed, herr talman, att få yrka bifall till reservationen 2, avgiven av centerpartirepresentanterna i utskottet.

I detta anförande instämde herrar Fågelsbo och Persson i Heden, fröken Pehrsson samt herrar Dockered, Torwald och Magnusson i Nennesholm (samtliga c).

Herr JONSSON i Mora (fp):

Herr talman! Socialförsäkringsutskottets betänkande nr 4 behandlar, som vi redan hört av föregående talare, frågan om sänkning av den allmänna pensionsåldern. Den frågan har länge varit aktuell och föremål för debatt. Av flera skäl är detta naturligt. Förändringarna i samhället griper in på många områden, och det gäller att anpassa samhällets olika funktioner så att de passar en förändrad samhällsbild.

Det har redan påpekats att pensionsåldern 67 år har gällt sedan 1914. Det första beslutet om en allmän folkpensionering togs av riksdagen året före. Det beslutet måste man beteckna som principiellt riktigt, och det var ett framsteg som gav en utgångspunkt för det socialförsäkringssystem som vi nu har. Under årens lopp har socialförsäkringarna i flera omgångar varit föremål för väsentliga förbättringar innan dagens sociala trygghetssystem fått sin form. Jag tror att det kan vara skäl att här framhålla att de allra flesta av dessa förbättringar har genomförts under en betydande enighet i riksdagen.

Alla är vi väl överens om att dagens pensionssystem inte är fullkomligt. Det har sina brister i vissa avseenden, och det är nog en allmän uppfattning att det finns behov av ytterligare reformering.

Allt vad vi genomför i fråga om reformer är emellertid kostnadskrävande, och frågan är vid varje sådant avvägande vilka möjligheter samhället har till ökade ekonomiska åtaganden. Så har förhållandet varit och så kommer det att vara när det gäller förbättringar av den sociala tryggheten liksom när det gäller förbättringar på andra av samhällets områden. Det innebär att vi får vara beredda att påtaga oss de ekonomiska krav som angelägna reformer ställer. Jag vill återigen stryka under att det i den svenska riksdagen i många sammanhang har rått en betydande enighet när det gällt att förbättra det sociala trygghetssystemet.

Dagens fråga gäller vårt pensionssystem och en sänkning av den

Onsdagen den
8 mars 1972

*Sänkt pensions-
ålder m. m.*

allmänna pensionsåldern. Vi har från folkpartiets sida under flera riksdagar och i den allmänna debatten framhållit nödvändigheten av en reform av vårt nuvarande pensionssystem. Det har gällt inte bara den här frågan utan också frågan om en standardförbättring för dem som redan har pension och frågan om större rättvisa i ATP-systemet.

De förbättrade möjligheter till förtidspensionering som riksdagen beslöt 1970 hade vi arbetat för, och vi betecknar det beslutet som en delreform som i och för sig är av mycket stor betydelse för personer med hårt och stressande arbete, för personer som blir tidigt utslitna, men även för personer som av andra skäl, t. ex. arbetsmarknadsmässiga, ej kan fortsätta med sitt yrkesarbete.

I vårt samrådsmaterial inom folkpartiet 1969 omkring ämnet "Aktivitet och trygghet för äldre" analyserade vi frågan om en allmän sänkning av pensionsåldern och därjämte en rörlig pensionsålder, som skulle ta mera hänsyn till olika människors skilda förutsättningar för fortsatt yrkesliv när de närmar sig den allmänna pensionsåldern. Vi fann starkt gehör för våra synpunkter både i fråga om en sänkning av den allmänna pensionsåldern och i fråga om en större rörlighet i pensionssystemet. Vi har därför från folkpartiets sida sagt att vi vill ha en allmän sänkning av pensionsåldern från nuvarande 67 år och därjämte en rörlighet med möjligheter till individuella variationer.

I en partimotion till 1970 års riksdag redovisade vi dessa synpunkter. Vi anser det vara rimligt med större valfrihet för den enskilde. Det ger också större trygghet och rättvisa i oväntade situationer.

Skälen för en allmän sänkning av pensionsåldern är flera; herr Carlsson i Vikmanshyttan har redan framfört många av dem. Låt mig också framhålla att många yrkesgrupper redan har en pensionsålder på 65 år och t. o. m. lägre. Det gäller bl. a. den statliga och den kommunala sektorn, men det finns även enskilda pensionssystem där avtal träffats om en lägre pensionsålder.

Sedan vi sist under fjolåret debatterade denna fråga har det också träffats en överenskommelse mellan LO och SAF om en värdesäkrad ålderspension för samtliga LO-anslutna från 65 års ålder med början 1973 och fullt utbyggd 1975. Härigenom täcker man ändå in en stor del av arbetsmarknaden, och det utgör ytterligare ett skäl för att de som inte kan omfattas av de nu gällande avtalen inom olika arbetsmarknadsområden genom en lagfäst pensionsålder på 65 år ges likställighet och rättvisa.

Men det finns skäl utöver detta för en rörlig pensionsålder. Enligt den uppfattning vi har inom folkpartiet – och som vi i olika sammanhang framhållit – infaller behovet av pension vid skilda tidpunkter för olika människor. Vi har olika fysiska förutsättningar, vårt arbetsliv och vår livsrytm varierar, och människor slits ner på olika sätt. Många människor är färdiga för pensionering vid tidigare år, under det att andra både vill och kan fortsätta sitt yrkesliv efter uppnådd pensionsålder. Det kan för en del människor t. o. m. vara befrämjande att slippa ett hastigt avbrytande av sitt yrkesverksamma liv vid en fixerad ålder utan möjlighet till annan sysselsättning. Men det är självklart att det här inte skall föreligga något tvång; jag vill starkt betona att det skall vara en rent frivillig sak.

En rörlig pensionsålder skulle dels tillgodose behovet för den som har en önskan om tidigare pensionsålder, dels möjliggöra för den som vill, att en tid fortsätta sitt yrkesliv efter uppnådd pensionsålder. Vi noterar med tillfredsställelse att i direktiven för pensionsålderskommittén ingår att pröva frågan om en rörlig pensionsålder.

Visserligen kan man säga att det till en del redan nu, genom de s. k. förtida uttagen, finns en möjlighet till individuella variationer. Men de regler som gäller för dessa uttag innebär att det blir väsentliga reduktioner av pensionen liksom att vissa tilläggsförmåner, t. ex. bostadstillägg, ej kan utgå. I utredningsdirektiven framhålls: "Utredningen bör även i övrigt pröva olika möjligheter att vidareutveckla de regler om rörlig pensionsålder som redan är inbyggda i pensionssystemet." Låt mig säga att de nuvarande reglerna ej är tillfredsställande och att en rörlig pensionsålder därför bör ge bättre förmåner än vad som nu ryms inom gällande bestämmelser.

I motionen 973 till årets riksdag har jag och några medmotionärer från folkpartiet väckt frågan om sänkt och rörlig pensionsålder. Vi har där bl. a. framhållit, som jag också tidigare sagt, att den vidgade förtidspensioneringen innebär förbättringar av pensionssystemet samt att en stor del av de förvärvsarbetande avtalsvägen fått en sänkning av pensionsåldern till 65 år. Enligt vår uppfattning är det angeläget att man genom en allmänt sänkt pensionsålder till 65 år eliminerar den orättvisa som består i att vissa grupper först vid 67 år får full pension. Liknande synpunkter framförs också i motionen 990 av herr Westberg i Ljusdal.

Vi kan sammanfatta vår uppfattning så att vi vill ha en allmän sänkning av pensionsåldern till 65 år och möjlighet till individuella variationer genom en ökad rörlighet i fråga om tidpunkt för pensionering, och vi förmenar att detta bör vara huvudinnehållet i ett kommande riksdagsbeslut. Balanspunkten – om jag får säga så – kommer då att ligga vid 65 år i stället för som nu vid 67 år.

Vi hade förra året en debatt i denna fråga i samband med behandlingen av socialförsäkringsutskottets betänkande nr 4 år 1971. I ett särskilt yttrande, som av folkpartirepresentanterna i utskottet fogades till detta betänkande, sade vi: "Vi utgår från att riksdagen föreläggs förslag till förändring av pensionssystemet under innevarande mandatperiod. Vi finner därför ej anledning att begära några tilläggsdirektiv för det i detta läge pågående utredningsarbetet." I debatten framhölls också av ledamöter i utredningen den uppfattningen att just denna riksdag – alltså den nu valda riksdagen – bör få tillfälle att pröva den här frågan.

Till det utskottsbetänkande som nu behandlas har vi folkpartirepresentanter i utskottet fogat en reservation, nr 3, där vi hemställer "att riksdagen med bifall till motionen 1972:973 och med anledning av motionerna 1972:58 och 1972:990 hos Kungl. Maj:t begär förslag – om möjligt till 1973 års riksdag – om en till 65 år sänkt pensionsålder med förbättrade möjligheter till individuella variationer". Det är ett fullföljande av vår ståndpunkt från i fjol, fastän vi i år har preciserat den mera i form av en reservation med anledning av de motioner som vi väckt från folkpartihåll i denna fråga.

Herr talman! Jag ber att ytterligare få understryka att just den här

vägen – sänkningen till 65 år och möjligheter till individuella variationer är, som vi ser det, ett sätt att få bort den orättvisa som råder för många som har en pensionsålder på 67 år och dessutom ge en ökad möjlighet till valfrihet och variationer.

Jag ber att med det anförda få yrka bifall till reservationen 3.

I detta anförande instämde herr Hamrin (fp) och fröken Bergström (fp).

Herr OLSSON i Stockholm (vpk):

Herr talman! Kravet om en sänkning av den allmänna pensionsåldern kvarstår alltjämt efter alla år och riksdagsbehandlingar. Den nuvarande åldersgränsen, 67 år, fastställdes 1913 helt godtyckligt, då ju den allmänna rösträtten ännu inte var genomförd. Frågan har sedan dess behandlats av arbetarrörelsen på många sätt, inte minst på fackliga kongresser och avdelningsmöten. Det går inte att ta miste på att en stark och växande löntagaropinion under många år ställt kravet om en lagstiftad sänkning av pensionsåldern som en av de angelägnaste reformerna. Trots ett fyra decennier långt socialdemokratiskt regeringsinnehav har detta från arbetarrörelsens sida sett så viktiga jämlikhetskrav inte blivit tillgodosett.

Den behandling som frågan om en sänkning av den allmänna pensionsåldern rönt är ett mönster av undanglidningar, skapande av skenmotsättningar, och nu senast skjutande på framtiden genom en utredning med oklara direktiv. Tidigare har det sagts i ett utskottsbetänkande att reformen kommer men att man måste invänta samhällsresurser. När saken sedan ställdes på sin spets sades från regeringshåll att det enbart var opportunist och överbudstaktik att begära sänkning av pensionsåldern och att det kravet stod i motsättning till en förbättring av standarden på utgående pensioner. Man menade tydligen att det fanns en fixerad mängd penningtillgångar avsedda för pensionsändamål och att en nödvändig förbättring av folkpensionen omöjliggjorde en sänkning av pensionsåldern eller tvärtom. Det skall alltså då vara folkpensionärer i frontställning mot strax blivande sådana! Det är en, som jag tycker, alldeles fantastisk motivering, allra helst för att komma från ett parti som så ofta tar slagorden jämlikhet, reformvilja, tryggad ålderdom och ljusare framtid med i sin propaganda.

På de senare åren har dock socialdemokraternas talesmän i riksdagen intagit en mer positiv attityd. Låt mig citera vad min utskottskollega Yngve Persson sade när han argumenterade vid första kammarens behandling av denna fråga 1969. Det gjorde jag visserligen förra året också vid pensionsfrågans behandling, men jag tycker att det så klart uttrycker vad som av många måste uppfattas som en svängning hos socialdemokratin och säkert ingav hopp inom arbetarrörelsens organisationer om en snar lösning av en gammal kump- och jämlikhetsfråga. Yngve Persson yttrade vid nämnda tillfälle: "I sak tycker jag det är en skral social ingenjörskonst att låta en sänkning av den allmänna pensionsåldern vänta ytterligare. Den borde ha en toppplacering på listan för jämlikhetsreformer."

Herr Persson fortsatte i samma anförande: "För egen del finner jag att en snar reform på detta område är så angelägen att jag egentligen inte har plats för något anstånd, som inte är av tvingande natur. Det finns nämligen inget skäl för att somliga medborgare även fortsättningsvis, efter alla årtionden av orättvis behandling i vårt rika samhälle, skall bära ett särskilt ansvar för produktionen och samhällsekonomi genom att särbehandlas i pensionshänseende. Det förhållandet har vi haft länge nog, och det borde stå en ända upp i halsen att fortsätta med en sådan ordning."

Då är vi alltså framme vid att regeringspartiet har ändrat ståndpunkt, ty man får väl förutsätta att ledamöter som Yngve Persson och Torsten Fredriksson företräder regeringspartiets ståndpunkt.

Då återstår frågan om resurser. I praktiken är det väl inte så att riksdagen plötsligt en dag upptäcker att det finns "pengar över" till en sådan reform. Skulle behandlingen gå till på sådant sätt hade det säkerligen sett bedrövligt ut på det sociala reformarbetets område. Ofta har en sådan uppskovslinje tillämpats, inte minst på pensionsidan, men det avgörande är ju den politiska viljan att genomföra en reform; därefter skapar man resurser. Och i den citerade debatten sade Yngve Persson att han trodde vi aldrig får uppleva en sådan situation, att vi helt plötsligt en dag konstaterar att vi fått pengar över för att kunna sänka pensionsåldern.

Vad har det nu blivit av arbetarrörelsens hopp om en snar lagstiftad sänkning av den allmänna pensionsåldern? Jo, det har blivit en utredning – den s. k. pensionsålderskommittén. Finns det något mer utsökt sätt att reta en gammal utsliten arbetare, som är i omedelbart behov av pensionering, än att sätta i gång en utredning om huruvida det egentligen föreligger något behov? Utredningen tillsattes i maj 1970 och räknar med att hålla på hela 1972. Beträffande de krav om utredning som framfördes i riksdagen 1969 sades det att några omständliga utredningar alls inte behövdes. Andra lagutskottet skrev i sitt utlåtande nr 20: "När tillgängliga resurser medger en sådan reform, kan en utredning av de lagstiftningsfrågor som hänger samman därmed med all sannolikhet klaras av på förhållandevis kort tid." Utskottets talesman i andra kammaren den gången, herr Fredriksson, uttalade sig ännu mer i klartext och sade: "Ja, vad är det egentligen som skall utredas? Det är väl i stort sett de lagtekniska frågorna, och även om de är ganska många, tror jag inte att en sådan utredning behöver ta så lång tid – den kanske kan bli klar på ett halvår eller så."

Det blev alltså ingenting av med en snabb utredning och ett snabbt beslut om sänkning av pensionsåldern. Men ännu värre är, att utredningsdirektiven är så utformade att man kan misstänka att utredningen inte kommer med något konkret förslag om sänkning av pensionsåldern till 65 år. I utredningsuppdraget ingår en rad utvidgade problemställningar, och så länge kommittén är sysselsatt med alla dessa frågor skall alltså kraven om sänkt pensionsålder tystas ned med de i parlamentariska sammanhang så vanliga hänvisningarna att "utredning pågår".

En av de frågor som kommittén skall arbeta med är den om uttag av pension i förtid. Här hade man väntat sig att en sänkning av den allmänna

pensionsåldern skulle innebära att möjligheterna till förtida pension flyttas ned i ålder som motsvarar sänkningen och att de försäkringsmatematiska aspekterna redan är tillräckligt utredda. Det förefaller inte så, om man läser följande för pensionsålderskommittén riktningsgivande synpunkt i utredningsdirektiven: "Principen är att värdet av de sammanlagda pensionsbelopp som den försäkrade uppbär i sin livtid skall bli desamma oberoende av när han börjar ta ut sin pension."

Men så är det ju redan nu, och av helt avgörande betydelse är naturligtvis vilken pensionsålder man utgår ifrån. Det förefaller som om man tänker behålla åldersgränsen från 1913, dvs. vid 67 år.

Vidare har utredningen att väga angelägenheten av en sänkning av pensionsåldern mot andra reformönskemål och belysa för- och nackdelar av en sådan sänkning från såväl den enskildes som samhällets synpunkt. Utredningen skall alltså syssla med ekonomiska avvägningsfrågor som man 1969 sade sig inte behöva utreda ytterligare; de är, menade man riksdagens sak.

Det sägs också i direktiven att man förutom de resurser som går åt till en sänkning av pensionsåldern skall beakta det produktionsbortfall som uppstår. Det förefaller mig cyniskt. Det skulle alltså bli en samhällsförlust om man inte tvingade utslitna och i tungt arbete sysselsatta 65- och 66-åringar att pina sig upp till gränsen 67 år.

Om utredningen skulle stanna för det alternativ som innebär en allmän sänkning av pensionsåldern, bör omfattningen av och takten för genomförandet av reformen också prövas, heter det vidare. Här är alltså ytterligare en formulering som tyder på att arbetarna kommer att bli lurade på att få detta gamla rättvisekrav genomfört.

Nu kommer jag till det som jag förmodar att kommitténs företrädare kommer att krypa bakom, nämligen LO:s överenskommelse med SAF om en pensionsförsäkring kallad STP 1. Enligt denna är det möjligt att gå i pension vid 65 år i stället för 67 år. En annan del, STP 2, ligger ovanpå folkpensionen och ATP efter det att man fyllt 67 år. STP-systemet träder i kraft den 1 juli 1973 men slår inte igenom för 65-åringar förrän i januari 1975. Det finns också andra svagheter i överenskommelsen. Enligt beräkningar kommer LO-SAF-överenskommelsen i framtiden att beröra 65 procent av samtliga folkpensionärer.

Av detta kan man dra följande slutsatser.

1. Överenskommelsen har inte löst frågan om en lägre pensionsålder för alla, vare sig för i förvärsarbete sysselsatta eller för exempelvis en stor del av kvinnorna, som på grund av sysselsättningsläget inte kommit ut i produktionslivet och därför inte omfattas av pensionsuppbyggnaden.

2. LO-SAF-överenskommelsen har visat att företagen kan förmås att finansiellt bidra även till pensioneringen av andra löntagare än tjänstemän. En lagfäst sänkning av pensionsåldern skulle alltså inte behöva belasta enbart de enskilda skattebetalarna.

Tjänstemännen skaffade sig för många år sedan bättre pensionsförmåner än vad lagstiftningen ger. Varför har inte Landsorganisationen gjort det för sina medlemmar förrän alldeles nyligen? Orättvisan att den grupp som har de tyngsta, smutsigaste och sämsta jobben också skall ha den högsta pensionsåldern kommer nu att bestå ända till 1975, ett

förhållande som, för att tala med Yngve Persson, står en ända upp i halsen. Beror det på att LO har en svag ledning som inte tidigare utnyttjat organisationens styrka? Jag tror inte det; snarare har man från det hållet förväntat sig en lagstiftning, eller åtminstone har man lugnat sina medlemmar med detta och med tal om "facklig politisk samverkan". Man måste fråga sig om regeringen över huvud taget tänkt sig en lagstiftning. Statsminister Palme lovade visserligen i den senaste valrörelsen att en sänkning av den allmänna pensionsåldern skulle vara genomförd före denna riksdagsperiods utgång, förhoppningsvis 1973, vilket också anfördes av utskottet förra året i samband med att liknande motioner avstyrktes. Hur ligger det till med den saken? Skall det löftet betraktas som valfläsk?

Herr talman! Vänsterpartiet kommunisterna har ytterligare en motion angående pensionsåldern som behandlas under denna punkt. I denna kräver vi en sänkning av pensionsåldern för gruvarbetare till 60 år och en skyndsam utredning av frågan vilka övriga arbetstagare i tunga, hälsofarliga och pressande arbeten som bör pensioneras vid samma ålder. Det är ytterligare två talare från mitt parti som kommer att närmare beröra dessa frågor, så jag tänker bara helt kort säga några ord om det senare yrkandet.

Det är en märklig uppdelning av pensionsåldern vi har här i landet. Har man ett fysiskt lätt och i övrigt intressant arbete så har man också den lägsta pensionsåldern. De som har de tunga, farliga, smutsiga och i övrigt påfrestande jobben och som dessutom ofta är utslitna långt före pensionsåldern har längst till den. Alltså en motsatt ordning mot vad som rätteligen, åtminstone ur arbetarklassens synvinkel, borde vara förhållandet. I vissa länder, som i övriga sammanhang brukar hårt kritiserats, har man lyckats lösa denna elementära jämlikhetsfråga för länge sedan. Där får en gruvarbetare pension vid 55 år, och arbetare i andra tunga yrken får pension i en stigande skala upp till 60 år, beroende på hur besvärligt arbete man har. Jag har arbetat i byggsvängen här i Stockholm hela mitt vuxna liv, ända tills jag blev invald i den här församlingen. Under sju år var jag lagbas och hade bl. a. till uppgift att medverka vid anställningen av arbetare. Det var varje gång en skakande upplevelse att se äldre kamrater komma och söka arbete, nedslitna av alltför många års hårt arbete och med mössan i hand. Fanns det lämpligt arbete, så tog jag givetvis in en sådan äldre kamrat, men alltför ofta saknades det sådant. Varje moment är krävande och det skulle vara människoplågeri att sätta in dem på många av arbetsuppgifterna.

Det är för mig, nyligen kommen från arbetslivet, väldigt stötande att folk i denna kammare, som själva har sin pensionsfråga löst, är så negativa till att de människor på arbetsplatserna som har det största behovet skall få samma förmån. LO-funktionärer får en index- och standardtryggad pension vid 60 år. Det är i och för sig bra och välförtjänt, förutsatt att de kämpar för att medlemmarna skall få samma förmån. En jämförelse mellan arbetarnas pensionsvillkor och kommunala förtroendemäns, riksdagsmäns och fackföreningsfunktionärers ur rättvisesynpunkt är så katastrofal att jag kanske bör bespara kammarledamöterna denna prövning.

Till argumenteringen om avslag på vår motion vill jag framhålla att det

Onsdagen den
8 mars 1972

*Sänkt pensions-
ålder m. m.*

är märkligt att man pekar på att det kan uppstå orättvisor mellan olika yrken vid bedömningen av tidigare pensionering. Man säger alltså att det kan uppstå vissa smärre orättvisor och låter därmed en av de största orättvisorna bestå i sin helhet. Påpekandet att det borde lösas avtalsvägen visar att det måste en helt annan facklig politik till, så att arbetarna kan få lika bra pensionsförmåner som sina politiskt förtroendevalda och anställda funktionärer.

Med detta, herr talman, ber jag att få yrka bifall till reservationerna 1 och 4 i socialförsäkringsutskottets betänkande nr 4 år 1972.

Herr FREDRIKSSON (s):

Herr talman! Det är, som herr Carlsson i Vikmanshyttan tidigare har påpekat, riktigt att centerpartiet har kört med förslaget om en till 60 år sänkt pensionsålder vid flera tillfällen. Vi känner igen det från motioner senast förra året, då vi hade en lång debatt i denna kammare i den frågan. Trots att vi hade en lång debatt då, är det tydligt att vi får hålla på en stund i dag också, och jag signalerar att jag nog får hålla på längre än de 10 minuter som står angivna. Jag har själv tänkt mig 20 minuter, men det är inte så säkert att det räcker till med hänsyn till allt vad som har sagts i dag i den här frågan.

Centerpartiet motionerade förra året och motionerar i år också, men det är en intressant nyansskillnad mellan den motion som väckts i år och förra årets motion. Då föreslog man ju helt frankt att riksdagen skulle fatta beslut om att folkpensionsåldern skulle sänkas till 65 år redan från den 1 januari 1972. Men nu har man frånfallit kravet om ett bestämt datum när reformen skall träda i kraft, och man föreslår att riksdagen skall uttala sig för att pensionsålderskommittén skall ha till målsättning att sänka pensionsåldern till 65 år och att den frågan skall utredas med förtur.

I motionen från vänsterpartiet kommunisterna är yrkandet likartat det yrkande som partiet hade förra året. I denna motion krävs en lagändring med den innebörden att pensionsåldern skall sänkas från den 1 januari 1973.

I år föreligger också till skillnad från förra året ett par motioner från enskilda folkpartiledamöter. Dessa motioner går i samma riktning som övriga motioner.

I folkpartireservationen — om jag nu med talmannens tillåtelse först får säga några ord om den reservationen — begärs ett förslag om möjligt till 1973 års riksdag om en sänkning av pensionsåldern till 65 år. Man har alltså tillfogat orden "om möjligt". Jag skulle vilja kalla det typiskt folkpartistiskt.

Utskottsmajoriteten tror inte att det är möjligt och jag tror inte heller att det skulle vara klokt av riksdagen att begära av utredningen att den skall vara klar att lämna ett förslag i sådan tid att riksdagen kan fatta ett beslut redan nästa år. Vi vet att utredningen har ett omfattande och besvärligt arbete. Det har tidigare från denna talarstol citerats ur utredningsdirektiven, och det har talats om vilka uppgifter utredningen har, så jag behöver inte ingå på detta. Jag vill bara säga att det säkerligen tar sin tid att genomlysas alla de problem som utredningen enligt

direktiven har sig förelagda.

Sedan skall förslaget remissbehandlas innan propositionen kan skrivas och även detta tar sin tid, såvida inte folkpartireservanterna nu menar att man helt enkelt skall strunta i utredningen och inte avvakta dess förslag. Men jag har fattat det så att det inte är detta man menar från folkpartihåll, utan att utredningen bör ha möjlighet att arbeta så snabbt att den kan framlägga ett förslag till 1973 års riksdag. Jag tror dock, som sagt, att detta inte är genomförbart. Menar man verkligen att utredningen skall lägga fram ett delförslag om sänkt pensionsålder, har man ju frångått sitt ställningstagande från förra året. Då framhöll folkpartiets representant i utskottet, herr Mundebo, i ett par, som jag tyckte, utmärkta anföranden att man borde avvakta slutresultatet av utredningens arbete. Jag tror mig också minnas att han uttryckte den förhoppningen att det eventuellt skulle vara möjligt att framlägga ett förslag till 1973 års riksdag.

Om man skall föra en seriös debatt i detta ärende, kommer man absolut inte ifrån kostnadsfrågan, alltså tillgången på resurser i detta land. Vi vet alla att denna reform är kostnadskrävande, och utskottsmajoriteten tycker att det är riktigt att man då man lägger fram ett förslag som är mycket kostnadskrävande bör ha klart för sig hur finansieringen skall ske. Jag har ingenting att erinra mot att man från olika håll lägger fram förslag om en sänkning av pensionsåldern – i princip är det naturligtvis i och för sig riktigt – men jag skulle få större respekt för dem som lägger fram dylika förslag, om de då också påpekade att förslagets genomförande kostar pengar. Att påstå att en sänkning skulle vara så lätt att genomföra som herr Olsson i Stockholm och herr Carlsson i Vikmanshyttan har velat påskina, tycker jag inte hör hemma i en seriös debatt.

Herr Carlsson i Vikmanshyttan har inte berört kostnadsfrågan. Folkpartiet har inte heller berört den frågan vare sig i motionen eller i den här talarstolen. Det är därför litet svårt att säga vilken medverkan från det hållet finansministern skulle få i den tänkta situationen. All erfarenhet – och vi har ganska lång erfarenhet i denna församling – säger oss emellertid att det är mycket lätt att föreslå populära kostnadskrävande reformer men att förslag till hur finansieringsfrågorna skall ordnas sitter mycket långt inne. Det är inte lika populärt och röstfångande att föreslå skattehöjningar som att föreslå reformer.

Både herr Carlsson i Vikmanshyttan och herr Olsson i Stockholm, och kanske också herr Jonsson i Mora, framhöll som ett argument – och det verkar faktiskt som om det vore ett huvudargument – att folkpensionsåldern inte har sänkts sedan år 1914. Att så inte har gjorts är i och för sig riktigt, men låt mig, herr talman, helt stillsamt erinra om att det på det sociala fältet har skett mycket sedan 1914, vilket herr Carlsson i Vikmanshyttan också erkände. Bl. a. har levnadsåldern ökat mycket kraftigt sedan dess. Medelåldern för Sveriges befolkning var vid den tidpunkten för kvinnorna 59,29 år och för männen 56,49 år. Den är nu – i december 1970 – för kvinnorna 76,6 år och för männen 72,2 år. Levnadsåldern har alltså under den tiden för kvinnorna ökat med nästan 18 år och för männen med åtskilligt över 15 år. Detta säger väl något om hälsotillståndet bland landets befolkning. De som nu uppnår pensionsål-

Onsdagen den
8 mars 1972

*Sänkt pensions-
ålder m. m.*

dem lever alltså åtskilligt längre och är betydligt friskare än motsvarande grupper 1913 eller 1914. Det innebär att man, om man vill vända på det hela, kan säga att vi realiter har fått en sänkt pensionsålder därför att människorna sedan de har gjort sin insats i arbetslivet kan njuta sitt otium under åtskilligt längre tid nu än vad de som pensionerades 1913 kunde göra. Men detta kanske inte är det allra viktigaste. Det väsentliga är, såvitt jag kan se, den relativt snabba ökning av pensionsbeloppen som har skett sedan dess. Den saken förbiser man dock när man försöker belysa hur långsamt utvecklingen har gått på detta område.

Det är ganska frestande att upprepa vad 1913 års beslut egentligen innebar. Herr Carlsson tyckte att reformen hade stor betydelse – även om han kanske använde ett annat uttryck – men att beloppen inte var stora. År 1965 skulle 1913 års reform vara fullt genomförd, och då skulle pensionen uppgå till 428 kronor 46 öre för män. Kvinnorna var inte lika mycket värda; de skulle få 373 kronor 38 öre. Reformen skulle, fullt utbyggd, kosta 38 miljoner kronor, varav staten skulle bidra med 28,5 miljoner.

Nu vet vi alla att utvecklingen tack vare den socialdemokratiska välfärdspolitiken har tagit en helt annan riktning. Nu rör man sig med helt andra siffror, beloppsmässigt för den enskilde och kostnadsmässigt för samhället. Under det senaste decenniet har den allmänna pensioneringen genomgått en utomordentligt kraftig utveckling, och de årliga betalningarna har ökat i takt därmed. Enligt den budget som nu träder i kraft betalas ut över 10 miljarder kronor i pensioner.

Vad jag vill få fram med detta är att saken gäller vilket sätt man väljer för att ta ut föreliggande möjligheter till standardökningar.

Såväl utskottets vice ordförande som herr Olsson i Stockholm har ställt frågan varför en sänkning av pensionsåldern inte tidigare genomförts. Jag tror att det finns ett svar på den frågan. Det beror på att man valt en förkortning av arbetstiden, en ökad fritid genom längre semester och framför allt goda pensioner i stället för en sänkning av pensionsåldern. Jag tycker att detta är riktigt. Vi lever ändå i en krass värld, där man inte kan få alltsammans på en gång, och då har svensk fackförenings- och arbetarrörelse valt att gå denna väg. Det rör sig här säkerligen om en god bedömning, för det kan inte ligga så stort värde i att gå i pension tidigt, om inte pensionsbeloppen är sådana att de åtminstone täcker vad som brukar kallas livets nödtorft.

Jag är väl medveten om att vad jag kommer att säga nu kanske blir en upprepning av vad jag sade i förra årets debatt, men det är inte så lätt att hitta nya tema när man skall diskutera samma saker flera gånger.

Vi har ett pensionssystem, som inte är fullt utbyggt. ATP-reformen trädde i kraft 1960, och man började att betala ut tilläggs pensioner i blygsam omfattning 1963. Visserligen blir beloppen högre för varje år, men reformen är enligt övergångsbestämmelserna inte effektiv förrän 20 år efter ikraftträdandet, dvs. 1980, och dit återstår ännu flera år. Hur bra det än kan vara att få en sänkt pensionsålder, tycker jag inte att man åstadkommer den jämlikhet man talar om enbart genom att sänka pensionsåldern; man måste samtidigt se till att pensionerna blir goda. När det talas om full pension, skall vi komma ihåg att det i dagens läge enligt

ATP-systemet inte blir fråga om en helt utbyggd tjänstepension.

Det skulle kanske inte skada om detta toges med i bilden, när man framhåller hur lätt det skulle vara att sänka pensionsåldern. Till saken hör också att det genom en sänkning av pensionsåldern skulle bli allt flera människor som inte hinner intjäna full pension innan reformen är helt utbyggd.

Men det finns naturligtvis personer, som befinner sig i den situationen att de inte är helt beroende av pensionsbeloppens storlek. I fjolårets debatt sade jag antagligen till herr Carlsson i Vikmanshyttan, att jag i viss mån kunde förstå honom från hans utgångspunkt, när han med enfasetalade om behovet av en sänkt pensionsålder. Om man är jordbrukare eller har ett eget företag av annat slag, är det givet att man då har vissa värden placerade i detta företag. Man har ett sparkapital, som ger en fast grund för ens livsföring. Kanske kan man också fortsätta med verksamheten sedan man gått i pension.

Men hur är det med löntagarna? De flesta av dem har inget sparkapital, i varje fall inte av den storleksordningen att de kan fylla ut den standardsänkning som det innebär att gå i pension, om pensionsbeloppet är låga. De har heller inte några naturaförmåner att falla tillbaka på.

Det har talats om den pensionsöverenskommelse som träffats mellan Arbetsgivareföreningen och Landsorganisationen. Varken herr Carlsson i Vikmanshyttan eller herr Olsson i Stockholm är nöjda med den överenskommelsen, men den har ju ändå - när den kommer att träda i full kraft - ansetts ge en pension som är likvärdig med den tjänstemännen har. Det innebär att denna orättvisa mellan tjänstemän och övriga löntagare är eliminerad. I och med att den här överenskommelsen är träffad har de "tungas jobbets människor och de valkiga nävarnas folk" fått en pension som är likvärdig den tjänstemännen redan tidigare har. Det tycker jag är mycket tillfredsställande, och det är givetvis också oerhört glädjande för den gruppen av människor.

Däremot kanske det känns besvärande och fatalt för centerpartiet att man inte med någon som helst rätt kan tillskriva sitt parti äran av den reformen. Därför fortsätter man trots den här överenskommelsen att tala om skrämmande orättvisor. Jag skall gärna medge att även om 800 000 människor nu kommer att få pension enligt den här överenskommelsen kan det finnas andra människor som har samma behov därav. Ändå vill jag sätta ett litet frågetecken. Är det verkligen en så stor orättvisa och är det så grovt stötande att löntagarna får ut en särskilt intjänad ålderspension två år innan samhället träder in och ger alla folkpension?

Vad jag nu har sagt skall inte tolkas som att jag är motståndare till en sänkt pensionsålder. Jag är övertygad om att utredningen med allvar kommer att pröva den frågan. Man arbetar för övrigt just den här veckan med att försöka lösa hithörande problem och därför har varken herr Yngve Persson eller herr Mundebo kunnat delta i dagens debatt. Det citat som herr Olsson i Stockholm gjorde av vad Yngve Persson sagt i en tidigare debatt i första kammaren finns det därför ingen anledning för mig att speciellt kommentera.

Det är också riktigt att utredningen skall pröva finansieringsfrågan.

Nr 36

Onsdagen den
8 mars 1972

*Sänkt pensions-
ålder m. m.*

Den skall göra en beräkning av vad en sänkt pensionsålder kostar och lägga fram förslag om på vilket sätt reformen skall finansieras.

När nu den här utredningen är tillsatt och när man har träffat överenskommelsen mellan LO och SAF är vi som företrädare utskottsmajoriteten inte beredda att tillstyrka något av de framlagda förslagen. Vi anser att alla de frågor som utredningen har att handlägga hör så intimt samman att de bör lösas i ett sammanhang. Vi håller fast vid att utredningen skall få arbeta vidare utan några tilläggsdirektiv i den ena eller andra riktningen, och vi avstyrker således motionerna. Det bör vara en fördel även för den enskilde att pensionsåldersfrågan blir så allsidigt belyst som möjligt, men förutsättningen är då att man inte i förväg binder kommittén genom av riksdagen beställda lösningar. Som jag tidigare har framhållit tror jag att kommittén kommer att ta den här frågan på allvar och så fort som möjligt lägga fram förslag till en samlande lösning som vi får ta ställning till.

Det vore mycket att säga i frågan om en sänkt pensionsålder för gruvarbetare och jag får kanske tillfälle att återkomma till den. Men en sak, herr Olsson i Stockholm, behöver vi inte tvista om, nämligen behovet av en lägre pensionsålder för gruvarbetare. Behovet därav har jag ofta framhållit tidigare, och behovet framgår också av den utredning som riksdagen beslöt om. Uppdraget att göra den utredningen gick till pensionsförsäkringskommittén, som förstärktes med en representant från arbetstagarerna och en från arbetsgivarna.

Men så hände det någonting också här. Arbetsmarknadens parter satte sig ned och började resonera. Dessa resonemang — eller låt oss gärna kalla dem intensiva förhandlingar — ledde ju till att man träffade en överenskommelse. Jag skall här inte diskutera hur bra eller hur dålig den är, men faktum är att den ansågs så pass tillfredsställande, att den accepterades av parterna.

I och med att den här överenskommelsen var klar ansåg sig kommittén inte behöva fortsätta längre med utredningsuppdraget, vilket man också har redovisat i sitt slutbetänkande. De speciellt utsedda representanterna lämnade för övrigt utredningen tidigare.

Jag kanske också får säga några ord om vad uppgörelsen om 65 respektive 63 år i princip innebär. Pensionsåldern är 65 år, men man har full rätt att sluta även vid 63 års ålder, varvid pensionsbeloppet dock blir lägre. Går man i pension vid 63 år får man 50,6 procent av den pensionsgrundande lönen. Arbetar man till 65 år, får man 65 procent av den pensionsgrundande lönen. Pensionsgrundande lön är genomsnittsförtjänsten under jord för gruvarbetarna under andra kvartalet året innan man går i pension. Som ett exempel kan nämnas att pensionslönen — om jag är riktigt underrättad — i Kiruna är 18:80 per timme. Det beloppet skall multipliceras med 2 012 timmar för att få fram den pensionsgrundande lönen. Sedan är det bara att räkna ut hur mycket 50,6 procent respektive 65 procent ger. Jag har räknat ut att pensionen vid 65 år blir nära 23 000 kronor och vid 63 år något över 17 000 kronor.

Jag har anfört detta bara för att kammaren skall ha en föreställning om vad förslaget innebär, men jag skall som sagt inte avge något omdöme om det hela. Det värdefulla här är ju att man har slagit håll på principen.

Man träffade också denna överenskommelse innan LO hade träffat sin överenskommelse om sänkt pensionsålder. LO-SAF-överenskommelsen bör vara ett motiv för gruvarbetarna att uppnå ytterligare förbättringar.

I utskottet har vi skrivit positivt. Vi har sagt — och det är vi angelägna att understryka — att vi anser inte att pensionsfrågan är löst i och med denna överenskommelse. Men vi säger att det bör vara en möjlig väg att förbättra den genom överenskommelser parterna emellan. I princip får man gå i pension vid 63 år, men pensionsbeloppen är inte så fördelaktiga då, och det bör kanske finnas möjligheter att i framtiden åstadkomma en något bättre överenskommelse än den som nu gäller.

Herr talman! Jag kanske skall nöja mig med vad jag nu anfört. Jag har förbrukat den tid jag har begärt, och jag ber att få sluta mitt inlägg med att yrka bifall till utskottets hemställan på samtliga punkter.

Herr CARLSSON i Vikmanshyttan (c) kort genmäle:

Herr talman! När man lyssnar till herr Fredrikssons utläggningar här, kommer man att tänka på det gamla resonemanget att ”i dag skall jag inte göra någonting, få se hur det kan bli i morgon”. Det som herr Fredriksson hade att anföra i fråga om en sänkning av pensionsåldern liknade väldigt mycket de obotfärdigas förhinder. Jag skall inte säga att herr Fredriksson var ointresserad av frågan, men det var nog inte långt därifrån, eftersom han tog in så många reservationer i sammanhanget.

I denna debatt har citerats synpunkter av Yngve Persson på frågan om sänkt pensionsålder. Efter att ha lyssnat till herr Fredriksson och sett hur han agerat i dessa frågor kan man nog säga att Yngve Persson är en ropandes röst i öknen inom det socialdemokratiska partiet.

Jag vill sedan bara konstatera att vi från centern inte har fallit ifrån några av våra krav beträffande en sänkning av pensionsåldern. Vi har sagt att frågan skall behandlas med förtur och vi har angivit en bestämd målsättning, nämligen en sänkning till 65 år. Vi har vidare utgått från att riksdagen skulle få fatta beslut i denna fråga under år 1973, eftersom man gjort utfästelser i denna riktning. Nu lämnar dock herr Fredriksson den sensationella upplysningen att utredningen med hänsyn till sina direktiv inte blir klar till 1973, så att det kan fattas ett beslut då.

Därmed fick jag också svar på den fråga jag ställde förut, nämligen att utredningsdirektiven innehåller så många reservationer att det inte blir någon lösning på detta spörsmål inom en näraliggande tid. Men man har ändock här tillämpat en ytterst märklig förhållningsteknik.

Vad finansieringen beträffar har vi sagt, herr Fredriksson — och vi brukar på vårt håll inte springa ifrån vårt ord — att vi är beredda att medverka till finansieringen av denna angelägna sociala reform, som vi betecknar som den viktigaste i dagens läge.

Jag vill till slut, med anledning av vad jag här sagt om att detta är en angelägen reform, uppmana herr Fredriksson att gå ut till människorna på järnbruken, i skogen och i gruvorna. Då skall herr Fredriksson få en annan bild av denna fråga än vad han redovisade i sin argumentation mot mig. Det är dessa människor, herr Fredriksson, som jag har lyssnat på, och det är från deras utgångspunkter som jag säger att detta är en ytterst angelägen reform för dagens 60–65-åringar.

Onsdagen den
8 mars 1972

*Sänkt pensions-
ålder m. m.*

Herr OLSSON i Stockholm (vpk) kort genmäle:

Herr talman! Herr Fredrikssons antydan att vi i vårt parti inte skulle ha anvisat varifrån man skulle ta resurserna är inte korrekt. Vi har väl täckt in de medel som åtgår till denna pensionsreform. Dessutom har vi spätt på med en anvisning om uttagande av arbetsgivaravgifter. Vi har också föreslagit ett slopande av taket för folkpensionsavgiftens uttagande. Finansieringen är även i övrigt väl täckt, och påståendet är alltså inte korrekt.

Vidare undrar jag vad herr Fredriksson menar med sitt tal om att medelåldern har ökat, så att man egentligen redan har fått till stånd en sänkning av pensionsåldern. Skall detta tolkas så att herr Fredriksson inte – jag skall kanske tillägga: nu längre – vill medverka till en sänkning? Hur skall det egentligen bli?

Hänvisningen till 1913 års reform var dessutom inte helt relevant, eftersom en hel del saker sedan dess har blivit dyrare, inte minst hyror och mat. Det kan väl hända att SAP har gjort en del för den sociala välfärden i vårt land, men på vem skall man skylla inflationen och de höga matpriserna – tänker man fränhända sig ansvaret för detta?

I samband med mitt citat av herr Yngve Persson refererade jag också herr Fredriksson, och han kunde ju här kommenterat om det hade inträffat en svängning i hans inställning. Jag tolkade honom i varje fall så, och vem som helst kan konstatera detsamma genom att läsa protokollet från debatten i fråga.

Jag vill med anledning av att herr Fredriksson säger att han är överens med mig om att vi skall ha en lägre pensionsålder för gruvarbetare fråga, hur det är med arbetare i andra tunga yrken, där man kanske har lika besvärliga förhållanden. Vilken inställning har herr Fredriksson till dem? Hur skall det bli i framtiden: Skall vart och ett av de enskilda fackförbunden slåss för sina egna pensionsförmåner, så att vi till sist får en differentierad skala över hela arbetsmarknaden? Skall man över huvud taget gripa in med lagstiftning eller skall de lagstiftade pensionsförmånerna bara finnas i bakgrunden, medan tonvikten läggs vid de fackliga insatserna? I så fall är det bra att veta detta, så att fackförbunden kan rätta sin politik därefter.

Beträffande STP-uppgörelsen, som skulle vara så bra, vill jag säga att den ändå i sin nuvarande utformning innebär att en person som är arbetslös vid ingången av tolv månadersperioden för pensioneringen eller som under påbörjad tolv månadersperiod blir arbetslös av annan orsak än uppsägning från arbetsgivaren går miste om pensionsrätten. Det finns alltså svagheter i denna uppgörelse.

Under detta anförande övertog fru andre vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Herr JONSSON i Mora (fp) kort genmäle:

Fru talman! Herr Fredriksson ifrågasatte om vi från folkpartiets sida hade frångått den uppfattning vi redovisade i det särskilda yttrandet i fjol. Han frågade bl. a. om vi med det yrkande vi ställt i årets reservation avser att man skulle gå förbi utredningen. Låt mig bara säga att den

reservation vi har i år är en uppföljning av vårt särskilda yttrande förra året, där vi utgick ifrån att utredningen skulle arbeta så pass snabbt att den kunde lägga fram förslag under innevarande mandatperiod. Herr Yngve Persson, som blivit citerad tidigare i annat sammanhang, sade i debatten förra året att det kan hända att utredningen kommer att överraska denna riksdag med ett utredningsresultat förhållandevis snabbt. Ingen är mera angelägen om det än jag, eftersom jag har uppfattningen att just denna riksdag bör få tillfälle att avgörande pröva frågan. Om man utgår ifrån att en prövning skulle ske under denna mandatperiod, så är 1973 det sista året när riksdagen skulle kunna ta ställning till den.

Detta är utgångspunkten för vad vi har sagt i vår reservation till årets betänkande från socialförsäkringsutskottet.

Herr Fredriksson var också inne på kostnadsfrågan. Det ingår ju i direktiven för utredningen att också föreslå lämpliga finansieringsformer. Det förslag, som man tänker sig skall komma nästa år, bör vara åtföljt av ett förslag till finansiering av reformen. Vi i folkpartiet har alltid, när vi har varit med om reformer, också varit med om att ställa de pengar till förfogande som reformerna har krävt. Så på den punkten kan det inte vara någon tvekan.

Herr FREDRIKSSON (s) kort genmäle:

Fru talman! Jag förstår inte hur man kan tolka vad jag sade om att utredningen kanske behöver litet tid på sig som något bestämt besked om att förslag inte skulle kunna läggas fram ganska snart. Jag skulle vara lika glad som de övriga talarna, om utredningen kunde överraska riksdagen genom att komma med ett förslag tidigt. Jag kan inte ha någon bestämd uppfattning om detta, men jag vågade förmoda att dessa frågor är så pass komplicerade att det kanske skulle ta litet tid att utreda dem och att vi inte borde bli alltför överraskade, om förslaget inte kommer så snabbt. Utredningen arbetar nu med dem hela den här veckan, och det kan kanske vara en indikation på att utredningen är beredd att handla raskt.

Visst är det riktigt att vänsterpartiet kommunisterna har anvisat vissa vägar att finansiera bl. a. den här reformen — man har ju mycket annat också som skall finansieras, men det är rätt otroligt att riksdagen kommer att acceptera de förslagen. Jag fick emellertid en allmän uppfattning av herr Olssons i Stockholm resonemang att han inte tog så särdeles allvarligt på finansieringsfrågan. Den frågan måste man ändå lösa samtidigt med att man genomför reformen. Så har det varit i många sammanhang tidigare, och det får vi fortsätta med.

Herr Carlsson i Vikmanshyttan upprepade vad som står i centerpartiets motion om att centerpartiet är berett att medverka till finansieringen. Han sade också att man inom centerpartiet är van vid att ta konsekvenserna av vad man säger. Det är gott att höra detta. Vi får väl se hur det kan bli.

Men varför är man, herr Carlsson i Vikmanshyttan, när man nu i så många år har fört fram förslag i den här riktningen, förslag vilkas förverkligande man vet kostar mycket pengar — 1 miljard kronor är en summa som bl. a. nämnts — så blygsam när det gäller finansieringsfrågan? Nog skulle man kunna säga någonting om hur man tänkt sig finansie-

Onsdagen den
8 mars 1972

*Sänkt pensions-
ålder m. m.*

ringen. Vilka skatter skall höjas eller vilka andra reformer skall skjutas åt sidan eller prutas på?

Det här är elementära saker som vi absolut inte kan undgå att ta ställning till, och om centern hade en lika bestämd uppfattning i finansieringsfrågan som beträffande reformen skulle jag tycka att det hela kom litet mera från hjärtat. Men det är nog, som jag sade, inte lika populärt att lämna sådana förslag.

Herr LÖVENBORG (vpk):

Fru talman! Jag tycker att herr Fredriksson använde ett av de mera kuriösa argumenten mot en sänkning av pensionsåldern, nämligen att medellivsåldern har stigit. Det har den naturligtvis gjort i vårt land liksom i andra länder, men det är litet cyniskt att åberopa detta i den här debatten. Samtidigt vet vi ju att massor av människor till följd av stressen och pressen i arbetet aldrig uppnår pensionsåldern.

Herr Fredriksson sade i sitt inledningsanförande att det säkerligen tar sin tid med en sänkning av pensionsåldern. Ja, det måste man säga att det har gjort. Motioner med krav på sänkning av pensionsåldern har årligen behandlats av riksdagen sedan 1962, står det i utskottets skrivning, och det har sagts i den här debatten att vår nuvarande pensionsålder har anor från 1913. Så det har sannerligen tagit sin tid. Här har man skyndat långsamt.

Jag anser att en sänkning av den allmänna pensionsåldern, och i speciella fall en särskilt låg pensionsålder, är en av de mest angelägna reformer som just nu kan diskuteras. Kommunisterna har i motion 1972:113 föreslagit en sänkning av den allmänna pensionsåldern till 65 år och med hänsyn till den stressituation som majoriteten av lönarbetarna befinner sig i vill jag nog karakterisera det som ett steg som måste följas av flera.

Jag vill emellertid ägna de här minuterna åt att framför allt plädera för den sänkning av pensionsåldern till 60 år för vissa grupper med tungt, smutsigt och hälsofarligt arbete som behandlas i vpk-motionen 1972:187. Ett utmärkt exempel på ifrågavarande kategori är enligt min mening gruvarbetarkåren som ju också själv har varit speciellt aktiv i denna fråga. Jag vill i sammanhanget nämna att så tidigt som 1924 gick en arbetarekommitté in till Luossavaara-Kiirunavaara AB med en framställan om att det dåvarande privatägda bolaget skulle tillerkänna sina arbetare pension vid 60 år.

Det är alltså 50 år sedan gruvarbetarkåren aktualiserade det krav som nu diskuteras och att säga att man i detta fall har skyndat långsamt är en underdrift, om jag får uttrycka mig så. Man har inte skyndat alls.

Herr Fredriksson åberopar också den överenskommelse som träffades mellan arbetstagarna inom gruvindustrin och arbetsköparna, men det är ju en överenskommelse som har förkastats av gruvarbetarna själva. Den innehåller exempelvis sådana horribla bestämmelser som att man först vid 28 års ålder får tillgodoräkna sig pensionsgrundande tjänstetid. Många börjar ju arbeta i gruvan långt, långt tidigare. För att få full pension skall man ha jobbat i gruvan 23,5 år. Den tiden skall alltså börja räknas efter det att man uppnått 28 års ålder; åren dessförinnan räknas inte in. Enligt

Onsdagen den
8 mars 1972*Sänkt pensions-
ålder m. m.*

den överenskommelsen är full pension vid 63 års ålder 50,6 procent av vad man genomsnittligt har tjänat i underjordsarbete året före. Nog vore det renare, rakare och rättvisare att i lag fastställa pensionsåldern till 60 år. Och då bör det bli en pension som det går att leva någorlunda hyggligt på – det kan man nämligen inte göra på den pension som gruvarbetarna nu kan ta ut några år tidigare än enligt de generella bestämmelserna.

Jag vill i sammanhanget erinra om att detta var ett av de framträdande kraven under den stora gruvarbetarstrejken vid malmfälten för några år sedan och att de stora gruvarbetarfackföreningarna i norr både i fjol och i år har förenat sig om samma krav.

I vår motion nämner vi framför allt de underjordsarbetande, men i motionens tredje att-sats täcker vi in inte bara övriga gruvarbetare utan även en rad andra kategorier. Jag länkar på byggnadsarbetare, anläggningsarbetare – som för övrigt också ofta är underjordsarbetare – och skogsarbetare. Jag vet vilket slit de grupperna har i sitt dagliga jobb, och jag vet att många byggnadsarbetare är slut långt före den nuvarande pensionsåldern. Jag vet att arbetet efter 60 års ålder inte är en glädje utan en enda stor plåga för de allra flesta skogsarbetare. De är slut, de orkar inte hänga med längre. Många som tillhör de kategorier jag har nämnt drivs till en för tidig död just för att pensionsåldern är för hög.

De flesta i detta riksdagshus torde ha sin pension ordnad på ett betydligt bättre sätt än de tungt arbetande kategorier som jag talar om. Så är också förhållandet med exempelvis officerskåren, som sannerligen inte sliter ut sig. Att sänka pensionsåldern för underjordsarbetande till 60 år och att snabbbehandla frågorna om övriga grupper som bör få en motsvarande sänkning är inte bara en social fråga utan i lika hög grad en moralisk fråga. Detsamma gäller kravet på en allmän sänkning av pensionsåldern.

Herr Fredriksson har också varit inne på finansieringsfrågan, och herr Olsson i Stockholm har replikerat att vi har täckning för våra förslag. Vi har talat om var pengarna skall tas. Ännu enklare skulle man kunna svara genom att upprepa vad ett framträdande socialdemokratiskt statsråd har sagt: politik är en fråga om vilja. Det är så sant som det är sagt. Politik är ett val mellan olika möjligheter, en fråga om hur resurserna skall fördelas. Också pensionsfrågan är en sådan fråga. Vill riksdagens majoritet genomföra framlagda förslag om sänkning av pensionsåldern är det fullt möjligt, och det kan göras utan långa och tidskrävande utredningar.

Jag ber att få yrka bifall till reservationerna 1 och 4 av herr Olsson i Stockholm.

Herr HAGBERG (vpk):

Fru talman! Kravet på pensionering vid 67 år har stått på dagordningen vid de fackliga kongresserna under flera årtionden. Orimligt länge fick lönearbetarna kämpa för pensionering vid 67 år. Först år 1971 nådde man en förhandlingsuppgörelse om 65 år som pensionsålder. Den uppgörelsen lämnar emellertid mycket övrigt att önska, vilket herr Olsson i Stockholm också har framhållit.

Atskilliga andra grupper inom arbetslivet får utstå stora påfrestningar. Under årens lopp har effektiviteten satts i högsätet. Varje minut, varje

Onsdagen den
8 mars 1972

*Sänkt pensions-
ålder m. m.*

sekund skall tas till vara. Effektiviteten får sina givna konsekvenser där arbetsplatserna är hälsofarliga och i övrigt erbjuder en undermålig arbetsmiljö.

Utän tvekan kan man påstå att arbetare som befinner sig i tungt och hälsofarligt arbete slits ner mycket tidigare än andra. De får utföra arbeten enligt prestationsnormer som är långt ifrån mänskliga, om man ser till att de skall befinna sig i arbetslivet i drygt 40 år. En tidigare pensionering för vissa grupper med tungt och hälsofarligt arbete är därför ett rättvisekrav i dag. Visserligen kan man invända att det finns möjlighet att få förtidspension vid 63 år, men i regel är vederbörande då redan märkt av det hårda arbetslivet. I vissa fall kan man också få förtidspension av arbetsmarknadsskäl.

Nu sägs det visserligen att den här rätten skall vidgas, men den kommer inte på långt när att fylla uppgiften att rädda människor från att bli totalt utslitna av ett hårt arbetsliv. De som skulle vara i behov av att sluta sitt arbete för att slippa bli helt utslitna kommer inte i någon större utsträckning att kunna tillgodogöra sig förtidspensioneringen. Vidare måste man fråga sig om inte 63 år som åldersgräns för förtidspension är för hög ålder. Tiden borde vara mogen för att sätta gränsen vid 60 år.

Vi måste ju acceptera att vissa arbeten är hårdare och mer ohälsosamma än andra. Vår uppgift är väl därför att på alla sätt lindra förhållandena för dem som tvingas arbeta under sådana omständigheter.

Utän tvivel hör underjordsarbetarna till dem som är berättigade att få en tidigare pensionering, vid 60 år. Deras fackliga organisation har också drivit den frågan mycket hårt, inte minst lokalt. Nu invänder en del att om man får en pensionsålder för gruvarbetare vid 60 år skulle flera smågruvor inte kunna bära kostnaderna. Men det får väl ändå inte hindra en angelägen reform. I stället talar allt för att en lagstiftning av riksdagen behövs. En uppgörelse mellan arbetsmarknadens parter är väl inte trolig i dag. Smågruvorna har ju också de allra sämsta miljöförhållandena, och därför är ett lagfästande av en lägre pensionsålder för deras arbetare mer än befogat. Allt styrker alltså uppfattningen att riksdagen bör lagfästa pensionsåldern för underjordsarbetarna vid 60 år.

Vi vet även att det finns andra yrkesgrupper som har ungefär samma förhållanden som underjordsarbetarna: en dålig miljö med tungt och slitsamt arbete. Det bör snarast utredas vilka arbetstagare som hör dit, och det bör även fastställas om hela grupper kan räknas dit. I den tunga industrin ställer arbetarna krav på tidigare pensionering – exempelvis inom järnbruksindustrin, som jag för min del känner bäst till. Byggnadsarbetare, stuveriarbetare och, inte att förglömma, skogsarbetare ställer samma krav.

Vänsterpartiet kommunisterna kräver i motionen 187 att man skyndsamt utreder frågan om vilka som kan tänkas höra till kategorin arbetare med tunga och hälsofarliga arbeten. Det sägs att resultatet kan bli en viss orättvisa, eftersom det är så svårt att få en fullt riktig bedömning. Men är inte det bara ett svepskäl? Nu har vi den fullständiga orättvisan, och den kan väl inte vara att föredra. Gör man det – i så fall hycklar man väl i högsta grad när det gäller arbetarnas hälsa och levnadsförhållanden.

Utskottet anför beträffande kravet på en snabb utredning att den här frågan lämpligen borde lösas genom avtal och att pensionsålderskommittén har att undersöka den. Men någon tillfredsställande lösning på pensionsproblemet har inte gruvarbetarna fått avtalsvägen. Därför bör avtalsvägen inte vara den som man kan vänta sig något av under nuvarande maktförhållanden. Även om herr Fredriksson anser att den är bra så tycker faktiskt gruvarbetarna själva, som står mitt i problemen, inte det.

Att lita till pensionsålderskommitténs uppdrag är väl ändå att hoppas för mycket. Om inte kommittén har ett bestämt uppdrag från riksdagen, kan vi med stor sannolikhet förmoda att frågan om arbetare i tunga och hälsofarliga yrken kommer att glömmas bort. Hänvisningen till avtalsvägen och pensionsålderskommitténs uppdrag är, tycker jag, bara tecken på utskottets bristande intresse för dessa frågor.

När man kommer från en del av vårt land som har mycket tung industri med hårda arbeten, känner man problematiken med hets och stress i kombination med tungt arbete mycket levande. Har man i en tung industri upplevt hur utslitna en del arbetare varit när de fått pension, sett hur många arbetare de sista åren i arbetslivet upplevt arbetet som en stor plåga, då tvekar man inte att göra allt för att deras efterföljare skall få det bättre. Det skulle vara mycket svårt att komma till arbetskamraterna på min tidigare arbetsplats vid järnverket och säga att jag gick emot detta krav och att det blev en försening av genomförandet av pensionering vid 60 år. Likaså när man träffar gruvarbetare, skogsarbetare, pappers- och massafabriksarbetare, skulle det vara mycket svårt att se dem i ögonen efter ett sådant ställningstagande.

Grundfrågan i den här pensionsdebatten är: Vilkas intressen företräder man? Vi kommunister är klara över detta – det är de vanliga arbetarnas. Jag vill därför, fru talman, yrka bifall till reservation nr 4.

Herr CARLSSON i Vikmanshyttan (c):

Fru talman! Det lider mot afton, och jag skall endast i korthet anföra ytterligare några synpunkter på den här frågan.

Herr Fredriksson ironiserade litet över det beslut som fattades 1913 om allmän folkpensionering vid 67 års ålder. Herr Fredriksson tyckte mena att det inte var någon stor reform. Men, herr Fredriksson, ännu 58 år senare har vi samma pensionsålder som beslöts vid 1913 års riksdag. Detta visar ändå att det var en stor reform som beslöts den gången, en reform som har stått sig genom åren:

När tänker herr Fredriksson medverka till att vi får en sänkning av pensionsåldern från 67 år till 65 år?

I dag har drygt 50 procent av svenska folket 67 år som pensionsålder under det att den andra hälften – i regel med de bättre arbetena – har den lägre pensionsåldern. Kan det vara rimligt att de människor som tidigt gått ut i arbetslivet skall vänta längst på sin pensionering? Här talar man så vackert om jämlikhet. Var finns den jämlikheten för kroppsarbetarna och för de breda folklagren i vårt land?

Nu säger man att de förbättringar vi fått sedan 1913 har lagts på andra områden än pensionsidan. Ja, för vissa grupper, men för just de här

Onsdagen den
8 mars 1972

*Sänkt pensions-
ålder m. m.*

grupperna som slitit ut sig med sitt arbete och som haft de tunga jobben, har man inte tagit upp frågan om en sänkning av pensionsåldern.

Det sägs här att kostnaderna är alltför höga för att man skall kunna sänka pensionsåldern för dessa grupper. Får jag då säga till herr Fredriksson att nog är det en märklig matematik att de vilkas pensionsålder är 65 år och lägre kan få full pension efter 30 arbetsår medan den andra hälften, som får pension vid 67 år, i regel har arbetsinsatser på 45 och 50 år bakom sig. Jag frågar mig: Har inte deras insats i produktionen varit tillräckligt stor för att den skall kunna motivera sänkt pensionsålder också för dem?

Jag upprepar att jag känner arbetslivet och att jag känner de människor vilkas talan jag påstår mig föra här i dag. Jag lever mitt ibland dem och vet hur angelägen den här frågan är för dagens 60- och 65-åringar.

Herr Fredriksson sade att jag och andra hade gjort gällande att det avtal som träffades mellan LO och Arbetsgivareföreningen den 22 juni 1971 tedde sig stötande för oss. *Nej*, definitivt inte – jag sade tvärtom, herr Fredriksson, att det avtalet visade behovet av en sänkning av pensionsåldern för de många i det här landet. Men jag sade också att det avtalet löser inte frågan om sänkning av pensionsåldern för dagens 60- 65-åringar, och det är detta vi diskuterar. Vidare sade jag att detta i och för sig välkomna avtal ökar orättvisorna och de känns större för de grupper som är ställda utanför. Det är dessa grupper vi har att lösa frågan för i dag.

Det om det.

Herr Fredriksson sade också att vi har för låga pensioner och att vi måste avvakta att vi får bygga ut ATP. Ja, nog är det märkligt ändå att ATP, som sägs ge så mycket fördelar, skall vara ett hinder för att genomföra en sänkning av pensionsåldern för de grupper där detta är mest angeläget i dag – att vi skall skjuta denna sänkning framåt med hänsyn till ATP. Jag har accepterat ATP – det sade jag inledningsvis här, och jag sade det redan 1962 – därför att systemet löste ett stort jämlikhetsproblem ur många synpunkter, om det också ur andra synpunkter skapade ökad skillnad. Men att ATP skall vara ett hinder, som herr Fredriksson säger, för att sänka pensionsåldern för de aktuella grupperna i dag, det är för mig oförståeligt.

Herr Fredriksson går från klarhet till klarhet. 1969 sade herr Fredriksson i andra kammaren att frågan om en sänkning av pensionsåldern behövde en kort utredning. I sitt inledningsanförande här i dag sade herr Fredriksson att det var ett så omfattande problem, att förmodligen skulle inte utredningen hinna bli klar till 1973, så att vi kunde fatta ett beslut då. Men i sin replik kom herr Fredriksson igen och sade att man kan förmoda att det går fort. Ja, det hoppas jag verkligen. Men jag tror, herr Fredriksson, att vad det blir beror på en väsentlig sak, nämligen den politiska vilja som kan engageras för att genomföra denna reform. Vad som erfordras är att den politiska viljan finns, att man kan säga ifrån med kraft: Pensionsåldern skall sänkas till 65 år och den skall sänkas snarast möjligt.

Vad till slut diskussionen om finansieringen beträffar, så undrar herr

Fredriksson vilka möjligheter jag har att lösa den frågan. Ja, jag kan med precis samma rätt ställa den frågan till herr Fredriksson, som står finansministern närmare än jag gör. Vad har herr Fredriksson för lösningar på den frågan? Menar herr Fredriksson verkligen att finansieringen skall vara det avgörande skälet för att man fortfarande inte skall få en lösning på denna ytterst angelägna sociala rättvisefråga? Vi är beredda att ta vårt ansvar för finansieringen, när förslaget ligger på bordet, och vi skall ta det ansvaret också. Vi har viljan, och jag hoppas även att socialdemokraterna här i riksdagen skall kunna mobilisera den viljan. Tillsammans skall vi då ha möjlighet att genomföra denna reform.

Jag vidhåller, fru talman, mitt yrkande.

Herr WESTBERG i Ljusdal (fp):

Fru talman! Då jag under många år har hårt engagerat mig i den här frågan vill jag även nu säga några ord, men jag försäkrar att mitt anförande skall bli mycket kort.

Frågan är tyvärr en gammal bekant. Vi har år efter år diskuterat en sänkning av pensionsåldern till 65 år men aldrig kommit fram till ett positivt beslut. Visserligen beslöt vi vid 1970 års riksdag att utreda frågan, och det var onckligen ett betydelsefullt steg, men direktiven för utredningen är tämligen oklara och dessutom så omfattande, att det knappast är möjligt att med utgångspunkt i dem hoppas på en snar lösning av frågan om en sänkt pensionsålder, om man skall ta hela problemkomplexet i ett sammanhang. Därför har jag i år återkommit med en motion och i likhet med andra motionärer yrkat att pensionsålderskommittén skall ges i uppdrag att med förtur utreda frågan om en sänkning av pensionsåldern från 67 till 65 år. Jag kan försäkra att denna fråga känns utomordentligt angelägen för många människor och naturligtvis speciellt för dem som just befinner sig i skarven till den lägre pensionsåldersgräns som vi här talar om. För dem är detta en oerhört brännande fråga.

Jag kan visserligen förstå att det också i fortsättningen måste finnas vissa variationer i pensionsåldern och att t. ex. arbetare under jord bör få pension tidigare. Där kommer även flera andra grupper i fråga. Det har också här exemplifierats tidigare. Men vad jag aldrig har kunnat förstå är att den anställde som sitter på *ena sidan* om verkstadsdörren får avgå med full pension vid 65 års ålder, medan den som befinner sig på *andra sidan* om samma dörr måste gå kvar ytterligare två år för att få full pension.

Enligt min mening är frågan om en sänkning av pensionsåldern en rättvis- och jämlikhetsfråga av mycket stor betydelse. Det har jag framhållit många gånger. Jag finner det därför angeläget att nu understryka att vi så snart som möjligt måste på riksdagens bord få ett utarbetat förslag om en sänkning av pensionsåldern till 65 år. Vidare är det angeläget att ett kommande förslag inrymmer bestämmelser som möjliggör individuella variationer utan den kraftiga reducering av pensionsbeloppet som för närvarande gäller vid förtida uttag.

Eftersom denna fråga har diskuterats ganska länge i dag och har behandlats i riksdagen under en följd av år, och då den av många skäl som jag inte här skall upprepa pochar på en snar lösning, vill jag än en gång

Onsdagen den
8 mars 1972

*Sänkt pensions-
ålder m. m.*

framhålla behovet av att den behandlas med förtur. Vi får inte glömma att många människor som står i betungande arbete hoppas att riksdagen mycket snart skall kunna samla sig till ett positivt beslut i denna fråga.

Fru talman! Den hemställan som reservationen 3 utmynnar i innebär även den ett påskyndande av utredningens arbete med pensionsåldersfrågan, och jag nöjer mig därför med att yrka bifall till den reservationen.

Herr FREDRIKSSON (s):

Fru talman! Jag skall bemöda mig om att inte förlänga denna debatt alltför mycket, men det är ett par saker som jag ändå önskar säga något om.

Först och främst har det anförts så många och så goda skäl för sänkt pensionsålder att jag är glad att jag åtminstone slipper ta kammarens tid i anspråk för den sakens skull. Det är nämligen inte alls så att jag är motståndare till en sänkning av pensionsåldern. Jag förstår inte hur man kan ha fått det intrycket. Jag har bara försökt belysa vilka komplicerade frågor det här gäller.

När herr Olsson i Stockholm tidigare talade om gruvarbetarnas pension ställde han en fråga till mig, som jag inte hann besvara i min senaste replik, nämligen den hur jag tänkte mig att vi skulle kunna lösa problemet för de övriga grupper som har tunga och pressande jobb. Om herr Olsson läser i betänkandet skall han finna att det där står på s. 9, att pensionsålderskommittén enligt sina direktiv har i uppdrag att undersöka vilka andra grupper som är i behov av särskilda förmåner. Vidare heter det: "Pensionsålderskommittén är således oförhindrad att ingå i en prövning av de pensionsförhållanden som gäller för underjordsarbetare och andra med pressande arbetsförhållanden och framlägga de förslag — — — den kan finna påkallade." Det får väl bli svaret på herr Olssons fråga.

Herr Hagberg talade också varmt för sänkt pensionsålder. Jag har inte så mycket att erinra mot det. Jag vill bara helt kortfattat nämna den nya möjligheten till förtidspensionering enligt den s. k. åldersparagrafen. Den gör att många människor med de tyngsta jobben har möjlighet att få pension tidigare. Här har nämnts 63 års ålder, men det är ingen helig gräns. Statistiken från riksförsäkringsverket visar att det är många under 60 år som har fått förtidspension enligt denna paragraf. Detta har särskilt stor betydelse för folk ute i glesbygderna. Det visar bl. a. rapporterna från försäkringskassan i Falun; det är många där som kommit i åtnjutande av reformen. Jag såg i ett referat från Metalls årsmöte i Borlänge — där ju herr Hagberg har sitt verksamhetsfält — att hundra metallare också hade fått förtidspension enligt den här paragrafen. Jag hoppas att den uppgiften var riktig. Det visar reformens stora betydelse. Detta gäller just de människor som är i stort behov av sänkt pensionsålder.

I reservation 3 talar man om vikten av en rörlig pensionsålder. Jag har ingenting emot det om man kan finna en lämplig lösning. Men utredningen har redan i uppdrag att överväga den frågan, så det är inget nytt som förs fram i den reservationen. Jag tror att det kan ligga mycket i det förslaget. Rent biologiskt åldras människor olika. Man har olika tunga

jobb, och man har olika intresse att fortsätta – en del önskar sluta tidigare och andra önskar arbeta längre. Kan man tillmötesgå människornas behov i dessa avseenden är det bara bra.

Herr Carlsson i Vikmanshyttan säger att om man kände till de tunga jobben så skulle man ha en annan inställning. Han talar som om det bara var han som kände till och umgicks med de tunga jobbens och de valkiga nävarnas folk. Jag kan upplysa herr Carlsson om att jag under en stor del av mitt verksamma liv har arbetat i sådana jobb. Som skogsarbetare, som järnvägsbyggare och som gruvarbetare vet jag nog hur arbetsmiljön är och hur hårt man får slita; åtminstone hur hårt man fick slita på den tiden, och det har kanske inte blivit mycket bättre.

Herr Carlsson talade kanske inte i dag om de valkiga nävarnas folk men han gjorde det förra året. Eftersom han försöker undervisa mig, kanske jag kan få undervisa honom litet grand. Jag vet hur det känns när valkarna i nävarna blir så tjocka att de spricker tvärs över och blodet rinner mellan fingrarna. Då är det minsann besvärligt att ta tag i spaden, släggskaftet, skrotspettet, borren eller vad det kan vara, när man skall börja på morgonen.

Man har gått in för att komma till rätta med dessa problem. Sedan man klarat av dem och en hel del andra elementära rättvisefrågor, tar man upp den sänkta pensionsåldern. Man kan ju inte få allt på en gång. Här har skett en prioritering, som jag har funnit någorlunda riktig.

Herr Carlsson i Vikmanshyttan kommer också in på frågan hur jag har tänkt mig att man skall lösa finansieringsfrågan. Han säger att det bör väl jag ha klart för mig som står finansministern närmare än vad herr Carlsson gör. Det var just det jag tänkte, att herr Carlsson och centerpartiet skulle lita på finansministern. Men det är kanske litet för mycket begärt att Sträng skall komma och ge er ett råd hur man skall lösa finansieringsfrågan.

Detta må, fru talman, vara tillräckligt för mig vid den här tidpunkten, och jag hoppas att jag slipper återkomma.

Herr OLSSON i Stockholm (vpk) kort genmäle:

Fru talman! Herr Fredriksson hänvisade till utskottsbetänkandet ungefär som om jag inte skulle ha läst det, och sen läste han en bit ur detta. Men han kunde ha fortsatt ytterligare en bit. Det står där: "Vad slutligen angår yrkandet om en utredning av frågan vilka andra arbetare än arbetare under jord som bör komma i åtnjutande av motsvarande lägre pensionsålder vill utskottet erinra om att riksdagen så sent som 1969 -- uttalat att det knappast kunde anses rimligt att i en allmän pensionslagstiftning prioritera hela yrkesgrupper med utgångspunkt i att gruppen hade ett särskilt hårt eller pressande arbete, eftersom det var tveksamt om påfrestningarna drabbade så generellt att en särskild lagstiftning var motiverad."

Man understryker alltså detta uttalande i utskottsbetänkandet, och frågan kvarstår hur herr Fredriksson har tänkt sig att man skall lösa det här. Skall det ske genom separata avtal mellan de berörda parterna som man säger? Det är i så fall en bra upplysning, därför att då får man från faktligt håll lägga om politiken.

Vidare tycker jag att vi mer och mer i den här debatten kan se och utläsa vems intressen man egentligen företräder. Företräder man dem som står ute på jobben eller är det några andra intressen? Är det något dunkelt tal om blandekonomin eller något sådant, eller vart vill man egentligen komma?

En fråga till som inte heller är klart besvarad efter herr Fredrikssons inlägg: Vilken allmän pensionsålder anser han lämplig? Har han någon uppfattning om det i dag, eller är det också något som man helt enkelt får överlåta till pensionsålderskommittén att utreda?

Herr CARLSSON i Vikmanshyttan (c) kort genmäle:

Fru talman! Den omständigheten att det är gott om förtidspensionärer i Kopparbergs län talar ju för det yrkande jag har ställt här tidigare, nämligen att vi får en allmän sänkning av pensionsåldern till 65 år.

Herr Fredriksson säger att han känner till de tunga jobben lika väl som jag. Jag fick det intrycket av herr Fredrikssons beskrivning att vi hade precis samma erfarenheter på den punkten. Men, herr Fredriksson, det finns ändå en skillnad mellan oss: vi drar olika slutsatser av våra erfarenheter. Mina slutsatser är att det är ytterst angeläget att vi verkligen med hänsyn till dessa människor får ett snabbt beslut om en sänkning av pensionsåldern. Herr Fredriksson vill skjuta på saken i avvaktan på resultatet av en utredning som har nog så dimmiga direktiv om hur man skall se på frågan om den sänkta pensionsåldern.

Till slut vill jag säga herr Fredriksson att om vi betraktar reformen som angelägen lär vi klara finansieringen också. Jag har sagt att vi är beredda att ta vår del av ansvaret. Är herr Fredriksson beredd att ta sitt ansvar?

Herr FREDRIKSSON (s) kort genmäle:

Fru talman! Jag är övertygad om att när utredningens resultat föreligger kommer säkerligen också ett förslag om hur den här saken skall finansieras.

Herr Carlsson i Vikmanshyttan citerade mig – det har för resten herr Olsson i Stockholm också gjort – och menade att jag skulle ha sagt i ett tidigare anförande att det inte behövdes någon längre tids utredning. Vad gällde frågan då? Då gällde det enbart sänkning av pensionsåldern, men nu har ju utredningen så mycket annat att syssla med, nämligen utöver pensionsåldern frågan om förtidspension, förtida uttag, värdesäkring av pensionerna osv. Det är det som gör att jag tror att det kommer att ta en viss tid. Men då kommer denna förtidspensioneringsreform att ha sin stora betydelse under tiden. Jag vill säga till herr Carlsson i Vikmanshyttan att man inte löser problemet genom att sänka pensionsåldern till 65 år, eftersom det finns så många som behöver och som redan enligt den nya reformen har fått pension från 63 års ålder och ännu tidigare.

Herr Hagberg frågar vilkas intressen man företräder. Jag är övertygad om att de olika fackförbunden företräder arbetstagarnas intressen vid valet av prioritering. De har först velat ha kortare arbetstid, innan de med kraft har fört fram denna fråga om en sänkning av pensionsåldern. Man har nu träffat en överenskommelse och man har klarat den biffen. Man

kommer att kämpa mycket intensivt i fortsättningen för att utjämna också återstående orättvisor i samhället. Det är jag övertygad om.

Nr 36

Onsdagen den
8 mars 1972

Herr HÄLL (s):

Fru talman! Det skulle vara frestande att också ta del i själva denna debatt, men jag tror att jag drar mig för det, eftersom man har börjat tala om de valkiga nävarnas debatt. Såsom gammal verkstadsarbetare kan jag kanske inte riktigt konkurrera där.

*Sänkt pensions-
ålder m. m.*

Jag har tidigare i denna kammare, senast i en interpellationsdebatt, framlagt mina synpunkter på gruvarbetarnas pensionsålder. Jag framhöll då och jag vill understryka det än en gång att det inte bara är fråga om pensionsåldern utan i ännu högre grad om pensionens ekonomiska nivå. Jag anser att rätten att gå i pension inte blir meningsfull, förrän man erhåller en sådan pension att man verkligen kan få en hygglig existens på den.

I den interpellationsdebatten framhöll jag att gruvindustrins struktur ser ut på det sättet att det finns allvarliga farhågor för att en lagstiftning om pensionsåldern, utan att man dessförinnan eller samtidigt löser denna frågas ekonomiska del, kan komma att bli en pappersreform utan reellt värde för en stor del av den nuvarande underjordsarbetande gruvarbetarkåren. Jag finner tyvärr att man varken i utskottets betänkande eller i reservationen har beaktat detta som jag betraktar såsom en mycket vital fråga. Jag vill verkligen beklaga att man här inte har kunnat finna en lösning på det problemet.

I reservationen sveper man sedan välvilligt in, som jag bedömer det, större delen av detta lands arbetstagare. Jag har väldigt svårt att föreställa mig vilka som frivilligt skulle vilja tala om att de har ett så lätt och så föga påfrestande arbete att de inte anser sig ha rätt att ställa krav på någon sänkning av pensionsåldern. Detta är sannerligen inte ägnat att ge underjordsarbetarnas pensionsfråga en förtursrätt som jag menar att de är berättigade till.

Jag vill, fru talman, än en gång framhålla nödvändigheten av att finna en lösning på frågans ekonomiska del. Personligen förväntar jag mig – som jag i ett tidigare sammanhang har sagt till socialminister Aspling – ett kraftfullt ingripande från statsmakternas sida i syfte att klara den ekonomiska grunden för en framtida reform av dessa underjordsarbetares pensionsålder.

Jag har velat anföra detta, eftersom det är min avsikt att i den efterföljande omröstningen avstå från att rösta på denna punkt.

Överläggningen var härmed slutad.

Fru andre vice talmannen meddelade att ärendet skulle företas till avgörande med iakttagande av den uppdelning, som tillämpats i de vid betänkandet fogade reservationerna.

Sänkning av den allmänna pensionsåldern

Propositioner gavs på bifall till 1:o) utskottets hemställan, 2:o) reservationen nr 2 av herr Carlsson i Vikmanshyttan och fröken Pehrsson,

Onsdagen den
8 mars 1972

*Sänkt pensions-
ålder m. m.*

3:o) reservationen nr 3 av herrar Jonsson i Mora och Mundebo samt 4:o) reservationen nr 1 av herr Olsson i Stockholm, och förklarades den förstnämnda propositionen vara med övervägande ja besvarad. Då herr Carlsson i Vikmanshyttan begärde votering, upptogs för bestämmande av kontraposition i huvudvoteringen de återstående propositionerna, av vilka den under 2:o) angivna förklarades ha flertalets mening för sig. Sedan herr Jonsson i Mora begärt votering, upptogs för bestämmande av kontraposition i voteringen om kontraposition i huvudvoteringen ånyo propositionerna under 3:o) och 4:o), av vilka den under 3:o) angivna förklarades ha flertalets mening för sig. Herr Olsson i Stockholm begärde emellertid votering, varför följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den som vill att kammaren till kontraposition i voteringen om kontraposition i huvudvoteringen angående socialförsäkringsutskottets hemställan i betänkandet nr 4 såvitt avser sänkning av den allmänna pensionsåldern antar reservationen nr 3 av herrar Jonsson i Mora och Mundebo röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren till kontraposition i nämnda votering antagit reservationen nr 1 av herr Olsson i Stockholm.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Olsson i Stockholm begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja	--	53
Nej	--	22
Avstår	--	234

I enlighet härmed blev följande voteringsproposition för voteringen om kontraposition i huvudvoteringen uppläst och godkänd:

Den som vill att kammaren till kontraposition i huvudvoteringen angående socialförsäkringsutskottets hemställan i betänkandet nr 4 såvitt avser sänkning av den allmänna pensionsåldern antar reservationen nr 2 av herr Carlsson i Vikmanshyttan och fröken Pehrsson röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren till kontraposition i nämnda votering antagit reservationen nr 3 av herrar Jonsson i Mora och Mundebo.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Jonsson i Mora begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja	--	83
Nej	--	54
Avstår	--	172

I enlighet härmed blev följande voteringsproposition för huvudvoteringen uppläst och godkänd:

Den som vill att kammaren bifaller socialförsäkringsutskottets hemställan i betänkandet nr 4 såvitt avser sänkning av den allmänna pensionsåldern röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 2 av herr Carlsson i Vikmanshyttan och fröken Pehrsson.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Carlsson i Vikmanshyttan begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 174
Nej - 88
Avstår - 47

Herr Eriksson i Ulfsbyn (c) anmälde att han avsett att rösta nej men av misstag nedtryckt ja-knappen.

Sänkning av pensionsåldern för gruvarbetare m. fl.

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 4 av herr Olsson i Stockholm, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Olsson i Stockholm begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller socialförsäkringsutskottets hemställan i betänkandet nr 4 såvitt avser sänkning av pensionsåldern för gruvarbetare m. fl. röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 4 av herr Olsson i Stockholm.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Olsson i Stockholm begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 257
Nej - 18
Avstår - 34

Nr 36

Onsdagen den
8 mars 1972

*Sänkt pensions-
ålder m. m.*

Onsdagen den
8 mars 1972

*Allmänt ombud i
socialförsäkrings-
mål*

Föredrogs socialförsäkringsutskottets betänkande nr 5 i anledning av motion om allmänt ombud i socialförsäkringsmål.

I detta betänkande behandlades motionen 1972:974 av herr Larsson i Staffanstorp m. fl. (c) vari hemställdes att riksdagen skulle anhålla hos Kungl. Maj:t om prövning och förslag rörande inrättandet av ett allmänt ombud eller annan instans med uppgift att tillvarata främst den enskildes rätt i socialförsäkringsmål i enlighet med vad som anförts i motionen.

Utskottet hemställde att riksdagen skulle avslå motionen 1972:974.

Reservation hade avgivits av herrar Carlsson i Vikmanshyttan (c), Jonsson i Mora (fp), Ringaby (m) och Mundebo (fp), fröken Pehrsson (c) samt herrar Björck i Nässjö (m) och Andersson i Nybro (c), som ansett att utskottet bort hemställa,

att riksdagen med bifall till motionen 1972:974 i skrivelse till Kungl. Maj:t som sin mening skulle giva till känna vad reservanterna anförte.

Fröken PEHRSSON (c):

Fru talman! I motionen 974 av herr Thorsten Larsson i Staffanstorp m. fl. hemställes att riksdagen anhåller hos Kungl. Maj:t om prövning och förslag rörande inrättandet av ett allmänt ombud eller annan instans med uppgift att tillvarata främst den enskildes rätt i socialförsäkringsmål.

Krav med förslag som syftat till att stärka rättssäkerheten på socialförsäkringsområdet har förts fram i motioner i riksdagen tidigare. Bl. a. hade 1965 års riksdag att behandla en fyrpartimotion med yrkande om översyn av besvär- och underställningsförfarandet vid försäkringsdomstolen. Andra lagutskottet som hade att behandla denna motion fann det befogat med en närmare granskning av de frågor som aktualiserats i motionen. Också riksdagen ansåg det befogat att närmare granska frågorna och tillstyrkte en förutsättningslös utredning. Denna utredning väntar vi fortfarande på. I socialförsäkringsutskottets betänkande nr 5 framhåller utskottsmajoriteten att man inom vederbörande departement kommer att följa utvecklingen på detta område med uppmärksamhet och vidta de åtgärder som kan visa sig erforderliga. Det är bra, men är det tillräckligt tillfredsställande ur rättssäkerhetssynpunkt? Socialförsäkringarna utgör ett av de viktigaste leden i det sociala trygghetssystem som byggts upp i vårt land. För de enskilda människorna är det av stor betydelse att komma i åtnjutande av de förmåner som samhället tillförsäkrat dem. Det kan ifrågasättas om rättssäkerheten i försäkringsmål för närvarande är betryggande, särskilt med tanke på att det är sjuka och gamla människor, ofta med ringa förmåga att tillvarata sin rätt, som invecklas i mål av det här slaget. Ett allmänt ombud med uppgift att tillvarata de enskildas intressen skulle ha stor betydelse för rättssäkerhetens tryggnad. Utskottsmajoriteten medger också i sin skrivning angelägenheten av att det skapas garantier för den enskildes rättssäkerhet inom socialförsäkringens område, och man menar att om rättshjälpsrefor-

men genomförs i enlighet med propositionens förslag så behövs det inte något allmänt ombud för att tillvarata den enskildes rätt i socialförsäkringsmål. Vi har en annan mening om hur man kan skapa garantier för den enskildes rättssäkerhet inom socialförsäkringens område och det har vi också framhållit i reservationen.

Det behövs exempelvis en enhetlig tillämpning av lagen. Låt mig bara peka på frågan om den vidgade förtidspensioneringen. En hel del människor sökte men fick sina ansökningar avslagna. De enskilda överklagade inte, och först efter mer än ett år kom ärendena till prövning i försäkringsdomstolen – detta efter att interpellationer och enkla frågor i riksdagen aktualiserat problemet. Hade det funnits ett allmänt ombud som fört dessa människors talan hade ärendena också kunnat avgöras mycket tidigare.

Nu har socialministern framhållit att han i en proposition i år kommer att framlägga förslag om mer enhetliga riktlinjer när det gäller hur förtidspensioneringen skall utformas.

Det finns en hel del ytterligare fall som talar för inrättandet av ett allmänt ombud, och det skulle vara intressant att få redovisa dem här, men jag vill nu nöja mig med att yrka bifall till den reservation som vi har fogat till socialförsäkringsutskottets betänkande nr 5.

Herr KARLSSON i Ronneby (s):

Fru talman! Frågan om införande av ett allmänt ombud i socialförsäkringsmål har, som fröken Pehrsson här säger, behandlats av riksdagen vid upprepade tillfällen under 1960-talet, och senast under 1971 avslag riksdagen en motion med samma innehåll som den nu förevarande.

I de motioner som under årens lopp har avgivits i denna fråga åsyftade man till en början att ett allmänt ombud skulle inrättas för att i första hand tillvarata det allmännas intressen i dessa spörsmål.

Under senare år har emellertid frågeställningen alltmer blivit inriktad på att skapa rättshjälp åt den enskilde i handläggningen av försäkringsärenden som vederbörande är berörd utav.

Vi är i utskottsmajoriteten helt överens med reservanterna om att det är angeläget att det skapas garantier för den enskildes rättssäkerhet inom socialförsäkringens område liksom eljest då den enskilde är beroende av myndigheters handlande och beslut.

Vi är emellertid inte överens om på vilket sätt man lämpligen kan nå en bättre rättshjälp i de frågor det här rör sig om. Reservanterna tror att ett allmänt ombud skulle vara den institution som kan avhjälpa de olägenheter som nu råder på detta område samt bidra till enhetlighet i rättstillämpningen.

Utredningen om rättshjälp i förvaltningsärenden, som framlagt sitt betänkande i september 1971, har gjort mycket ingående undersökningar om på vilket sätt man kan lämna en förbättrad rättshjälp på socialförsäkringsområdet, och utredningen säger härvid följande:

”Våra undersökningar har sålunda bibragt oss den uppfattningen, att medlen för att åstadkomma en förbättrad rättshjälp på socialförsäkringsområdet inte är att söka i en ombudsorganisation av något slag. Strävandena bör i stället inriktas på utbildningen av personal hos

Onsdagen den
8 mars 1972

*Allmänt ombud i
socialförsäkrings-
mål*

försäkringskassorna samt på att inom den allmänna rättshjälpens ram tillhandahålla lämpligt biträde för dessa ärenden." Detta har utredningen alltså sagt efter mycket ingående arbete och undersökningar rörande dessa spörsmål.

När det sedan gäller möjligheterna att åstadkomma enhetlig praxis mellan försäkringskassorna och att rätta till felaktigheter i kassornas handläggning är det ju för närvarande så att ärendena kan prövas i tre instanser, med försäkringsdomstolen som högsta instans. Här vill jag korrigera fröken Pehrsson när hon säger att de som inte har fått sin fråga riktigt behandlad i en underinstans har fått vänta i avvaktan på interpellationssvar o. d. här i riksdagen. Det är inte riktigt. Om en försäkringstagare kommer till en försäkringskassa med ett ärende och inte blir nöjd med det beslut som där fattas, får han hjälp av försäkringskassans tjänstemän att överklaga sitt ärende i försäkringsrådet och upp till försäkringsdomstolen. När ärendet sedan kommer till försäkringsdomstolen gör man där ytterligare undersökningar. Man kan t. o. m. — det har tillämpats vid flera tillfällen — införskaffa uppgifter från den försäkrade genom muntliga förhör.

Dessutom anordnar riksförsäkringsverket, som är tillsynsmyndigheten, utbildning av både personal och förtroendevalda vid försäkringskassorna för att man skall komma tillsammans och konfronteras med ungefär likartade frågor och kunna få en korrigerig av praxis.

Inom utskottsmajoriteten har vi den uppfattningen att man här har en betryggande garanti för att det blir enhetlighet i rättstillämpningen på detta område.

Men utredningen om rättshjälp i förvaltningsärenden har också påpekat att det är särskilt betydelsefullt att det finns möjligheter till rättshjälp på ett tidigt stadium. Genom proposition nr 4 vid årets riksdag med förslag till en rättshjälpsreform kommer det att bli avsevärt förbättrade möjligheter för den enskilde att tillvarata sina intressen i sådana ärenden som det nu är fråga om. Det heter där: Om inte den sökande själv eller genom någon som i tjänsteställning eller annars lämnar honom bistånd kan tillvarata sin rätt, skall han ha rätt att på begäran erhålla juridiskt biträde till rimlig kostnad.

Det är utskottets uppfattning att man inom ramen för en utbyggd rättshjälpsorganisation med allmänna advokatbyråer i varje län ger goda möjligheter att tillgodose de försäkrades intressen. Vi säger också att det är nödvändigt att man på dessa advokatbyråer har tillfredsställande expertis, som är inställd på frågor av socialförsäkringskaraktär. I denna uppfattning instämmer också reservanterna, som tror att reformen innebär en betydande förbättring i dessa avseenden. Man vill emellertid redan i förväg utdöma hela systemet och tror inte att det är tillräckligt. Låt oss avvakta och se vilka resultat denna reform kan lända till. Skulle det visa sig att reformen inte ger sådana resultat som man nu har skäl att räkna med, finns det anledning att ta upp frågan igen. Jag är övertygad om att man inom departementet kommer att ha sina ögon riktade på detta.

Fru talman! Med det anförda ber jag att få yrka bifall till utskottets förslag i detta ärende.

Onsdagen den
8 mars 1972

*Allmänt ombud i
socialförsäkrings-
mål*

Fröken PEHRSSON (c):

Fru talman! Herr Karlsson i Ronneby påstår att jag sagt att de som får en ansökan om förtidspension avslagen mycket väl kunde bli tillgodosedda inom det system som vi nu har. Ja, det är bara det att de ofta har trott att det inte kan göras något ytterligare sedan de första gången fått avslag. Ett allmänt ombud kunde påpeka att det finns möjligheter att gå längre och på så sätt hjälpa dem. Det är ett av skälen till att vi förordat ett allmänt ombud.

Vidare skall jag inte bestrida att den föreslagna rättshjälpsreformen kommer att bidra till att förbättra den enskildes möjligheter att tillvarata sin rätt i socialförsäkringsmål, främst genom den föreslagna rätten att erhålla biträde även i förvaltningsärenden. Men vi menar att denna reform inte är tillräcklig för den enskildes rättsskydd i ärenden rörande socialförsäkringen, och därför anser vi den inte fullt tillfredsställande.

Herr Karlsson säger dessutom att det är meningen att de allmänna advokatbyråerna skulle tillföras expertis som skall syssla speciellt med dessa frågor. Ja, vi menar att ett allmänt ombud utgör den expertis som skulle ha översynen över dessa frågor.

Herr KARLSSON i Ronneby (s):

Fru talman! Om fröken Pehrsson håller med om att svårigheterna ligger i den lägsta instansen, måste hon nog instämma med oss i utskottets majoritet i att ett allmänt ombud för hela landet inte kan göra mycket i denna fråga. Vi tror i detta sammanhang på de rättshjälpsorganisationer som byggs upp med expertis på länsplanet, dit man kan vända sig direkt i första instans, om man inte skulle få sin rätt tillgodosedd.

Jag har arbetat med dessa frågor som förtroendeman i försäkringskassan, och jag vet att man, om man där fattar ett beslut som vederbörande försäkringstagare inte är nöjd med, självfallet meddelar denne på vilka uppgifter man har fattat beslutet och även att hjälp kan erhållas från försäkringskassan vid överklagande hos riksförsäkringsverket, försäkringsrådet och slutligen försäkringsdomstolen.

Jag vill därför absolut påstå att det föreligger rättssäkerhet i dessa avseenden. Sådana som inte i första omgången har vänt sig till försäkringskassan kan emellertid behöva få hjälp, och för detta ändamål tror vi att de rättshjälpsorganisationer som byggs upp kommer att vara av värde.

Överläggningen var härmed slutad.

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen av herr Carlsson i Vikmanshyttan m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan fröken Pehrsson begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller socialförsäkringsutskottets hemställan i betänkandet nr 5 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen av herr Carlsson i Vikmanshyttan m. fl.

Onsdagen den
8 mars 1972

*Ang. utbildningen
av ambulansper-
sonal*

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då fröken Pehrsson begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja — 156
Nej — 145
Avstår — 4

På förslag av fru andre vice talmannen beslöt kammaren uppskjuta behandlingen av återstående på föredragningslistan upptagna utskottsbe-
tänkanden till morgondagens sammanträde.

§ 16 Ang. utbildningen av ambulanspersonal

Herr socialministern ASPLING erhöll ordet för att besvara herr Wiklunds i Stockholm (fp) den 11 januari framställda interpellation, nr 1, och anförde:

Fru talman! Herr Wiklund i Stockholm har frågat mig om sjukvårds- och körutbildningen för ambulanspersonal.

Landstingskommunerna är enligt sjukvårdslagen skyldiga att svara för det vägbundna ambulansväsendet. För ambulanspersonalens sjukvårdsutbildning finns en av skolöverstyrelsen fastställd läroplan för grundkurs i sjukvård för ambulanspersonal för tillämpning vid kommunala och landstingskommunala yrkesskolor. Utbildningsmålet är enligt läroplanen att ge grundläggande kunskaper och färdigheter i sjukvård för ambulanspersonal och därvid göra ambulanspersonalen så väl förtrogen med de första åtgärderna vid svårare olycksfall och sjukdomsfall, att adekvat vård av skadade och sjuka kan påbörjas redan på platsen för omhändertagandet.

Stora krav ställs otvivelaktigt på ambulansverksamheten och på ambulanspersonalen som följd av den medicinska utvecklingen samt med hänsyn till de omstruktureringar, som sker inom sjukvårdsorganisationen med bl. a. en koncentration av akutsjukvården till större och mer specialiserade sjukhus och en upprustning av den öppna sjukvårdens resurser. Mot den bakgrunden tillsattes inom socialstyrelsen år 1970 en arbetsgrupp med uppdrag att se över utbildningen i sjukvård för ambulanspersonal.

Denna arbetsgrupp lämnade i augusti 1971 en delrapport till socialstyrelsen angående utbildning av ambulanspersonal. I rapporten föreslås bl. a. — i avvaktan på en närmare utredning för en slutlig bedömning av utbildningsfrågan — att genomgång av kurs i sjukvård för ambulanspersonal enligt skolöverstyrelsens läroplan görs obligatorisk för den personal, som skall tjänstgöra i ambulanser. Vidare föreslås att läromedel utarbetas för undervisningen och att möjligheterna utvidgas för fortbildning i sjukvård för ambulanspersonal, som gått igenom grundkurs. Remissbehandlingen av rapporten har nyligen avslutats, och enligt vad jag inhämtat kommer socialstyrelsen att inom kort ta ställning till arbetsgruppens förslag.

Vad gäller frågan om speciell körutbildning för ambulanspersonalen kan jag nämna att ett förslag härom nyligen har utarbetats inom trafiksäkerhetsverket på uppdrag av Kungl. Maj:t. Enligt förslaget skall alla som ägnar sig åt ambulanstjänst – oavsett om de är anställda hos sjukvårdshuvudmannen, vid brandförsvaret, taxi eller enskilda företag – ha genomgått en grundläggande körutbildning på ambulans- eller läkarbil. Detta förslag har remissbehandlats och övervägs för närvarande av trafiksäkerhetsverket.

Det är givetvis önskvärt att ambulanspersonalen har goda sjukvårdskunskaper och god körskicklighet. Som framgår av vad jag anfört är också frågorna om ambulanspersonalens sjukvårdsutbildning och körutbildning under behandling hos de berörda myndigheterna.

Herr WIKLUND i Stockholm (fp):

Fru talman! Anledningen till att jag i riksdagens början ställde mina frågor om *obligatorisk* sjukvårds- respektive förarutbildning för ambulanspersonal var det förhållandet att föreskrifter med bestämda utbildningskrav i fråga om denna personals sjukvårdskunskap och körförmåga saknas, något som torde sammanhånga med att det vägbundna ambulansväsendet organisatoriskt företer en splittrad bild. I en del län har landstinget eget ambulansväsen, på andra håll har landstinget träffat avtal med brandförsvaret, taxi eller andra enskilda företag om ambulanstransporterna.

Att det är angeläget med utbildning av *all* ambulanspersonal behöver inte närmare motiveras. Denna tjänst ställer på grund av själva sin natur stora krav på sina utövare. Direkta medicinska insatser från denna personals sida anses enligt en viss undersökning erfordras vid bortåt 20 procent av ambulanstransporterna och i omkring hälften av dessa fall betraktas sådana insatser vara av helt avgörande betydelse för den sjukes eller skadades tillstånd.

Man har givetvis anledning anta att denna personal genom ofta mångårig och hängiven tjänst skaffar sig stora erfarenheter, som motsvarar högt ställda anspråk på tjänstduglighet. Inte desto mindre finns det exempel på brister härvidlag.

Detta är också bakgrunden till att uppmärksamheten fästs på de båda nu föreliggande utbildningsförslagen, som avser utbildning i sjukvård respektive speciell körträning för ambulanspersonal. Det ligger väl i sakens natur att exempel på brister i första hand hänför sig till trafikolyckor med sjuktransportbilar, medan i varje fall *rapporterade* brister i fråga om personalens sjukvårdsinsatser tycks vara direkt sällsynta. Det förtjänar tilläggas, att kraven på kvalitet i sådana insatser torde tendera att öka särskilt för viss ambulanspersonal i samma mån som särskild sådan personal, såsom skett i Stockholm, avdelas för tjänst på ambulansvagnar speciellt avsedda för omhändertagande av olycksfall. Sådan specialisering har nog medverkat till att hålla i gång en viss diskussion om själva arten av ambulanspersonal, t. ex. tanken på visst inslag av läkare, kvinnliga befattningshavare såsom sjuksköterskor etc. bland denna personal. Resultat av sådana propåer har uteblivit, om man bortser från att sjuksköterskeelever på sina håll i viss omfattning

praktiserar i ordinär ambulanstjänst. Det vore av intresse att höra socialministerns mening om det lämpliga i en brytning av den nuvarande *manliga* totaldominansen bland ambulanspersonalen, t. ex. genom anställning av redan sjukvårdsutbildade *kvinnor* för civil ambulanstjänst – ett inte dåligt bidrag till diskussionen i utbildningsfrågan. Kontinuerlig medverkan av *läkare* i ambulanstjänst kan av uppenbara praktiska skäl tydligen inte ordnas, i varje fall inte för närvarande.

Om man håller sig till den sålunda såvitt känt enbart manliga ambulanspersonalen, saknade enligt en nyligen gjord enkät 19 procent helt sjukvårdsutbildning, medan 30 procent hade genomgått grundutbildning i sjukvård om sju veckor enligt den av skolöverstyrelsen 1965 fastställda läroplanen. Resten av personalen eller omkring hälften hade visserligen genomgått sjukvårdsutbildning men av mycket växlande beskaffenhet och längd. Utbildningsläget har inte nämnvärt förbättrats sedan 1966, då man gjorde en liknande genomgång, ett läge som föranlett även personalen att själv bejaka utbildningsbehovet.

Det råder naturligtvis, fru talman, inga delade meningar om detta behov, något som också framgår av svaret på min interpellation. Jag ber att få tacka för detta svar.

Jag måste dock samtidigt konstatera att frågorna i interpellationen lämnats i stort sett obesvarade. Den i svaret återopade rapporten av arbetsgruppen för sjukvårdsutbildning och trafiksäkerhetsverkets förslag rörande körutbildning innehåller motiveringar för att obligatorium nu införes avseende båda dessa slag av utbildning, eftersom, som jag nyss sade, utbildningsläget inte förbättrats. Här liksom i interpellationen skall jag endast uppehålla mig vid sjukvårdsutbildningen. Finns det inte herr statsråd – mot bakgrunden av att skolöverstyrelsens läroplan av 1965 sålunda inte lett till att andelen ambulanspersonal med tillfredsställande sjukvårdsutbildning enligt denna plan nämnvärt ökat – största anledning att snabbt ta ställning till förmån för arbetsgruppens förslag att *all* ambulanspersonal skall ha sjukvårdsutbildning enligt denna läroplan, i avvaktan på resultatet av en utredning om förändrad form för utbildningen i sjukvård för ambulanspersonal? Jag ställde därför i interpellationen denna fråga, som jag här nödgas upprepa: Kan förslag till *provisoriska* bestämmelser om *obligatorisk* sjukvårdsutbildning för ambulanspersonal förväntas inom en snar framtid? Jag tänkte då på förslag till riksdagen. Jag föreställer mig nämligen att införande av ett obligatorium förutsätter viss medverkan av riksdagen, även om det *kan* vara möjligt att så *inte* behöver ske speciellt avseende ambulanspersonalen, sedan arbetet med översyn av den s. k. medicinalpersonalförfattningen lett till slutligt resultat. Denna översyn, som i förbigående berörs i rapporten av arbetsgruppen för ambulanspersonalens sjukvårdsutbildning, skulle ju kunna föra fram till att sjukvårdsutbildad ambulanspersonal hänföres till medicinalpersonal – med därav följande konsekvens i form av krav på all ambulanspersonal om viss utbildning för tillhörighet till medicinalpersonalen.

Jag skulle alltså, herr statsråd, önska veta herr statsrådets inställning till ett provisoriskt utbildningsobligatorium och behovet av föreskrifter därom, om ett sådant obligatorium såsom den särskilda arbetsgruppen

föreslagit införes. Även fortbildningsfrågan har jag tagit upp i interpellationen såsom min fråga nr 3. Jag skulle givetvis uppskatta mycket, om socialministern ville något belysa även denna fråga.

Herr socialministern ASPLING:

Fru talman! Målet för ambulanspersonalens utbildning — låt mig understryka det — är främst enligt läroplanen att ge grundläggande kunskaper och färdigheter i sjukvård och att göra personalen så väl förtrogen med de första åtgärderna vid svårare olycksfall och sjukdomsfall att adekvat vård av skadade och sjuka kan påbörjas redan på platsen för omhändertagandet. Jag vill nämna att utbildningen omfattar tre veckors teoretisk undervisning och fyra veckors yrkesarbete. Anslutningen till denna utbildning har emellertid inte varit så stor som önskvärt. Detta förhållande tillsammans med de ökade krav som onekligen ställs på denna personal var anledningen till att socialstyrelsen i början av 1970 tillsatte en särskild arbetsgrupp för att se över utbildningen i sjukvård för ambulanspersonal. Arbetsgruppen har, som jag redan har nämnt, nu till socialstyrelsen lagt fram förslag till riktlinjer för en total översyn av utbildningen och åtgärder som behövs för en slutlig bedömning av utbildningsbehovet.

När herr Wiklund frågar mig om man inte kan räkna med att åstadkomma en mera provisorisk anordning, vill jag säga att vi har att avvakta socialstyrelsens ställningstagande till det förslag som föreligger. Jag kan alltså inte nu föregripa detta förslag som snart kommer att framläggas. Men vad jag gärna vill understryka är att vi kommer att ha ett underlag för att inom en snar framtid få till stånd en betydligt bättre situation när det gäller ambulanspersonalens utbildning i sjukvård. Det bör också vara möjligt att få fram enhetliga föreskrifter om körutbildningen och hur den skall vara upplagd för ambulanspersonalen. Enligt vad jag har inhämtat kommer trafiksäkerhetsverket att lägga fram förslag härom till Kungl. Maj:t under våren.

Jag har med andra ord här velat understryka att denna fråga är i hög grad föremål för åtgärder, och vi har att ta ställning till ett förslag inom en relativt snar framtid. Jag delar herr Wiklunds mening att detta gäller frågor av mycket stor betydelse, och jag vill gärna understryka att utvecklingen i sig själv här ställer ökade krav, som jag anser det angeläget att så långt som möjligt kunna tillgodose, och det är också bakgrunden till de åtgärder som är under förberedande.

Herr WIKLUND i Stockholm (fp):

Fru talman! Jag berörde frågan om kvinnlig personal. Det är en manlig dominans i denna personalgrupp, och jag undrar om det inte skulle vara nyttigt med ett visst kvinnligt inslag i denna grupp. Socialministern svarade dock inte på den frågan. Jag kan möjligen förstå att han inte är beredd att omedelbart säga någonting beträffande detta, men jag skulle gärna vilja höra hans uppfattning, och helst skulle jag naturligtvis se att han tycker likadant som jag, nämligen att vi skulle behöva ha en blandad personalgrupp i ambulanstjänsten.

Vidare vore jag väldigt intresserad av att veta, huruvida de föreskrifter

Onsdagen den
8 mars 1972

*Ang. exploateringen
av markområden
i strid mot skissen
till fysisk riksplan*

om ett obligatorium, som det kan bli fråga om, erfordrar riksdagens medverkan eller om man kan tänka sig att berörda ämbetsverk kan fatta beslut. Jag föreställer mig att det kan bli nödvändigt med en medverkan från riksdagen i en eller annan form.

Herr socialministern ASPLING:

Fru talman! Jag har självfallet ingen avvikande mening i själva principfrågan när det gäller önskvärdenheten av ett ökat kvinnligt inslag i denna viktiga personalgrupp. Det vill jag gärna ha sagt.

Sedan vill jag bara understryka, herr Wiklund, att jag i mitt svar så långt som möjligt försökt att vara konkret och peka på de åtgärder som nu är under förberedande. Herr Wiklund har, med andra ord, väckt en fråga i en angelägen sak och jag har i dag – tycker jag – kunnat svara konkret så långt som möjligt: här är man i full gång med att förbereda åtgärder.

Jag vill inte på något sätt säga att herr Wiklund skall vara nöjd med svaret, men jag har i varje fall velat peka på att vi här förbereder insatser av sådan omfattning att jag är övertygad om att vi i framtiden kommer att kunna möta de ökade kraven på ett bättre sätt.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 17 Ang. exploateringen av markområden i strid mot skissen till fysisk riksplan

Herr civilministern LUNDKVIST erhöll ordet för att besvara herr *Sjönells* (c) den 4 februari framställda interpellation, nr 42, och anförde:

Fru talman! Herr Sjönell har frågat mig vilka åtgärder jag ämnar vidta för att förhindra exploatering av områden, vilka i skissen till fysisk riksplan avsetts för andra ändamål, innan lagstiftning på området trätt i kraft.

Jag delar interpellantens uppfattning om att en omfattande lagstiftning måste komma till stånd för att nå en önskvärd styrning av olika aktiviteter i enlighet med riksplanens intentioner. En etapp i arbetet på att utveckla en fortlöpande fysisk riksplanering har nyligen avslutats med presentationen av civildepartementets promemoria (SOU 1971:75) Hushållning med mark och vatten. I promemorian redovisas tillgångar och anspråk på sådana mark- och vattenresurser som det från skilda intressekategoriers sida råder starkt konkurrerande efterfrågan på. Mot bakgrund av inventeringarna lämnas förslag till riktlinjer för hushållningen i stort med i första hand landets kustområden. Departementspromemorian behandlas för närvarande i en omfattande remiss. Avsikten är att anmäla frågan om huvudlinjerna i en fysisk riksplanering och dess fortsatta organisation för årets riksdag vid dess höstsession.

Självfallet behövs det också vissa medel i lagstiftningen för att säkerställa att i den fysiska riksplaneringen fastlagda riktlinjer följs vid markanvändningen. Sådana medel saknas inte i dag men de behöver förbättras och förstärkas. För närvarande pågår en översyn av den

lagstiftning som har betydelse i detta sammanhang. Också lagstiftningsarbetet måste bedrivas i etapper. Redan den 1 januari 1972, dvs. i direkt anslutning till att departementspromemorian om hushållning med mark och vatten publicerades, trädde vissa ändringar i byggnads-, naturvårds- och expropriationslagarna i kraft. Dessa ändringar syftade bl. a. till att motverka vissa typer av spekulativa markdispositioner som kunde föranledas av publicerandet av promemorian. Också en ändring i vattenlagen, som jag strax skall beröra ytterligare, trädde i kraft vid nämnda tidpunkt.

Detta kan betraktas som den första etappen i arbetet på en anpassning av lagstiftningen till den fysiska riksplaneringens behov. En andra etapp i lagstiftningsarbetet pågår för närvarande. Redan i promemorian om hushållning med mark och vatten skisserades förslag till vissa lagändringar. I en departementspromemoria som i dag sänds ut för remissbehandling gemensamt med den förstnämnda promemorian presenteras i detalj utformade förslag. Arbetet är inriktat på att riksdagen, efter remissbehandlingen av promemoriorna, till hösten skall kunna föreläggas förslag till lagstiftning om generalplanering i delvis nya former och om lokaliseringsprövning av viss industri samt förslag till ändring i den markpolitiska lagstiftningen i fråga om ersättning till markägare och inlösen av mark.

Jag vill med hänsyn till vad herr Sjönell har anfört i sin interpellation med några ord närmare beröra frågan om lokaliseringsprövningen av industriell eller liknande verksamhet som är av intresse för den fysiska riksplaneringen. När det gäller sådan verksamhet kommer, efter nyligen beslutad lagändring, praktiskt taget alltid till stånd en prövning i regeringen av frågan om lämplig lokalisering för verksamheten. Vid regeringens prövning görs en sammanvägning av alla de synpunkter som samhället bör beakta, t. ex. miljömässiga, regionalpolitiska och allmänt planpolitiska synpunkter. Den fysiska riksplaneringen syftar bl. a. till att skapa ett säkrare underlag för detta slag av bedömningar.

Som exempel på vad jag nu har anfört kan jag nämna att, om en anläggning — t. ex. en hamn — för vilken krävs tillstånd enligt vattenlagen, är av betydande omfattning eller ingripande beskaffenhet, regeringen kan föreskriva att tillståndsfrågan skall prövas av regeringen. Vid sin prövning skall regeringen göra en allsidig bedömning och beakta alla de aspekter som tillmäts betydelse i planerings-sammanhang. Vatten-domstolen är sedan bunden av regeringens beslut i lokaliseringsfrågan, när domstolen gör den ytterligare prövning som skall ske enligt vattenlagen beträffande villkor o. d. Den nu angivna handläggningsordningen tillämpas, efter lagändring, fr. o. m. den 1 januari 1972.

En brist i nuvarande ordning för handläggningen av vissa lokaliseringsfrågor av betydelse för den fysiska riksplaneringen är att den allsidiga prövning som ankommer på regeringen inte alltid kan ske på ett tillräckligt tidigt stadium. Detta gäller framför allt lokaliseringsfrågor som skall prövas enligt både byggnadslagen och miljöskyddslagen. Ändringar i lagstiftningen, som skall möjliggöra att lokaliseringsfrågan prövas i regeringen på ett tidigare stadium, övervägs för närvarande inom ramen för det lagstiftningsarbete som jag har berört i det föregående. Det är

Onsdagen den
8 mars 1972

*Ang. exploateringen
av markområden
i strid mot skissen
till fysisk riksplan*

naturligt att denna lagstiftningsfråga behandlas i direkt anslutning till frågorna om riktlinjer och organisation för den fysiska riksplaneringen.

När det gäller exploateringar för industriell eller liknande verksamhet av betydelse för den fysiska riksplaneringen vill jag sammanfattningsvis anföra att regeringen, efter nyligen beslutad lagändring, kan hindra sådana exploateringar som skulle motverka en förnuftig hushållning med landets tillgångar på mark och vatten och att förslag till mer ändamålsenliga former för handläggningen i vissa fall av dessa frågor avses bli underställt riksdagen vid dess höstsession samtidigt med förslag till riktlinjer för en sådan hushållning. Möjligheterna att styra bebyggelseutvecklingen för att bevara områden för naturvårdens och det rörliga friluftslivets intresse har väsentligt förbättrats genom ändringar i byggnads- och naturvårdslagstiftningen, som trädde i kraft vid årsskiftet. Samhällets befogenheter i detta avseende behöver emellertid förstärkas ytterligare. Också förslag till lagstiftning i sådant syfte kommer att föreläggas riksdagen i höst.

Herr SJÖNELL (c):

Fru talman! Jag tackar civilministern för svaret på min interpellation. Svaret är vänligt i tonen, och det stämmer väl med Svante Lundkvists sympatiska personliga framtoning. Det är också intressant ur sakliga synpunkter, ur olika aspekter, kanske inte minst genom hans avisering av en departementspromemoria som i dag skickats ut för remissbehandling. Eftersom detta sker i dag, finns det ingen möjlighet att gå in på denna promemorias säkerligen ytterst intressanta innehåll, utan granskningen får anstå tills innehållet blir känt och studerat av dem som har intresse för saken.

Jag har frågat, fru talman, vilka åtgärder som civilministern ämnade vidta för att förhindra exploatering av områden vilka i skissen till fysisk riksplan hade avsatts för andra ändamål innan lagstiftning på området trätt i kraft. Bakgrunden till denna fråga var tidningsuppgifter av helt alarmerande slag, vilka informerade Stockholmsregionens invånare om att ett av denna regions känsligaste naturskyddsområden, eller i varje fall känsligaste fritidsområden, var utsatt för ett omedelbart, föreföll det, och i varje fall mycket starkt hot om industriexploatering.

I den skiss till riksplan som skickades ut i fjol och som nu enligt vad civilministern påpekat är ute på remiss har man avsatt vissa områden som man anser vara väsentliga ur friluftssynpunkt, med hänsyn till miljövärdets intresset i största allmänhet, ur naturvårdssynpunkt osv., som fredade från exploatering, från miljöförstörande industrier och liknande.

Ett sådant område är det stora området mellan Nynäshamn och Nyköping Oxelösund utifrån Landsort och inemot Mälaren, alltså den stora infartsleden till Södertälje, det som kallas Himmerfjärden och fortsätter med Hallsfjärden.

Det området är, skulle jag vilja påstå, ett av vårt lands allra känsligaste naturområden, ett av de områden som är allra ömtåligast för störande ingrepp från industrier. Där finns landets största befolkningskoncentration, Storstockholmsregionens miljonbefolkning, som på grund av gångna tiders alltför hejdlösa exploatering av naturen numera har mycket

begränsade möjligheter till ett verkligt meningsfullt friluftsliv, därför att de områden som finns kvar är så små. Därför är detta ett av de allra dyrbaraste områdena, som vi måste slå vakt om.

Det är därför inte att undra på att det blev ett rent chockerande besked som presenterades, att värmekraftverken i Storstockholmsregionen, el- och värmeverken i Mälarenregionen med Stockholms el- och värmeverk i spetsen tänkte lägga ett oljekraftverk vid Fituna ett stycke innanför Landsort – ett oljekraftverk som med största sannolikhet skulle resultera i en mycket hård industriell exploatering av området och eventuellt följas av ett kärnkraftverk, ett värmekraftverk. Ändå hade det i regionplaneskissen fastställts att detta skulle vara ett fredat område.

Det var, fru talman, bakgrunden till att jag ställde den här frågan. Den var så mycket mer motiverad som regionplaneskissens intentioner måste stått fullt klara även för dem som planerat denna exploatering. Det fanns alltså anledning att fråga om civilministern hade möjlighet att stoppa sådana exploateringsförsök, som kanske i febril takt skulle sättas igång innan lämplig lagstiftning hunnit fastställas av riksdagen.

Enligt det svar som civilministern har lämnat anser sig regeringen med nuvarande lagstiftning ha möjligheter att i fråga om industrianläggningar och liknande hindra "sådana exploateringar som skulle motverka en förnuftig hushållning med landets tillgångar på mark och vatten", som det så vackert sägs i interpellationssvaret. Det är då att märka att handlingsmöjligheterna inskränkts just till industrianläggningar. När det gäller bebyggelseutvecklingen i stort – det är också ett sätt att exploatera sådana här områden – finns uppenbarligen enligt svaret inte samma starka skydd som i fråga om industrianläggningar, men civilministern förutsätter att dessa svagheter i möjligheten att ingripa skall kunna bli avlägsnade inom kort.

Detta låter mycket bra, och man får hoppas att det är betryggande. Man blir emellertid orolig när man konstaterar att trots civilministerns försäkringar, trots den lagstiftning som vi alla vet finns och som nyligen har beslutats görs ändå sådana här försök. Jag vill därför fråga civilministern: Innebär den försäkran som civilministern givit i svaret om tillgång till nödvändig lagstiftning också att regeringen har möjlighet att stoppa försök till exploatering? Det är en fråga som berör inte bara psykologi och förhandlingstaktik utan också kalla realiteter. Det kan nämligen tänkas att så cyniska exploitörer som t. ex. de styrande inom el- och värmekraftverken i Storstockholm och Mälardalen med hänsyn till sitt agerande förefaller vara kan resonera så här: "Vi börjar planera så nått för en tänkt exploatering av ett känsligt naturområde, som förefaller att ligga bra till för våra intressen. Vi fortsätter med litet försöks- och provinvesteringar av olika slag. Vi håller för allan del saken hemlig för dem som den gäller, dvs. de människor som har intresse av att få rekreera sig i en sådan här region." Så fortsätter man efter den här modellen och hoppas kanske att så småningom kan berörda myndigheter vara ställda inför ett fait accompli – först på en lägre nivå men kanhända också till slut regeringen, trots de försäkringar som civilministern har givit om möjligheten att ingripa. Den möjligheten innebär ju inte att man i varje läge också ingriper. Om man ställs inför ett fait accompli kanske man

Ondagen den
8 mars 1972

*Ang. exploateringen
av markområden
i strid mot skissen
till fysisk riksplan*

underlåter att ingripa. Det här är en mycket intressant frågeställning, och jag vill be civilministern att komplettera sitt svar med att tala om, vilka möjligheter han har att ingripa just mot sådana försök.

Det förefaller som om de omnämnda el- och värmekraftverksintressenterna har agerat efter den försöksmodell som jag här har skisserat. För de kan väl inte vara så ovetande om den lagstiftning som gäller – och som har varit så aktuell därför att den nyligen har antagits och diskuterats här i riksdagen – att de på grund av rena okunnigheten har satt i gång de här projekten? Skulle de vara helt och hållet okunniga om detta, så förefaller det som om de ansvariga vore helt inkompetenta och borde ersättas med andra befattningshavare. Det skulle vara intressant att höra vad civilministern säger även på den här punkten. Tror han att de som har agerat i det här sammanhanget har varit okunniga, eller – vilket kanske är det väsentliga – har lagstiftningen, som delvis är av färskt datum, ännu inte trängt igenom på alla nivåer? Det är också en tänkbar förklaring till det här agerandet.

Så till den konkreta bakgrunden, den planerade oljehamnen med så småningom åtföljande värmekraftverk vid Himmerfjärden. Eftersom civilministern försäkrar – och det är alldeles uppenbart att det måste förhålla sig på det sättet – att regeringen nu har möjligheter att stoppa sådana här industriella exploateringar och eftersom Himmerfjärdsanläggningen var den yttersta anledningen till min interpellation, skulle det vara intressant att få svar på den andra frågan: Ämnar regeringen stoppa planerna på en oljehamn vid Himmerfjärden, den s. k. Fitunahamnen, om av någon anledning de som är ansvariga beslutar att fullfölja planerna?

Fru talman! Efter de här mera konkreta och jordnära frågeställningarna skall jag till slut tillåta mig att göra några reflexioner med anledning av en sådan här debatt. Det kan synas som om de problem som vi arbetar med i dag i det här sammanhanget är lokalt förankrade i den lilla ankdamn som Sverige kan kallas i det stora sammanhanget, men i själva verket är de ju – det är vi alla överens om – i högsta grad globala. Jag har ingen anledning att frammana – och jag har inte heller den naturen att jag vill göra det – någon skräckvision av apokalypsens sju ryttare som nu börjar rida över jorden och sprida skräck och förintelse i sina spår. Men perspektiven, sådana som de nu framtonar emot det slutande 1900-talets horisont, är faktiskt sådana att de på något sätt får en apokalyptisk accent. I varje generation har det funnits folk som från olika utgångspunkter – från teologiska, från tekniska och från ekonomiska synpunkter – har sagt, att nu är jordens sista timme kommen, nu får vi alla förbereda oss på vår hädanfärd. Jag tänker inte sälla mig till sådana domedagsprofeter, men jag vill ändå säga att vi får väl vara överens om att läget är på något sätt i grunden förändrat; våra perspektiv är förändrade och våra värderingar håller på att förändras. Vi har till slut kommit fram till att vi måste hushålla med våra resurser, i första hand våra mest vitala råvaror – våra metaller, vår olja, allt som har med energiproduktion att göra. Vi måste försöka få in det mänskliga utnyttjandet av de ändliga råvaruresurserna i ett cykliskt förlopp, och vi måste slutligen börja sätta kvalitet framför kvantitet. Kvaliteten är nog så viktig och kommer att bli adelsmärket i vårt agerande framöver. Kvantiteten, vilken som bakgrund

har en hämningslös stegringstakt av människornas prestationer, och som leder till stress och allt vad som därav följer måste vara en avslutad epok, och vi måste börja sätta kvaliteten främst.

Det finns många gamla ordspråk, och de är för det mesta mycket träffande. Ett ordspråk säger att stillastående är detsamma som tillbakagående. Det är naturligtvis på det hela taget riktigt, men ändå inte hundraprocentigt riktigt. Liksom när det gäller alla generella påståenden måste det finnas undantag. Ett balanserat tillstånd med naturens kretslopp iakttaget och utnyttjat och med ansträngningarna inriktade på att ständigt höja kvaliteten på alla yttringar av mänsklig verksamhet -- det måste väl ändå inte vara detsamma som ett tillbakagående. Jag skulle vilja säga att det i stället är ett dynamiskt tillstånd.

För den här stora målsättningen, som jag har försökt skissera och som jag tror att vi alla är överens om, kan ändå i vårt lilla sammanhang en genomtänkt riksplan med en främjande lagstiftning, godkänd och uppstöttad av alla intressegrupper i samhället, bli av största betydelse även internationellt.

Fru talman! Jag ber att en än gång få tacka civilministern för svaret.

Herr TOBÉ (fp):

Fru talman! Sedan civildepartementets rapport om riksplanering kom i december har jag sökt efter ett tillfälle att få diskutera den offentligt med statsrådet Lundkvist -- på annat sätt än vad vi gjort privat. Jag funderade på om remissdebatten var en lämplig tidpunkt, men jag hade litet svårt att ta upp saken då; den hade ju än så länge inte med riksdagen att göra. Ärendet är på remiss och kommer inte till riksdagen förrän frampå höstkanten. Men i samband med denna interpellation tycker jag att jag kan få tillfälle att ta upp några funderingar om den här lagstiftningen. Det som tände mig var vad som står i svaret -- att i en departementspromemoria som i dag sänts ut för remissbehandling presenteras dessa frågor i detalj. Jag vill knyta några reflexioner till detta.

För två år sedan hade statsrådet och jag en interpellationsdebatt om de här frågorna. Det var ett mycket långt och utförligt svar, och vi fick reda på ganska mycket om vad som pågick i civildepartementet, om det tekniska arbetet, om inventeringar, metodstudier osv. Men ganska litet sades om hur man tänkte sig att de lagregler som är nödvändiga för att göra en riksplanering bindande, skulle förankras i den demokratiska beslutsprocess som gäller för planering på lokal och regional nivå. Jag vill minnas att jag i den debatten sade att det var lika svårt, kanske svårare, att åstadkomma en sådan bindning på ett lämpligt sätt, som stämmer med vårt statsskick osv., än den tekniska lösningen, vilken diskuterades inom slutna dörrar. Jag reagerade litet mot att man på detta sätt arbetade i ett slutet rum, men lät vara, eftersom det var en expertutredning. Man gjorde inga politiska värderingar -- men det är klart att det finns sådana värderingar nu, när man ser rapporten illustrerad.

Denna andra fråga, hur man skall komma till tals med de kommunala och de regionala planorganen -- jag avser regionalplaner och motsvarande och inte så mycket det som sker på länsstyrelseplanet, även om länsstyrelserna också har med detta att göra -- var emellertid så svår och

Onsdagen den
8 mars 1972

*Ang. exploateringen
av markområden
i strid mot skissen
till fysisk riksplan*

så full av psykologi o. d. att den faktiskt fordrade en annan beredning än en sådan här expertberedning. Jag rådde till att man skulle göra en parlamentarisk utredning, som man talar om i sådana här sammanhang. Om inte annat kan man ju på så sätt ta gisslan från andra partier och kanske få tid att tänka sig in i frågorna. Nu har vi inte fått tillfälle att göra det.

Och det som jag tycker är väldigt beklämmande är att när det här tekniska arbetet är färdigt, så är det inte klart hur man skall förankra detta i beslutsprocessen. Man har tydligen börjat för sent, eller också har man stött på svårigheter som har varit så stora att man inte kunnat klara dem. Här kommer då en promemoria, och jag tycker faktiskt att man uttryckt sig slarvigt i slutet på denna om lagstiftningen. Jag har för resten aldrig sett en så stor och fin promemoria. PM-vallen är väl genombruten när man utger en bok på 500 sidor och kallar det för en promemoria.

Nå, jag tycker att det var dåligt gjort att där bara presentera ett utkast till lagstiftning. Det visar att man har varit ute för sent, man har inte hunnit med arbetet och man har inte förankrat det i de politiska partierna. Jag utgår från att man testat det på den socialdemokratiska partigruppen, men det tycker jag inte är tillräckligt.

Den remisstid man ger kan verka ganska lång – den är formellt ett halvt år, men i verkligheten minskas den med en månad, eftersom ”promemorian” inte var färdig att skickas ut. Vidare har vi ju fått demokratiska länsstyrelser, vilket gör att tiden för behandlingen där blir en och en halv månad eller två månader längre. Man kan inte gå till länsstyrelsen i juni utan man måste ha ett sammanträde kanske i maj, och det gör att tidsprogrammet för kommunerna – det är naturligtvis väldigt viktigt att de svarar – blir väldigt pressat.

Till detta kommer att kommunerna inte vet vad själva styrningsmedlen – det är ju detta som är intressant för kommunerna i gemen – skall innehålla, förrän nu i dag när den här promemorian kommer. Då har ju kommunernas förberedande organ i stort sett utarbetat sina svar; de måste vara färdiga nu i mars- april för att komma in till länsstyrelserna.

Man vet alltså ute i kommunerna inte vad som skall hända. Och nu skall man läsa in det här. Det tar 14 dagar och så kommer påsken och man får svårigheter. Materialet blir alltså dåligt behandlat i remissyttrandena också på grund av att det är sent ute. Jag tycker inte att detta är riktigt.

Vi har ju talats vid om det förut. Jag vill inte säga att jag gav något råd till statsrådet, men vi verkade ganska sams vid det tillfället om att man skulle ta upp frågan grundligt och i god tid.

Sedan sägs det här, som en introduktion till vad som komma skall, att lokaliseringsprövningen enligt vattenlagen har ändrats, så att man nu kan gå till kungs beträffande hamnar o. d. Där skall det då göras en allsidig bedömning, innan ärendena bedöms av vattendomstolarna. På samma sätt gör man nu beträffande miljöskyddslagens prövning. Denna miljöskyddslag, som kom till under stor propaganda från regeringens sida – och jag tycker att regeringen i stort sett kan vara nöjd med utformningen – tar man nu gadden av; åtminstone tar man gadden av koncessionsnämnden. Man diskuterade om det skulle vara en administrativ prövning eller en

judiciell prövning – man stannade för en blandad prövning. Koncessionsnämnden innehåller ju både jurister, tekniker och lekmän och kan väl i någon mån jämföras med vattendomstolarna. Den prövning som där skall ske tar man nu bort i de här stora ärendena, och risken är att de stora förorenarna tappar respekten för denna lag och framför allt för koncessionsnämnden. Vad skall allmänheten säga? Småsakerna skall naturvårdsverket ta hand om, de "stora småsakerna" skall koncessionsnämnden ägna sig åt, och de verkligen stora sakerna skall Kungl. Maj:t ta. Och Kungl. Maj:t skall inte bara pröva dem med hänsyn till sysselsättningsläget, regionalpolitiken och annat som ligger på den beslutsnivån utan också göra miljöskyddsprövningen. Kungl. Maj:t skall fordra in yttranden från naturvårdsverket, hälsovårdsnämnden, länsstyrelserna och andra organ. Man kan ju dess värre inte fråga koncessionsnämnden hur den har tänkt att döma. Det skulle emellertid knappast förvåna mig om så vore, eftersom man ju vill ha ett organ som kan en del och begriper dessa frågor, och koncessionsnämnden har ju vunnit en del erfarenheter och besitter också kunskaper. Men den får inte vara med vid själva prövningen, dvs. just det som nämnden är tillsatt för, utan nämnden skall senare utarbeta villkor, efter det att Kungl. Maj:t har sagt att så och så skall det vara.

Låt oss säga att de uppställda villkoren enligt sökanden har blivit för hårda. Då kan han klaga. Men vad skall regeringen säga då annat än ja? Man har ju tidigare sagt att det och det är bra, och man har grundat bedömningen på naturvårdsverkets yttrande osv. I varje fall är det risk för att det kommer att bli på det sättet - eller upplevas så av dem som trott att anordningen med miljöskyddslagen var något som skulle utnyttjas på ett helt annat sätt.

En annan orimlig sak, som förutsågs redan när miljöskyddslagen kom till, är att ha det som nu, dvs. med en planprövning som kan gå till Kungl. Maj:t, en koncessionsprövning som kan gå till Kungl. Maj:t och en vattenlagsprövning som kan gå till Kungl. Maj:t. Det måste naturligtvis ordnas på något sätt, men detta är fel sätt, tror jag! Här måste en samordning till. Det har sagts att om koncession är meddelad för industri, så är de kommunala myndigheterna och de prövande statliga myndigheterna inte skyldiga att följa den i ett planärende. Den saken sades klart ifrån när miljöskyddslagen kom till. Däremot är koncessionsnämnden bunden av planen. Om det finns en plan som föreskriver att det på ett område t. ex. skall finnas bostäder, så får man inte ge koncession för något annat. Där finns alltså en bindning, och det måste finnas en möjlighet att ha det.

Nu tycker kanske statsrådet att vad jag här sagt ligger på sidan om ärendet, och statsrådet kommer kanske att säga att det finns ju en bygglagutredning som skall ordna med detta. Ja, men det står mycket litet om dessa saker i bygglagutredningens direktiv. Där står bara att man skall utgå från att det finns en riksplan, knappast något mera. Inte heller finns det någonting därom i tilläggsdirektiven – det kallas ju så när man i dessa sammanhang berövas någonting; det var inget tillägg som gjordes, utan i stället minskade möjligheterna för bygglagutredningen att agera i detta fall.

Onsdagen den
8 mars 1972

*Ang. exploateringen
av markområden
i strid mot skissen
till fysisk riksplan*

Sedan kommer jag till det där med fasta generalplaner. Det tycker jag är alldeles fel metod. Vi har i 24 år haft ett generalplaneinstitut, som bara har använts nio gånger med fastställelse och för alldeles speciella saker. Några av dem är dessutom upphävda. Nu säger man att vi genom en riksplanering måste kunna binda markanvändningen för vissa reservat, och det är naturligtvis riktigt. Men det måste finnas ett sätt som är mindre förödmjukande för kommunerna än detta med att fastställa generalplan på order uppifrån. En generalplan skall heller inte vara en liten fläck på kartan här och där, utan den skall innehålla mera generella föreskrifter. Det är ju inte fråga om generaler i detta sammanhang, utan det gäller att vara generell. Man måste därför ta med litet av sammanhanget, tillfartsvägar och liknande, så att man ser hur det hela hänger ihop. Generalplaner skall inte vara några frimärksstora fläckar här och där på kartan. Då är det inga generalplaner. Och varför skall man då kalla det för generalplaner? Kalla det för något annat! När man är så uppfinningsrik som man är i departementet, så måste det ju finnas några möjligheter att säga, att vad vi här slår fast i en riksplanering måste följas vid den lokala planeringen.

Självklart är att den utformning av objektet som sker i riksplaneringen inte kan vara så detaljerad som nödvändigt är, utan den måste fortgå i den kommunala planeringen. Den måste utformas på ett sätt som hänger ihop med andra saker, som inte Kungl. Maj:t har reda på. Jag förstår att man här vill ha kontakt med kommunerna, men kommunerna känner sig inte prickade om de måste ta hänsyn till en fastställd arbetsplan för allmän väg och liknande, som man är skyldig att ta hänsyn till. Likaså är man naturligtvis skyldig att ta hänsyn till beslut i enlighet med riksplaneringen.

Sedan kan det också finnas rekommendationer, som inte är fullt lika viktiga men som man kan diskutera i samband med generalplaneringen.

Det finns alltså sedan gammalt ett kommunalt planmonopol, och detta planmonopol har stärkts av att man aldrig har använt sig av de regler som tillkom 1932 och som innebar att Kungl. Maj:t kunde bryta det kommunala planmonopolet genom att säga till kommunen att göra en plan eller, om kommunen var bångstyrig, upprätta en plan för kommunen. Motsvarande regler beträffande generalplaner kom till 1948 men har inte heller använts. Enligt nuvarande lagstiftning kan man tvinga en kommun att göra en generalplan som inte fastställs. Men nu skall man alltså förstärka dessa regler och kunna tvinga kommunerna att göra en generalplan som fastställs. Det kan inte gärna vara god psykologi. Jag tror inte man får med sig kommunerna på det sättet. Om man nu har tagit kontakt med kommunala instanser, vilket jag skulle tro att man i viss utsträckning gjort, så har i varje fall inte frågan behandlats av Kommunförbundets plandelegation, som jag känner till.

Nu har man friat till kommunerna genom att ge dem ett nytt planmonopol; när man har skisserat förslaget att koppla bort koncessionsnämnden och lägga dess uppgifter på Kungl. Maj:t i stället har man uttalat att Kungl. Maj:t kan ge sitt medgivande men inte mot kommunernas vilja. Jag ifrågasätter om det planmonopolet är riktigt. Skall det vara någon mening med en riksplan, så är det väl att det är

riksintressen som skall främjas, och det finns kommuner som inte vill främja riksintressen. Jag tycker det är farligt av departementet att säga så. Jag tänker nu inte på industrier utan t. ex. på — jag höll på att säga kvittblivningsanläggningar, men det heter inte så längre; man blir inte kvitt sitt avfall numera — avfallsanläggningar av olika slag. Man diskuterar för närvarande några stycken regionala sådana i landet. Det finns ingen kommun som vill ha dem, men det är ett riksintresse att de finns. Jag tror därför att det är farligt att tillförsäkra kommunerna ett planmonopol på detta område, där de måste finna sig i beslutet. Men det här andra egentliga planmonopolet vill de inte få brutet.

Det var några reflexioner med anledning av interpellationssvaret. Jag är naturligtvis tacksam att promemorian äntligen har kommit. Jag skall med stort intresse läsa den. Interpellanten Sjönell sade att det inte är lätt att yttra sig över det här, eftersom materialet ännu inte kommit; det kan ju hända att statsrådet säger att det är lättare för mig att yttra mig om det, eftersom jag inte vet vad som står i det, men jag har alltså yttrat mig på det material som finns.

Herr STRÖMBERG (fp):

Fru talman! I samband med allmänna motionstiden i januari månad väckte jag en motion som berör frågan om miljöfarliga transporter i Storstockholm och Mälardalen. Den handlar om samma konkreta situation som herr Sjönell nu har berört; i de berörda bolagens motiveringar för sina anläggningar sägs att det är fråga om transporter av miljöfarliga varor, nämligen olja.

Det ämne som nu diskuteras har ju varit föremål för mycket livlig diskussion här i Storstockholm ända sedan december i fjol. Det har diskuterats i radio och i pressen, och vi har också diskuterat det i kommunala församlingar.

Det är särskilt en sak som jag vill visa på. Parallellt med att man i riksplanearbetet jobbade fram de förslag som ligger till grund för den utredning som vi nu har fått, satt en annan arbetsgrupp, med representanter för kommunala bolag i Södertälje, Eskilstuna, Västerås, Stockholm och Botkyrka och jobbade fram en utredning, vars resultat gick stick i stäv med riksplanens. Jag skulle kunna ge många exempel på det.

Det är litet otillfredsställande att man inte kunnat hålla något samband utan på två olika håll parallellt har jobbat med i princip samma sak och kommit till så olika resultat. I detta speciella fall anser jag att det resultat man kommit fram till när det gäller riksplanen är högst tillfredsställande, och jag ställer mig helt bakom det. Det är alldeles självklart att man, som det föreslås i riksplanen, skall skydda detta område.

Inom denna utredning arbetade man emellertid bakom så stängda dörrar att den kommun, inom vilken detta område låg, inte visste någonting; för kommunstyrelsen var detta helt en överraskning, och det kom som en chock. Kommunstyrelserna i de andra kommuner som ägde bolaget visste självfallet inte någonting — åtminstone gällde det min kommun och även ett par andra.

Jag har som storstockholmare läst statsrådets svar med stor tillfreds-

Onsdagen den
8 mars 1972

*Ang. exploateringen
av markområden
i strid mot skissen
till fysisk riksplan*

ställelse. Jag finner av svaret att statsrådet klart visar på en möjlighet att stoppa sådana här saker när det, som i det här fallet, blir verkliga galenskaper. Jag hälsar med tillfredsställelse att den möjligheten finns. Om det skulle gå så tokigt att detta ärende fördes upp till högsta nivå, hoppas jag att statsrådet använder sina möjligheter att ingripa.

Herr civilministern LUNDKVIST:

Fru talman! Herr Sjönell frågade mig, om man inte rent av kunde tänka sig — jag fattade honom i varje fall så — att regeringen skulle kunna, om jag får ”runda till” det något, hindra att kommunerna över huvud taget kom på tanken att placera den här typen av anläggningar på ställen där de enligt skissen till fysisk riksplan inte borde ligga. Självfallet kan vi inte göra det; vi kan inte hindra att man gör utredningar om var man lämpligen bör placera olika typer av anläggningar.

Jag kan här i kammaren inte gå in på och, som herr Sjönell kanske begärde, ta ställning till enskilda fall. Jag har emellertid velat säga att ärenden som gäller anläggningar av detta slag kommer att handläggas i den ordning jag redovisat i svaret.

I detta sammanhang skall det naturligtvis också sägas att de avvägningar som vi gjort i promemorian skall bli föremål för remissbehandling. Vi bör alltså på den punkten avvakta remissvaret från de olika kommunerna och andra remissinstanser. Men så mycket kan jag väl säga, att regeringen vid handläggningen av denna typ av ärenden inte kommer att föregripa remissbehandlingen när det gäller avvägningen av hur man skall bruka marken; regeringen kommer alltså under remisstiden inte att bevilja tillstånd som strider mot vad som sägs i promemorian. Det är självklart!

Jag är över huvud taget när det gäller herr Sjönell glad över den positiva inställning som han hela tiden redovisade till behovet av en god markhushållning. Som jag uppfattade honom gav han också uttryck för att han insåg nödvändigheten av att samhället fick större befogenheter i skilda avseenden för att vi skall kunna hushålla med vår mark på det sätt som vi båda tycks vara överens om att vi bör göra.

Sedan kommer jag till herr Tobé, som väl i första hand uppehöll sig vid den ordning i vilken denna lagstiftningspromemoria nu har kommit till. Han hade vissa kritiska synpunkter på att man, som han uttryckte saken, först nu i mars månad kommer att få veta vad lagstiftningsförslaget i anslutning till riksplanepromemorian kommer att innehålla.

Jag vill då säga herr Tobé att i den promemoria som vi publicerade i december finns redan redovisat att detta lagstiftningsarbete får lov att bedrivas i tre etapper. Den första etappen klarade vi av redan i december månad. Vi var tvungna att göra det av det skälet att vi var övertygade om att vi inte kunde låta publicera promemorian utan att samtidigt förse den med vissa lagstiftningsåtgärder för att motverka risken av att riksplane-skissen skulle bli en orienteringskarta för markspekulanter.

Sedan redovisade vi i decemberpromemorian också hur innehållet i de andra lagstiftningsetapperna borde bli. Den promemoria med lagstiftningsförslag som nu redovisas innehåller inget nytt utöver det som finns redovisat redan i december månad utom en sak, som vi inte gärna kunde

ta ställning till tidigare, nämligen den beställning som riksdagen gjorde i december månad. I denna lagstiftningspromemoria får vi redovisa förslag till hur den skall fullföljas. Det är alltså det nya som förekommer. Inte ens herr Tobé kan gärna begära att vi skulle ha haft detta klart redan i december.

Varför har vi fått använda oss av denna teknik när det gäller lagstiftningen? Ja, vi har en bygglagutredning som arbetar. Det är den tredje etappen, kanske jag skall säga, i hela lagstiftningskomplexet. Vi hoppas att vi skall få en ny planlagstiftning som ett slutgiltigt resultat av bygglagutredningens arbete. Herr Tobé är själv ledamot av denna utredning. Den är parlamentariskt förankrad och skall ge oss den slutgiltiga planlagstiftning som vi behöver för att mera definitivt säkra samhällets möjligheter att styra markhushållningen – jag vågar väl i detta sammanhang också säga, herr Tobé – på det sätt som jag föreställer mig att vi är intresserade av båda två, dvs. med avseende på att vi behöver hushålla väl med våra markresurser.

Intill dess vi har denna planlagstiftning, sade vi oss, måste vi dock förse den fysiska riksplaneringen, beträffande vilken vi alla har varit överens om att det är angeläget att den kan sätta i gång så tidigt som möjligt – herr Tobé har ju inte hört till de minst otåliga på den punkten – med tillräckligt starka lagstiftningsåtgärder för att den skulle få effekt redan från början. Då har man i promemorian valt att arbeta med instrument som vi redan har i den nuvarande lagstiftningen. Det är därför man har föredragit detta med generalplanering. Det är väl riktigt, som herr Tobé påstår, att det är ett instrument som har begagnats i mycket liten utsträckning hitintills. Men vi känner båda skälen till detta, och vi föreställer oss att den reformering av generalplaneinstitutet som man föreslår skall göra det till ett lämpligt medel att använda sig av för att på lokal nivå hävda de riksplaneintentioner som vi kan komma överens om.

Herr Tobé sade någonting om att det väl ändå inte kommer att vara möjligt att få kommunalmännen med på att generalplaneringen skall få användas på det sättet för detta ändamål. I nästa andetag var han dock lika ivrig som någon annan att konstatera att om vi bestämmer oss för fysisk riksplanering, måste vi i den mån den rör mark av riksintresse – och vi måste på riksnivån ha vissa uppfattningar om hur den skall disponeras – skaffa oss möjligheter att hävda detta riksintresse, även om vi skulle göra det gentemot kommunerna. Herr Tobé sade i samma andetag att vi hade varit oförsiktiga när det gällt att skapa möjlighet för kommunerna att säga nej till vissa av de intentioner som vi skulle hävda på riksplanenivå.

Nå, herr Tobé, nu går förslaget ut på remiss. Jag tycker mig ha god anledning att räkna med herr Tobé såsom en av dem som är positivt inställda till att vi över huvud taget skall skaffa oss verkningsfulla instrument för markhushållning. Jag hoppas att han, i den mån som han har kritiska invändningar mot de lagstiftningsförslag som nu har redovisats, inte nöjer sig med att bara vara kritisk och säga hur vi inte kan göra, utan också talar om hur han tycker att vi bör göra. Sedan har ju herr Tobé också möjlighet att vara med om att i bygglagutredningen definitivt forma den planlagstiftning som vi förhoppningsvis sedermera

Nr 36

Onsdagen den
8 mars 1972

*Ang. exploateringen
av markområden
i strid mot skissen
till fysisk riksplan*

Onsdagen den
8 mars 1972

*Ang. exploateringen
av markområden
i strid mot skissen
till fysisk riksplan*

skall få arbeta med.

Herr Tobé tog vidare med utgångspunkt i de tankegångar som redovisades redan när decemberpromemorian publicerades upp koncessionsnämndens ställning. Vad beträffar de stora miljöstörande företagen – en mindre grupp som finns omnämnd i rikspanepromemorian – har vi hitintills haft en ordning som vi, föreställer jag mig, inte på någon kant har varit särskilt tillfredsställda med. Ett stort miljöstörande företag har kunnat söka sig en lokalisering, baserad uteslutande på företagets egna bedömningar om lämpligt område för lokaliseringen. Man har tagit kontakt med kommunen, man har tagit kontakt med markägaren, man har slutit avtal, man har börjat en planering, och först i ett senare skede har det blivit möjligt att i något översiktligt sammanhang bedömma lämpligheten av lokaliseringen. Men inte ens exempelvis i anslutning till ett stadsplaneförslag som man eventuellt har kunnat få godkänt har man fått besked om man över huvud taget får bygga företaget där, utan man har varit hänvisad till att praktiskt taget projektera hela företaget färdigt för att sedan i sista omgången få prövat hos koncessionsnämnden om man skall få slå sig ner på platsen.

Jag föreställer mig att vi alla har insett att detta har varit en både alltför tidskrävande och ekonomiskt alltför galen handläggning av frågorna. Den har varit galen ur samhällets synpunkt, och den har varit galen ur det enskilda företagets synpunkt. Vi har sagt oss att det är angeläget att försöka komma fram till någon annan ordning med avseende på de miljöstörande företagen.

I promemorian föreslås nu en ordning som innebär att sedan vi har åstadkommit en plan för hur marken skall disponeras för olika ändamål, exempelvis vid kusterna, kan ett företag av den här karaktären, bättre orienterat om samhällets intentioner, söka lokalisering till ett område som är anvisat för den typen av verksamhet och göra en framställning om lokalisering som sedan skall prövas av regeringen. Men naturligtvis skall framställningen prövas på basis av remissyttranden och av utredningar som genomförs av planverk, av naturvårdsverk, av länsstyrelse och av kommun, dvs. av de samhällsplanerande organen. Det kommer att bli möjligt för regeringen att vid handläggningen av en sådan här fråga på ett tidigt stadium fatta ett definitivt beslut om själva lokaliseringen. Företaget kan då få ett besked om huruvida det över huvud taget kan ifrågakomma på den plats det gäller.

När företaget har fått lokaliseringsbeskedet, kan man börja projekteringen och göra allt det som skall ske innan man kan börja bygga. Sedan återstår prövningen i koncessionsnämnden, som har att pröva vilka restriktioner som kan bli aktuella. Koncessionsnämnden skall alltså inte slutgiltigt ta ställning till lokaliseringen, utan den skall bedöma vilka restriktioner anläggningen i fråga skall förses med. Vi tycker att det skulle vara fel att lägga den här typen av uppgift på koncessionsnämnden med den handläggning och planering vi nu får. Nämnden är i och för sig inte något samhällsplanerande organ, som skall ha möjlighet att mot bakgrunden av att man prövar en lokalisering från miljöpolitiska, regionalpolitiska, sociala eller industripolitiska synpunkter avgöra var en lokalisering lämpligen kan ske, om den nu inte kan komma i fråga på det

ställe som företaget i första hand har tänkt sig.

Koncessionsnämnden skall inte kunna anvisa andra för ett sådant här företag lämpade områden. Det måste vara riktigare att de samhällsplanerande organen får anföra sina synpunkter på saken och att regeringen efter en avvägning mellan de olika skäl som därvid kan åberopas tar ställning till själva lokaliseringsfrågan. Det är också riktigt att koncessionsnämnden för den här typen av anläggningar prövar restriktionerna. Det är en risk som företaget får ta. Man måste vara så pass medveten om samhällets intentioner på miljövårdens område och de krav som samhället generellt ställer mot olika typer av företag, att man inte söker ett lokaliseringsbesked eller påbörjar en projektering på en plats, där restriktionerna visar sig bli så hårda att man av företagsekonomiska skäl inte anser sig kunna driva företaget på platsen. Den risken får som sagt företaget med den här typen av handläggning ta.

Vi vill åstadkomma en ordning, som vi bedömer som rimligare än den nu tillämpade. Men även på den punkten, herr Tobé, finns möjligheter för Er och alla andra att inte bara säga att det här är galet, utan också att komma med förslag till andra lösningar under remissbehandlingsgången.

De tilläggsdirektiv, som bygglagutredningen fick, innebar väl inte bara att man tog ifrån bygglagutredningen uppgifter, herr Tobé. Riksdagen har klarat av en del principfrågor, som befriat bygglagutredningen från vissa arbetsuppgifter. Samtidigt har bygglagutredningen fått uppdraget att utreda hur man rättsligt skall hävda riksplaneringens intentioner gentemot kommuner och enskilda.

Fru talman! I herr Strömbergs inlägg fann jag ingenting som jag har anledning att bemöta. Därför nöjer jag mig med att konstatera att det trots allt tydligen finns något som förenar oss alla och det är, som jag har upplevt det, angelägenheten som vi alla tycks känna av att vi nu verkligen får både en planering och en lagstiftning som gör det möjligt för oss att driva den riktigare markhushållning som vi är ute efter, från miljöpolitiska och andra synpunkter. Därför ser jag trots allt med mycket stor optimism fram emot den handläggning av regeringens förslag som vi kan vänta oss.

Herr SJÖNELL (c):

Fru talman! Jag ställde ett antal frågor till civilministern i mitt första anförande och jag fick ett eller snarare ett halvt svar på en av dem. De övriga frågorna lämnade civilministern obesvarade. En fråga omtolkade han i en som han förmodligen ansåg för mig välvillig riktning. Han sade att min avsikt med den frågan kanske var att utröna huruvida regeringen är beredd att hindra kommunerna att komma in på galna projekt, exempelvis som i det här aktuella fallet och lägga oljehamnar i känsliga naturskyddsområden.

Jag menade nog inte så. Det är klart att frågan kunde ha tolkats i den riktningen, men jag ställde den mera konkret och rakt på sak. Jag har förståelse för att civilministern inte kan lämna ett svar som är lika rakt på sak. Jag frågade nämligen: Tror civilministern att de ledande herrar som har planerat detta oljehamnsprojekt till detta känsliga naturskyddsområde har letts uteslutande av okunnighet om gällande lagstiftning som

Nr 36

Onsdagen den
8 mars 1972

*Ang. exploateringen
av markområden
i strid mot skissen
till fysisk riksplan*

Onsdagen den
8 mars 1972

*Ang. exploateringen
av markområden
i strid mot skissen
till fysisk riksplan*

civilministern har åberopat finns för att förhindra sådana här saker? Eller är det möjligen så att kändedomen om de nyligen beslutade lagarna av olika slag ännu inte har trängit igenom?

Det var den frågan jag avsåg att få svar på, men jag har förståelse för om det kan vara besvärligt för statsrådet att ge ett klart och bestämt besked.

Däremot, fru talman, är jag förvånad över civilministerns svar på min nästa fråga. Jag frågade: Om de krafter som står bakom detta oljehamnsprojekt nu av olika anledningar försöker fullfölja det, är regeringen då beredd att stoppa projektet? Civilministern svarade att han och regeringen inte kan gå in på de enskilda fallen. Det är klart att det är en generell regel att en regering eller ett statsråd inte skall göra det. I det här speciella fallet gäller det emellertid en skiss till en riksplan som är utlagd på ett utomordentligt känsligt naturskyddsområde, avsett både för friluftsliv och vetenskapliga ändamål. När det där planeras en oljehamn och man då frågar regeringen om den tänker stoppa den eller inte med stöd av tillgängliga lagar, så tycker jag att man skulle kunna få ett ja eller nej till svar. Gemene man säger ju att vi riksdagsmän skall försöka koncentrera oss och att vårt tal skall vara ja, ja eller nej, nej. Men jag är glad över att jag ändå fick ett svar av civilministern, även om han begagnade sig av det fikonspråk som det påstås att vi riksdagsmän sinsemellan brukar använda. Han sade att det är klart att man inte kan ge tillstånd till projekt som kan störa förslagen i den skiss som nu är ute på remiss och i vilken man har lagt ut vissa känsliga områden som naturskyddsområden. Det är naturligtvis med vissa krumbukter ändå ett svar på min fråga – att man inte tänker gå med på att en sådan här oljehamn får byggas i det känsliga område det gäller. Jag är emellertid tacksam över att jag trots krumbukterna fick ett svar.

Sedan vill jag än en gång understryka mitt stora intresse för de intentioner som vi från centern i olika sammanhang har fört fram om skydd för känsliga naturområden m. m. och för att de olika partierna bör ha en gemensam uppfattning om hur man skall försöka slå vakt om sådana områden.

Civilministern var glad över att jag hade en positiv inställning till en lagstiftning som skall kunna stötta upp riksplanen när den så småningom kommer. Jag har, fru talman, en positiv inställning till detta, men jag vill inte att man skall dra för stora växlar på detta. Det kan tänkas att vi stannar vid olika bedömningar av hur hårda styrningsmekanismerna skall vara både i fråga om industrier och andra intressen. Jag anser dock att styrningsmekanismerna kan vara väl så hårda gentemot miljöfarliga industrier. Därvidlag får inte finnas någon misskund, utan man skall vara mycket bestämd. Men den kommunala självbestämmanderätten får inte urholkas genom sådana här styrningar. Jag tror emellertid inte att en förnuftig riksplanering och en förnuftig lagstiftning, som kan bära upp denna planering, skall behöva komma i strid med den kommunala självbestämmanderätten, som under alla förhållanden måste lämnas okränkt.

Herr TOBÉ (fp):

Fru talman! Statsrådet Lundkvist sade till mig: Det är lätt att kritisera, men gör någonting positivt också! Till det kan jag bara svara att det är lättare att komma med promemorior, först en och sedan en annan – den andra har man ännu inte fått se – och med tillgång till sakkunskap endast koncentrera sig på de frågor som behandlas i dessa promemorior och försöka göra någonting av dem, lägga fram förslag och föra en diskussion för och emot dessa, än att som riksdagsman när ärendet "fladdrar förbi" prestera positiva förslag. Jag tycker det är litet för mycket begärt.

Sedan vill jag för säkerhets skull tillägga att det är inte fråga om någon surhet från min sida för att jag eller andra personer inte har fått medverka i det här arbetet, utan om en uppriktig oro över att ni har hamnat på felaktiga lösningar.

När det gäller detta med generalplaner kan jag till en början säga att av den presskonferens som hölls när rapporten presenterades framgick att det var något mer än hundratalet kommuner som direkt tänktes vara berörda av ingripanden i samband med riksplaneringen. Skall det då i ett huj göras ett hundratal generalplaner? Finns det experter och beredskap för detta? Arbetet kommer att ta så många år – om man nu skall upprätta generalplaner och inte bara små "frimärken" – att jag verkligen hoppas att bygglagutredningen blir färdig under tiden.

Det är kanske synd att förlänga debatten, men i detta sammanhang skulle jag vilja fråga: När skall riksplaneringens dispositioner bli gällande? Riksdagen i höst kan ju inte gärna fastställa en plan som anger att så och så skall det vara, utan det blir fråga om riktlinjer m. m. Är det meningen att ingenting skall vara bestämt förrän en generalplan är fastställd för området?

Det är kanske sådant som diskuteras i promemorian, men hittills har ingenting kommit fram i det avseendet. Är det riktigt, som statsrådet säger, att den promemoria som går ut i dag inte innehåller mer än vad som står i rapporten, då skulle jag vilja säga att det är en jämmerlig promemoria. Jag hoppas verkligen att den innehåller mer framför allt om hur man har tänkt sig att riksplaneringens dispositioner skall bli gällande, ty den frågan är lämnad helt öppen. När skall det fattas bindande beslut – jag antar att det skall kallas beslut – på regeringsnivå i riksplanefrågor? Blir sådana beslut gällande av sig själva den 1 januari 1973 eller blir de gällande när planen kommer fram på något annat sätt?

Jag är intresserad av verkningsfulla medel för att binda riksplaneintentionerna, men jag tror att man nu har hamnat på en felaktig ståndpunkt.

Sedan var det frågan om miljöskyddslagens tillämpning. Den kan inte gärna ankomma på koncessionsnämnden, den är inget planeringsorgan, säger statsrådet. Nej, det är nämnden naturligtvis inte. Den kan inte bedöma sysselsättningsfrågor osv., men den är sakkunnig beträffande en del av den bedömning som skall göras, och detta avsnitt tänker regeringen överta. Och hur avser regeringen att sköta den saken? Jo, genom att infordra remissutlåtanden från alla håll utom från ett av de mest sakkunniga organen.

Vad sker när koncessionsnämnden gör sin utredning? Jo, det är fråga

Nr 36

Onsdagen den
8 mars 1972

*Ang. exploateringen
av markområden
i strid mot skissen
till fysisk riksplan*

Onsdagen den
8 mars 1972

*Ang. exploateringen
av markområden
i strid mot skissen
till fysisk riksplan*

om en öppen förhandling. Man förrättar syn på stället, dit allmänheten kallas. Byalag och andra intressenter kan således vara närvarande. Det kan bli och har blivit stora debatter vid dessa tillfällen, varvid allmänhetens reaktioner kommer till uttryck.

Vi talar i dag annars så mycket om att allmänheten skall medverka i planeringen. Men här avskaffar man möjligheterna till en öppen diskussion av frågorna. Jag antar att regeringen inte kan ordna stormöten. Ett statsråd kan hålla ett lugnande anförande i orten, men det ges inte tillfälle till så mycket debatt i övrigt. Jag tycker att utvecklingen går i fel riktning när man handlar på detta sätt.

Vidare hänvisar statsrådet till att det kan bli fråga om tidsnöd. Men kan man verkligen på ett halvt eller t. o. m. ett år råka i tidsnöd när det gäller sådana här investeringar på 100 miljoner kronor och mera? Visserligen förekommer det konjunkturförändringar, men åtgärder som dessa skall man väl ha planerat på ett sådant sätt att man inte får alltför bråttom och kanske behöver ett beslut inom en månad från regeringen för att kunna sätta i gång.

Dessutom är det ingenting i miljöskyddslagstiftningen som säger att prövningen måste avse en projekterad anläggning. Det kan räcka med ett uttalande att man tänker bygga en industri för ett visst ändamål och därvid har tänkt sig reningsåtgärder som innebär att man släpper ut så och så mycket i luften, så och så mycket i vattnet samt att bullret blir så och så starkt. Vad säger koncessionsnämnden om detta?

Koncessionsnämnden, som har som sin första prövning av alla ärenden att diskutera lämplig lokalisering av den miljöfarliga verksamheten – såsom det uttrycks i miljöskyddslagen – anger då var verksamheten får och inte får förläggas, allt under förutsättning att reningsanläggningar finnes.

Det har emellertid ofta blivit så att man först har projekterat färdigt. Markägaren tar kontakter på olika håll och får med regeringen på saken, och sedan skall koncessionsnämnden pröva anläggningen. Jag anser att det är fel att göra på det sättet, och jag tycker att man skall få tillfälle att säga detta.

Jag tror att just beträffande den här saken är det ett positivt förslag att prövningen skall ske enligt miljöskyddslagen. Sedan får regeringen ta ansvaret för att man går emot den lagstiftning som riksdag och regering tillsammans har stiftat, med hänsyn till sysselsättningsfrågor, arbetsmarknadspolitiska förhållanden, regionalpolitik osv. Man får då en renodling av ståndpunkterna, vilket nu inte blir fallet.

Herr civilministern LUNDKVIST:

Fru talman! Jag vill först vända mig till herr Sjönell. Han var inte belåten med att jag inte kunde ge ett konkret svar på en fråga om ett speciellt företag, som han har tagit upp som ett exempel på lokalisering av vad han betraktar som miljöfarlig verksamhet.

Herr Sjönell! Det är mig bekant att det pågår utredningar i denna fråga och att man överväger olika alternativ. Men det skulle väl ge ett något underligt intryck för dem som sysslar med dessa ting på det lokala planet, om jag innan vi över huvud taget har fått några framställningar

Onsdagen den
8 mars 1972

*Ang. exploateringen
av markområden
i strid mot skissen
till fysisk riksplan*

och innan utredningarna lett till resultat skulle ge bestämda och konkreta besked på dessa punkter. Jag kan bara redovisa för herr Sjönell i vilken ordning denna typ av frågor handläggs.

Jag har också talat om att det inte i lagstiftningen bestäms var sådana här företag skall ligga, utan att man med dess hjälp och mot bakgrund av den fysiska riksplanering som pågår prövar framställningar av denna karaktär och har möjligheter att avgöra var de skall komma i fråga.

Närmare kan jag inte komma ett konkret svar på herr Sjönell's frågor utan att göra våld på en mycket god och vedertagen ordning i umgänget mellan riksdag och regering och andra organ, vilkas intressen vi här har att diskutera.

Men jag blev litet förvånad, när herr Sjönell slutade sitt inlägg med att säga ungefär så här: Vad som än kommer att hända, får man inte inkräkta på den kommunala självbestämmanderätten, för den måste vi hålla intakt. Jag hade ju hela tiden upplevt herr Sjönell's interpellation och hans inlägg i debatten som ett krav på att jag bestämt skulle ta ståndpunkt i en fråga som man faktiskt bara har på utredningsnivå på det kommunala planet. Men så slutade herr Sjönell med deklARATIONEN att när vi skall hantera dessa frågor i framtiden får vi icke företa oss någonting som kan komma att inkräkta på den kommunala självbestämmanderätten. Det var väl ändå något av en saltomortal, om jag får använda ett sådant uttryck.

Herr Tobé är litet käckare på den punkten. Han anför med bestämdhet att det måste finnas möjligheter att hävda riksplaneintentionerna även på lokal nivå. Han påstod också att jag hade rest kravet att han skulle omgående här i debatten redovisa alternativ till de förslag som finns i den promemoria vi offentliggör i dag. Det har jag verkligen inte begärt av herr Tobé. Jag sade att det är rimligt att herr Tobé när han studerat den här promemorian – och han känner rätt väl till innehållet i den, eftersom där inte finns några nyheter i förhållande till decemberpromemorian utöver vad riksdagen har fattat beslut om – inte bara intar en negativ ståndpunkt och hävdar att förslagen inte går att genomföra, utan att han med den sakkunskap han besitter, också kommer med alternativa förslag till lösningar. För att ge honom en rejäl chans att läsa vår promemoria och att fundera skall jag därför inte fortsätta den detaljdebatt som vi skulle kunna föra rätt länge här om tänkbara lösningar i dessa sammanhang. Men detta får vi väl återkomma till sedan remissbehandlingen är avklarad och det slutgiltiga förslaget skall läggas fram.

Herr SJÖNELL (c):

Fru talman! När det gäller möjligheterna för en regeringsledamot att besvara en konkret fråga utan att därmed kränka underordnade myndigheter, är säkerligen civilministern och jag i princip överens. Den saken behöver vi inte debattera särskilt mycket. Men jag hävdar fortfarande – och där finns en skiljaktighet i bedömningen – att den fråga som jag ställt ligger på ett annat plan. Den ligger på ett mycket vidare plan. Om man har inställningen att ett naturskyddsområde, som är utpekad i en sådan här riksplansskiss, skall vara okränkta, så bör man väl kunna svara ja

Onsdagen den
8 mars 1972

*Ang. tillämpningen
av barnavårdslagens
bestämmelser om
omhändertagande
av barn*

eller nej på frågan om det är lämpligt att dit förlägga en oljehamn. Jag tror inte att det skulle kränka underordnade myndigheter på något sätt, om statsrådet gav uttryck för en uppfattning i ett sådant ärende. Men det är inte mycket att träta om. Vi har olika uppfattningar om hur man bör agera i just det här sammanhanget. Jag bara noterar det. Principiellt tror jag inte att vi har olika uppfattningar, men i den här frågan tycker jag nog att civilministern hade kunnat krypa ur det försiktighetens bo som ett statsråd ofta måste befinna sig i med hänsyn till underordnade myndigheter.

Civilministern tyckte att jag hade gjort en saltomortal, när jag deklarerade att den kommunala självbestämmanderätten skulle lämnas okränkta. Om civilministern var förvånad över detta, så är jag minst lika förvånad över hans reaktion. Jag har inte föreställt mig att civilministern, med hans inställning till dessa frågor, skulle anse att möjligheten att genomföra de olika planerna och konkretisera det positiva intresset för miljövärden förutsätter att man upphäver den kommunala självbestämmanderätten eller avsevärt naggar den i kanten. Det har jag inte ett ögonblick föreställt mig. Jag upprepar vad jag sade i mitt förra inlägg: Detta problem bör kunna lösas med bibehållande av den kommunala självbestämmanderätten okränkta. Jag anser inte att man behöver göra något våldsamt ingrepp på det området, utan jag hoppas och tror att det skall bli möjligt att lösa frågan på det sätt jag förespråkar.

Herr civilministern LUNDKVIST:

Fru talman! Jag skall bara för tydlighetens skull säga att jag för eget vidkommande inte uppfattar det principiellt så att man kränker den kommunala självbestämmanderätten, om man hävdar vad vi kallar för ett riksintresse gentemot kommunen. Vi måste ju ändå ha den uppdelningen av hanteringen av frågorna att vi konstaterar att vissa frågor är riksfrågor och därför skall betraktas som statliga angelägenheter samt avgöras av statliga organ. Andra frågor är lokala frågor och kan avgöras av kommunala organ. Om vi har den arbetsordningen - och det måste vi ha - kränker man inte därmed den kommunala självbestämmanderätten. Men jag fick närmast intrycket att herr Sjönell ville slå vakt om den kommunala självbestämmanderätten i detta sammanhang så långt, att vi inte skulle kunna hävda riksplaneintressen gentemot kommunerna. Jag är emellertid glad om jag missförstod honom på denna punkt.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 18 Ang. tillämpningen av barnavårdslagens bestämmelser om omhändertagande av barn

Statsrådet fru ODIINOFF erhöll ordet för att besvara herr Larssons i Staffanstorp (c) den 15 februari framställda interpellation, nr 55, och anförde:

Fru talman! Herr Larsson i Staffanstorp har frågat mig om tillämpningen av barnavårdslagens bestämmelser om omhändertagande av barn.

Sedan ett barn enligt barnavårdslagen omhändertagits för samhällsvård eller för utredning, är det barnavårdsnämnden som har ansvaret för barnet och som bestämmer var barnet skall vara placerat. Omhändertagandet kan ske på föräldrarnas begäran eller med deras samtycke men det kan också ske mot föräldrarnas vilja, t. ex. då föräldrarna av någon anledning visat sig vara olämpliga som fostrare. Oavsett anledningen till att beslut fattats om omhändertagande innebär beslutet att barnet inte längre skall vistas i sitt hem.

När föräldrarna själva begärt omhändertagande eller samtyckt till en sådan åtgärd torde några problem inte uppstå vid barnets flyttning. Annorlunda förhåller det sig i de fall då omhändertagandet skett mot föräldrarnas eller annan vårdnadshavares vilja. Förflyttningen av barnet kan då vara förenad med svårigheter. Dessa svårigheter har i olika sammanhang uppmärksammats av socialstyrelsen som meddelat anvisningar för att underlätta barnavårdsnämndernas handlande i de ömtåliga situationer som kan uppstå i samband med att ett barn skall skiljas från sin vårdnadshavare. Socialstyrelsen har därvid framhållit vikten av att den som handlägger ärendet försöker få en god kontakt med föräldrar och barn och inriktar sig på att få ett samarbete till stånd med dem. Det har vidare påpekats att föräldrarna och barnet så tidigt som möjligt bör få kännedom om den åtgärd som kan komma att vidtas av barnavårdsnämnden. Sålunda bör upplysningar så snart som möjligt lämnas om den tilltänkta placeringens art och tillfälle beredas föräldrarna och barnet att tala med utredaren om det hem eller den institution, där nämnden avser att placera barnet.

Dessa anvisningar från socialstyrelsen står i överensstämmelse med 21 kap. föräldrabalken och de tillämpningsföreskrifter som utfärdats i anslutning därtill. Dessa bestämmelser innebär att hämtning och annan åtgärd beträffande barnet skall utföras på ett för barnet så skonsamt sätt som möjligt.

Även om barnavårdsnämnden eftersträvar att handlägga samhällsvårdsärenden i samförstånd med föräldrar och barn, måste man likväl räkna med att detta inte alltid är möjligt. Man kan inte bortse från att det finns fall, där samarbetsvilja och förståelse för barnavårdsnämndens verksamhet helt saknas.

Erfarenheten har visat att barnavårdsnämnderna i allmänhet sköter de ömtåliga uppgifter, som det här är fråga om, på ett riktigt sätt.

Såväl gällande bestämmelser som socialstyrelsens anvisningar ger enligt min mening en god vägledning till barnavårdsnämnderna vid handläggandet av dessa svåra frågor. Detta utesluter givetvis inte att behov kan finnas av ytterligare information. Jag förutsätter därför att socialstyrelsen uppmärksam följer detta behov och på lämpligt sätt verkar för att sådan information meddelas. Förekommande kurser och konferenser rörande barnavårdsfrågor är därvid av stor betydelse.

Herr LARSSON i Staffanstorp (c):

Fru talman! Jag vill tacka statsrådet Odhnoff för svaret — det kom också relativt snabbt, och det är vi inte vana vid här i huset.

Jag är helt medveten om de många gånger ömtåliga situationer i vilka

Onsdagen den
8 mars 1972

*Ang. tillämpningen
av barnavårdslagens
bestämmelser om
omhändertagande
av barn*

dessa ärenden måste handläggas. Jag betonar också i interpellationen att det är nödvändigt att barnavårdsnämnderna kan agera effektivt när misstanke om barnmisshandel förekommer. Sedan barnet varit omhändertaget i fyra veckor måste nytt beslut fattas, och det beslutet är avgörande för ett fortsatt omhändertagande. Av Råd och anvisningar från socialstyrelsen framgår att polisutredning ofta behöver vara klar innan barnavårdsnämnden kan ta ställning till ett definitivt omhändertagande av barnet. Barnavårdsnämnderna måste uppenbarligen själva bedöma huruvida misshandel förekommit eller inte. Tillgång på juridisk expertis skulle då många gånger vara nödvändig. Jag vet att man har rätt att utnyttja sådan expertis men man gör det kanske inte alltid. Jag är alltså väl medveten om svårigheterna.

Statsrådet hänvisar också till socialstyrelsens anvisningar, och jag förmodar att de studeras av dem det vederbör. Inte desto mindre tyder vissa fall av omhändertagande på att dessa kunnat göras på ett gentemot parterna mera humant sätt. Men får jag tolka statsrådets upplysning om att kontakt skall tas och upplysningar lämnas parterna om den tilltänkta placeringens art osv. som ett led i strävandena till förbättring härvidlag? I så fall är jag tacksam.

Jag tror att de flesta nämnder sköter sina ömtåliga uppgifter på rätt sätt; jag har ingen anledning att misstänka något annat. Men det utesluter inte att uppsikt måste ske och upplysning lämnas om de tillämpningsföreskrifter som finns så att de också efterlevs. Jag hälsar därför med tillfredsställelse statsrådets meddelande om de ytterligare informationer som socialstyrelsen skall lämna i hithörande frågor – det är uppenbart att de väl behövs.

I förhoppning om att jag tolkat statsrådet rätt tackar jag än en gång för svaret.

Herr ERNULF (fp):

Fru talman! Jag vill understryka vad som nyss sades om angelägenheten av att barnavårdsnämnderna skaffar sig tillgång till juridisk expertis i större utsträckning än som skett efter de rekommendationer som statsmakterna har meddelat.

Det är besvärliga och ömtåliga situationer både socialt och många gånger även juridiskt som uppkommer i dessa fall. Risken är inte bara att barnavårdsnämnden handlar på ett felaktigt sätt; det kan också hända att det inträder en handlingsförklamation så att man inte vågar ingripa där så är påkallat.

Jag såg nyligen ett exempel på det vid den domstol där jag arbetar. En 15-åring begick brott, upptäcktes och begick brott på nytt, upptäcktes och begick brott på nytt. Men han blev inte omhändertagen av barnavårdsnämnden utan åklagaren var tvungen att begära honom häktad, vilket är en väldigt tråkig utväg när det gäller en sådan ungdom.

Åklagaren lyckades till slut få kontakt med barnavårdsnämnden, som då meddelade att anledningen till att man inte kunnat göra ett omhändertagande – som ju skall beslutas av ordföranden – var att ordföranden låg i förkylning hemma i sin bostad och därför inte kunnat anträffas. En sådan valhänhet i handläggningen är naturligtvis beklaglig,

även om detta inte är symtomatiskt utan ett undantagsfall. Åklagaren fick meddela vederbörande tjänsteman att man skulle gå hem till ordföranden och få hans underskrift, och så uppsköts häktningsförhandlingen ett par timmar för att pojken inte skulle behöva bli häktad. Det ordnade sig sedan till det bästa genom att han i stället fick ett fosterhem.

Regeringen kan väl inte föreskriva någon skyldighet i det här sammanhanget, men kunde statsrådet verka för att de rekommendationer som hittills har givits om tillgång till juridisk expertis – inte nödvändigtvis i form av heltidsanställda tjänstemän, men i form av möjlighet till konsultering hos en erfaren jurist – tror jag att många besvärliga situationer skulle kunna klaras bättre än vad som nu ibland är fallet.

Statsrådet fru ODHNOFF:

Fru talman! Jag kan självfallet inte gå in i någon diskussion om det fall som herr Ernulf drar upp här, och jag kan heller inte ta upp det som herr Larsson i Staffanstorp är inne på. Men självfallet är det ytterst beklagligt med varje lagstridig eller annars olämplig åtgärd som myndighet vidtar på detta väldigt känsliga område. Om fel begås måste ju tillsynsmyndigheterna gripa in. Detta kan ske med enkla medel, och det finns också andra medel som man kan ta till för att rätta det som har brustit.

Herr Ernulf berörde önskemålet att juridisk expertis bör vara företrädd, och herr Larsson i Staffanstorp var också inne på det i sitt anförande. I barnvårdslagen är det uttryckt så: "Där så lämpligen kan ske, bör juridisk sakkunskap vara företrädd inom nämnden." Där står också: "Är behovet av juridisk sakkunskap icke tillgodosett inom nämnden, bör den anlita biträde av lagfaren person."

Det är beklagligt om det brister i dessa avseenden, men det är alltså klart uttryckt i lagen att juridisk sakkunskap bör anlitas i här aktuella fall.

Herr LARSSON i Staffanstorp (c):

Fru talman! Jag vill tacka för det som statsrådet Odhnoff sade nu.

Det är klart att tillsynsmyndigheterna väl griper in så småningom, men ibland kan det tyvärr gå litet tid, och det är inte alltid så bra. Jag har uppenbarligen, som jag sade, tolkat statsrådets uttalande rätt, och jag räknar med att det verkar välgörande på dem ute i landet som har hand om de här frågorna så att de får en viss ledning av det. Detta var också närmast min avsikt med interpellationen.

Med detta anförande, under vilket herr tredje vice talmannen övertog ledningen av kammarens förhandlingar, var överläggningen slutad.

§ 19 Ang. säkerheten vid transport av fenol eller liknande varor

Herr kommunikationsministern NORLING erhöll ordet för att besvara herr *Löfgrens* (fp) den 25 februari framställda interpellation, nr 32, till herr jordbruksministern, och anförde:

Onsdagen den
8 mars 1972

*Ang. säkerheten vid
transport av fenol
eller liknande varor*

Herr talman! Herr Löfgren har frågat jordbruksministern *dels* om det i Sverige förekommer transporter av fenol eller motsvarande farliga varor på liknande sätt som vid den aktuella transporten i Danmark, *dels*, om så är fallet, om statsrådet anser att gällande säkerhetsföreskrifter är tillfredsställande för att undvika risker för skadeverkningar av det slag som den i Danmark timade olyckan visar, *dels* – för det fall nu gällande säkerhetsföreskrifter ej är tillfredsställande – om statsrådet är beredd att föreslå sådana ändrade bestämmelser för de farliga transporterna att riskerna för skadeverkningar elimineras. Frågorna har överlämnats till mig för besvarande.

Fenoltransporter på väg förekommer i vårt land i viss utsträckning, exempelvis från Göteborg till industrier i Perstorp och Höganäs. Den övervägande delen av sådana transporter sker dock i cisternvagnar på järnväg.

Enligt gift- och bekämpningsmedelsförordningarna skall hälsofarliga varor och bekämpningsmedel hanteras så att riskerna i möjlig mån begränsas. Vidare skall transport av hälsofarliga varor och bekämpningsmedel ske under förhållanden som med hänsyn till varans eller bekämpningsmedlets beskaffenhet kan anses fullt betryggande. Giftnämnden har lämnat vissa anvisningar beträffande emballage och åtgärder vid läckage m. m.

Den statliga utredningen om transport av farligt gods på väg har i ett betänkande som överlämnades förra året föreslagit att Sverige skall ansluta sig till den europeiska överenskommelsen om internationell transport av farligt gods på väg (ADR), varigenom betydligt strängare säkerhetsföreskrifter än för närvarande skulle komma att gälla för de internationella vägtransporter av farligt gods som berör svenskt område. Detta förslag har enhälligt tillstyrkts vid remissbehandlingen.

Utredningen har därefter inriktat sitt arbete på de nationella transporterna. Syftet är härvidlag att komma fram med förslag till bestämmelser och åtgärder för att åstadkomma en komplettering och en kraftig skärpning av gällande säkerhetsföreskrifter när det gäller inrikes vägtransport av alla slags hälso- och miljöfarliga ämnen, inklusive fenol, och en mer effektiv kontroll av att dessa föreskrifter följs.

Sedan även detta betänkande framlagts och remissbehandlats avser regeringen att så snart som möjligt underställa riksdagen frågan om den fortsatta regleringen av såväl internationell som inrikes vägtransport av farligt gods.

Herr LÖFGREN (fp):

Herr talman! Jag tackar kommunikationsministern för svaret på min interpellation. Det fastslås ju tydligt att vi också på vägar i Sverige har transporter av det slag som förekom i Danmark i samband med olyckan, även om den övervägande delen av sådana transporter sker i cisternvagnar på järnväg.

Den andra frågan som jag ställde har kommunikationsministern besvarat på ett sådant sätt att jag anser mig med all rätt kunna tolka hans uppfattning så att de bestämmelser som för närvarande finns för dylika transporter inte kan anses vara tillfredsställande. Då är frågan vad som kan göras för att få bättre säkerhet på detta område.

De betydande problemen angående transport av giftiga och andra farliga varor har ju varit föremål för internationell uppmärksamhet, och det har även träffats särskilda överenskommelser. I statsrådets svar nämns överenskommelsen ADR om internationella transporter av farligt gods. Enligt vad jag inhämtat har en sådan överenskommelse träffats redan 1957, och flera europeiska länder anslöt sig till denna konvention redan vid det tillfället, men Sverige har inte anslutit sig. Den utredning som tillsattes av Kungl. Maj:t 1964 har efter dessa år presenterat ett betänkande 1971, där man föreslår att Sverige skall ansluta sig till denna internationella överenskommelse. Men nu håller man på och utreder hur man skall förfara med tillämpningen av dessa bestämmelser för transporter inom landet.

Då blir frågan: Hur lång tid skall det dröja? 1957 anslöt sig en hel del europeiska stater till en överenskommelse, 1964 tillsatte Kungl. Maj:t här i Sverige en utredning, 1971 kom ett betänkande där det föreslås att Sverige skall ansluta sig till denna internationella överenskommelse och nu sysslar man med tillämpningsföreskrifter beträffande de förhållanden som skall gälla för transporter inom Sverige.

Det är alldeles självklart att jag under sådana förhållanden ställer frågan, om statsrådet möjligen kan säga hur lång tid det ytterligare kommer att dröja, innan utredningen lägger fram ett sådant förslag att statsrådet, efter den remissbehandling som här har omnämnts, kan förelägga riksdagen förslag till en förbättring av förhållandena.

Man frågar sig vidare om det inte hade funnits anledning att i avvaktan på dessa nya bestämmelser utfärda några provisoriska säkerhetsföreskrifter för transporter. Man kunde möjligen tänka sig att landsvägstransporter av detta slag skedde under viss eskort. Om det förekommit något sådant i Danmark hade väl den olycka som där inträffade aldrig hänt. Och även om man kan säga att det var maximal otur som orsakade olyckan i Danmark, så har ju de väldiga skadeverkningarna av olyckan upprört många människor och gjort att vi med stor oro ser på riskerna för att det änyo skulle kunna inträffa en sådan här olycka.

Jag vill alltså gärna fråga kommunikationsministern, om det inte finns anledning att vidta några - i varje fall provisoriska - åtgärder i avvaktan på mera definitiva åtgärder.

Herr kommunikationsministern NORLING:

Herr talman! Det är väl en överloppsgärning att säga att jag tillmäter interpellantens frågor en mycket, mycket stor betydelse. Jag kan emellertid understryka detta genom att tala om, att jag redan i slutet av januari i år, just med anledning av den danska olyckan, hade en omedelbar överläggning med ordföranden i utredningen hos oss angående befordran av farligt gods på väg. Och jag ställde samma fråga till utredningens ordförande i januari som herr Löfgren här ställer till mig om när utredningen kan tänkas komma med sitt förslag. Jag fick då det svar som jag nu kan lämna, nämligen att redan under maj i år lägger utredningen fram förslag till organisatoriska och författningsmässiga åtgärder inom sitt arbetsområde. De förslagen avser, som jag nämnde i mitt interpellations svar till herr Löfgren, att "åstadkomma en komplette-

Onsdagen den
8 mars 1972

*Ang. säkerheten vid
transport av fenol
eller liknande varor*

ring och en kraftig skärpning av gällande säkerhetsföreskrifter när det gäller inrikes vägtransport av alla slags hälso- och miljöfarliga ämnen”.

Utöver detta – det är alltså förslag som vi får i maj – har jag som en alldeles extra och som jag tycker helt naturlig åtgärd hos den danska regeringen hemställt att få ta del av den utredning som görs med anledning av olyckan i Danmark, för att kunna lägga det materialet som en komplettering till allt det egna materialet hos oss.

Jag vill också påpeka att förekomsten av en svensk översättning av de omfattande tekniska och säkerhetsmässiga föreskrifterna i ADR, som genom den tidigare nämnda utredningens försorg publicerades förra året, säkerligen på sitt sätt har bidragit till att klargöra vilka säkerhetskrav som framgent kan komma att ställas och därigenom även medverkat till säkrare transporter.

Får jag sedan, utöver det som herr Löfgren och jag här har diskuterat, säga att problemet att begränsa risken för haverier och deras skadeverkningar ändå inte bara är en lagstiftningsfråga. Det är också i hög grad en fråga om information och utbildning. Det gäller bl. a. att förmå industrier och transportföretag att inse sitt ansvar och få dem att följa föreskrifter, vilkas efterlevnad ofta kan uppfattas som tidsödande, besvärlig och ekonomiskt betungande för dem som skall tillämpa bestämmelserna men vilkas slutresultat ändå kan vara större säkerhet vid transporterna.

Herr LÖFGREN (fp):

Herr talman! Jag är givetvis mycket tacksam för att kommunikationsministern nu kunde komplettera sitt svar med uppgiften att den tillsatta utredningen kommer att framlägga sitt kompletterande betänkande så pass snabbt.

Jag tyder också kommunikationsministerns uppgifter i övrigt så, att han med stort intresse följer dessa frågor och verkligen så snart som möjligt vill åstadkomma förbättrade förhållanden inom detta område av riskabla transporter. Jag tackar på förhand för att jag kan räkna med att kommunikationsministern kommer att handla så snabbt som det någonsin är möjligt.

Herr HALLGREN (vpk):

Herr talman! Jag har begärt ordet därför att vi har motionerat i denna fråga och bl. a. tagit upp säkerhetsfrågorna i punkten 5 av slutklämman i motionen 1211.

Det är med glädje som jag har tagit del av kommunikationsministerns svar på den framställda interpellationen och kunnat konstatera att Sverige skall ansluta sig till ADR liksom att regeringen kommer att utfärda skärpta bestämmelser för nationella transporter. Det är också tillfredsställande att förslag i dessa stycken kommer att framläggas så snabbt som i maj månad i år.

Men sedan vill jag beröra den fråga som kommunikationsministern var inne på, nämligen transportföretagens ansvar. Där är den stora svårigheten just den struktur som godstransporten på landsvägarna har här i landet. Vi har nämligen en rik flora av olika transportföretag, från enbilsåkare och företag med fem sex bilar och verkligt stora företag. Det

finns faktiskt företag som endast arbetar med vinstintresset för ögonen och ifrågasätter om det över huvud taget behövs några säkerhetsbestämmelser. Vi har diskuterat detta tidigare. Ja, företagen går t. o. m. så långt att man ändrar dreven i bilarnas växellådor för att få chaufförerna att köra fortare och lura dem att tro att de inte kör fortare än lagen medger. Då förstår vi vilken anvarskänsla man har i sådana företag.

Vi har också konstaterat – jag har erfarit det av rapporter till Svenska transportarbetareförbundet – att chaufförerna ibland hotas med avsked, om de inte överträder gällande lagbestämmelser. Chaufförer har förklarat att de kör så länge som lagen föreskriver och att de sedan måste göra uppehåll och övernatta för att utföra transporten lagenligt. Men då har de ställts inför hotet: Om inte du vill köra, så tar vi en annan chaufför. Därmed har de tvingats till lagöverträdelser.

Ett annat problem är de s. k. enbilsföretagen. När det gäller dem spelar det nästan ingen roll vad vi har för bestämmelser; där körs det så länge det går. Man bestämmer själv – man äger bilen och kör den själv – där chansas det vilt. Åker man fast så betalas böterna för överträdelserna, åker man inte fast så är allt gott och väl. Får vi rigorösa bestämmelser om transporter av farligt gods, hur skall vi då förmå dessa enbilsåkare att följa dem? Det är nästan omöjligt att få till stånd en så effektiv bevakning av efterlevnaden att man kan fånga upp alla överträdelser – kommunikationsministern känner mycket väl till förhållandena; Transport har vid flerfaldiga tillfällen påtalat dem.

Det behövs en väsentlig förändring av strukturen på företagarsidan för att få till stånd en bättre efterlevnad av bestämmelserna, vare sig de nu blir skärpta eller ej. Man måste helt enkelt rensa bort den form av små företag som finns; enbilsföretagen måste försvinna. Dessutom måste man få fram andra arbetsformer för chaufförerna, speciellt när det gäller transporter av farligt gods. Chaufförerna kör på ackord. Man vet ju själv hur det är: det tubbar många till överträdelser i onödan. Här borde transportörerna betala vad det kostar, en riktig lön så att chaufförerna inte behövde tänka på sin förtjänst utan kunna köra lugnt och sansat och sätta säkerheten i första rummet. Därmed skulle man komma ifrån många av olyckorna i trafiken. Jag vill inte förorda att alla lastbils- och långtradarchaufförer här i landet skall få månadslön t. ex. lagstiftningsvägen – det tror jag inte är genomförbart nu – men jag tror att detta kan vara en tankeställare för kommunikationsministern, som borde överväga saken, speciellt när det gäller transporterna av farligt gods.

Eftersom det nu kan påvisas att enbilsåkarna inte har så stort intresse av att följa säkerhetsbestämmelserna, oavsett vilka de blir, vill jag ta upp frågan om garantier från företagets sida dels för att man har perfekta fordon, dels för att man följer de bestämmelser som finns och dels för att man avlönar chaufförerna efter helt andra principer, så att de kan köra under betryggande omständigheter. Då tror jag att man har större nytta av skärpta bestämmelser.

Herr kommunikationsministern NORLING:

Herr talman! Jag har inget att tillägga till herr Löfgren. Däremot vill jag till herr Hallgren säga att de frågor han tar upp med anledning av mitt

Onsdagen den
8 mars 1972

*Ang. säkerheten vid
transport av fenol
eller liknande varor*

interpellationssvar till herr Löfgren i sina huvuddrag hör hemma inom ett ämnesområde som riksdagen ganska snart kommer att få diskutera, nämligen den proposition som är signalerad med utgångspunkt i den utredning som hade och har namnet Utredningen rörande företagsstrukturen inom den yrkesmässiga vägtrafiken. När denna proposition kommer tror jag att herr Hallgren och jag och gärna fler får anledning att närmare gå in i diskussion om dessa frågor, som i sig är mycket viktiga och som naturligtvis kan sägas ha ett samband med frågor om transporter över huvud taget, även kanske med den fråga vi nu diskuterar. Men vi får anledning att återkomma till det.

Herr LÖFGREN (fp):

Herr talman! Jag vill bara helt kort kommentera något av vad herr Hallgren sade.

Han anser sig kunna påstå att företagare inom transportväsendet tubbar sina anställda till att bli lagöverträdare. Det är givetvis en mycket allvarlig beskyllning, och jag vet inte om herr Hallgren verkligen har belägg för sina uppgifter.

Hur det än förhåller sig med den saken finns på detta område lagbestämmelser som gör det möjligt att beivra och bestraffa sådana brott. Diskussionen i dag föranleds av att vi saknar lagbestämmelser för att klara säkerheten vid de nu aktuella transporterna.

De beskyllningar som herr Hallgren slungade fram får givetvis stå för hans räkning, men jag har velat säga att den kår, mot vilken dessa beskyllningar riktades, inte borde behandlas på det sättet.

Herr HALLGREN (vpk):

Herr talman! Det vore mig främmande att säga någonting som jag inte har täckning för. Jag sade ju bl. a. att vi tagit del av rapporter till avdelningar inom Transportarbetareförbundet, vari medlemmar har meddelat att de hotats med avsked om de inte utför körning enligt order, vilket inneburit lagöverträdelser.

Vi har ju här behandlat ett ärende, som föranleddes av att Transportarbetareförbundets styrelse påtalat för kommunikationsministern att ett företag utan förarens vetskap ändrade drevet i växellådan, så att färdskrivaren kom att visa felaktiga uppgifter och därmed också hastighetsmätaren. På det sättet kom chauffören omedvetet att överträda lagen. Men medvetet måste det väl ha varit från företagets sida.

Det är den låga moralen hos företagen – speciellt de mindre och medelstora – som jag anser det vara väsentligt att komma åt. Jag tror att företag som exempelvis Svelast aldrig skulle komma på tanken att manipulera på det sättet. Men vi har bevis för att sådant har förekommit, och jag tror att det finns fler i denna kammare som känner till detta förhållande.

Herr LÖFGREN (fp):

Herr talman! Om det är riktigt som herr Hallgren säger, att ni har bevis för detta, och om ert förbund vill slå vakt kring rejäla bestämmelser och efterlevnaden av dessa, har ni då beivrat dessa saker och fört dem till

åtal? Jag vill inte att någon företagare skall skonas och skyddas, om han tubbar till olagligheter. Men det är väl den som lämnar sådana uppgifter som bör bevisa att de är riktiga och se till att saken förs till åtal, så att man kan åstadkomma rättelse enligt gällande svensk lag.

Herr HALLGREN (vpk):

Herr talman! Jag vill bara upplysa om att åtal förekommit. Det är väl heller inte obekant – det upplyste bl. a. kommunikationsministern om – att Transportarbetareförbundet när det gällde fallet med manipulation i växellådan tillskrevit kommunikationsministern. Det finns nämligen inga lagbestämmelser som förbjuder att man ändrar ett drev i en växellåda, så att färdskrivaren visar fel.

Dessutom är bestämmelserna över huvud taget på detta område så vaga att det är mycket lätt att komma undan. Vi behöver en omstrukturering av hela landtransportväsendet för att det skall bli ordning. Jag tror inte att man kan lösa dessa frågor förrän chaufförerna slipper ifrån ackordshetsen och får möjlighet att arbeta under lugna och betryggande omständigheter, där det inte förekommer sådana här manipulationer. Det är min bestämda uppfattning.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 20 Ang. den privata bilförarutbildningen

Herr kommunikationsministern NORLING erhöll ordet för att besvara herr *Polstams* (c) den 17 februari framställda interpellation, nr 64, och anförde:

Herr talman! Herr Polstam har frågat mig om jag anser att den privata bilförarutbildningen motsvarar de högt ställda kraven på körkortsutbildning vid trafikskola och om det är ett trafiksäkerhetsintresse att statens trafiksäkerhetsverk främjar den privata bilförarutbildningen genom att tillhandahålla ett "paket" för nämnda utbildning.

Frågan om privat förarutbildning – dvs. utbildning under ledning av privatperson som inte är lärare vid trafikskola – har övervägts vid flera tillfällen. Bland skälen för den privata förarutbildningen har återopats hänsynen till glesbygdens befolkning, som i de flesta fall skulle åsamkas höga kostnader och en besvärande tidspillan för att skaffa körkort, om obligatorisk trafikskoleutbildning skulle gälla som villkor för förarprov.

Detta var bl. a. anledningen till att Kungl. Maj:t i propositionen 55 år 1967 uttalade att förbud mot privat förarutbildning inte för närvarande bör uppställas. Uttalandet godtogs av 1967 års riksdag. Motionsvis framförda förslag om sådant förbud har avvisats av 1968 och 1969 års riksdagar.

I anslutning till propositionen 55 år 1967 uttalade sig statsmakterna för vissa riktlinjer beträffande förarutbildning och förarprov som innebär bl. a. följande: Fastställda kursplaner, anvisningar och kursböcker skall göras lättillgängliga för envar. Utbildningskort skall föras för varje elev oavsett om utbildning sker i trafikskola eller ej. Utformningen av detta

Onsdagen den
8 mars 1972

*Ang. den privata
bilförarutbildningen*

skall vara sådan att vederbörande utbildare tvingas intyga att kursplanens olika moment genomgåtts och behärskas av körkortssökanden. Prövningen av privatutbildade aspiranter skall vidare ske med beaktande av att denna utbildningsform likväl i vissa hänseenden inte kan väntas ge samma kunskap och färdighet som undervisning i trafikskola. Såväl det muntliga förhöret som körprovet skall vara mera ingående då privatutbildad aspirant provas.

Om man inte kan förbjuda privat förarutbildning — och jag anser det skäl som anförts häremot alltjämt bärande — är det angeläget att denna utbildning och proven med de privatutbildade sker enligt de uppdragna riktlinjerna. Härigenom kan man säkerställa att den privata förarutbildningen motsvarar de krav som uppställts.

Att trafiksäkerhetsverket tillhandahåller ett "paket" för den privata förarutbildningen ser jag som ett naturligt led i verkets arbete på att skapa betingelser för en privat förarutbildning enligt statsmakernas riktlinjer. Utöver verkets kursplan för förarutbildning samt vissa metodanvisningar innehåller "paketet" information om de krav som gäller för läraren samt uppgifter om bestämmelser som gäller för övningskörning och om hur övningsfordonet bör vara utrustat. Vidare ingår i "paketet" utbildningskort för anteckning om utbildningens förlopp samt skylt för utmärkning av bilen när övningskörning pågår.

Trafiksäkerhetsverkets tillhandahållande av "paketet" är självklart inte ett uttryck för någon önskan att uppmuntra till ökad privat förarutbildning.

Herr POLSTAM (c):

Herr talman! Jag vill tacka kommunikationsministern för svaret på min interpellation. Jag vill också be om överseende, då jag kanske blir litet mångordig.

De ungas andel av trafikolyckorna med dödlig utgång eller personskada är omvitnad och även dokumenterad. Numera avläggs körkortsprov i så nära anslutning till körkortsåldern som möjligt, vilket medför att nästan alla bilförardebutanter återfinns i åldrarna 18—25 år.

Ett elementärt krav för ökad säkerhet i denna utsatta åldersgrupp är inte bara ett godkänt körkortsprov, som av praktiska skäl inte kan bli särskilt omfattande, utan en bakomliggande gedigen utbildning, som bilförardebutanten kan falla tillbaka på i de situationer vederbörande kommer att möta som bilförare.

Samhället har vidtagit betydelsefulla och kostnadskrävande åtgärder för att kontrollera bilförarutbildningen och ge den ett allsidigt innehåll. För att driva trafikskola krävs särskilt tillstånd, och trafikskolornas personal skall ha särskild behörighet. Lärarpersonalen vid trafikskolorna utbildas numera i samhällets regi, och läroböcker som används i denna utbildning skall vara godkända av tillsynsmyndigheten, statens trafiksäkerhetsverk.

De övningsbilar som av trafikskolorna används vid utbildningen skall vara utrustade på särskilt sätt, bl. a. med dubbelkommando, så att läraren alltid skall kunna bromsa fordonet och frikoppla motorn. Liknande *tvingande regler* finns inte för bilar som används för privat övningskör-

ning; det finns endast *rekommendationer* om hur fordonet skall vara utrustat. Den allra vanligaste svenska personbilen har dessutom handbromsen "på fel sida", dvs. till vänster om förarsätet, där en lärare inte kan nå den i en kritisk situation.

Den 1 december 1970 fastställde statens trafiksäkerhetsverk "Kursplan för förarutbildning — personbil/lätt lastbil". I den skärptes fordringarna på utbildningens omfattning och kvalitet, vilket också medförde ökade krav på trafikskolornas personal.

I bjärt kontrast till detta står privatutbildningen. Bilförarutredningen anförde i sitt betänkande år 1965, att den mot bakgrund av vad den anfört med större fog än tidigare skulle kunna driva tesen om förbud mot all privat förarutbildning. Detta hade varit logiskt och konsekvent för att härigenom ge samhället kontroll av *all* bilförarutbildning. Emellertid drog utredningen inte denna slutsats utan föredrog ett bibehållande av den privata utbildningen.

Inledningen till anvisningarna för privat körkortsutbildning har fått ett innehåll som måhända återger de bakomliggande intentionerna för ett bibehållande av den privata förarutbildningen, men den ger knappast några uttryck för allvaret med och målsättningen för utbildningen.

Bilförarutredningen tillmätte förslaget om vidgad trafikundervisning i de allmänna skolorna en väsentlig betydelse i trafikutbildningen. Ett genomförande av förslaget innebär att varje elev får en trafikutbildning som i princip motsvarar den som kommer att krävas vid teoriprov för förarkompetens.

Eftersom bilförarutredningen själv ansåg sig med större fog än tidigare utredningar ha kunnat föreslå förbud mot privat förarutbildning måste dess kompletterande utbildningsförslag tillmätas största vikt.

Förslaget om trafikutbildningen i skolan har ännu inte genomförts, varför själva grunden för bilförarutredningens förslag om privat bilförarutbildning synes ha fallit. De privatutbildade förarna kan inte på annat sätt än genom privatutbildaren och litteraturen inhämta de teoretiska kunskaperna.

I proposition nr 55 år 1967 anförde dåvarande kommunikationsministern, liksom statsrådet Norling nu i svaret, att privatutbildningen inte kan väntas ge samma kunskap och färdighet som undervisning i trafikskola, varför prövningen av privatutbildade aspiranter skall ske med beaktande härav. Tyvärr är det bara att konstatera att detta inte medhinns, i varje fall inte överallt.

Det hade varit helt i linje med samhällets strävanden att skapa större trafiksäkerhet, om trafiksäkerhetsverket i ett inledande kapitel i anvisningarna hade framhållit förarutbildningens betydelse ur trafiksäkerhets-synpunkt, vikten av att läraren själv är förtrogen med utbildningens teoretiska innehåll och av att vara en bra pedagog. Nu begränsar sig trafiksäkerhetsverket till att framhålla att läraren måste ha fyllt 21 år och ha haft svenskt körkort i minst tre år — detta är alltså enligt vägtrafikförordningen. Läraren måste också ha vana och skicklighet i fråga om körning med det slag av fordon, som körningen avser. Här talas endast om körskicklighet, men ingenting om teoretiska kunskaper. Ändå sade dåvarande kommunikationsministern i propositionen av år 1967, att

*Ang. den privata
bilförarutbildningen*

det är av väsentlig betydelse att tillse att även den privata förarutbildningen inte koncentreras till bara det praktiska handhavandet av fordonet utan även omfattar de bl. a. från trafiksäkerhetssynpunkt viktiga teoretiska kunskaperna.

Med det här 20-kronorspaketet följer också, såsom statsrådet nämnde i svaret, "Anmälan till förarprov" på vilket är påtecknat "Utbildningsbevis". Där skall läraren intyga att samtliga utbildningsmoment genomgått och behärskas av sökanden. För mig förefaller det närmast otroligt, utom i sällsynta undantagsfall, att en för uppgiften inte särskilt utbildad person skall kunna underteckna ett sådant intyg eller bevis.

I interpellationen ifrågasätter jag, om man inte främjar den privata bilförarutbildningen genom att tillhandahålla det här 20-kronorspaketet. Glädjande nog svarar kommunikationsministern, att Trafiksäkerhetsverkets avsikt självklart inte har varit en önskan att uppmuntra till privat förarutbildning. Jag vill också gärna tro, att avsikten har varit att på något sätt hjälpa och leda dem som privat utbildar körkortsaspiranter.

Trots detta kan det ändå förväntas, att initiativet leder till en icke önskad ökning av den privata utbildningen. Den är av allt att döma som regel så underlägsen samhällets utbildningskrav på bilförarna, att det kan anses vara en från trafiksäkerhetssynpunkt negativ åtgärd som man nu har vidtagit. Det kan givetvis också ifrågasättas, om det är särskilt lämpligt att en statlig myndighet, som skall utöva tillsyn över den yrkesmässiga utbildningen av bilförare, pröva tillstånd att bedriva trafikskola och meddela behörighet för personalen samt godkänna läromedel, på sätt som nu skett engagerar sig i försäljningsverksamhet, som direkt kan motverka strävandena att höja kvaliteten på bilförarutbildningen.

Uppfattningen att privatutbildningen borde bibehållas av hänsyn till glesbygdens befolkning grundar sig på felaktiga förutsättningar. Statens pris- och kartellnämnd har i sin utredning om trafikskolorna år 1969 framhållit, att det är relativt sett vanligare, att man utnyttjar möjligheterna att avlägga körkortsprov som privatist i storstäderna än vad fallet är i övriga delar av landet. Nära 40 procent av antalet prov har avlagts i de tre storstadsområdena, och Stockholm ensamt svarar för 30 procent. Om det vore enbart för att hjälpa glesbygdens befolkning, då skulle problemet trots allt inte vara riktigt så stort. Systemet utnyttjas i stället av den bilburna ungdomen i större städer och tätorter och främst bland sådana som inte kan erhålla lämplighetsintyg eller som har fått negativa sådana. Det är en form av maskerad olovlig körning, och den sker dessutom i vissa fall i alltför gamla och slitna bilar.

Rikspolischefen har tagit upp det här problemet dels 1969 vid NTF:s årsmöte och dels vid en kurs hösten 1970. Jag ber att få citera 1969 års uttalande: "Vidare är kanske tiden snart inne att ta upp till övervägande, om det inte är dags att förbjuda den privata övningskörningen och föreskriva att förarprov inte får avläggas med mindre sökanden företer bevis om att han genomgått utbildning i godkänd trafikskola."

År 1970 sade rikspolischefen: "Den privata körskoleutbildningen måste stoppas. Det gäller också att gallra bättre bland våra körkortsinnehavare. Speciellt bland dem som förorsakar olyckor. Det allra nyaste

inom körskoleutbildningen är som bekant, att den mer eller mindre skall ske privat. Det bör absolut förbjudas, och i de fall där man skulle kunna länka sig att tillåta privat utbildning, skulle man fordra att bilarna hade samma utrustning som en körskolebil.”

Slutligen, herr talman! Under 20-årsperioden 1948–1968 har underkännandeprocenten i fråga om de *trafikskoleutbildade* varierat från högst 24 procent år 1949 till lägst 14 procent 1964 och 1965. Motsvarande andel underkända för de *privatutbildade* har under samma tid varierat mellan 50 procent år 1953 och lägst 28 procent år 1967. Vid inget tillfälle under perioden har således underkännandeprocenten för de trafikskoleutbildade varit lika hög som de lägsta underkännandeprocenten för de privatutbildade.

Herr kommunikationsministern NORLING:

Herr talman! Jag skall mycket kort svara herr Polstam. Såvitt jag vet har varken han eller jag någon bärande statistik över att de privatutbildade bilförarna skulle ha förorsakat fler missöden eller olyckor i trafiken än de förare som haft förmånen att ha fått gå i en trafikskola.

Herr Polstam talar om maskerad olovlig körning. Det är klart att man kan kasta ur sig ett sådant påstående om man vill. Det finns nog anledning att bemöta ett sådant påstående med att säga att det i det här landet som är långt geografiskt sett och ganska glest bebyggt och bebott åtminstone i de norra delarna fortfarande finns och kommer att finnas många människor som vill ta körkort. Det är inte svårt att förstå att den som har 10, 15, kanske 20 mil till närmaste trafikskola får kostnader för att skaffa körkort som flera gånger överstiger dem som vi som bor mer centralt och bekvämt ur den här synpunkten får.

I motsats till herr Polstam anser jag att man inte skall nonchalera och negligera dessa människors situation. När vi skall hjälpa och stödja människor som bor isolerat eller i glesbygder är det ofta lätt att säga att vi får lov att strunta i dem – de kan inte vara så många – och det får de finna sig i. Vi måste i stället tänka mer på andra ting.

Herr Polstam talar hela tiden om utbildningskraven, utbildningskvaliteten, om riskerna osv. av att på det här sättet, som man mellan raderna förstår att herr Polstam menar, släppa ut halvfärdiga körkortsinnehavare i trafiken. Själv tar jag inte så lätt på den sidan av saken. Jag menar att de människor, som skall ta körkort och inte har någon möjlighet att klara detta ekonomiskt om de inte får en vettig privatutbildning, får också finna sig i, som jag sade i mitt svar till herr Polstam, att de får ett svårare slutprov än andra. Det provet skall bygga på att de inte har haft yrkeslärmässig utbildning. Det måste såvitt jag förstår innebära att de under den privata utbildningen, om de menar allvar med sitt körkortsökande, verkligen också måste ha haft de ambitioner som är nödvändiga om förutsättningarna är litet sämre jämfört med om man får gå den bekväma och vanliga vägen till någonting som man är ute efter att förvärva.

Jag tror således inte att det är riktigt att på det här sättet försöka beskära de människors möjligheter som vi fortsättningsvis behöver hjälpa. Jag tror inte heller att vi skall dra alltför snabba växlar på att de som tar

Onsdagen den
8 mars 1972

*Om prissänkning
på flyglinjerna till
Gotland*

körkort utan att ha gått i trafikskola skulle vara några speciella olycksbarn i trafiken. Jag tror tvärtom, höll jag på att säga, att de när det gäller körskicklighet mycket väl kan konkurrera med oss andra som har haft förmånen – jag säger förmånen – att kunna ta körkort efter en mer normal utbildning.

Herr POLSTAM (c):

Herr talman! Jag tror innerst inne att det kanske inte skiljer så mycket mellan kommunikationsministerns och min uppfattning.

Jag förstår mycket väl problemen för dem som bor i Norrlands glesbygder och har långt till närmaste trafikskola. Jag förstår också rättvisekravet, men det är väl å andra sidan också ett rättvisekrav att den som skall avlägga körkortsprov har fått en riktig utbildning, inte bara för sin egen skull utan också med hänsyn till alla andra trafikanter i samhället.

Det är nog alldeles riktigt att det inte finns någon bärande statistik som säger att de som har lärt sig köra bil privat är några speciella olyckskorpar. Däremot har det sagts att det lär finnas bevis för detta, men jag har inte sett dem.

Det är alldeles riktigt, som kommunikationsministern misstänkte, att jag anser att dessa förare inte är färdiga. Jag menar att de släpps ut halvfärdiga i trafiken. Vad som kanske är det allra värsta är om de inte får den rätta läraren, som har det riktiga omdömet och kan inpränta hur viktigt det är att verkligen ta hänsyn i trafiken. Jag tror det är betydligt viktigare än om vederbörande till hundra procent kan manövrera fordonet.

De här svårare proven, som kommunikationsministern talar om, är enligt vad jag kan förstå föreskrivna, men de som jag talat med säger i varje fall att tiden är så knapp att den här kategorin genomgår samma prov som övriga körkortsaspiranter. Ytterligare tid hinner man inte ägna åt dem. Det är möjligt att detta är fel, men det är i varje fall den information som jag har fått.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 21 Om prissänkning på flyglinjerna till Gotland

Herr kommunikationsministern NORLING erhöll ordet för att besvara herr *Gustafssons* i Stenkyrka (c) den 2 mars framställda interpellation, nr 78, och anförde:

Herr talman! Herr Gustafsson i Stenkyrka har frågat om jag *dels* är beredd medverka till åtgärder i kostnadssänkande syfte för flygtrafiken till och från Gotland, *dels* avser att vidtaga åtgärder för omprövning av Linjeflygs nya taxesättning på Visbylinjerna.

Herr Gustafssons fråga får ses mot bakgrund av den taxeändring som trädde i kraft den 7 februari 1972. Linjeflygs flygbiljettpriser höjdes då med 12 kronor per enkel resa på det stora flertalet linjer.

Genom beslut den 2 mars 1972 har luftfartsverket – efter framställ-

ning av Linjeflyg – godkänt nya priser på Visbylinjerna med giltighet fr. o. m. den 1 april 1972. De nya priserna innebär att för på Gotland mantalsskrivna personer införs ett specialpris om 184 kronor tur och retur för resa från Visby till Stockholm, Norrköping och Kalmar. För resa Visby–Stockholm innebär detta samma pris som gällde före den 7 februari i år. För resor till Norrköping eller Kalmar innebär prissättningen en sänkning med sex kronor.

Nr 36

Onsdagen den
8 mars 1972

---

*Om prissänkning
på flyglinjerna till
Gotland*

Herr GUSTAFSSON i Stenkyrka (c):

Herr talman! Jag ber att få tacka kommunikationsministern för det snabba svaret men framför allt för den snabba handläggningen av ärendet och för den positiva innebörd som svaret har. Det vittnar om kommunikationsministerns intresse för de gotländska kommunikationsproblemen, som vi ju för resten tidigare har fått belägg för i form av den proposition om transportstöd till färjetrafiken som bifölls av riksdagen under fjolåret.

Det skulle egentligen därmed kunna vara nog sagt, men jag vill ändå gärna begagna tillfället att göra några reflexioner, både omkring frågorna som ställdes och omkring svaret.

Gotlands situation när det gäller sysselsättning, löne- och inkomstläge, skatteunderlag m. m. är bekymmersam. Näringsliv och service måste utvecklas om Gotland skall klara situationen i denna strukturosvandlingens tid. Kommunikationernas betydelse i dessa sammanhang är stor. Och speciellt för Gotland är goda flygförbindelser till rimliga priser av stor vikt. Det talas ibland om folkflyg – gotlänningarna, som saknar alternativa resealternativ i form av järnvägs- eller landsvägsförbindelser, är verkligen i behov av ett flyg som skulle kunna täckas av detta begrepp. Behovet avspeglar sig också däri att Gotland har ett bredare underlag av resenärer än andra landsdelar har. Flyget utnyttjas i stor utsträckning av ungdomar som studerar i skolor som inte finns att tillgå på Gotland, värnpliktiga förlagda till ön som vill besöka sina hemorter, deltagare i idrottsutbyten, pensionärer som vill besöka utflyttade anhöriga, sjuka som hänvisas till regionsjukvården, som vi har förlagd till Stockholm, samt givetvis av företrädare för institutioner och näringsliv som måste upprätthålla och utvidga kontakterna med övriga delar av landet. Många av dessa resor är rabatterade, och det var inte minst därför den nya prissättning som infördes den 7 februari drabbade så hårt.

Denna prishöjning vittnar om att någonting tydligen inte fungerar tillfredsställande. Man glömde bort gotlänningarna i hanteringen mellan Linjeflyg och luftfartsverket. Och ur regionalpolitisk synpunkt måste den högra handen veta vad den vänstra gör. Det kan inte anses tillfredsställande att de lättnader på persontrafikens område, som genom kommunikationsministerns försorg trädde i kraft den 1 februari vad det gäller färjetrafiken, faktiskt genom beslut på verksnivå riskerade att mer än konsumeras av de höjda flygpriser som trädde i kraft den 7 februari. Nu har detta rättats till, och prishöjningens verkan kommer att i det närmaste försvinna fr. o. m. den 1 april för på Gotland mantalsskrivna personer.

Detta återställande av det prisläge som rådde före den 7 februari får emellertid betalas av de resande från fastlandssidan. En fråga som måste följas med uppmärksamhet framöver är vilken inverkan detta kan ha på

Onsdagen den
8 mars 1972

*Om prissänkning
på flyglinjerna till
Gotland*

turismen, vilken ju får betraktas som en näringsgren för Gotlands del.

På litet längre sikt kommer i dessa sammanhang in den utredning av taxsystemet som nu pågår genom Linjeflygs försorg. Enligt uttalande i tidningspressen den 4 februari har Linjeflygs VD Arne Wickberg uttalat att denna utredning syftar till en grundlig översyn av taxestrukturen. Man vill också se om det går att genomföra relativt lägre taxor på de långa sträckorna. Detta är givetvis lovvärt och fullt i linje med de regionalpolitiska strävanden vi har i denna fråga. Men om man å ena sidan säger att full kostnadstäckning måste finnas för företaget i enlighet med 1963 års trafikbeslut och å andra sidan att man vill sänka priserna på de långa sträckorna, uppstår givetvis frågan: Vem skall betala?

Gotlandstrafiken omfattar mer än en fjärdedel av Linjeflygs hela trafik. Jag vill begagna tillfället att till kommunikationsministern framföra den förhoppningen att det väl inte är på den delen man tänker balansera Linjeflygs ekonomi.

Jag vill också framföra en synpunkt på litet längre sikt. Man kommer därvidlag in på vilka möjligheter som föreligger att sänka kostnaderna. Det gäller t. ex. en sådan fråga som införandet av den nya flygplanstyp som Linjeflyg har begärt att få använda. Jag vill säga att vi från gotländskt håll verkligen hoppas att Linjeflyg får det begärda tillståndet.

Här kommer också in en annan och mycket brännbar fråga, nämligen om Bromma i fortsättningen skall få användas för inrikesflyget. Handelskammaren på Gotland har gjort den beräkningen att merkostnaderna för en omläggning av trafiken från Bromma till Arlanda i tidsförluster och ökade biljettkostnader skulle medföra ca 40 kronor per person och resa, vilket skulle medföra en merkostnad av ca 6 miljoner kronor per år enbart för Gotlandstrafiken.

Ännu en viktig fråga som kan tas med i bilden är det statliga avgiftssystemet som faktiskt är ganska betungande. Över 20 procent av biljettpriserna i flygtrafiken på Gotland består av sådana avgifter.

Jag vill avslutningsvis säga, att det säkerligen är nödvändigt med en grundlig översyn av samtliga dessa frågor. Jag vill uttala den förhoppningen att dessa överväganden sätts in i sitt regionalpolitiska sammanhang och att Gotlands problematik inte glöms bort när avgörandena på längre sikt skall ske.

Herr talman! Jag ber än en gång att till kommunikationsministern få framföra ett tack för svaret på min interpellation.

Överläggningen var härmed slutad.

På förslag av herr tredje vice talmannen beslöts att besvarandet av återstående på dagens föredragningslista upptagna interpellationer skulle uppskjutas till morgondagens sammanträde.

§ 22 Herr tredje vice talmannen meddelade att inrikesutskottets betänkande nr 5 skulle uppföras närmast efter civilutskottets betänkande nr 5 på föredragningslistan för morgondagens sammanträde.

Ordet lämnades på begäran till

Fru LUNDBLAD (s), som yttrade:

Herr talman! I april 1972 inleds i Chile den tredje världshandelskonferensen, som speciellt kommer att behandla utvecklingsländernas situation. Även om handeln mellan i-länder och u-länder under de senaste åren har ökat, om man räknar i absoluta tal, har utvecklingsländernas relativa andel av den samlade världshandeln minskat.

Sveriges handel med utvecklingsländerna visar stora olikheter när det gäller de geografiska regionerna. Handelsutbyttet med Latinamerika dominerar sedan länge, vilket bl. a. förklaras av de traditionella förbindelserna inom kaffehandeln. Den latinamerikanska exporten till Sverige har behållit en god ökningstakt. Under senare år har särskilt Asien men även Afrika ökat sina andelar av den svenska importen från u-länderna.

Statistiska centralbyrån visar dock i sin statistik över utrikeshandelns länderfördelning under år 1971 att importen från utvecklingsländerna till Sverige minskade med 13 procent jämfört med 1970. I dessa siffror ingår dock inte oljor och fartyg. Sveriges export till utvecklingsländerna ökade under samma år med 16 procent. Som en jämförelse kan anföras att importen från Sydafrika steg med 35 procent under 1971, en ökning som huvudsakligen omfattade varuslagen färsk frukt, järn och stål samt andra metaller.

Inför UNCTAD-konferensen har u-länderna i likhet med 1967 i Alger samlats till en konferens och sökt enas om ett handlingsprogram. Full enighet har inte uppnåtts mellan u-länderna på alla punkter, dock finns också punkter i programmet där u-länderna står eniga och där Sverige synes ha likartade uppfattningar.

Det gäller bl. a. frågan om att stärka u-ländernas exportmöjligheter. En nordisk utredning från 1971 visar att u-ländernas information om marknadsförhållandena i de nordiska länderna är bristfällig. Utredningen rekommenderar de nordiska länderna var för sig att söka skapa organ för att bistå u-länderna med marknadsföring av deras exportprodukter. U-länderna – Limakonferensen – hemställer också att i-länderna tar bort kvantitativa restriktioner och icke-tariffära hinder för u-ländernas export av färdigvaror samt ökar marknadstillträdet till i-länderna för u-ländernas export av råvaror och jordbruksprodukter. Utvecklingsländerna hoppas också på bistånd från i-länderna vid lösning av kommande valutakriser, då u-länderna är speciellt känsliga för oro på valutamarknaden.

Med anledning av att förberedelserna inför Sveriges deltagande i UNCTAD-konferensen nu bör ha nått en punkt där Sveriges ställningstagande tar form, anhåller jag om kammarens tillstånd att till herr handelsministern ställa följande fråga:

Hur bedömer statsrådet möjligheterna att vid den tredje världshandelskonferensen uppnå för u-länderna gynnsamma resultat i här berörda frågor men också andra i Limaprogrammet presenterade frågor av betydelse för u-ländernas ekonomiska och sociala utveckling?

Denna anhållan bordlades.

§ 24 Interpellation nr 84 ang. uppsättande av vägmärken med upplysning om hotell och restaurang

Ordet lämnades på begäran till

Herr BÖRJESSON i Falköping (c), som yttrade:

Herr talman! Statens vägverk utfärdade den 28 februari 1969 bestämmelser angående utmärkning genom skyltar av vissa serviceanordningar. Bestämmelserna rymmer krav på standard och belägenhet hos anläggningarna som måste vara tillgodosedda för att skyltar skall få sättas upp. I fråga om skylt som anger hotell och restaurang föreskrivs att anläggningen är belägen utanför tätbebyggt område. Detta torde innebära att hotell och restaurang i orter med mer än 200 invånare inte får utmärkas genom särskild skyltning. En förutsättning är vidare att hotellet kan tillhandahålla minst 20 bäddar.

Man måste starkt ifrågasätta rimligheten och lämpligheten i så restriktiva bestämmelser. Förekomsten av hotell är inte allmän på mindre orter. Trafikanterna kan inte utgå från att det finns hotell i alla tätbebyggda områden. När det gäller mindre orter måste därför en skylt som anger att hotellanläggning finns anses vara av stort informativt värde.

Länsstyrelsen i Skaraborgs län avslög i september 1971 en framställning från Stenstorps kommun om tillstånd att sätta upp upplysningsskylt med symbol för hotell och restaurang vid väg 46 och väg 879 för vägvisning till Hotell Forum i Stenstorp. Eftersom hotellet är nytt är det relativt okänt för allmänheten, och den begärda skyltuppsättningen skulle därför ha en inte oväsentlig betydelse.

Framställningen avslögs dels med hänvisning till att Stenstorp är ett tätbebyggt område, dels till att ifrågavarande hotell rymmer blott 12 bäddar. Besvär i ärendet har ingetts till Kungl. Maj:t men har lämnats utan beaktande. Det förefaller rimligt att en framställning av det här slaget hade bifallits. En omprövning av bestämmelserna både så att belägenheten inom tätbebyggt område blir av mindre avgörande betydelse och så att kravet på visst antal bäddar mildras är enligt min mening befogad.

Med hänvisning till det anförda anhåller jag om kammarens medgivande att till herr kommunikationsministern ställa följande fråga:

Är statsrådet beredd medverka till att bestämmelserna för uppsättande av upplysningsmärken som anger förekomsten av hotell och restaurang blir mera generösa?

Denna anhållan bordlades.

§ 25 Interpellation nr 85 om vidgning av rätten till avsättning på skogskonto

Ordet lämnades på begäran till

Herr JONASSON (c), som yttrade:

Herr talman! Statsmakterna har vid flera olika tillfällen i samband med mera omfattande stormfällningar gett skogsägarna vidgade möjlighe-

ter att utnyttja insättning på skogskonto och därmed få uppskov med inkomsttaxeringen. Så har bl. a. skett i samband med stormfällningarna 1969 i Västsverige samt 1971 i Västerbotten och Norrbotten.

Syftet med dessa åtgärder har varit att stimulera till en snabb upparbetning av det stormfällda virket, vilket ansetts som angeläget både ur skogsvårdssynpunkt och ur samhällsekonomisk synpunkt. De skogsägare som drabbats av stormskador har på detta sätt också fått möjligheter att använda en större del av virkeslikviden för reproduktionsåtgärder under senare beskattningsår.

När det gäller stormfällningarna i Västsverige 1969 har emellertid långt ifrån allt virke tagits till vara trots de vidtagna åtgärderna. Detta har i sin tur lett till kraftiga insektsangrepp, främst av barkborre, på skogen. Enbart i Värmlands län räknar man med att ca 500 000 träd motsvarande ca 160 000 m³ skog dödades under 1971 till följd av sådana insektsangrepp. Ändå är det inte troligt att angreppen ännu nått sin kulmen. Det innebär att det föreligger stor risk för mycket omfattande skador om effektiva motåtgärder inte vidtas.

Bekämpningen sker i första hand genom att s. k. fångstvirke får ligga ute under insekternas svärmsperiod, varefter insekterna oskadliggörs. För sådana åtgärder kan statsbidrag utgå. För att bekämpningen skall bli effektiv kommer emellertid också åtskilliga skogsägare att tvingas kalhugga större eller mindre arealer intill hårt angripna skogsbestånd.

Insektsbekämpningen skulle självfallet stimuleras, om skogsägarna vid sådana avverkningar hade möjligheter att göra avsättningar till skogskonto på samma villkor som tidigare gällt vid upparbetningen av det stormfällda virket. Trots att avverkningarna har åtminstone indirekt samband med stormfällningarna har nämligen den utvidgade rätten till avsättning på skogskonto hittills inte omfattat likvider från sådana avverkningar. Enligt min uppfattning är det angeläget att så får ske. Stora värden skulle därigenom kunna sparas både för skogsägarna och för folkhushållet.

Med hänvisning till det anförda hemställer jag om kammarens tillstånd att till herr finansministern ställa följande fråga:

Vill finansministern medverka till att den utvidgade rätten till avsättning på skogskonto i samband med stormfällningar får utnyttjas även i samband med avverkningar, som indirekt orsakas av stormfällningarna, t. ex. vid mera omfattande insektsangrepp?

Denna anhållan bordlades.

Nr 36

Onsdagen den
8 mars 1972

---

§ 26 Meddelande ang. enkla frågor

Meddelades att följande enkla frågor denna dag framställdes, nämligen av

Nr 117 Fru *Frænkel* (fp) till herr försvarsministern angående desarmering av minor:

Anser försvarsministern att desarmering av minor fortfarande skall ske genom isärtagning i stället för sprängning?

Nr 118 Herr *Fiskesjö* (c) till herr civilministern angående kommungränserna vid början av nästa valperiod:

Kan civilministern ange när det blir klart vilka kommungränser som skall gälla för samtliga kommuner från och med nästa mandatperiod?

Nr 119 Herr *Pettersson* i Lund (s) till herr finansministern angående tidpunkten för tillsättande av utredning om de multinationella företagens beskattning:

När avser finansministern att tillsätta den utredning angående multinationella företags beskattning som 1970 års riksdag begärde?

§ 27 Kammaren åtskildes kl. 19.50.

In fidem

SUNE K. JOHANSSON

/Solveig Gemert